

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**ALİ BİN ÖMER ARABİ'NİN GAZANAME (1b-39b) ADLI ESERİNİN DİL VE
EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN ÇALIŞILMASI**

Çiğdem ÖZCAN
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**ALİ BİN ÖMER ARABİ'NİN GAZANAME (1b-39b) ADLI ESERİNİN DİL VE
EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN ÇALIŞILMASI**

Çiğdem ÖZCAN
(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ	IX
ÖZET	XI
ABSTRACT	XII
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	XIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XIV
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	1
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Sayıtlar	2
1.6. Tanımlar	2
1.6.1. Dil	2
1.6.2. Edebiyat.....	2
1.6.3. Gazavatname.....	3
BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
2.1.Gazânâme/Gazavâtname.....	4
2.2.Eğitim, Edebiyat, Dil Eğitimi.....	5
BÖLÜM III: YÖNTEM	7
3.1. Araştırmanın Modeli	7
3.2. Evren ve Örneklem	7
3.3. Veri Toplama Araçları	7

3.4. Verilerin Toplanması	7
3.5. Verilerin Çözümlemesi	7
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM	8
4.1. GİRİŞ	8
4.1.1. Gazânâmelerin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.....	8
4.1.2. Gazânâme Adlı Eser Hakkında Bilgi.....	9
4.1.3. “Gazânâme” Adlı Eserin İçeriği ve Müellifi Hakkında Bilgi	9
4.2. Dil İncelemesi	10
4.2.1. İmla Özellikleri.....	10
4.2.1.3. Ünlülerin Yazılışı.....	10
4.2.1.3.1. a ünlüsünün yazılışı.....	10
4.2.1.3.2. e ünlüsünün yazılışı.....	10
4.2.1.3.3. ı, i ünlülerinin yazılışı.....	10
4.2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı.....	11
4.2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışı.....	12
4.2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı.....	13
4.2.1.6. Metnimize Özgü İmla Özellikleri.....	13
4.2.2. Ses Bilgisi.....	14
4.2.2.1. Ünlüler.....	14
4.2.2.1.1. Ünlü Değişimleri.....	14
4.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi.....	14
4.2.2.1.1.2. o > u, ö > ü değişmesi.....	14
4.2.2.1.1.3. ı > u, i > ü değişmesi.....	14
4.2.2.1.1.4. u > ı, ü > i değişmesi.....	14

4.2.2.1.1.5. u > a, ü > e değişmesi.....	15
4.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi.....	15
4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu.....	15
4.2.2.1.2.1. Kalınlık- İncelik Uyumu.....	16
4.2.2.1.2.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu.....	16
4.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde Uyumsuzluk.....	16
4.2.2.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk.....	16
4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi.....	16
4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi.....	17
4.2.2.2. Ünsüzler.....	17
4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	17
4.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi.....	19
4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi.....	20
4.2.2.2.3.2. Ünsüz İkizlenmesi.....	20
4.2.2.2.4 Ünsüz Benzeşmesi	20
4.2.2.2.5 Hece Düşmesi (Haploloji).....	21
4.2.3. Şekil Bilgisi.....	21
4.2.3.1. İsim.....	21
4.2.3.1.1. Çokluk Eki.....	21
4.2.3.1.2. İyelik Ekleri.....	21
4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama.....	21
4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	21
4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	22
4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması.....	23

4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları.....	23
4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları.....	23
4.2.3.1.4. Hal Ekleri.....	23
4.2.3.1.4.1. Yalın Hal.....	23
4.2.3.1.4.2. İlgi Hali.....	23
4.2.3.1.4.3. Yükleme Hali.....	23
4.2.3.1.4.4. Yönelme Hali.....	23
4.2.3.1.4.5. Bulunma Hali.....	24
4.2.3.1.4.6. Ayrılma Hali.....	24
4.2.3.1.4.7. Eşitlik Hali.....	24
4.2.3.1.4.8. Vasıta Hali.....	24
4.2.3.1.4.9. Yön Gösterme Hali.....	24
4.2.3.1.5. Sayı İsimleri.....	25
4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri.....	25
4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	25
4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	27
4.2.3.2. Zamir.....	28
4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri.....	28
4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri.....	29
4.2.3.2.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	29
4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri.....	29
4.2.3.2.5. Soru Zamirleri.....	30
4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri.....	30
4.2.3.3. Sıfat.....	30

4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları.....	30
4.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları.....	30
4.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları.....	30
4.2.3.3.1.3. Küçültme Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.3. Soru Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	31
4.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	32
4.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	32
4.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları.....	32
4.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları.....	32
4.2.3.4. Zarf	32
4.2.3.4.1. Zaman Zarfları.....	32
4.2.3.4.2. Yer Zarfları.....	33
4.2.3.4.3. Miktar Zarfları.....	33
4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları.....	33
4.2.3.4.5. Soru Zarfları.....	33
4.2.3.5. Edat	33
4.2.3.5.1. Ünlem Edatları.....	33
4.2.3.5.1.1. Ünlemler.....	34
4.2.3.5.1.2. Hitap (Çağırma, Seslenme) Edatları	34

4.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları.....	34
4.2.3.5.1.4. Sorma Edatları.....	34
4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları.....	34
4.2.3.5.2. Bağlama Edatları.....	34
4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları.....	34
4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları.....	34
4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları.....	34
4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları.....	34
4.2.3.5.2.4.1. Fakat Anlamı Taşıyanlar.....	35
4.2.3.5.2.4.2. Eğer İfadesini Taşıyanlar.....	35
4.2.3.5.2.4.4. Çünkü İfadesini Taşıyanlar.....	35
4.2.3.5.2.4.5. Benzerlik Bildirenler	35
4.2.3.5.2.4.6. Netice ve Açıklama Bildirenler.....	35
4.2.3.5.2.4.8. Kuvvetlendirme Bildirenler.....	35
4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları.....	35
4.2.3.6. Fiil	36
4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri.....	36
4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	36
4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	37
4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk.....	37
4.2.3.6.3. Fiil Çekimi	38
4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri.....	38
4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri.....	38
4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri.....	38

4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri.....	39
4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	39
4.2.3.6.3.2.1. Haber (Bildirme) Kipleri.....	39
4.2.3.6.3.2.1.4. Geniş Zaman.....	39
4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	40
4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	40
4.2.3.6.3.2.1.3. Gelecek Zaman.....	40
4.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman.....	40
4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri.....	41
4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi.....	41
4.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi.....	41
4.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi.....	42
4.2.3.6.3.2.2.4. Gerekliklik Kipi.....	42
4.2.3.6.4. Ek-Fiil (Cevheri Fiil) ve Bildirme Ekleri.....	42
4.2.3.6.5. Birleşik Kipler.....	43
4.2.3.6.5.1. Hikaye Birleşik Çekimi	43
4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimi	43
4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi	43
4.2.3.6.6. Fiillerde Soru.....	44
4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller.....	44
4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller.....	44
4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri	44
4.2.3.6.7.2.1. Yeterlilik Fiilleri.....	45
4.2.3.6.7.2.2. Süreklilik Fiilleri.....	45

4.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri.....	45
4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	46
4.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri.....	46
4.2.3.6.8. Sıfat-filler (Partisipler)	46
4.2.3.6.9. Zarf-filler (Gerundiumlar)	46
4.3. Metin.....	48
4.4. Açıklamalı Dizin.....	81
BÖLÜM V: SONUÇLAR.....	269
KAYNAKÇA.....	271

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi bölümü 2468 numarada kayıtlı Gazavatname adlı eserin (1b-39b) yaprakları üzerinde yapılan bir dil ve eğitim çalışmasıdır.

Bu çalışmayı 16. yüzyılda Ali Bin Ömer Arabi tarafından yazılan “Gazaname ve Baytârname” adlı eserin, Gazaname bölümünün transkripsiyon alfabesiyle Latin alfabesine çevrilmesi, dil incelemesinin yapılması, gramatikal dizini ve sözlüğünün hazırlanması oluşturmaktadır. Eserde Eski Anadolu Türkçesi yazım geleneğinin olduğu görülür. Ayrıca eskicil kelime örnekleri de bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eser, Türk dili için önem arz etmektedir.

İlk örneklerine Arap edebiyatında rastlanan bu tür eserlere “megâzî” denilmiştir. Türk edebiyatında bugüne kadar tespit edilebilen gazavatnâmelerin sayısı 250’nin üzerindedir. Bunlardan kırk kadarı manzum olup mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. Ali Bin Ömer Arabi tarafından yazılan “Gazaname ve Baytârname” adlı eserin gazaname kısmı hikayet adı verilen bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümlerde dini kıssalara, savaşlara yer verilmektedir. Bunlar aktarılırken kıssalarla ilgili hadis ve ayetlere de yazar yer vermiştir. Ayetler ve hadisler Arap harfleriyle kaleme alınmıştır. Yine bu Arapça kısımları göstermek için müellifimiz kırmızı mürekkep tercih etmiştir. Hikayet kısımlarının yanı sıra varaklarda kenar notları ve şiir parçalarına rastlamaktayız. Literatür taraması yapılmıştır. İncelediğim eserin Gazaname bölümü daha önce hiç çalışılmamıştır. Baytarname kısmı ise Akif TAŞ ve Aleya İNCEKARA tarafından incelenmiştir.

Bu çalışmada inceleme, metin, dizin ve tıpkıbasım olmak üzere dört bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde gazaname/gazavatnamelerle ilgili genel bilgiler aktarılmıştır. Ardından eserin müellifi ve bölümleri açıklanmıştır. Daha sonra çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Muharrem Ergin’in Türk Dil Bilgisi, Gürer Gülsevin’in Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Erol Öztürk’ün Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı ve Mesut Şen’in Türk Dilinin Dünü ve Bugünü kitaplarından yararlanılmıştır.

Metin bölümünde eserin 1b-39b varaklarının transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı yer almaktadır. Metinde Arapça olarak yazılmış ayet ve hadisler Arap

harfli olarak verilip dipnotta açıklanmıştır. Okunamayan bazı kısımlar dipnotta gösterilmiştir. Eserde yanlış yazılan kısımlar düzeltilmiş ve dipnot ile belirtilmiştir.

Dizin bölümünde metinde bulunan kelime ve kelime gruplarının gramatikal dizini ve sözlüğü yer almaktadır. Kelimelerin anlamları bağlam esas alınarak verilmiştir. Kaynakça bölümünde ise çalışmada yararlanılan kaynakların listesi verilmiştir.

Çalışma süresi boyunca yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Mesut Şen'e teşekkürlerimi sunuyorum. Hayatımın her önemli anında yanımda olan ve bugünlere gelmemi sağlayan sevgili aileme en kalpten duygularıyla teşekkür ediyorum. Son olarak çalışma süresince hep yanımda olan, desteğini ve ilgisini esirgemeyip benimle beraber emek veren sevgili eşim İlker ÖZCAN'a ve dünyalar tatlısı kızımız Eylül Ada'ya çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Bu tez, Süleymaniye Kütüphanesinin Esad Efendi bölümü 2468 numarada kayıtlı bulunan Gazaname adlı eserin üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

Eser Gazaname ve Baytarname olmak üzere iki bölümden oluşur. İlk bölüm olan Gazaname bölümü 8 babdan oluşup gaza ve cihat gibi konulardan bahseder. Sırasıyla bu bablar şu şekildedir: Cihatın fazlı, gazanın niyeti, şehadetin sevabı, bahadırılığın methi, kafiri öldürmenin ahvalı, at beslemek ve bahadırlar... İkinci bölüm olan Baytarname ise 5 baktan oluşmuştur. Gazanamerde Müslümanların İslamiyeti yayma amacıyla gayri Müslimlerle yaptıkları mücadeleler konu edilir. Gazavât kelimesinin tekili olan gazâ “cenge gitmek, cenk etmek” mânasında olmakla beraber daha sonra din düşmanlarıyla yapılan savaşları ifade eden “cihad”la aynı anlamda kullanılmış ve bu anlam yaygınlaşmıştır (gazâ kelimesinin değişik anlamları için bk. Tekin, sy. 109 [1993], s. 9-18; sy. 110 [1993], s. 9-16). Bundan dolayı düşmanla yapılan savaşları anlatan eserlere “gazânâme” veya “gazavatnâme” adı verilmiştir. Genellikle gazânâmelerde tek, gazavatnâmelerde ise birden fazla savaş veya akın anlatılmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız eser Ali bin Ömer Arabi tarafından Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmıştır.

Bu çalışma; inceleme, metin, dizin ve olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

İnceleme bölümünde, eser ile ilgili genel bilgiler verilip metin imla, ses ve şekil özellikleri bakımından incelenmiştir. Metin bölümünde, Arap harfleri transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarılmıştır. Metinde noktalama işaretleri kullanılmıştır. Eserde yanlış yazılan yerler düzeltilmeye çalışılmıştır. Bizim incelediğimiz kısım 39 varaktan oluşmakta ve her sayfada genellikle 13 satır bulunmaktadır. Ayrıca varakların kenarlarına alınan notlar, o sayfanın sonuna dâhil edilmiştir. Dizin bölümünde, tüm kelime ve kelime grupları yazılıp anlamları verilmiştir. Kelimelerin anlamları metindeki bağlamlarına göre belirtilmiştir. Ayrıca kelimelerin hangi dile ait olduğu gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Gazaname, Şehitlik, Cihat, Bahadırılık, Dil ve Edebiyat Eğitimi

ABSTRACT

This thesis is a language study that is based on the work 'Gazaname' registered as the number 2468 in Esad Efendi Section in Suleymaniye Library.

The work consists of two sections as 'Gazaname' and 'Baytarname'. 'Gazaname', which is the first section of the work, is made up of 8 parts and discourses the topics of gaza (holy war) and jihad. These parts are named as 'Grace of Jihad, Faith of Gaza, Mitzvah of Martyrdom, Praise of Bravery, State of Killing a Profane, Growing Horses and Valiants'. The second section Baytarname consists of 5 sections. In Gazanames the main topic is the fight of muslims, who try to spread Islam, against non-muslims. 'Gaza' which is the singular form of the word 'Gazavat' means fighting and settling for war. But then, it has started to be used as the synonym of 'Jihad' which refers to the wars against anti-religious and this last usage has become widespread. (For different meanings of 'gaza' you can use Tekin, pg. 109 (1993), pg. 9-18; pg. 110 (1993), pg. 9-16). For this reason, in literary works which handles the wars against these enemies are called 'Gazaname' or 'Gazavatname'. Generally, only one holy war is narrated in Gazanames while there are more than one war or invasion in Gazavatnames.

The work that we study on was written by Ali bin Omer Arabi in the form of Old Anatolian Turkish.

This study is composed of four sections as analysis, texture, index and facsimile.

In analysis section, general information about the work has been given and the texture has been analysed orthographically, phonetically and morphologically. In texture section, Arabic alphabet has been translated into Latin Alphabet using transcription alphabet. Punctuation has been used in texture and correction was made in the parts which are thought to be wrong. In the section that we have focused on, there are 39 pages and each page has 13 lines. Also, the notes taken around the pages have been added to the end of related parts. In index section, all the vocabulary has been submitted with their meanings related to the texture.

Key words: Old Anatolian Turkish, Gazaname, Martyrdom, Jihad, Valiant, Language and Literature Education

KISALTMA VE İŞARETLER

a.: Varak ön yüzü

a.m/a.s.: Aleyhisselam

Akt.: Aktaran

Ar.:Arapça

b. : Varak arka yüzü

Bağ. : Bağlaç

Bk.: Bakınız

C.: Cilt

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

Far.: Farsça

Hız.: Hazreti

Hızl.: Hazırlayan

i.: İsim

r.ż.: Radiyallahu anh

s.: Sayfa

S.: Sayı

Sf.: sıfat

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

T.T. : Türkiye Türkçesi

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

vb.: ve benzeri

Zm.: Zamir

[]: Metinde okunamadığı için onarılan, tamamlanan kısımları gösterir.

>/< : kelimelerin değişim yönünü gösterir.

... : Metnin yıpranmasından kaynaklı olarak tam okunamayan veya eksik okunan yerler

(?): Okunuşundan şüphe duyulan kelimeleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	‘
ا	a, ā, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	T
ث	ṡ
ج	c, ç
چ	Ç
ح	h
خ	ḥ
د	D
ذ	z
ر	R
ز	Z
س	S
ش	Ş
ص	ṡ
ض	ẓ, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	Ġ
ف	F
ق	q
ك	k, g, ñ
ل	L
م	M
ن	N
و	o, ö, u, ū, ü, v
ه	a, e, h
ی	ı, i, ī, y

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

Gazavatname, herhangi bir düşmanla girişilen mücadele ya da yapılan savaşları konu alan edebi metinlerdir. Savaş manasına gelen “gaza” kelimesi ile Farsçada destan anlamına gelen “name” kelimelerinden türeyen gazavatnamelerde, genellikle düşmanlara karşı elde edilen zaferler destansı ve sanatsal bir dille anlatılır.

Gazaname olarak da bilinen bu türde, birden fazla savaş veya mücadele anlatılmışsa gazavatname; tek bir savaş veya mücadeleyi konu alıyorsa gaza-name olarak ayrım yapılmaktadır. Bu isimlerden farklı olarak, fetihname ve zafername şeklinde isimlendirildikleri de olmuştur. İlk gazavât-nâme örnekleri 15. yüzyılda yazılmaya başlanmıştır. Bu türde yazılmış birçok eser mevcuttur. Bu konuda yapılmış en geniş çalışmayı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (Ankara 1956) adlı eseriyle Agâh Sırrı Levend yapmıştır.

Bu çalışmada Ali bin Ömer Arabi'nin Gazaname (vr. 1b-39b) adlı eserini dil ve edebiyat eğitimi açısından inceleyeceğiz. Eser yazıldığı dönemin dil özelliklerini taşımaktadır. Yapacağımız bu çalışmanın gerek edebiyat gerek tarih alanları için katkı sağlayacağı düşüncesindeyim. Eserin Türk dili ve edebiyatına katkıları ele alınacaktır.

1.2. Amaç

Yapacağımız çalışmada

- Gazavatnamelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısı olup olmadığını,
- Gazavatnamelerde kullanılan dilin niteliğini,
- Eserin oluşturulduğu dil ile edebi dil arasında nasıl bir ilişki olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Çalışma neticesinde varılan sonuç ve elde edilen bulguların;

- Üniversitelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, Türkçe eğitimi, Tarih eğitimi gibi alanlarda yapılacak çalışmalara yardım edebileceği,
- Ortaöğretim kademeleri için MEB tarafından hazırlanan program geliştirme çalışmalarına ve Türk dili ve edebiyatı, Tarih derslerinin öğretim programına katkı sağlayabileceği,

- Yapacağımız çalışmanın benzeri olacak diğer araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Yapılan çalışmada elde ettiğimiz bulgular;

-Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Gazaname (vr. 1b-39b) adlı eseriyle sınırlıdır.

-Eseri oluşturan metindeki bazı ek bölümler var olan yıpranmalardan dolayı okunamamıştır.

1.5. Sayıtlar

-Örneklem olan metin evreni temsil edecek özelliktedir.

-Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Gazaname (vr. 1b-39b) adlı eserinin orijinal olduğu varsayılmıştır.

-Başvurulan kaynak eserlerin doğru olduğu kabul edilmiştir.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

Dil, insanlar arasında anlaşmayı ve iletişimi sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları olan ve ancak bu kurallar içerisinde gelişen canlı bir varlık, çok boyutlu kavramlar bütünü; temeli tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış bir gizli anlaşmalar düzeni, seslerden örülmüş toplumsal bir kurum ve yapıdır. (Ergin, Prof. Dr. Muharrem (2008). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım. s.3.)

Edebî dil ise kelimelere farklı anlamlar katarak kelimelerin imgesel gücünden yararlanarak estetik, hoş duygular oluşturmaya ve bir edebî tarzı yansıtmaya amaçlayan dile denir.

1.6.2. Edebiyat

Edebiyat, yazın veya literatür, dil aracılığıyla; duygu, düşünce, hayal, olay, durum veya herhangi bir olgunun edebî bir tarzda ve etkili bir şekilde yazılı veya sözlü anlatımını gerçekleştiren; malzemesi söz ve ses; muhatabı insan olan bir sanat dalıdır.(TDK Güncel Türkçe Sözlük)

Bu kavram Arapça “edep” sözcüğünden türetilmiş olup ilk kez Şinasi tarafından günümüzdeki anlamıyla kullanılmıştır. Şinasi’den önce nazım ve nesir türlerindeki eserlere ‘şiiir’ ve ‘inşa’ denilmekteydi.

1.6.3. Gazavatname

Arapça “din uğruna yapılan savaş” anlamına gelen “gaza” sözcüğünden türetilmiş olan “gaza-name” düşmanlarla yapılan tek bir savaşı, sözcüğün çoğul hâli ise gazavat sözcüğünden türetilmiş olan “gazavat-name” bir kişinin çeşitli savaşlarını konu edinen eserlerdir.

Bu tür için “fütihat, fethiyye, cihad-name, cenk-name” şeklinde adlandırmalar da mevcuttur.

Gazavat-nameler, Arap edebiyatındaki “megazi” kitaplarının karşılığıdır diyebiliriz.

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Gazânâme/Gazavatnâme

Gazavat kelimesinin tekili olan gazâ “cenge gitmek, cenk etmek” mânasında olmakla beraber daha sonra din düşmanlarıyla yapılan savaşları ifade eden “cihad”la aynı anlamda kullanılmış ve bu anlam yaygınlaşmıştır (gazâ kelimesinin değişik anlamları için bk. Tekin, sy. 109 [1993], s. 9-18; sy. 110 [1993], s. 9-16). Bundan dolayı düşmanla yapılan savaşları anlatan eserlere “gazânâme” veya “gazavatnâme” adı verilmiştir. Genellikle gazânâmelerde tek, gazavatnâmelerde ise birden fazla savaş veya akın anlatılmaktadır. İlk örneklerine Arap edebiyatında rastlanan bu tür eserlere “megâzî” denilmiştir. Vâkîdî’nin (ö. 207/822-23) Kitâbü’l-Megâzî’si bu türün en meşhur örneklerindendir. Türk edebiyatında daha çok manzum olarak ve mesnevi şeklinde düzenlenen gazavatnâmeler konu itibarıyla zafernâme veya fetihnâmelerden pek farklı değildir. Bu tür eserlerdeki adlandırmalar müelliflerin tercihinin bir sonucudur. Türk edebiyatında gazânâme, gazavatnâme, fetihnâme ve zafernâme gibi adlarla anılan edebî metinleri Selçuklular devrine kadar götürenler ve destanî yönlerinin ağır basmasına rağmen Dânişmendnâme ve Battalnâme gibi eserleri de bu türe dahil edenler olmuştur. Ancak bunlar daha çok destanî unsurlar taşıdıklarından gazavatnâmelerden ayrı bir tür oluşturur. Belirli bir savaş veya seferi tasvir eden gazavatnâmeler oldukça ayrıntılı bilgiler verirler ve bu yönleriyle genel Osmanlı kroniklerinin boşluklarını doldururlar. Ayrıca bu eserlerde genellikle bir gazâyı gerçekleştiren şahıs ön plana çıkarılır ve eser bu şahıs etrafında gelişir. Fetihnâmelerden en önemli farklarını da bu yönleri teşkil eder. Konuları bakımından gazavatnâmeler üç grupta ele alınabilir.

1. Bir padişahın gazâlarını tasvir edenler. Ancak bunlar daha ziyade “Selimnâme”, “Süleymannâme” gibi adlarla anılır ve ayrı bir tür oluştururlar.

2. Vezirlerden veya ünlü kumandanlardan birinin gazâlarını anlatanlar. Barbaros Hayreddin Paşa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Mihaloğlu Ali Bey gazavatnâmeleri gibi.

3. Belli bir yerin veya kalenin alınmasını hikâye edenler (Levend, Gazavatnâmeler, s.)

4.Dânişmendnâme’de, Sarı Saltuk ve Battal Gazi gibi destanî mahiyetteki şahsiyetler çevresinde oluşan Ebülhayr-i Rûmî’nin Saltuknâme’sinde ve Battalnâme’de yer alan olaylar istisna edilirse ilk örneklerine XV. yüzyılda rastlanan gazavatnâmeler, XVI. yüzyılda artarak I. Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman’ın seferleri etrafında yoğunlaşır. Osmanlı Devleti’nin

gerileme devrine girmesiyle de azalmaya başlar; son örneklerini ise 1853 Kırım ve 1897 Yunan seferleriyle ilgili olanlar oluşturur. Türk edebiyatında bugüne kadar tesbit edilebilen gazavatnâmelerin sayısı 250'nin üzerindedir. Bunlardan kırk kadarı manzum olup mesnevi tarzında kaleme alınmıştır.

2.2.Eğitim, Edebiyat, Dil Eğitimi

Eğitim

Eğitim, bireysel ve toplumsal ihtiyaç ve beklentilerin gelişip değişmesiyle, amacı, içeriği, işlevleri, süreci ve süresi değişen toplumsal bir kurumdur. Eğitim aracılığıyla kazanılan bilgi, beceri ve tutumlar ile bunları kazanma yöntemleri toplumdan topluma ve çağdan çağa değişmekte; ancak toplumun yeni kuşaklarının eğitime ihtiyacı varlığını korumaktadır. Bireysel, toplumsal ve evrensel ihtiyaçlar, bireyin hangi doğrultuda eğitilmesi gerektiğini belirlemektedir (Okçabol, 2005; Uras, 2002). Eğitim (education) Latince kökenli bir sözcüktür. Kökeninde “educare” ve “educere” sözcükleri yer almaktadır. “Educare” sözcüğü öğreneni özel bir beceriyle donatmak için talim ettirmek anlamındadır ve daha çok özel bir iş ya da meslekle bağlantılıdır. Dışarı ya da ileri götürmek anlamındaki “educere”ye göre yürütülen eğitim yetkinleştiren, öğrencilerin dünyayı keşfedebilmesinin yanında kendini de tanıyabilmesini sağlayan, özel bir amaçla değil tamamen kendilerine atfedilen değer sebebiyle fikirlerinin izlenmesini ve becerilerinin gelişmesini sağlayan bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Educere anlayışının benimsenmesi sonucunda eğitimin temel amacı, belirli alanlarda uzmanlar yetiştirilmesinden çok, bireylere kişisel özerkliğin kazandırılması olmaktadır. Böylelikle kendi ayakları üzerinde durabilen ve karşılaştığı her duruma uygun davranabilme yeteneğine sahip, diğer bir deyişle değişim sürecine uyum göstermede başarılı bireyler yetişebilecektir (Billington, 1997).

Edebiyat

Arapça “edep” sözcüğünden türetilen bu kavram, ilk kez Şinasi tarafından günümüzdeki anlamıyla bir sanat türünün adı olarak kullanılmıştır. Şinasi'den önce nazım ve nesir türlerindeki eserlere ‘şiiir’ ve ‘inşa’ denilmekteydi. Günümüzde edebiyat kavramı şu anlamlarda kullanılmaktadır:

1) Düşünce, duygu, olay ve imgelerin insanlarda estetik duygular uyandıracak bir biçimde, dil aracılığıyla, söz ve yazıyla anlatımını amaç edinen sanat.eseri. Yazın.

2) Bu sanatın ilkelerini, kurallarını, bu yolda oluşturulmuş ürünleri inceleyen bilim dalı. Değerlendirme çalışmalarıyla “edebiyat tarihi” adını alır.

3) Bir çağda, bir dilde yaratılmış, sözlü ya da yazılı, sanat değeri taşıyan yapıtların bütünü; Klasik edebiyat, 19. yüzyıl Türk edebiyatı gibi.

4) Herhangi bir bilim ya da sanat dalıyla ilgili eserlerin tümü: Tıp edebiyatı, Atatürk’le ilgili literatür... gibi. Türkçe’de bu anlamda genellikle “literatür” kelimesi kullanılmaktadır.

Edebiyat eseri, bir dil ürünü olan yazılı ve sözlü eserlerin tümü. Bu bakımdan bir gazete haberinden sanat değeri taşıyan hikaye, roman, deneme, fıkra türüne kadar her türlü yazı edebiyat eseri sayılır. Yazar ve şairlerin ortaya koydukları eserlerde ele alıp işledikleri her şey, edebiyatın konusunu oluşturur. Dil ürünlerinde kullanılan üslup, tür (hikaye, roman, deneme, fıkra, makale vb.) edebiyatın içeriğini oluşturur.

Dil Eğitimi

Dil eğitimi, bir dilin doğru kullanımı ve anlaşılması için önemli bir unsurdur. Dil eğitiminin temel amacı, bir dili kullanma becerisini geliştirmektir.

Dil eğitimi ya da öğretimi için Kayaalp “Bir yığın kuru bilginin beyne yüklenmesi demek değildir. Kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurabilmesi, sosyal varlık olarak toplum içerisinde kendini ifade edebilmesi, bireysel gelişimini tamamlayabilmesi ve hayatın her aşamasında başarılı olmasının yolu iyi bir ana dili eğitimi ve öğretiminden geçmektedir (Kayaalp, 1998, s. 89).

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü içerisinde 2458 numara ile kayıtlı Ali bin Ömer Arabi tarafından yazılmış Gazavatnâme (vr. 1b-39b) isimli eserin dil ve edebiyat eğitimi yönünden çalışmasının yapılması amaçlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışma Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü içerisinde 2458 numara ile kayıtlı Ali bin Ömer Arabi'ye ait Gazanâme (vr. 1b-39b) adlı eser üzerinde yapılacaktır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verilerin toplanması, doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler toplanırken ilk olarak bu alanla ilgili literatür taraması yapılmış ve kullanılabilecek kaynaklar elde edilmiştir. Kaynaklara internet ortamındaki veri tabanlarından ve diğer internet kaynaklarından ulaşılmıştır. Ardından araştırmaya konu olan eser içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir veriler bu şekilde toplanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde içerik analizi yöntemi uygulanacaktır herhangi bir istatistiki analiz çalışması yapılmayacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise genel ifadeler yer verilecektir, literatür taramasından da faydalanılarak elde edilen verilerin çözümlemesi sağlanacaktır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1. Giriş

4.1.1. Gazânâmelerin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Gazavât kelimesinin tekili olan gazâ “cege gitmek, cenk etmek” mânasında olmakla beraber daha sonra din düşmanlarıyla yapılan savaşları ifade eden “cihad”la aynı anlamda kullanılmış ve bu anlam yaygınlaşmıştır (gazâ kelimesinin değişik anlamları için bk. Tekin, sy. 109 [1993], s. 9-18; sy. 110 [1993], s. 9-16). Bundan dolayı düşmanla yapılan savaşları anlatan eserlere “gazânâme” veya “gazavatnâme” adı verilmiştir. Genellikle gazânâmelerde tek, gazavatnâmelerde ise birden fazla savaş veya akın anlatılmaktadır. İlk örneklerine Arap edebiyatında rastlanan bu tür eserlere “megâzî” denilmiştir. Vâkıdî’nin (ö. 207/822-23) Kitâbü’l-Megâzî’si bu türün en meşhur örneklerindendir.

Konuları bakımından gazavatnâmeler üç grupta ele alınabilir.

1. Bir padişahın gazâlarını tasvir edenler. Ancak bunlar daha ziyade “Selimnâme”, “Süleymannâme” gibi adlarla anılır ve ayrı bir tür oluştururlar.

2. Vezirlerden veya ünlü kumandanlardan birinin gazâlarını anlatanlar. Barbaros Hayreddin Paşa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Mihaloğlu Ali Bey gazavatnâmeleri gibi.

3. Belli bir yerin veya kalenin alınmasını hikâye edenler (Levend, Gazavatnâmeler, s.

Dânişmendnâme’de, Sarı Saltuk ve Battal Gazi gibi destanî mahiyetteki şahsiyetler çevresinde oluşan Ebülhayr-i Rûmî’nin Saltuknâme’sinde ve Battalnâme’de yer alan olaylar istisna edilirse ilk örneklerine XV. yüzyılda rastlanan gazavatnâmeler, XVI. yüzyılda artarak I. Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman’ın seferleri etrafında yoğunlaşır. 16. Yüzyılda bu alanda eser verenlerden biri de Ali bin Ömer Arabi’dir. Ali bin Ömer Arabi’nin Gazâname ve Baytarnâme adlı eseri tezimizin konusu olduğundan aşağıda anlatılacaktır. Osmanlı Devleti’nin gerileme devrine girmesiyle de azalmaya başlar; son örneklerini ise 1853 Kırım ve 1897 Yunan seferleriyle ilgili olanlar oluşturur.

Türk edebiyatında bugüne kadar tesbit edilebilen gazavatnâmelerin sayısı 250’nin üzerindedir.

Gazavatnâmeler üzerinde en geniş çalışmayı, Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi (Ankara 1956) adlı eseriyle Agâh Sırrı Levend yapmıştır.

4.1.2. Gazânâme Adlı Eser Hakkında Bilgi

Gazanâme adlı eser Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü içerisinde 2458 numara ile kayıtlıdır. Kitap Gazavatnâme isimli eserle başlamakta olup bu eser bittikten sonra Baytarnâme adlı eser başlamaktadır.

Bu çalışma Baytarnâme adlı eserin 1b-39b varakları arasında yapılan çalışmayı kapsamaktadır. Bu çalışma Gazânâme isimli eserin ilk bölümünü kapsamaktadır.

Eserde Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri belirgindir Eser genel olarak harekesiz yazılmıştır, sayılı kelimeler harekelenmiştir.

Eserdeki her bir sayfada 13 satır bulunmaktadır sadece bir sayfada 14 satır vardır. Sayfaların çoğunluğunda sayfa kenarlarında zeyller (ekler) bulunmaktadır. Çalışma kapsamında bu zeyller bulunduğu sayfalarda asıl bölümlerden sonra verilmiştir. Zeyller genellikle sayfadaki bulunma sırasına göre baştan sonra doğru olacak şekilde numaralandırılarak (Ek1, Ek2, Ek3 vb.) metne yerleştirilmiştir.

4.1.3. “Gazânâme” Adlı Eserin İçeriği ve Müellifi Hakkında Bilgi

Gazâ-nâme ve Baytâr-nâme adlı eserin müellifi Arnavutluk'ta Arapça müderrisliği yapan Ali b. Ömer Arabi'dir. 1568 yılında yazılan eserin birinci bölümü olan Gazâ-nâme 8 babdan oluşmaktadır. Altıncı bab at beslenmenin faziletinden bahsederken diğer yedi bab şehitlik, cihat ve gaza konularına ayrılmıştır. (Şen, 1995, s. 187)

Baytâr-nâme ise 5 babdan oluşmaktadır. Bu bablarda hipoloji, atların dişleri ve yaşları, atların içinde ve dışında zuhur eden hastalıklar ve ilaçları, atları tımar etme ve atların tedbir ve faydalarına değinilmiştir. Bu çalışmam eserin ilk bölümünü (1b-39b) kapsamaktadır. Bu bölümde sırasıyla şunlardan bahsetmektedir: Cihatın fazileti, gazanın niyeti, şehadetin sevabı, bahadırılığın methi, kafir öldürmenin ahvali. Her bir konu bab şeklinde kaleme alınmıştır. Eser Allah'a övgülerle başlar. Konularla ilgili birçok hadis ve ayetlere yer verilmiştir. Müellif, bazen ayetleri eksiksiz yazarken bazen sadece bir kısmına yer vermeyi tercih etmiştir.

4.1. DİL İNCELEMESİ

4.1.1. Yazılış Özellikleri (İmlâ Özellikleri)

4.1.1.1. Ünlülerin Yazılışı

4.1.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizdeki a ünlüsü ilk hecede kimi zaman medli elif (ا) ile kimi zaman da sadece elif harfi ile (ا) gösterilmiştir: اتوک atuk , اندان andan, قان kan. Yine, söz konusu ünlünün ilk hecede elif harfi ile gösterilmediği durumlar da vardır: دخی dahı

Orta hecede: Orta hecede a ünlüsü bazen elif harfi (ا) ile gösterilmiştir. Fiil çekimlerinde orta hecedeki a ünlüsü he (ه) harfi ile de gösterilmiştir: اياغه ayağa, قته لr katalar. Söz konusu ünlü bazen hiç gösterilmemiştir. اشغه aşığa.

Son hecede: Son hecede a ünlüsü genellikle he (ه) harfi ile gösterilmiştir. Nadiren elif (ا) harfi ile de gösterilmiştir: صكره soñra , اكا aña

4.1.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizde ilk hece durumundaki e ünlüsü için herhangi bir okutucu veya hareke kullanılmamış, sadece elif (ا) harfi ile gösterilmiştir: ايو eger eyü

Orta hecede: Orta hecede e ünlüsünü karşılamak için bir harf kullanılmamıştır. Bazen fiil çekimlerinde ekteki e ünlüleri için he (ه) harfi kullanılmıştır: اوزرنه üzerine ideler . گركدر gerekdir .

Son hecede: Metnimizde son hecedeki e ünlüsü he (ه) ile gösterilmiştir: اچنه içine kide ile.

4.1.1.1.3. ı.i ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: Metnimizde i ünlüsü ilk ses olduğunda bazen sadece elif (ا) harfiyle bazen de elifin yanına eklenen ye harfi ile beraber (ای) gösterilmiştir: اكي iki , اينوب inüp Söz konusu ünlü ilk ses değilse kimi zaman yerine sadece ye (ی) harfi konmuştur, kimi zaman hiçbir harf konulmamıştır: برقاچ birkaç , برز biraz , ديدوگمز didüğimiz.

Orta hecede: Orta hecede ı ve i sesleri genellikle gösterilmemiştir: بريدن birinden, کي içindeki.

Son hecede: Son ses olan ı ve i sesleri için ye (ی) harfi kullanılmıştır: دخی dahı, کي gibi

الي elli.

4.1.1.1.4. o,ö,u,ü ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: Bu ünlüler metnimizde ilk hecenin ilk sesi olarak genellikle elif ve vav (او) harfleriyle gösterilmiştir: اولن olan اولور ölür, اوزرندن üzerinden. Bu ünlüler ilk ses dışında ise vav (و) harfiyle gösterilmiştir: بونا buna, كون gün.

Orta hecede: Söz konusu ünlüler orta hecede olmaları durumunda genellikle vav (و) harfiyle gösterilmiştir, nadiren hiçbir okutucuyla ya da harfle gösterilmemiştir: اموزني

omuzını, بونكله olursa, bunuñla

Son hecede: Son hecede söz konusu ünlülerin yazımı vav (و) harfî ile gösterilmiştir: ياروب yarup, urup.

4.1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

4.1.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ç ünsüzünün kimi zaman ç (چ) ile kimi zaman ise c (ج) ile gösterilmiştir: لر چكارالار, گوج güç.

4.1.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı

Metinde p ünsüzü pe (پ) ve be (ب) harfleriyle gösterilmiştir. Dolayısıyla p ünsüzünün kullanımında belli bir düzen görülmemektedir. جبالق soyup çiplak.

4.1.1.2.3. g, k, ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde g, k ve ñ ünsüzleri kef (ك, ك) harfî ile gösterilmiştir. Bu sesleri birbirinden ayıracak bir okutucu ya da işaret mevcut değildir. Ancak bazen ñ sesini göstermek için ʾ işaretî kullanılmıştır: انوك anuñ gerekdür.

4.1.1.2.4. ğ ve k ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde Türkçe kelimelerde kalın sıradan kelimelerde ğ ünsüzü için gayın (غ) ve k ünsüzü için kaf (ق) harfleri kullanılmıştır: قويوب koyup, باغلو baglu.

4.1.1.2.5. ħ, ħ, h ünsüzlerinin yazılışı

Bu ünsüzlerden ħ (ح) ve ħ (خ) özellikle Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun olarak kullanılmıştır. Ancak ħ (خ) sesi Türkçe olan “dahı” kelimesinde de karşımıza çıkmaktadır. h (ه) ünsüzü Türkçe kelimelerde kullanılmıştır. Kelime kök veya gövdelerinde son ses görevinde iken a ve e harflerine karşılık olarak kullanılmıştır: دخی dahı, صكرة soñra, زحمت zahmet .

4.1.1.2.6. t,   uns zlerinin yazılışı

Metinde Arapça ve Farsça kelimelerde t harfi aslına uygun olarak gösterilmiştir. Türkçe kelimelerde ise ince sıradan kelimelerde t (ت) harfi kullanılırken kalın sıradan kelimelerde   (ط) harfi kullanılmıştır. Genellikle kalın sıradan kelimelerin ilk sesi için   (ط) harfi tercih edilmiştir: طوتہ لر at, ات at.

4.1.1.2.7. s, ř uns zlerinin yazılışı

Metinde Arapça ve Farsça kelimeler asıllarına uygun olarak yazılmakla beraber Türkçe sözcükler için kalın sıradan kelimelerde ř (ص) harfi, ince sıradan kelimelerde ise s (س) harfi kullanılmıştır: صاع  ağ,  سا  ısa.

4.1.1.3. Bazı Ek ve şekillerin Yazılışı

a) Metnimizde ki bağlacı bazen kelimedenden ayrı yazılmıştır bazen bitişik yazılmıştır:  دیر  ر که budur,  ا که t  ki,  دیر  ر که dirler-ki.

b)    n edatı bazen kelimedenden ayrı bazen de kelimeye bitişik yazılmıştır. Bu edatın yazımında tam olarak bir düzen bulunmamaktadır: صاع  ا  چون  atmak içün.

c)  le edatı bazen kelimeye bitişik bazen ayrı yazılmıştır:

Ayrıca metinde birle edatı da geçmektedir: zafer birle, nusret birle.

d) Farsça terkiplerin yazılışında terkiplerin gösterimi için herhangi bir işaret kullanılmamıştır:

 اب  اب  اب b b-ı rabi', bab-ı evvel.

4.1.2. Ses Bilgisi

4.1.2.1. Ünlüler

Eski Anadolu Türkçesinde, Türkiye Türkçesindeki a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri bulunmaktadır.

4.1.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

4.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi

Eski Türkçedeki kök hece e'si Eski Anadolu Türkçesinde genellikle i şeklindedir (Şen, 2016, s. 178). Metinde bu özellik görülmekle beraber kimi zaman hem e hem i ile yazılan kelimeler de mevcuttur. Hatta aynı kelime bile kimi zaman e kimi zaman i ile yazılmaktadır. Eski Türkçede e ile yazılan ancak metinde i ile gösterilen kelimelerden bazıları şunlardır: نیجه nice nice < Eski Türkçe nece i- < Eski Türkçe er-.

Metinde bazı kelimelerde Eski Türkçedeki e sesinin korunduğu da görülmektedir: ایو eyü, اللي elli.

Metinde hem e hem de i ile gösterilen bazı kelimeler şunlardır: ایدہ لر ideler, اتمک etmek, گجه gece, كجه gice.

4.1.2.1.1.2 o > u ve ö > ü değişmesi

Bilindiği gibi Arap harfli metinlerde a ve e; ı ve i; o, ö ve u, ü sesleri aynı yazılışlarla karşılanır. Bu bakımdan yanlarındaki ünsüzlerin yardımıyla a ve e'yi; ı ve i'yi; o, u ile ö, ü'yü birbirinden ayırt edilebilmektedir. Ancak o ile u ve ö ile ü'yü birbirinden ayırt etmeyi sağlayacak herhangi bir ölçüt bulunmamaktadır. Bahsedilen farklı okumalardan hangisinin daha doğru olduğunu tespit etmek pek mümkün olmadığından dolayı kelimeleri dar veya geniş ünlülü okumak tercih meselesidir. Bu çalışmada genellikle u'lu şekiller tercih edilmekte olup şol kelimesi o'lu okunmuştur:

كوزل güzel, شول şol.

4.1.2.1.1.3 u > ı değişmesi

Metinde u > ı değişmesine verilebilecek örnekler şunlardır: توغري > توغري toğru, کورکۇ > کورکى korkı, قورقسى korkısı.

4.2.2.1.1.4. ı > u, i > ü değişmesi

Metinde ı > u ve i > ü değişimine verilebilecek örnekler şunlardır:
kentü > gendi کندی گندی gendü gendiden.

4.2.2.1.1.5. u > a değişmesi

Metinde u > a değişimine örnek gösterilebilecek kelimeler şunlardır: boğuz > boğaz
بوغازی boğazı (45b/09), ortu > اورته orta (51a/09).

4.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi

Metnimizde bu olaya örnek teşkil eden bir kelime bulunmamaktadır.

4.1.2.1.2. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu, bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirlerine uyması hadisesidir. Türkçede bir kelimedede birbirine aykırı ünlüler bulunmaz; bir kelimenin ünlüleri arasında açık bir uygunluk göze çarpar (Ergin, 2006, s.70). Türkçede kalınlık-incelik (Büyük ünlü uyumu) ve düzlük-yuvarlaklık uyumu (Küçük ünlü uyumu) olmak üzere iki tür uyum vardır.

4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Ural-Altay dillerinin ayırıcı özelliklerinden biri olan kalınlık-incelik uyumu başlangıçtan günümüze kadar Türk dilinde bulunan bir uyumdur. Türkçede dört kalın (a,ı,o,u) ve dört ince (e,i,ö,ü) olmak üzere sekiz adet ünlü ses vardır. Bu uyuma göre kalın ünlü ile başlayan bir kelime kalın ünlüyle, ince ünlüyle başlayan bir kelime de ince ünlüyle devam eder. Türkçe genel olarak bu uyuma tabii olsa da bazen Türkçe kelimelerde de bu uyuma aykırılık söz konusu olmuştur.

Metnimizde kelimeler genel olarak bu uyuma uymaktadır: قويه لر koyalar, ايوي eyü , ayagını, kolını.

Metinde bu uyuma aykırılık teşkil eden kelimeler -ken eki alan kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun sebebi de söz konusu ekin tek şekilli olmasından kaynaklanmaktadır.

4.2.2.1.2.2. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu; Türkçe kelimelerde düz ünlülerden sonra düz ünlügelir, yuvarlak ünlülerden sonra ise ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin gelmesi olayına verilen addır. Fakat bu uyum Türkçenin her devrinde var olan bir uyum değildir. Düzlük-yuvarlaklık uyumu ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli olarak kendini hissettirmektedir. Özellikle Eski Anadolu Türkçesinde var olan yuvarlaklaşma nedeniyle bu uyum yoktur.

İncelediğimiz metin Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Dolayısıyla kelimeler düzlük-yuvarlaklık bakımından uyum içinde değildir. Bu sebeple metin kendi döneminin özelliklerini göstermektedir: طاشلو taşlu (73a/03), اچلور açılır.

4.1.2.1.3. Ünlü Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilâve bir ses alır. Bu hadiseye ses türemesi denir (Ergin, 2006, s.51).

Metnimizde ünlü türemesine örnek gösterilebilecek kelimeler genellikle yabancı kökenli kelimelerdir: Ar. ba'z > بعض ba'zı, Ar. ğayr > غیری ğayrı.

4.1.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Türkiye Türkçesinde vurgusuz olan heceler belirli durumlarda düşmektedir. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinde de geçerlidir. Metinde tespit edebildiğimiz örneklerden bazıları şunlardır: şehri, aklı, ككسندہ göğsinde.

4.1.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde bu kelimeler birleşirken ünlülerden biri aşınmaya uğrayarak düşer. Böylece iki kelime birleşerek tek kelime oluşturur: bu+öyle> بویله böyle, şu+ol > شول şol, şu+öyle > شویله şöyle.

4.1.2.2. Ünsüzler

Eski Anadolu Türkçesinde bugünkü yazı dilinde bulunmayan iki ses (ħ ve ñ ünsüzleri) görülmektedir. Bu durum dışında bugün ile bir farksızdır. Metinde ç sesi bazen c (ج) bazen ç ile (چ); p sesi ise bazen p (پ) bazen b (ب) olarak yazılmıştır.

4.1.2.2.1. ÜnsüzDeğişmeleri

4.2.2.2.1.1. b > p değişmesi

Metnimizde kelime başındaki b- ünsüzünün p'ye döndüğü örnek tespit edilmemiştir.

4.2.2.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçedeki kelime başı b-, kelime ortası -b- ve kelime sonu -b ünsüzleri Eski Anadolu Türkçesinde v'ye dönmüştür. Metnimizde b > v değişimi tam olarak gerçekleşmiş olup görülen örnekler şunlardır: bar > var وارر vardır, bar- > var- وارر varur eb > او ev.

4.2.2.2.1.3. t > d değişmesi

Eski Türkçedeki kelime başı t- ünsüzü varken d- ünsüzü yoktur. Eski Anadolu Türkçesinde ise kelime başında hem t- ünsüzü hem de d- ünsüzü bulunur. Metnimizde t- ve d- ünsüzlerinin bulunması karışık şekilde karşımıza çıkmaktadır. t > d değişimi kimi zaman

kalın kimi zaman ince sıradan kelimelerde olmuştur. Metnimizde bu duruma örnek gösterilebilecek kelimeler şunlardır: taḳı > دخی daḳı, ti- > di- دیکمز didügimiz, ṭut-> dut- لر دوته dutalar, türlüg > درلو dürlü.

Metnimizde t- ünsüzünün korunduğu kelimeler de bulunmaktadır. Örnek olarak verilebilecek kelimelerden bazıları şu şekildedir: توپراق toprak, طوغری toğrı, توز toz.

4.2.2.1.4. ḳ > ğ, k > g değişmesi

Metinde karşılaşılan ḳ > ğ değişimine örnek kelime vardır: yok > یوغسه yoğsa (82b/06).

Eski Türkçede kelime başı k- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde g- ünsüzüne dönüşür. Bu duruma metnimizden örnek gösterilebilecek kelimelerden bazıları şunlardır: köz > göz گۆزleri, kör- > gör- گورمش görmiş, keltür- > getür- گتوروب getürüp, köngül > gönül گونله گونلنده, kerek > کرک gerek.

4.2.2.1.5. ğ/g > v değişmesi

Metnimizde ğ/g > v değişimi şu kelimedede görülmektedir: şoğuk > صوق şovuk.

4.2.2.1.6. ḳ > ḥ değişmesi

Kelime başı ḥ- ünsüzü yabancı kökenli kelimelerde bulunur. Türkçe asıllı kelimelerde ḥ- ünsüzü yoktur. Türkçe kelimelerde iç seslerde -ḳ- > -ḥ- değişimi meydana gelmiştir. Metnimizde -ḳ- > -ḥ- değişiminin görüldüğü kelime tektir: taḳı > دخی daḳı.

4.2.2.1.7. d > y değişmesi

Eski Türkçede kelime içinde bulunan -d- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde -y- sesine dönüşmüştür. Metnimizde tespit ettiğimiz -d- > -y- değişimine örnek olabilecek olan

örneklerden bazıları şunlardır: adak > ayak اياغى ayağı, edle- > eyle- ايلنجه eyleyince, edgü > eyü ايو eyü, kod- > koy- قويه لر.

4.2.2.2.1.8. g > y değişmesi

Metnimizde g > y değişmesine örnek olabilecek kelime bulunmamaktadır.

4.2.2.2.1.9. r > l değişmesi

Bu değişim Türkçe kelimelerde gözlemlenememiştir.

4.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

Metnimizde tespit ettiğimiz ünsüz düşmesi örnekleri aşağıdaki gibidir:

4.2.2.2.2.1. b düşmesi

Çalıştığım metinde Eski Türkçedeki bol- fiili, Eski Anadolu Türkçesi sahasındaki metinlerde de görüldüğü gibi kelime başı b- ünsüzünün düşmesi sonucu ol- şekline dönüşmüştür: bol- > ol- اوله ola.

Ayrıca metinde sub kelimesindeki -b sesi de düşmüştür: سو şu .

4.2.2.2.2.2. r ve l düşmesi

Metnimizde l düşmesine örnek teşkil edebilecek iki kelime mevcuttur: keltür- > getür- اوتوره otura, getürüp- اوتوروب.

Metinde r düşmesine örnek olabilecek kelimeler şunlardır:er- > i- اولمشيدي olmış-idi

4.2.2.2.2.3. g/ğ düşmesi

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan g/ğ ünsüzleri Eski Anadolu Türkçesinde düşmüştür. Metnimizde görülen örnekler şunlardır: tirig > ديري diri, atlıg > atlu اتلويه, bağlıg > bağli/ bağlu باغلو bağlu, taşlıg > taşlu طاشلو.

Yapım ve çekim eklerinin başındaki g/ğ ünsüzleri de Eski Anadolu Türkçesinde düşer. Metnimizde bu duruma örnek olan kelimeler şunlardır: edgü > eyü ايو eyü, kergak > gerek كركر gerekdür, kılğak > kılak قوالقاري kılakları, karkıg > korku قورقسى korkısı.

Metnimizde Eski Türkçede görülen -ga/-ge yönelme hâli ekinin -a/-e ünlülerine döndüğü görülmektedir: بوکا, كوكسنة buña, بوينه boynına.

Eski Türkçedeki yön gösterme hâli eki olan -garu/gerü, Eski Anadolu Türkçesinde -aru/-erü olarak değişime uğramıştır. Metnimizde örnek gösterilebilecek kelimeler şunlardır: ايرقارو yukaru, ايريرü içerü.

Metnimizde -ğan/-gen sıfat fiili eki -an/-en olarak değişmiş olup -gınça/-ginçe zarf fiil eki de -ınca/ince olarak değişime uğramıştır: ايلينجه olan, eyleyince.

4.2.2.2.4. s düşmesi

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

4.2.2.2.3 Ünsüz Türemesi

Metinde tespit ettiğimiz ünsüz türemesi örnekleri aşağıdaki gibidir:

4.2.2.2.3.1. -y-, -s-, -n- türemesi

Metnimizde iç seslerde y ünsüzünün türediği görülür. Türkçede diftong (ikiz ünlü) olmadığı için ünlüyle biten bir kelimeye ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi araya -y- koruyucu ünsüzü yani kaynaştırma ünsüzü girer: nesne+y+e, eyle-y-e, gendü+y+e, su+y+ı.

Arapça kökenli olup içerisinde hemze (ء) ile yazılan ve çift ünlü bulunduran kelimelerde de -y- türemesi görülmektedir: Ar. فائدة fā'ide > فايده fāyide, Ar. دائما dā'imā > دايما dāyimā, Ar. جائز cā'iz > cāyiz جاييز cāyizdür, Ar. طائفة tā'ife > tāyife طايفه سي tāyifesi.

Ünlüyle biten kelimelere gelen üçüncü tekil şahıs iyelik eklerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde araya -s- ünsüzü girer: böyle+s+ine ana+s+ına.

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra hâl eklerinin gelmesi durumunda araya zamir n'si denilen bir -n- ünsüzü türer. Metnimizde bu duruma örnek teşkil edebilecek bazı örnekler şunlardır: eli+n+i, üzeri+n+e.

4.2.2.2.3.2. Ünsüz ikizleşmesi

Metnimizde ünsüz ikizleşmesine örnek kelimeler vardır: hak+k+ı-çün 9b/10,

hak+k+ında 6a/01

4.2.2.2.4 Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestten birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki

sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye ünsüz *benzeşmesi* denir (Ergin, 2006, s.76). Türkçe kelimelerde sert ve yumuşak olarak birbirinin karşılığı olan ünsüzlerden ancak aynı cinsten olanlar yan yana bulunabilir. Bu sebepten ötürü Türkçede ünlü uyumuna benzer şekilde ünsüz uyumu da söz konusudur: ایشدر işdür, کرکر gerekdür.

Metnimizde kalın sıradaki tonsuz k ünsüzü ve ince sıradan k ünsüzü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde bu ünsüzün tonlu ğ ünsüzü ve tonlu g ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir: اولمغه olmağa.

4.2.2.2.5 Hece Düşmesi (Haploloji)

Metnimizde iç seste ünlü ve ünsüz düşmesine dayanan hece düşmesine örnek olan kelimeler şunlardır: tur-ur > -dur/-dür دکلر degüldür.

4.2.3 Şekil Bilgisi

4.2.3.2.2 İsim Çokluk Eki

Metnimizde çokluk eki Türkiye Türkçesindeki gibi isimlerin sonuna +lar, +ler eki getirilerek yapılmıştır: ائلر atlar , ترکلر Türkler, پرماکلار (39b/ek1).

4.2.3.2.3 İyelik Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir (Ergin, 2006, s. 221).

Teklik 1. şahıs +(ü)m: İyelik teklik 1. şahıs eki metinde bulunmaktadır: ten+üm, an+am, beden+üm.

Teklik 2. şahıs: Metinde teklik 2. şahıs iyelik ekine örnek: malın

Teklik 3. şahıs +ı, +i/ +(s)ı, +(s)i: Teklik 3. şahıs iyelik ekleri metinde her zaman düz ünlülüdür: اراسنده , گؤگسنده arasında, göğsinde.

Çokluk 1. şahıs +miz: Metinde çokluk 1. şahıs eki için örnek: دیدکمز didüğimiz. babamız.

Çokluk 2. şahıs: Metinde çokluk 2. şahıs iyelik ekine örnek:

Çokluk 3. şahıs +ları/ +leri: Çokluk 3. şahıs iyelik eki metinde +ları/ +leri şeklinde görülmektedir: بغرسقلىرى bağırsakları, قولقلرن kulağların, elleri.

4.2.3.2.4 İsimlerde Tamlama

Metnimizde Türkçe isim tamlamaları; belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki şekilde görülmektedir. Ayrıca Arapça ve Farsça tamlamalar da mevcuttur.

4.2.3.1.3.1 Belirtili İsim Tamlamaları

Belirtili isim tamlamalarında hem tamlayan hem de tamlanan ek alır. Belirtili isim tamlamaları bir şeyin neye, kime ait olduğunu belirtir. Bu tür tamlamalarda tamlayan ilgi eki, tamlanan iyelik eki alır. Metnimizden örnekler şunlardır: atun üsti, ياره نك اوزرنه yaranun üzerine, şehidün sevabı.

4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ek almaz, tamlanan ise iyelik eki alır. Metnimizden bazı örnekler şunlardır:

4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

Metnimizde zincirleme isim tamlaması örnekleri şunlardır:

4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları

Metinde cümle sonuna getirilen bazı dua cümleleri, bazı bağlaçlar ile ifadeler Arapça tamlamalar şeklinde görülmektedir: ان شاهل تعالى in-šaā'llāhu te'ālā, العياذ باهل el-'iyāzu billāh , والاصل ve'l- ḥaṣıl, فىالحال fi'l-hāl, بالجملة bi'l-cümle, فىالحقيقه fi'l-ḥaḳīḳa.

4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları

Metnimizde Farsça isim tamlamaları mevcuttur. Metinden bazı örnekler şunlardır: bab-ı şānī, bab-ı şālīs .

4.2.3.2.5 Hâl Ekleri

Hâl ekleri isim çekim ekleridir Türkçede bulunan ismin hâlleri ve bunları karşılayan çekim ekleri şunlardır: Yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yükleme (akuzatif) hâli, yönelme (datif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, ayrılma (ablatif) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli, yön gösterme (direktif) hâli ve vasıta (instrumental) hâlidir.

Yalın (Nominatif) Hâl: Eksiz

İsmin herhangi bir çekim eki almamış hâlidir. Eksiz hâldir. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: آت at, ana, Resul.

4.2.3.1.4.1. İlgi (Genitif) Hâli: +uñ/ +nuñ, +üñ/ +nüñ

İlgi hâli eki, eklendiği isimle başka bir isim arasında ilişki olduğunu gösterir, bunlar arasında ilgi bağı kurar. İlgi hâli eki metnimizde her zaman yuvarlak ünlülü şekilde karşımıza çıkmaktadır. Metinden örnek gösterilebilecek bazı kelimeler şunlardır: آتوڭ atun, انوڭ anuñ, ياره نك yaranuñ.

4.2.3.1.4.2. Yükleme (Akuzatif) Hâli: +ı/ +i, +(y)ı/ +(y)i, +(n)ı/ +(n)i, +n

Metnimizde akuzatif ekine rastlamaktayız. Bazı örnekler şunlardır: اكيسني ikisini, كندويي gendüyi, صويي şuyı, ياغن yağın, يري yeri.

4.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli: +a/ +e, +ya/+ye

Cümle içerisinde ismi fiile yönelme ve yaklaşma görevi ile bağlayan durumdur.

Metnimizde geçen bazı örnekler şunlardır: يوقارويه nesneye, سنه يه , اكا añ , اوزرنه üzerine, يوقارويه yukarıya.

4.2.3.1.4.4. Bulunma (Lokatif) Hâli: +da/ +de

Eski Anadolu Türkçesinde bulunma (lokatif) hâli eki +da/ +de şeklindedir. Bulunma hâli eki ünsüz uyumuna aykırıdır ve tonludur. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: اوستنده üstinde, یرده yerde.

4.2.3.1.4.5. Ayrılma (Ablatif) Hâli: +dan/ +den

Eski Türkçede +dın/ +dın, +tın/ +tın şeklinde olan ayrılma hâli eki Eski Anadolu Türkçesinde ünsüz uyumuna aykırıdır ve tonludur. Metnimizde de daima tonlu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Metinden bazı örnekler şunlardır: اندن andan, یولدن yoldan.

4.2.3.1.4.6. Eşitlik (Ekvatif) Hâli: +ca/ +ce

Eşitlik hâli ekleri eşitlik, benzerlik, gibilik, kadarlık, görelilik ifade eder. Metnimizde +ca/ +ce eşitlik eklerinin bulunduğu kelimelerden bazı örnekler şunlardır: مقدارنجه mıkḍārınca .

4.2.3.1.4.7. Yön Gösterme (Direktif) Hâli: +ra/ +re, +arı/ +eri, +aru/ +erü, +ru/ +rü

Eski Türkçede +garu/ +gerü ve +ra/ +re olan yön gösterme hâli ekleri Eski Anadolu Türkçesinde +aru/ +erü şeklindedir. Metnimizde ise düz ve yuvarlak hâli bir arada bulunmaktadır. Metinden örnekler şu şekildedir: یوقارو yukarı, ایچرودن içerdən, طشره taşra, ایچروسنده içerdüsünde, گیرü giri.

4.2.3.1.4.8. Vasıta (İnstrumental) Hâli: +n, +ıla/ +ile, +la/ +le

Vasıta hâli eki fiilin neyle yapıldığını gösterir. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: صویله şuyı-y-ıla, کمسيله kimse-y-ile.

4.2.3.1.4.9. Sebep Gösterme Hâli: +çün

İçün edatı, orta hece düşmesine uğrayarak ve eklendiği sözcüğe yanaşarak +çUn biçimiyle bir “sebep gösterme” eki durumuna gelmiştir (Korkmaz, 2013, s.96). Metnin okunuşunda söz konusu ekin ince hâli tercih edilmiştir. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: اولدوغیچون olduğı-çün, anun-çün.

4.2.3.2.6 Sayı İsimleri

Metnimizdeki bazı sayı isimleri şunlardır: بر bir, اکی iki, اوج üç, درت dört, بش beş, التی altı, یدی

yedi, اون on, اون بش elli, التمش altmış, يوز yüz, اكي يوز iki yüz, bin.

4.2.3.2.7 İsim Yapım Ekleri

Metnimizde tespit edebildiğimiz isimden isim ve fiilden isim yapım ekleri aşağıdaki gibidir.

4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+An: Kategori eki olarak çokluk yapar. Kalıplaşmış örneklerde görülür (Gülsevin, 2011, s.115). Metinde örneği vardır: اوغالن oğlan.

+cUGAz: Küçültme ve sevgi anlamı katar: kızcağuz.

+rAğ: Eklendiği kelimeye “daha” anlamı katar. Çokluk ifade eden karşılaştırma ekidir. Metnimizden örnekler şunlardır: yakınrak.

+Ilk/ +lUk: İşlek eklerden biridir. Metinden bazı örnekler şunlardır: وتلوق otluğ, كونلك günlük.

+IU: Ek yuvarlak ünlülüdür: طتلو tatlu.

+sUz: Bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade eden ektir. Bu ek, +lu/ +lü ekinin olumsuzudur. Eski Anadolu Türkçesinde de metnimizde de yuvarlaktır. Metnimizden örnekler şunlardır: اكسسز eksüksüz, ayaksuz.

+acuk: Sıfatta dereceyi düşüren bir ektir: ازه حق azacuk (46b/08).

+ak: Eski Türkçedeki +GAk küçültme ve kuvvetlendirme ekiyle ilişkisi olan bu ek, genellikle tek heceli kelimelere gelerek benzetme ve küçültme işleviyle az sayıda isimler türetmiştir (Korkmaz, 2014, s.120).

+Ar, +şAr: Asıl sayılardan üleştirme türetir. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: بشر beşer, اكيشر ikişer, برر birer.

+cA, +çA: Aslında eşitlik, karşılaştırma ve benzerlik işlevinde bir isim çekim eki olan bu ek; yapım eki olarak sıfat, zarf ve isim yapar. Metnimiz görülen örneği nice, ايرجه irice, مقدار mîqdārınca.

+cAk, +çAk: Eski Türkçede sadece ç’li şekilleri olan bu ekin c’li şekilleri Eski Anadolu Türkçesinden sonra görülmeye başlanmıştır. Küçültme ve sevgi anlamı katar. Metinde sadece c’li şekilleri bulunmaktadır. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: تيزجک , ısıcaق اسيجق , fızcek .

+cık/ +cik, +cuq/ +cük: İsimlerden sevgi ve küçültme ifade eden adlar türetir. Metnimizden örnekler şunlardır: اوغلانچق , azacucق جک انجهازه .

+duz/ +düz: Çok işlek olmayan bir ektir.

+ka: Eski Türkçeden beri kalıplaşmış bulunan bir ektir, dışındalık bildirir. Metnimizde örneği vardır: باشقه başka.

+ın/ +in: İsimlerden zarf türetme görevinde olan bir ektir. Metinde örneği vardır: وقتن vaqtın.

+l: İşlek olmayan ve benzerlik işlevinde bulunan bir ektir. Metnimizde örnek: يشل yeşil.

+layın/ +leyin: Bu ek birden fazla ekin birleşmesiyle oluşmuştur. Eski Anadolu Türkçesi döneminde +ça/ +çe, +ca/ +ce eşitlik ekinin yanında bir eşitlik çekim eki işlevinde “gibi” ve “göre” anlamı ile geniş ölçüde kullanılmıştır. Bu ek, isimden fiil yapma eki -la/ -le ve -ı/ -i zarf fiil ekinin birleşerek tek bir ek hâline gelmesi ve +n vasıta hâli ekinin de bu birliğe katılmasıyla oluşmuştur (Ergin, 2006, s.173).

+k/ +k: İşlek olmayan ve benzerlik ifade eden bir ektir:

+kek: İşlek olmayan eklerden biridir. erkekdür

+sal: İşlek bir ek değildir.

4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-mAk: Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilir. Mastar eki olarak da bilinir. Kullanımı Türkiye Türkçesinden farksızdır: قومق kılamak, eylemek, segirtmek.

-gU: Alet adları ile soyut ve somut adlar türetir (Korkmaz, 2013, s. 105).

-(I)k, -(U)k: İşlek eklerden biridir. Fiilde gösterilen hareketten etkilenen veya o hareketi yapan nesneleri ifade eder. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: ارتق artuq, اچق açuq, بۆلۆك bölük, بۈيۈك büyüük.

-m: Metnimizde örneği vardır: اوزم üzüm.

-IcI: Fiilden bir işi maharetle ve itiyad hâlinde yapma göstermek üzere sıfatlar yapmaktadır (Timurtaş, 1976, s. 349).

-a, -e: İşlek olmayan bir ektir. Zarf fiilin kalıplaşması sonucu fiilden isim yapım eki hâlini almıştır. جورە çevre.

-Ak: Bu ek, fiilden etkilenen çeşitli nesneleri karşılama işlevi ile fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve isim türetir.

-mAç: Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

-Am: İşlek bir ek değildir.

-AnAk: İşlek olmayan bir ektir.

-gIn, -gUn: Genellikle tek heceli fiil köklerine gelen bu ek, aşırılık ve çokluk ifade eder. Metinden örnekler şu şekildedir: ديزگننى dizginini, يورغون yorgun.

-I, -U: Eski Türkçede bulunan -ğ/-g fiilden isim yapma ekinin düşmesi sonucunda yardımcı sesin fiilden isim yapım eki hâline gelmesiyle ortaya çıkmış bir ektir. Fiilde

gösterilen işin sonucu olan soyut ve somut isimler yapma görevinde bulunur. Metinde örneği bulunmaktadır: قرو > kuru.

-(I)n, -(U)n: Çok işlek olmayan bu ekin metinde iki örneği bulunmaktadır: بٲون bütün, اوز نلغنده uzunluğında.

-İş, -Uş: Bu ek hareket ve iş isimleri yapar.

-mA: -mAk eki gibi bütün fiil kök ve gövdelerine gelebilen bir ektir. Başlıca görevi iş isimleri yapmaktır. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: طوتما , olma, kesme.

-mAk: Eski Türkçeden beri kullanılan ve oldukça işlek olan bu ekin görevi hareket isimleri yapmaktır. Metinde görülen örneklerden bazıları şunlardır: گوزتمك gözetmek اولمق olmak, باغلمق bağlamak, چقمق çıkmak.

-mur: Çok işlek bir ek değildir.

-sI, -sU: Çok işlek olmayan bu ek Eski Türkçeden beri görülür.

-z: İşlek olmayan bir ektir. Metindeki örnek: بوغازى boğazı.

4.2.3.2. Zamir

Zamirler diğer ismiyle adılar ismin yerini tutan ve nesneleri, kişileri işaret veya temsil ederek karşılayan gramer birimleridir. Zamirler kendi içinde şahıs zamirleri, işaret zamirleri, dönüşlülük zamirleri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri ve bağlama zamirleri olarak altı gruba ayrılmaktadır.

4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Türkçede üç tane teklik üç tane de çokluk olmak üzere altı şahıs zamiri vardır. Şahıs zamirleri çekim eki aldığında bünyesinde değişmeler olabilmektedir. Metnimizde geçen şahıs zamirleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs zamiri: Ben, bana.

Teklik 2. şahıs zamiri: Sen, saña.

Teklik 3. şahıs zamiri: Metinde teklik 3. şahıs zamiri “anı” şeklinde geçmektedir.

Çokluk 1. şahıs zamiri: Metinde 1. çokluk şahıs zamiri bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs zamiri: Sizüñ.

Çokluk 3. şahıs zamiri: انلرک anlaruñ, انلره anlara, انلردن anlardan.

4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret, gösterme yoluyla nesneleri karşılayan zamir türüdür. Metinde geçen işaret zamirleri şunlardır:

Bu: بو bu, بۇدۇر budur, بۇنۇك bunuñ, بۇنۇكلا bunuñ-ıla , بۇندە bunda, بۇندىن bundan.

Şol: شۇل şol.

Ol: Ol zamiri çekime girdiğinde kökte değişme meydana gelerek aña, andan gibi şekillere dönüşmektedir: اول ol, اندىن andan, اكا aña.

Şu: شۇندىن şundan.

Bunlar: بۇنلار bunlar, بۇنلارى bunlari, بۇنلارۇك bunlaruñ, بۇنلاردىن bunlardan.

4.2.3.2.3. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca pekiştiren bir tür şahıs zamirleridir (Korkmaz, 2014, s. 414). Metnimizde dönüşlülük zamiri olarak sadece gendü kelimesi geçmektedir. Eski Türkçede kentü şeklinde olan bu zamir, Eski Anadolu Türkçesindeki k > g değişimi sebebiyle metinde gendü olarak okunmuştur: گندؤ gendü, گندؤيى gendüyi, گندؤيه gendüye, گندؤنؤن گendünüñ, گندؤسى gendüsi , گندؤلىرى gendüleri .

4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Şahıs ve nesneleri belirsiz şekilde temsil eden zamirlerdir. Metinden örnekler şunlardır: بعض hep , كىمسه kimesne, غير gayr, جمله cümle, هر بىرىدىن her birinden, بىرى biri, كىمسه kimse, با'زى ba'zı .

4.2.3.2.5. Soru Zamirleri

Şahıs ve nesneleri soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. Metinde iki örneği vardır: ھ نه , nerede, ڤتقي ڤانڤي .

4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri; bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda içinde “zamir” anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür (Korkmaz, 2014, s. 449). Eski Anadolu Türkçesinde aslen soru zamiri olan fakat cümle içerisinde bağlama görevi üstlenen kim zamiri, Farsça ki zamiri şeklinde kullanılarak bağlama zamiri oluşturulmuştur. Metnimizde hem kim hem de ki bağlama zamirleri görülmektedir: ڤا ڤيم ڤا kim, ڤا بودر ڤا eyledi ki.

4.2.3.3. Sıfat

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onları farklı açılardan niteler veya belirtir. Temelde işlevlerine göre niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır:

4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimleri durum, şekil, renk, nitelik gibi yönlerden niteleyen sıfatlardır. Metinden bazı örnekler şunlardır: yeşil zümrüt, bahadır kimse.

4.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları

Metinde karşılaştırma yapmak amacıyla gibi ve kadar edatları ile +dAn ayrılma hâli eki kullanılmıştır: anun gibi, sabaha kadar.

4.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları

Metnimizde anlamı pekiştirme işlevi ikilemelerle yapılmıştır: ڤلوك ڤلوك bölük bölük, pare pare.

4.2.3.3.1.3. Küçültme Sıfatları

Metnimizde nitelik sıfatlarına +cAk, +cUk ekleri getirilerek küçültme anlamı yapılmıştır: اسحق تيزجک ısıcağ, جک انجه incecük.

4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

Nesneyi belirtme işlevi olan sıfatlardır. Kendi içerisinde işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, soru sıfatları ve sayı sıfatları olarak dörde ayrılır.

4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları

Nesne ve isimleri gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Metinde tespit edilen işaret sıfatları bu, şu, şol, ol şeklindedir: وجهله bu vech-ile, ین شو şu yan.

4.2.3.3.2.2. Soru Sıfatları

Varlık ya da nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Metnimizde ne, kaç, nice kelimeleri ile karşılanmıştır: nice yerde.

4.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Varlıkların miktar ve sayılarını belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Metinden bazı örnekler şu şekildedir: یرده برقاچ birkaç yerde, کون هر her gün .

4.2.3.3.2.4. Sayı Sıfatları

Varlıkların sayılarını bildirme yoluyla belirten sıfatlardır. Kendi içerisinde asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları ve topluluk sayı sıfatları olarak beş kategoriye ayrılır.

4.2.3.3.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metnimizde görülen asıl sayı sıfatları şunlardır: iki pay, bir pay, bin dirhem.

4.2.3.4.2. Yer Zarfları

Metinde tespit edilen bazı yer zarfları şunlardır: قارشو anda, گيرۈسنى taşra, ئىچىرىدە içirüsine, يېنىدا yanında.

4.2.3.4.3. Miktar Zarfları

Sayıları çok olmamakla beraber metinden bazı örnekler şu şekildedir: ارتق artuq, از az, چوق çok, زياده andan ziyade, قدر اول ol kadar .

4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları

Bu zarflar hâl ve tavrı ifade eden zarflardır. Hâl ve tavrı ifade eden her isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılabildiği için bu zarflar sayılamayacak kadar çoktur. Hâl ve tavrı bildiren isimlerin yanında birçok isim de eşitlik ve instrumental eki alarak nasıllık-nicelik zarfı durumuna geçerler. Bu zarfların daha çok kullanılan kısa adları hâl zarflarıdır (Ergin, 2006, s. 261).

Metinden bazı örnekler şunlardır: بويله böyle, شويله şöyle, بلوک بلوک bölük bölük.

4.2.3.4.5. Soru Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışı soru ile belirten zarflardır. Metinde soru zarfının tek örneği bulunmaktadır: قدر نه ne kadar.

4.2.3.5. Edat

Edatlar tek başlarına anlamları yoktur, çeşitli kelime ve kelime gruplarına bağlanarak onları anlam ve ifade açısından destekleme görevinde bulunan sözlerdir. Kendi içerisinde ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olarak dörde ayrılır:

4.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Her türlü duygu ve heyecanı ifade etmek için kullanılan edatlardır.Ya tabiat seslerinin taklidiyle ya da hislerin yorumlanması ile meydana gelmişlerdir.

Kendi içerisinde ünlemler, hitap (seslenme, çağırma) edatları, gösterme (işaret) edatları, sorma edatları ve cevap edatları olmak üzere beşe ayrılır.

4.2.3.5.1.1. Ünlemler

Metnimizde örneği : Hey, bre.

4.2.3.5.1.2. Hitap (Seslenme, Çağırma)Edatları

Metnimizde örneği: Ey.

4.2.3.5.1.3. Gösterme Edatları

Metnimizde tek örneği bulunmaktadır: تَا tā

4.2.3.5.1.4. Sorma Edatları

Metnimizde örneği: mı, mi.

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Metnimizde örneği:

4.2.3.5.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları cümle içerisindeki kelimeleri ve kelime gruplarını birbirine bağlar. Metnimizde tespit edilen bağlama edatları şunlardır:

4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

إِله ile, دخی dahı, و ve.

4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

ويا veyāḥūd , ویا veyā.

4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları

هم ... و هم hem ... ve hem.

4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları

Cümle başında bulunan ve cümleleri birbirine bağlayan edatlardır. İşlevlerine göre şu gruplara ayrılırlar:

4.2.3.5.2.4.1. Fakat ifadesini taşıyanlar

اما ammā , انجق ancak .

4.2.3.5.2.4.2. Eğer ifadesini taşıyanlar

اكر eger, اكرچی egerçi

4.2.3.5.2.4.3. Çünkü ifadesini taşıyanlar

چون çün, زیرا zīrā

4.2.3.5.2.4.4. Benzerlik bildirenler

4.2.3.5.2.4.5. Netice ve açıklama (izah) bildirenler

ننته nitekim, بلکی belki, یا'نی ya'nī , حتّی hattā , مگر meger, باری bārī

4.2.3.5.2.4.6. Kuvvetlendirme bildirenler

فاما fe-emmā, کم kim, که ki, ايسه ise, بيله bile, ده da, داخی daḥī

4.2.3.5.2.5. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek onların zarf hâllerini yapan son çekim edatları, işlevlerine göre şu gruplara ayrılır:

4.2.3.5.2.5.1. Benzerlik bildirenler

اوزره üzere, گبی gibi

4.2.3.5.2.5.2. Sebep bildirenler

ايچون için, دیو diyü.

4.2.3.5.2.5.3. Vasıta ve beraberlik bildirenler

ایله ile, -ile, له -ıla, له

4.2.3.5.2.5.4. Yer ve yön bildirenler

قارشو karşı, +e dek

4.2.3.5.2.5.5. Başkalık bildirenler

غیری gayrı, باشقه başqa.

4.2.3.5.2.5.6. Miktar bildirenler

مقدار mıkdār, مرتبه mertebe, قدر kadar.

4.2.3.5.2.5.7. Zaman bildirenler

اوڭجه önce, صوكره sonra, اَوَّل evvel, كُيْرُو girü.

4.2.3.5.2.5.8. Karşılaştırma bildirenler

گوره göre.

4.2.3.5.3. Tekerrür Edatları

كز kez, يينه yine.

4.2.3.6. Fiil

4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

Metinde tespit edilen isimden fiil ve fiilden fiil yapma ekleri şunlardır:

4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+A: İşlek bir ek değildir. Geçişli ve geçişsiz fiiller yapar: kana-, uğ(u)r+a-

+Ar-: Daha çok renk isimleri yapmakta kullanılan bir ektir: aġar- .

+dA-: Ses taklidi kelimelerden fiil yapmada işlek bir ektir ancak diġer isimlerden fiil yapmada az kullanılır. Metnimizde örneġi vardır: iz+de- > iste.

+lA-: Eski Türkçeden beri kullanılan bu ek işlek bir ektir. Her çeşit isme gelerek geçişli ve geçişsiz fiil yapar: baş+la-, bağ+la-, söz+le > söyle-.

+lAn-: +lA- ekinin -n- çatısı ile genişletilmiş şeklidir. Bu ekle yapılan fiillerin +lA-’lı şekilleri kullanılmaz (Gölsevin, 2011, s. 121):

4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-y-: İşlek olmayan bu ek kuvvetlendirme işlevine sahiptir. Eski Türkçedeki -d-'nin devamıdır: қо-y-.

-(ı)l/- (i)l-, -(u)l/- (ü)l-: İşlek olarak kullanılan bir ektir. Görevi pasiflik ve meçhullük yapmaktır: дүр-ү-l-, ач-ı-l-, yar-ı-l-.

-n-/ -(ı)n-, -(i)n-: Eski Türkçeden beri işlektir. Asıl işlevi dönüşlülük ifade etmek olsa da pasiflik ve meçhullük bildirdiği de görülür: ol-ı-n-, yol-ı-n-., boşa-n-.

-ş-: İşlek bir ektir. Oluş ve ortaklaşma ifade eden fiiller yapar: er-i-ş-.

-(A)r-, -(U)r-: Eski Türkçeden beri kullanılan ve ettirgen fiiller yapan bu ek işlek değil: art-ur-, çık-ar-, geç-ür-.

-d(I)r-, -d(U)r-: Fiil kök ve gövdelerine gelerek oldurma ve yaptırma ifade eden geçişli fiiller oluşturan ek işlek bir ettirgenlik ekidir: dön-dür-, gez-dür-, öl- dür-.

-t-: Eski Türkçeden beri görülen bu işlek ek, ettirgen fiiller yapar: böyü-t-, yörü-t-.

-k-: İşlek olmayan bir ektir. Metinde tek örneği bulunmaktadır: қор-қ-.

-I-, -U-: İşlek olmayan bu ekin metnimizde örneği bulunmaktadır: қазı-.

-A-: İşlek olmayan bu ekin metnimizde örneği bulunmaktadır: тқа-.

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk, Eski Türkçeden beri işlek bir ek olan -mA- fiilden fiil yapma ekiyle yapılır. Bu ek, i- fiili haricindeki tüm fiil kök ve gövdelerine gelerek olumsuz anlamlı fiiller oluşturur. Metnimizden bazı örnekler şunlardır: олмайе olmaya, дкмйе değmeye, yapmaya.

Geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez ekiyle yapılmaktadır: yürüyemez.

4.2.3.6.3. Fiil Çekimi

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerde fiilin bildirdiği eylemin hangi şahıs tarafından yapıldığını ifade eden şahıs ekleri I. tip (zamir kökenli) şahıs ekleri, II. tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri ve emir kipindeki şahıs ekleri olmak üzere üçe ayrılır.

4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri

Bu tür eklerin asılları şahıs zamirleridir. Metnimizde görülen I. tip şahıs ekleri şu şekildedir:

Teklik 1. şahıs: -Am, -Im, -In

Metnimizde örneği

bulunmamaktadır. **Teklik 2. şahıs: sIn**

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. şahıs: Eksiz

قلقر kalkar, سورر sürer, gider.

Çokluk 1. şahıs: -Uz, -vUz

Metnimizde örneği

bulunmamaktadır. **Çokluk 2. şahıs: -**

slz, -sUz Metnimizde örneği

bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -lAr

yaturlar , qalurlar , دیرلر dirler

4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri Teklik

1. şahıs: -m

گۆردۈم, yattum, eyüttüm

Teklik 2. şahıs: -ñ

Metnimizde örneği : ettüñ

Teklik 3. şahıs: Eksiz

yattı, قورتلدى kurtuldı, كورندى göründi, olundu.

Çokluk 1. şahıs: -q, -k

Metinde örneği:

Çokluk 2. şahıs: -ñlz, -ñUz

Metinde örneği:

Çokluk 3. şahıs: -lAr

rivayet eylediler, aldılar, urdılar, بئوردلر buyurdılar.

4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir ekleri aslında şekil ekleridir, her şahsın farklı bir emir eki olduğundan bu şekil ekleri aynı zamanda şahıs ekleri durumundadır. Emir eklerine ilerleyen sayfalarda *Emir Kipi* bölümünde değinilecektir.

4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Bu ekler bir şekil, bir zaman ifade ederler (Ergin, 2006, s. 288).

Türkçede dokuz adet çekim kalıbı vardır ve bu kalıplar, bildirme (haber) kipleri ve tasarlama (dilek) kipleri olarak iki ana gruba ayrılmaktadır.

4.2.3.6.3.2.1. Bildirme(Haber)Kipleri

4.2.3.6.3.2.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını bildiren zamandır. Fiillerdeki oluş, kılış ve durumların geniş bir zamanda olduğunu veya olacağını ifade eder.

Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman ekleri -r, -Ar, -Ir ve -Ur şeklindedir. Metinde de bu ekler bulunmaktadır. Metinde geniş zaman genellikle 3. şahıs ekleriyle çekimlenmiştir: دیرلر (50a/12), ایدرلر iderler, توتارلر tutarlar, ویرر alur , virür .

Geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez ekleriyle yapılmıştır: مز طورہ geçmez, тұрамаз.

4.2.3.6.3.2.1.2. Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek bulunmamakta olup daha çok geniş zaman ile ifade edilmiştir.

4.2.3.6.3.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman, fiilin görüldüğünü ifade eden zamandır.

Görülen geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde 3. şahıslarda -dI, diğer şahıslarda ise -dU olarak görülmekte olup iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Metinde teklik 1. şahıs için -dU, teklik 3. şahıs için genellikle -dI olup tek bir yerde -dU kullanılmıştır. Diğer şahısların örneği bulunmamaktadır: كوردم gördüm, çıkardı, بيوردلر buyurdılar, ایلدیلر eylediler.

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu -mA ile yapılmaktadır: şehid olmadum, turmadum

4.2.3.6.3.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman, önceden yapılan ve yapıldığı görülmeyen ancak sonradan öğrenilen hareketleri bildiren zamandır.

Eski Anadolu Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki -mIş şeklindedir. Metinde hem -mIş eki ile yapılan hem de -mIşdUr eki ile yapılan şekillere rastlanmaktadır: اولورمش olurmuş, اولنمشدر بیان beyān olunmuşdur .

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu -mA ile yapılmaktadır.

4.2.3.6.3.2.1.5. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki -IsAr ekidir. Ancak metnimizde bu ekle çekimlenmiş bir fiil örneği bulunmamaktadır. Türkiye Türkçesinde gelecek zaman eki olan

-AcAk ise metinde sıfat fiil eki olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

Tasarlama (dilek) kiplerinde bildirme, haber verme şeklinde bir oluş ve kılış yoktur. Bu kipler henüz gerçekleşmemiş olan ancak gerçekleşmesi istek, emir, gereklilik ve şart şekillerinde tasarlanan kiplerdir.

4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi

Emir kipleri zaman anlamı taşımaz, sadece şekil bildirir. Emir kipinde diğer fiil çekimlerinden farklı olarak her şahsın ayrı bir eki bulunmaktadır.

Teklik 1. şahıs: -AyIn

Teklik 2. şahıs: Eksiz, -gIl.

Teklik 3. şahıs: -sUn

اولسون olmasun, اولسون olsun.

Çokluk 1. şahıs: -AlUm

Metnimizde örneği :

Çokluk 2. şahıs: -ñ, -lñ/-Uñ

Metnimizde örneği :

Çokluk 3. şahıs: -sUnlAr Metnimizde

örneği :

4.2.3.6.3.2.2.2. Şart Kipi

Şart kipi Eski Türkçede -sAr biçiminde iken Eski Anadolu Türkçesi ve devamındaki Türkiye Türkçesinde -sA şeklindedir. Şart kipi iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Metinden bazı örnekler şu şekildedir: قالسه kalsa, اولورسه ölürse, eylese..

Şart kipinin olumsuzu -mA eki ile yapılmaktadır:
turmasa, gelmese.

4.2.3.6.3.2.3. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik için bir ek yoktur. Bu kipin ifadesi için *gerek* kelimesi şart ekinden sonra getirilir. Metnimizde gereklilik kipini ifade etmek için -sA gerek ve -mAk gerek yapıları kullanılmıştır: *ولمق کرک* olmak gerek *ولسه کرکدر* olsa gerektir.

Gereklilik kipinin olumsuzu -mA ile yapılmaktadır ancak metnimizde örneği tespit edilememiştir.

4.2.3.6.3.2.4 İstek Kipi

İstek kipi -A şeklindedir. Bu ek Eski Türkçedeki -gAy gelecek zaman ekinden gelmiştir. İstek kipi zamir kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir ve istek bildirme işlevinin dışında geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, şart ve emir işlevlerinde de kullanılabilir.

Metinden bazı örnekler şunlardır: *ایده* ide, *اوله ایو* eyü ola.

İstek ekinin geniş zaman ve şart işlevlerinde kullanıldığı şekiller de metnimizde mevcuttur: *اوله ایو* eyüola

İstek kipinin olumsuzu -mA ile yapılır:

4.2.3.6.4. Cevherî Fiil (Ek Fiil) ve Bildirme Ekleri

Eski Türkçede normal bir yardımcı fiil olan er- fiili(ek fiil), Batı Türkçesine geçerken r'sini düşürmüş ve e > i değişmesi ile ünlüsü de değişerek i- biçimine girmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde de bu fiil i- şeklindedir. İsim kökenli kelimelerin yüklem görevinde bulunmasında ve birleşik fiil çekiminde kullanılır.

i- yardımcı fiilinin isimlerle birlikte kullanılan geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipi olmak üzere dört adet çekimi bulunmaktadır. Bunlardan geniş zaman şekli eklerden oluşan bir çekimdir. Bu eklerle *bildirme ekleri* denilmektedir. Bildirme eklerinin birinci, ikinci şahısları er- fiilinin geniş zamanının ekleşmesinden doğmuştur. Üçüncü şahıslar ise başka bir fiilden gelirler. Bu fiil tur- > dur- fiilidir(Ergin, 2006, s.316). i- fiilinin metnimdeki çekimleri şöyledir:

Geniş zamanın teklik 3. şahıs çekimi: بودر budur, واردر vardur, یوقدر yokdur.

Görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi: واریدی var-idi.

Şart kipinin teklik 3. şahıs çekimi: یوغسه yog-ısa.

i- fiilinin olumsuzu “degü”l edatı ile yapılmaktadır: دکل چوق çok degül.

4.2.3.6.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri (Birleşik Kipler)

Birleşik fiil çekimi i- fiili ile yapılmaktadır. Birleşik fiil çekiminin hikâye, rivâyet ve şart olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. Metnimizde tespit edilen örnekler aşağıdaki şekildedir:

4.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: ایدی قالمش kalmış idi .

Geniş zamanın hikâyesi: کلوردی gelürdi..

Şartın hikâyesi:

4.2.3.6.5.2. Rivâyet Birleşik Çekimi

Geniş zamanın rivâyeti: اولورمش olurmış

4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı: ایسه قالمش kalmış ise

4.2.3.6.6. Fiillerde Soru

Eski Anadolu Türkçesinde fiillerde soru anlamı -mI soru ekiyle yapılır ve sadece düz ünlüdür. Türkiye Türkçesinde ise ekin düz şekillerinin yanında yuvarlak şekilleri de kullanılmaktadır: gelür mi (8b/04)

4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller

Bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelen iki kelimeye yapısı açısından *birleşik fiil* denmektedir. Birleşik fiiller yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller ve tasvir fiilleri olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Metnimizde kullanılan örnekleri şunlardır:

çek- ile yapılan birleşik fiiller: zahmet çek-.

et- ile yapılan birleşik fiiller: eksük et-, zıkr et-, zarar et-, def et-.

eyle- ile yapılan birleşik fiiller: cihad eyle-, hıfz eyle-, ferāgat eyle-, zarar eyle-

gel- ile yapılan birleşik fiiller: rāst gel-.

it- ile yapılan birleşik fiiller: cem it-, sakat it-, fāyide it-

çal- ile yapılan birleşik fiiller: hāric çal-, sağ çal-.

ol- ile yapılan birleşik fiiller: āsān ol-, eyü ol-, şehid ol-.

olın- ile yapılan birleşik fiiller: tīmār olın- beyān olın-, rivayet olın-, şehid olın-.

tut- ile yapılan birleşik fiiller: muhkem tut-.

ur- ile yapılan birleşik fiiller: kılıç ur-

vir- ile yapılan birleşik fiiller: ıztırāb vir-

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri

Birinci unsuru zarf fiil, ikinci unsuru yardımcı fiil olan iki ayrı fiilin kaynaşmasından meydana gelen tasvir fiilleri; yeterlik, süreklilik, tezlik, yaklaşma ve uzaklaşma fiilleri olmak üzere kendi içinde beş gruba ayrılmaktadır (Korkmaz, 2009, s.709).

4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik Fiili

Yeterlik fiilli bil- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Olumsuzu ise u- “muktedir olmak” fiiline -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Bu yardımcı fiil -A zarf fiili ile yan yana gelince ünlü birleşmesine uğrayarak kaybolmuştur. Metnimizden bazı örnekler şu şekildedir: مز طوره тұramaz .

4.2.3.6.7.2.2. Tezlik Fiili

Metinde tezlik fiilinin -I zarf fiil eki ve vir- yardımcı fiili ile yapılmaktadır: şalıvire29b/06, kalı-vir-(4b/05).

4.2.3.6.7.2.3. Süreklilik Fiilli

Süreklilik fiili -A zarf fiili ve dur-, kal-, gör-, koy- yardımcı fiillerinin bir araya gelmesiyle yapılır. Metinde bulunan örnekleri şöyledir:

4.2.3.6.2.7.4. Yaklaşma Fiili

Yaklaşma fiili -A zarf fiil eki ve yaz- yardımcı fiiliyle oluşturulur. Metinde örneği yoktur.

4.2.3.6.2.7.5. Uzaklaşma Fiili

Uzaklaşma fiili git- yardımcı fiiliyle oluşturulmaktadır. Metinde örneği yoktur.

4.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Fiillere zaman ve hareket anlamı veren aynı zamanda isim gibi kullanılıp çekimlenebilen fiil şekillerine *sıfat-fiil* denir. Bu fiil çekimleri fiil kök ve gövdelerine partisip ekleri getirilerek oluşturulmaktadır. Metinde örnekler şunlardır:

-An: اولن olan, چقن çıkan, kesilen, کن giden.

-Ar/-Ur:

-AcAk: uracak nesne.

-dUk: الدقلى aldukları.

-mAz: گورنمز görünmez .

-mİş: kesilmiş ayagını

یری

4.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Fiilin bildirdiği hareketin tarzını, miktarını, zamanını belirten fiil şekilleridir. Bu fiil şekilleri fiil kök ve gövdelerine zarf-fiil ekleri getirilerek yapılır. Zarf-fiiller, hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. Şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâlini karşılar. Fiillerin zarf şekilleri olup isim ve fiil çekimine giremezler.

-I/-U: ویره صالى şalı vire , دیو , kalı vire.

-ken, iken: Yalnızca i- fiiline gelen bir ektir: fi sebillilah eylerken, cihad eylerken.

-ArAk: کیدرک giderek .

-IncA/-UncA: النجه alınca, وارنجه varınca, اولنجه olunca, کلنجه gelince.

-dUkçA: گتدوکچه gitdükçe, چقدکچه çıkdukça.

-Ip/-Up: الپ alıp, قونوب konup, gelüp.

--IcAk: ایدیک idicek, واریکاك varıcak.

METİN

[01b] (1) Bis'mi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. (2) Sıpās bī-kıyas ve sitayış-i muḥkemü'l-esās (3) ol ilah 'alemü'l gayb vel-şehāde ve padişāh-ı şahibü'l- (4) hüküm vel-irāde zü'l-celāl vel-ikrām el melikü'l-kuddüsü's- (5) selām ḥazretine celle celālehü ve şıdk-ı bakālehü ki (6) a'lām-ı menār dīn-i İslām'ı felek gibi yüceltti. (7) Ve aşnām-ı saḳḳar u küfr ü tuḡyānı ḥak-var zīr ü zīr (8) etdi. ¹ کَمَا قَالَ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْمَكْنُونِ (9) هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ ² وَلَوْ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ رَسُولُهُ بِإِلْهَادِي وَدِينِ الْحَقِّ (10) كَرَهُ الْمُشْرِكُونَ ³ Ve şılāt-ı şalavāt-ı vāşilāt (11) Ve semāt-ı teslīmāt-ı sāmīyāt ol efdalü'l- enbiyā (12) vel mürselīn ve seyyidü'l-gazāt vel-mücāhidīn el-kāim ⁴ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اللَّهُ وَمَنْ أَتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (1) vel-gālib [02a] (1) ⁵ سَيِّدِينَآ (2) ve mevlanā Muḥammed ḥātemü'n-nebiyyin ve İmāmü'l- Münekkīn üzerine (3) olsun kim kılıcıyla rāyet-i imānı kaldırdı. Ve mancanuḳ (4) şirk ve 'işıyānı yere endürdi. Ve ḳol ve fi'le ḥalkı (5) ḡazāya kındırdı. Ve daḥı āli ve aşḥābına ve etbā'ı ve aḥbābı (6) üzerlerine olsun kim nefslerini dīn 'ışḳına kıydılar. (7) Ve mālārını Ḥaḳ yoluna ḳodular. ⁶ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي حَقِّهِ (8) الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ ⁷ Ammā Ba'du Çün ḥimāyet-i diyār-ı (10) İslām ve ihānet-i küffar-ı li'am ve ref'i 'imād-ı dīn (11) Ve def'i 'inād-ı müşrikīn ve ḳāl'ı bih-i tebār-ı müfsidīn (12) ve ḳām-ı şevket-i demār-ı mülhidīn sāir Müslimīne' 'umūma (13) ve evvela⁸ kafirlere ḥuşūşa kār-ı mu'tavil ve ḳaşd-ı maḳbūldür. [02b] (1) ⁹ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. الْقَدِيمُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كَلَامِهِ (2) ¹⁰ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ صُبُلًا ¹¹ Tā ki ¹² Va'desi (6) muḳtezasınca ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a istidā bulup āḥıratda (7) şevāb-ı 'azīm ve cennetde na'im muḳīm ile fāyız olalar. (8) Ve çün bu faḳır-

¹ (Allah) Teala'nın korunmuş kitabında dediği gibi.

² "O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir." Tevbe Suresi / 33. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.208).

³ Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı çetin ol. Onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir varış yeridir orası! Tevbe Suresi / 73. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.214).

⁴ Ey peygamber! Sana ve sana tabi olan mü'minlere Allah yeter. Enfâl Suresi / 64. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.200).

⁵ Allah Teala'nın buyruğunda söylediği gibi.

⁶ İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir. Tevbe Suresi / 20. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.206).

⁷ Metinde اولوا şeklinde yazılmıştır.

⁸ Yüce Allah kadim sözleriyle şöyle dedi.

⁹ Allah yolunda savaşın ve bilin ki, şüphesiz Allah hakkıyla iştir ve hakkıyla bilendir. Bakara Suresi / 244. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.48).

¹⁰ Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletacağız. Şüphesiz Allah, mutlaka iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlarla beraberdir. Ankebüt Suresi / 69. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.444).

i haktır all'l-mel ve kesir'l emel ve'l-tar (9)Er-rc rahmetullah-i efaatu'n-neb
'Ali bin 'mer el-'Arab (10) el-mderris yevm-i tarihi f aabatih-i ipek ne dirim ki
(11) cid f-sebl-i'llah eyleym. Ne mecl bulurum ki H Te'l (12) yolunda az
olam.¹¹ بارى ما لا يدرك كله لا يترك كله (13) Mefm-la 'mil olup bu sa'det-i 'zmaya tlip
olan nice

[03a] (1) mchidlere ve bu devlet-i 'ulyya rgb olan sdlara (2) ayret ve net ve
rabet ve inbist virmek-iun (3) ayt- kerme Kur'niyyeden ve eds- erfe-i
nebeviyyeden (4) ve rivyt- sabe ve tbi'inden ve hikyt- (5) azt ve mchidinden
bu az-nme cem' idp (6) tesvd eylemidm. Ve hliya diledm ki bir nsn (7)
manzr- nazr- em-i cin-bn ve mazn- hazne-i (8) Hzret-i Kmurn  km-bin
eyleym. A'n be-cenb- (9) mr-nmdr- vezret-me'b ve adret-medr, (10) (b)
b'l-ader ve'l- itiar saup ezyl'l- (11) mekrim ve'l-iftar haydar- avlet ve
anter-i haem (12) htim-i seciyet ve ber-mek-i himem zbde-i zmret-i ab's-seyf
(13) ve 'umdet-i cmle erbb'l alem hm hmye'l-millet ve'd-dn **[Ek 1]** Bundan
murd az ve cid f-sebl-i'llh ki andan byk devlet ve sa'det olmaz. Nitekim ayat-
 kermede buyurmutur.¹² مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ الصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا¹²
[EK 2] Ve sabda merm mafr sa'd'l-hayt ve
ehd'l-memt ar-i rahmet ve ref-i gufrn Hzret-i Sultn Sleymn في الجنان روح
aznesinden bir 'Arab azvt kitbn karup far-i hri emr-
eyledler ki Trk'ye dndrem ve pdh 'lem-penh hzretlerinin nm- hmyn-
la merref oldu. Ve ol bb- sa'det me'b olan aalara birer nsn yazdm. **[Ek 3]**
Bermek dedkleri bir vezret-hne idi. Ya'n Bermek-nm ekbir neslinden bir oca var-
d ki eb 'an-cedd vezr olu vezrlar olurlard. Nitekim hlfe eb 'an-cedd hlfe olu
hlfe olurlard. Kezlik bunlar byle idiler. **[03b]** (1) m- ar'l kfre ve'l-mrikn,
muiy mersim'l-'ilm ve'l-'adl (2) fl-'lemn. 'Avn'l-melk ve's-seltn gas'l-
lm (3) ve'l-Mslimn. Cmi'-i mesn'l-al mi'-i ehl- (4) cehlet ve'l-allet
ve'n-nif. Bar'l- fal ve'l-isn (5) muadin'l-kerem ve'l-cda ve'l-'imann.
Ebbekir siret (6) 'mer 'adlet, 'Osmn mebet, 'Ali idm, Muammed (7) nm **i'r**
(8) Didgm ol mirdra ray- vaf- i'tibr (9) Mirzbn- h- evket-i pehlivn- nm-

¹¹ Anlamadn btnyle grr ve onu btnyle terk etmez.

¹² Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, ite onlar, Allah'n kendilerine nimet verdii peygamberlerle, sddklarla, ehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne gzel arkadalardır. Nisa Suresi / 69. ayet. (Halil Altunta ve Muzaffer ahin, Kur'an- Kerim Meali, Diyanet Ileri Bakanl Yaynlar, Ankara, 2011, s.99).

¹³ Allah, onu cennetin odalarında dinlendirsin.

dār. (10) Rüstem-i Behrām şavlet-i Ġāzī Haydar-şıfat (11) Halid-i kişver-küşşa sam-ı nerimān-ı iştihār (12) Sadr-ı divān-ı ‘adālet faḥr-ı erbāb-ı hüner (13) Zuḥr-u erbāb-ı mürüvvet ma’dan-ı hilm ü vaḳār **[Ek 1]** Ve ma’lūm-u şerīf ola ki ‘adet-i erbāb-ı belāgat ve āyin-i aşḥāb-ı feşāḥat budur ki medḥ eyledükleri kimesnenüñ ism-i şerefini kifāyet ve imā ve remz ve mu’ammā tarīkiyle getürürler. Zīrā ta’zīm ciḥetine aḳvā ve memdūḥuñ izḥār-ı fazlına evlādur. Nitekim ehline ma’lūm ve bilenlere mefḥūmdur. **[04a]** (1) tolidur. Fazlı ve iḥsānıyla memleket ser-te-ser (2) bir-durur. İn’ām-ı āmmi ile her dār u diyār. (3) Zātī ‘ālīdür. Velīkin ḥimmet-i a’lā durur. (4) Yok-durur vaşf-ı kemāline anuñ ḥadd u şümār-ı (5) nūr yā her bir ḳalem olsa, ḳalem her bir muḳāl. (Bir kitab ma’nāsında.) (6) Buña şecār olsa kāğıt cümle aḥbar olsa biḥār. (Deñizler dimektür.) (7) Yardım etse yazmada baña kirāmen ḳatibīn. (8) Haşre dek medḥ-i şerīfine bulunmaz dem-i ḳarar. (9) Pes büyüktür kim du’ā-yı ḥayr ile yād eyleyüp, ḥatem (10) ḳılasın medḥ ve şenāyı bī-nihāyetden güzār. (11) Yā ilāḥi zāt-ı pākine naḳırūñ ḥakkı-çün, (12) faḥr-ı ‘ālem ḥürmet-çün ve āl ve aşḥāb-ı kibār (13) ol cenāb-ı ‘āliye dünyāda rif’āt vir müdām. (14) Ve āḫıratda cennetü’l-mevāde eyle payidar

[EK 1] Ve bu deñlü medḥe mübālağa ḡuluv dirler. Ve ḥaḳḳ-ı ‘aleyhdür ki Sultānum ḥazretlerinüñ eyüligini ve medḥ ve faẓiletini ekābir ve aşagirden ve erbāb-ı mefāḥirden şol-ḳadar istimā’ eyledüm ki bu ḳadar medḥ ü şenā anuñ fazlına göre taḡdan zerre ve deñizden ḳatre deñlü gelmez.

[EK 2] Bu sözüñ iki ma’nası vardır. Bir budur ki sultānum ḥazretlerinüñ medḥ-i şerīfine nihāyet yokdur. Ve anuñ ḥadd u ‘addine irişmek mümkün degüldür. Emdi evveli budur ki andan ferāgat eyleyem. Ve ‘acz ve ḳuşurla mu’terif olam. İkinci budur ki ol ḥazretüñ faẓl u kemāli mübālağadur. Ve ne ḳadar söylesem lāyıḳdur. Emdi şol-ḳadar medḥ ve şenā eylemek gerekdür. Ki ḥadden aşırı ola. Ve evvelki ma’nā benüm ‘ācizliğüm ma’nasıdur. Ve ikinci sultānumuñ zātına lāzım ve vācibdür. **[4b]** (1) Ḥaḳ Subḥānehu ve Te’ālā ol rikāb-ı sa’ādet-me’ābı muẓaffer ve manşūr (2) ve ol cenāb-ı devlet ḳıbābı mu’allā ve ma’mūr eyleyüp, (3) pizer-i ‘azīzlerini üç ‘azimet ve rif’atında mübeccel ve mufahḥam, (4) ve ehil ve ḥaşmeti, taht-ı liva-i sa’ādetinde mer’ī ve mükerrem (5) ḳalı-vire, āmīn. Yā ilahe’l-‘ālemin, ve ba’de’l-du’ā el-merfū’, (6) fehris-i ebvābuñ tertībine ibtidā ve şurū’ idelüm. (7) Ve nisāl Allāhü’l- tevfiḳ, vel hidāyetü’l-aḳvam-ı tarīḳ

Bāb-ı evvel: Cihāduñ faẓlı beyānındadır.

Bāb-ı şānī: Ġazānuñ niyyeti beyānındadır.

Bāb-ı sālīs: Şehādetüñ sevābı beyānındadır.

Bāb-ı rābi: Bahādırlığüñ medhindedür.

Bāb-ı hāmis: Kāfir öldürmenüñ ahvālindedür.

Bāb-ı sādīs: At beslemege müte'alliğdür.

[5a] (1) Bāb-ı sābi: Yarak götürmege mahşüşdur.

(2) Bāb-ı sāmin: Bahādırlar hikāyatındadır.

(3) ¹⁴ من الله سمد اليون ونساكى التوفيق والصون Hıyānet ma'nāsındadır. (4) Bāb-ı evvel: Cihāduñ fażlı beyānındadır. (5) Haq celle ve āl kelām-ı kādīmde ve fermān-ı hākīmde (6) ¹⁵ مَا يُقَاتِلُونَ فِي (11) مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ (10) إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى ¹⁶ deddi. Ve bir āyetde dahı (12) anı āhırat 'azābından kırtarır. Ticāret menzilesinde (13) kōdı. Ve anuñ talebine kındurđı. ¹⁷ [EK 1] Tā ki kıyāmetde anuñ yerine cennet alalar, kıoyarlar ve māllarını hıarca[ya]lar ya'nī nefslerini Haq yolında fı-sebīlī'llāh eyleyeler. Cennete tā ki katalar. Ya'nī tahkīk Allāh Te'ālā şatun aldı müminlerden nefslerini ve māllarını. [EK 2] Ya'nī Haq Te'ālā buyurur ki biz Kūrān'da bir nesne eksük kıomaduk. Bil-ki cemī' ahkām-ı dīniyye ve dūnyeviyye ve umūr-ı şer'iyye ve fer'iyye beyān eyledük, öyleye her nesne kelimullahda anda mevcūddur. Niḥāyet müştehitden ğayrı kimseye ma'lūm degildür. Ve yerin bulmada ihtilāf iderler. Yoksa bu deñlī ihtilāf ve nizā' vāki' olmazdı. [5b] (1) هل أدلكم على تجارة تنجيكم من عذاب أليم didi (2) Andan şoñra anı imānla muḳārin kıldı. Ve her nesneden. (3) ḫayırlı eyledi. ¹⁸ (4) تَوْمُنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ

¹⁴ Tanrı size başarı ve koruma versin.

¹⁵ Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her tür kuş, sizin gibi birer topluluktan başka bir şey değildir. Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonunda hepsi Rablerinin huzuruna toplanıp getirilecekler. En'am Suresi / 38. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.144).

¹⁶ Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve ölürler. Allah, bunu Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da kesin olarak va'detmiştir. Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren? O hâlde, yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl bu büyük başarıdır. Tevbe Suresi / 111. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.220).

¹⁷ Ey iman edenler! Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size? Saff Suresi / 10. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.621).

¹⁸ Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır. Saff Suresi / 11. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.621).

(5) dedi. Ba'dehu mücâhidlerüñ dünyâda cemi' günâhlarını (6) bağışlayup ahıratda cennât-i na'im ve sa'âdât-ı mukîm (7) virmecliği aña muterettib eyledi. ¹⁹ يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلُكُمْ (8) جَنَّاتٍ تَجْرِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (9) من تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ Müslümânlara küffâr üzere dâyimâ naşr u zafer ve sâir (11) zamânda feth ü bulug-ı vatar beşâretine işâret eyledi. (12) ²⁰ وَأُخْرَىٰ تُجْبُونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ya'nî buyurdu. Ve dahı bu ma'nâda ayat çokdur. **[EK 1]** Bir nesne dahı Hâk Te'âlâ size virür. Ki siz anı şorasız. Ve ol nesne Allâh'dan feth ve nuşrat ki yakında olur. Ya'nî dünyâda olur. Vel haşıl Hâk Te'âlâ gâzîlere dünyâda feth ve nuşrat virür ve ahıratda şevâb ve mağfiret Allâhu â'lem **[EK 2]** Ve bu âyat-ı kerîmenüñ cümlesinüñ ma'nâsı budur ki Ey mûminler size kulavuzluk ideyin mi şol ticârete ki sizi kırtarur. Pek ceğennem 'azâbından Allâh'a ve peygâmbere imân getüresiz. Ve dahı Hâk yolunda cihâd ve gâzâ eyleyesiz. Mâlîñuzu ve nefsiñüzü aña bezl eyleyesiz. Ol size yeğdür. Eger bilürseñüz tâ ki günâhuñuzu yarlıgaya ve sizi şol cennete kıoya ki altında ırmaqlar akar ve güzel evleri vardır. Hemân oldur 'azîmi sa'âdet **[EK 3]** Ve bir hadîs-i şerîfde dahı gelmişdür ki: Şehîd katlı olunduğı hinde gendüden kıan tamladuğı birle Hâk Te'âlâ anuñ günâhını bağışlar. Feammâ eger kıarada şehîd olursa cemi' günâhını bağışlar. Ve Hâk 'abdı bağışlamaz. Ve eger deryâda şehîd olursa Hâk 'abdı bile bağışlar. Şadağa Resûlullâh. Ve Hâk 'abddan murâd denîdür. Ve kıullar birbirine zûlm etmekdür. **[Ek4]** Ve bu âyat-ı kerîmeler ²¹ يَا أَيُّهَا سَبَّحَ لِلَّهِ ²² didüğü yerden buña gelince sıra vardı. Birbirine muttaşıl bir yerdedür ki ²² el-Şaff sûresindedür. **[6a]** (1) Ve bi'l-cümle cihâduñ haqqında olan âyât-ı kerîme bî-hâdd u nihâye (2) ve fevkul'add ve'l gâyedür. Ve dahı nice hadîs-i şerîf (3) ve eşer-i laţîf vârid olmuştur. Nitekim fahr-ı 'âlem ve seyyîd (4) veled-i âdem Muhammedü'l- Muştafâ şallallâhu 'aleyhi vesellem. Ebû Hureyre r.ż (5) rivâyetinde buyurdu-ki Hâk yolında gâzî olan kimse (6) gündüz oruç kıutup gice namâz kıılmışça şevâb bulur. (7) Ve Hâk Te'âlâ aña kefildür. Ya sıhhat ve selâmet ve şevâb (8) ve ganîmet birle

¹⁹ (Bunu yapınız ki) Allah, günahlarınızı bağışlasın, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koysun. İşte bu büyük başarıdır. Saff Suresi / 12. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.621).

²⁰ Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! Saff Suresi / 13. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.621).

²¹ Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Saff Suresi / 1. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.620).

²² Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ı tespih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Saff Suresi / 1. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.620).

girü vatanına 'avdet ider. Veyahud şehâdet (9) mertebesin bulup cennete müsteħak olur. Ve daħı imâm (10) Ḥasan Ḥazretleri r.z rivâyet eyledi-ki ceddüm seyyidü'l mürselin. (11) Ve imâmü'l-müttakîn 'a.m buyurdı ki ğazâda bir gice yatmak (12) kişi gendü evinde altmış yıl 'ibâdet etmekden efdaldür. (13) Ve daħı Selmân Farsi r.z rivâyet eyledi ki Ḥazreti Resül 'a.m **[EK 1]** Zîrâ ki ğazâyâ çalışan kimse cemi' Müslümânlar için çalışur öyleye her namâz kılanuñ namâzında ve her oruç tutanuñ orucında hissesi vardır. Vakkas' Ali **[EK 2]** ve bunda 'adetden murâd keşretdür. Ve âlâ Ḥak Te'âlânuñ virdüğüne hadd ü hisâb yokdur. **[EK 3]** Ya'nî elbette iki eyülükden biri gendüye haşıl olur. Ya dünyâda saġlık ve ganîmet veya ahıratda şehâdet ve cennet. **[Ek 4]** Ya'nî bunda mezkûr olan âyetden ġayrı nîce âyet daħı vardır. Ama bunlarla iktifâ olundu. Zîrâ ihtisâr maṭlûbdur. **[6b]** (1) buyurdı ki bir kişi vefât eyledikten soñra ḥasenâtı (2) nâmesi dürülür âlâ ġazâileruñ aşla defteri tayyi (3) olmaz. Tâ kıyâmete dek gendülere şevâb yazılır. Ve daħı (4) 'Âişe r.z rivâyet eyledi ki: Ḥazreti Resül 'a.m buyurdı ki (5) her kim ki cihâd ve ribât fî-sebîli'llah eyleye 'azâb-ı kabirden (6) ve humûl-u kıyâmetden emîn olur. Ve 'ibâdeti şevâbı kıyâmete dek (7) gendüye icrâ olunur. Ve Ḥazreti 'Âişe r.z böyle rivâyet (8) eyledükçe dirdi ki: Niçün bu er tâyifesi 'âciz ve muḥannes (9) olurlar. Eger ben er olsaydım cihâd fî-sebîli'llah iderdim. (10) Ve ribâta ücret almazdım. Ve daħı 'Abdullah-bin- 'Ömr'den rivâyet (11) olundu ki: Ḥazreti Resül 'a.m buyurdı ki ġazâ cihâda niyet etdüğü (12) hinde aña nifaqdan berât yazılır. Ve kaçan ol (13) niyetle şehrinde çıka. Ḥak Te'âlâ ... melekler müvekkil ider **[EK 1]** Ḥak Te'âlâ ol kimseyi münâfıklıktan şaklar mücerred ğazâyâ niyet etmek birle ve beraât yazmaqdan murâd bu ma'nâdur. **[EK 2]** Ribât didikleri budur ki kişi işini gücünü koyup atını bağlayup gendüyü ğazâyâ hazır eyleye. Ve sabıkda serḥadlarda bu aşıl kimseler olurlardı. Yarâkla yasakla kimi u'lûfe ile ve kimi Allâh için. **[EK 3]** Ve bundan murâd kıyâmet korkusudur. Ve anda ihtilâf eylediler ba'zı kûlda kıyâmet korkusu nefh-i şûr zamanında olur ve ba'zı kûlda ehl-i nâr-ı ceḥennem emr olunduğı zamânda olur. Ve ba'zı kûlda ceḥennem zebânîyeden boşandığı vakitte olur. Ve ba'zı kûlda eñ soñ ceḥennem kâfirler üstüne kapandığı vakitte olur. Ve ba'zı kûlda ölüm koçı boġazlandığı vakitte olur ne'üzübillâh. **[EK 4]** Ve nâmı dürülmek 'adem şevâb ma'nâsındadır. Zîrâ şevâb 'amel muḳâbelesinde olur. Ve 'amel beden â'zâsıyla olur. Ve â'zâ mutlu fânî olur. Öyleye olduktan soñra 'amel bâṭıl olur ve defteri dürülür. **[7a]** (1) Tâ ki önünden ve ardından ve saġından ve şolundan (2) bekleyeler. Ve kaçan mevkîye irüşür cemi' du'ası müstecâb (3) olur. Ve eger ol ğazâda vefât eyleye şehîd olur. (4) Ve kıyâmette otuz kimseye şefi' olur ve daħı bir (5) rivâyetde gelmişdir ki kıyâmet gününde her kişi cemi' (6) işledüğünü bulur. Eger seyyiât

ve eger ḥasenāt. Feammā (7) şehīd olan kimseler ḥasenātını görürler ve seyyiātını görmezler. (8) Zīrā ki anlaruñ ḥasenātı yazılır ve seyyiātını mahv olur gider. (9) Ve daḥı bir rivāyetde gelmişdür ki ġāzīnūñ nefesi tesbiḥdür (10) ve nevmi ‘ibādetdür. Ve bir du‘āsı redd olunmaz. Ve ölümü zamānında (11) aña Ḥaḳ’ dan bir muştıcı gelüp eydür: Ey Tañrı velisi. Uş (12) Ḥaḳ Te‘ālā cehennem kapularını kapayıp saña cennet kapularını açdı. (13) Her ḳanḳısından isterseñ gir. Ve daḥı Ebū Sa‘īd el-Ḥudri r.ż [7b] (1) rivāyet eyledi ki: Bir gün Ḥazreti Resūl Allāh ‘Aleyhi’s- selām (2) minallāh, mübārek arkasını bir ḥurma şeceresine virüp (3) bize ḥuṭbe okıdı ve eyitdi: Size ḥaḳıñ eñ eyüsini (4) ve eñ yaramazrağını diyeyin Ḥaḳıñ eñ eyüsü ol kimsedür (5) ki atı veyā devesi şırtında veya yelekni üstünde olup (6) ölünce ġazā ve ciḥād fī-sebīli’llah eyleye. Ve ḥaḳın en yaramazğı (7) ol kimsedür ki Ḳurān okuyup içindeki ile ‘amel eylemeye. (8) **Hikāyet** Ebu’l-Münzar nām şaḥābī eydür: Bir gün Ḥazret-i (9) Resūl’e ‘a.m bir kimesne gelüp eyitdi ki: Ya Resūl Allāh, falān kimesne (10) vefāt eyledi. Namāznı kıl dedi. İmām ‘Ömer Ḥazretleri bile (11) ḥazır idi eyitdi: Yā Resūl Allāh, didügi ki kimesne fāsıḳ idi. (12) Namāznı kılma. Ḥazret-i ‘a.m ḥazır olan aşḥāba şordı ki: (13) “Hiç ol kişinūñ bir eyülüğün bilür misiz?” deyü bir kimesne [8a] (1) eyitdi. Yā Resūl Allāh ben gördüm. Falān ġazāda bir gice (2) ‘askeri bekledi. Böyle diyince Ḥazret-i Resūl ‘a.m ḳaḳup (3) aşḥābla ol kişinūñ meytine vardı. Namāznı kıldı. Ve (4) defnine ḥazır oldu ve ḳabrine avuç avuç toprak atdı. (5) Ve eyitdi: “Ḥaḳ seni yaramazlığla anarlar. Ama ben seni ḥayr ile anarım.” (6) Diyinceḳ Ḥazret-i ‘Ömer eyitdi: Yā Resūl Allāh bunuñ ḥayrı ne imiş? (7) Ḥazret-i Risālet ‘a.m eyitdi: Yā ‘Ömer vaz gel. Her kim ki ciḥād (8) fī-sebīli’llah eyleye, aña cennet ḥaḳ lāzım olur. Şadaḳ Resūl Allāh. (9) **Eşer** İmām ‘Ömer Ḥazretleri’nden rivāyet olunur ki: Bir gün (10) Müslümānlara şordı ki cemi’ ḥaḳdan ḳanḳı kimsenūñ şevābı ziyādedür? (11) Ba’zı şaḥābe didiler ki emirü’l-müminündür. Ve ba’zılar Ḳurān ezber (12) okuyandur. Ve ba’zılar namāz kılандur. Ve ba’zılar ḥac idendür. Ve (13) daḥı buncalayın fazīletler zıkr eylediler. İmām ‘Ömer eyitdi: Hiç bilmedüñüz. [EK1] Ve İmām ‘Ömer Ḥazretlerinin belki sāir eimme-i raşidinūñ ‘ādeti bu idi-ki şaḥābenūñ cemā’atini ḥusūsa muḥācirin evliyā ve enşār aşḥāb yakın madam-ki mevcūd idiler cem’ eyleyüp ḥalīfe olanla mübāḥeṣe-i şī‘ār-ı dīn iderlerdi. Ḥatta dirler ki bir gün Ḥazret-i ‘Ömer yanındağı aşḥāba eyitdi: Mebādā ki ben ba’zı rahselere tümsek idüp dīnde egri yola yürüsem baña muḥālefet ider miydüñüz? Şaḥābe eyitdiler: Eger egri olsañ seni toğru iderdük. Ok toğruldur gibi Ḥazreti ‘Ömer eyitdi: Ben emdi siz Muḥammed’uñ aşḥābına siz taḥḳīḳ [8b] (1) Emirü’l-mümininden ve cemi’ didigüñüzden şol kimsenūñ (2) şevābı artucaḳtur ki atı dızgini elinde olup (3) ‘asker-i İslām ardınca ḥerāset idüp bekleye.

Bilmez (4) ki gendüye düşmen mı irüşür veya gendüyi arslan mı başar (5) veya yılan mı şokar. Evvel kimsenüñ şevābı götüri[siz] sizün (6) didigünüzden ziyādedür. **Haber** 'Amr bin el-'Āş r.ż (7) rivāyet eyledi ki Hāzret-i Seyīd-i 'ālem ve faḥr-ı evlād-ı ādem 'a.m (8) buyurdu ki: Şol 'asker ki kāfire ġazā eyleye ve fetih ve zāfer (9) bula. Ve ġanīmet ala. Şevāblarınun üç bölüğünden iki bölüğünü (10) 'alī-ül te'cīl almış olurlar. Ve bir bölüğünü āḫıratda alurlar. (11) Ve eger ellerine hiç nesne girmeyecek olursa āḫıratda (12) şevāblarını tamamca alurlar. Ve daḫı 'Abdullah bin el-Mübārek r.ż (13) rivāyet eyledi ki Hāzret-i Resūl 'a.m zamānında 'Abdurrahman **[EK 1]** Ve bunda icāz ve iztişar-ı kelām vardır. Nitekim Hāzreti Resūl'ün ekşer kelimasında-ki cevami'ü'l-kelemdür. Böyle vākı' olur. Ve tefşil budur ki şevāb 'amel muḳābelesindedür. Ve bir kimse ciḥād eyleyince anuñ şevābı üç bölük olur. Ve sağlık ve zafer anuñ bir bölüğü muḳābelesinde olur. Ve ġanīmet bir bölüğü muḳābelesinde olur. Ve şehādet mertebesi bir bölüğü muḳābelesinde olur. Öyleye bir kişi sağlık bulsa bir bölüğü almış olur. Ve eger sağlık ile ġanīmet bulsa bir bölüğü almış olur. Dünyāda olacak bu iki nesnedür. Ama şehādet mertebesi elbette āḫıratda olur. Anuñ-çün Hāzreti 'a.m bu vech üzerine buyurdu: Vallāhu ā'lemu bi's-savāb. **[9a]** (1) Bin 'Avf r.ż bir gün vāfir māl şadaḳa eyledi. Ve sāir şahābe (2) anı begendiler ve āferin eylediler. Hatta Resūl Allāh'ın meclisinde (3) āndılar. Resūl 'a.m bunu eşidicek eyitdi. Siz bu (4) 'Abdurrahman'ın şadaḳasını begendünüz ammā ġazāda muḫācir bin (5) fuḳarāsından bir sanuḳ yarāğı elinden düşüp yūregi (6) ditrese anuñ şevābı ibn-i 'Avf'ın şadaḳasının şevābından (7) yegidür dedi. Ve daḫı bir rivāyetde vārid olmuştur ki (8) Hāzret-i Resūl 'a.m buyurdu ki: Her kim-ki bir maḫalde buluna ki (9) gendüsi kāfirden ḳorku üzere ola. Ve kāfir daḫı (10) gendüden ḫavf üzere ola. Ol kimseye bir ḳıyāmete dek (11) ayağı üzere 'ibādet etmişce ve bir ḳıyāmete dek secde (12) etmişce ve bir ḳıyāmete dek oruç tutmuşça şevāb (13) ḫāşıl olur. Şadaḳ Resūl Allāh ve Şadaḳ Ḥabīb Allāh 'a.m. **[EK1]** Ve mezkūr 'Abdurrahman bin 'Avf şahābenün ulularından idi. Ve 'aşere-i mübeşşerenü birisidir. Ve ġāyetle mālḍār ve ekābir idi. Hatta dirler ki şahābede andan ġanī-rek kimse yoğ-idi. Ve andan geçerek Hāzret-i 'Osmān ziyāde mālḍār idi. Hāzret-i Ebubekir r.ż varluca idi. Ama cümlesini Ḥaḳ yolunda ve Resūl Allāh'ın 'aşḳına hariḳ eyledi. Bir 'ibnadan ġayriye ḳādir olamadı. Ve dimek isterler ki Hāzret-i 'Abdurrahman vefāt eylediği zamānda dört 'avratı var-idi. Ve oğulları daḫı var-idi. Ve bir 'avratı ġayr vilāyetden idi. Girü ḳalan vārişleri ol 'avrata ... yekten olan ḫişşesinden ötüri gendüye seksen biñ altun virdüler. Tā ki aralarından ḳıka ve ḳısmete bile girmeye. Ve bundan ma'lūm olur, mālınun ne mıḳḍār idü-ken ve böyle iken 'ibādetlerini ve sāir şe'āir-i İslām'ı yerine getürüp taḳşir ve tesāhül eylemezlerdi. Raḍīallāhu 'anhüm **[9b]** (1) **Hikāyet** Ebū

Ümāme el-Bāhili r.z eydür: Bir zamān (2) Hāzreti Resūl 'a.m gāzāya giderdi. İttifāk yoluna bir kimse (3) bir laṭīf yer gördi ki güzel şuyı vardır. Ve yanında (4) vāfir sebzevāt bitmişdür. Ve yatup tırmağa bir mağāra (5) daḥı vardır. Göñlüne geldi ki ḥalkdan 'uzlet eyleyüp (6) ol yerde muḳīm ola. Ve şuyundan taḥāret eyleye. Ve sebzavātıyla (7) geçine. Ve mağārasında olunca 'ibādet eyleye. Bu niyete gelüp (8) Resūl Allāh'a danışınca Hāzreti 'a.m eyitdi: Hāḳ Te'ālā (9) beni Yahūdīyye içün veyā Naşraniyye içün göndermedi. (10) dīn-i İslām'ı ezhār etmek-çün gönderdi. Allāh ḥaḳḳı-çün (11) bir şabāḥ ve bir aḥşam Hāḳ yolunda yürümek dünyādan (12) daḥı dünyā içinde giden yegdür. Ve biriñüz bir kez düşmene (13) karşı turup görünmesi altmış yıl namāz kılmakdan yegdür.

[10a] (1) Ve daḥı İbni 'Ömer'den Raḍīallāhu 'anhūma rivāyet olunmuşdur ki Hāḳ Te'ālā (2) yolunda düşmene karşı turup kılıç-ı ḥarbiyye çekmeyüp ve ok (3) atmayup hemān muḳābelesinde şaf urup turmak altmış (4) yıl 'ibādet etmekden efzaldür. Hāḳ subḥānehu ve Te'ālā 'āşık-ı (5) şādık olan kullarına bu şevāb cezīli, müyesser ve muḳadder (6) eyleyüp şehādet-i ḥaḳīḳi erzānī kılı-vire. Bi-mennihi ve 'aynihi (7) **Bāb-ı sānī: Ġazānuñ niyeti beyānındadır:** (8) İmām-ı Buḥārī ve Müslim şaḥīḥlerinde ve ḥadīs-i şerīfiñ ekşer (9) kitāblarında, İmām 'Ömer Hāzretlerinden rivāyet olunur ki faḥr-i 'ālem (10) şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurdi ki ²³ انما الأعمال بالنيات وانما (11) لكل امرئ ما نوى niyetine göredür. Eger (12) niyet-i ḥayriye, 'amel daḥı ḥayırlı olur. Ve eger niyet-i şerriye (13) 'amel daḥı aña göre olur. Ve cihād bābında niyetler muḥtelif olur. **[EK1]** İhtilāf ile ḥilāf mabeyninde fark meşḥūrdur ki ihtilāf şol yerde isti'māl olunur ki yol muḳadder ve ammā vara Hāḳ ber[a]ber ola. Niteḳīm Ka'be'ye varanlaruñ tarīḳleri muḥteliftür. Ammā maḳşad birdür. Ve ḥilāf ol yerde isti'māl olunur ki hem yol muḳadder ola ve hem maḳşad bu uşulden fuşşilet lafzıyla ta'bīr eyledük muḥālif degül. **[EK2]** Ve niyetlüğünde kaşıddur. Ve andan murād göñül bağlamakdur. Bir iş üzerine ve ba'zılar dirler ki cüz-i ihtiyāri didükleri odur. Ve ba'zılar ḳatında cüz-i ihtiyāri niyetuñ eşiridür ki 'aḳabince şādır olur. Ve bi'l-cümle niyet ḥaḳḳında bahş çokdur ihtisār olacaḳ. **[10b]** (1) Ve meşāyih-ı kirām ve mevālī-i 'azām cihād niyetini üç kısma (2) taḳسیم eylediler. Ve bu 'itibār ile gāzīler üç dürlü (3) olurlar. Kısm-ı evvel şol kimselerdür ki gāzā etmekden (4) murādları Hāḳ Te'ālā'nuñ ta'zīminden ḡayri degildür. Ya'nī (5) Hāḳ subḥānehu ve Te'ālā'nuñ ta'zīmi lāzım 'aḳlı ve farz naḳli (6) olup ve iḳāmet şe'air-i dīn ve ḥimāyet vilayet-i ehl-i ta'līn (7) levazım-ı ta'zīmden ve mevācib-i tekrīmden olduḡı ciḥetden bu ḥizmet (8) lazıme-i edā etmekle

²³ Meali:Yapılan işler niyetlere göre değerklenir. Herkes yaptıḡı işin karşılıḡını niyetine göre alır.

Buhārī, Bed'ü'l-vahy 1, İmān 41, Nikāḥ 5, Menākıbu'l-ensār 45, İtk 6, Eymān 23, Hiyel 1; Müslim, İmāret 155. Ayrıca bk. Ebū Dāvūd, Talāk 11; Tirmizī, Fezāilü'l-cihād 16; Nesāi, Tahāret 60; Talāk 24, Eymān 19; İbni Māce, Zühd 26

ta'zīm-i vācibü'l-vücūd ve hizmet mevlā-yı ma'būd (9) kaşd iderler. Ve anuñ muķābelesinde 'avz-ı aḥrevi veyā (10) ġaraż-ı dünyevi istemezler. Ve bu kısım sāire kısāmdan azdur. (11) Ve kısım-i şānī şol kimselerdür ki murādları İ'zāz-ı dīn-i (12) İslām ve ikāmet-i şerāī' Nebevī 'aleyhisselām ola ve bunlar (13) ümmetün 'ālī himmet ve būlent-i seciyyet olan ekābirleridür. **[EK1]** Ve her zamānuñ bir dürlü ekābiri ve muķaddem adamları olur. Şaḥābe ve tab'ın ve eimme-i mezāhib gibi ve ḥulefā-i rāşidīn ve 'ilmi cer gibi ve bu zamānımızda ekābir ... Allāh ve daḥı her memleketüñ ḥāliyā mevcūd olan kimseleridür. Padişāhlardan ve vūzerādan ve emirādan ve meşā'i-i ve 'ulemā ve fużalā ve ġayrīh-i zalik. **[11a]** (1) Ve kısım-i şālis şol kimselerdür ki ġarażları cennet (2) şevābını bulup ceḥennem 'azābından kurtulmaḥ ola. Ve bu kısım (3) sāire kısāmdan çokdur. Ve efrād-ı mütekessiredür. (4) **Ḥaber** Ebū Musa el-Eş'arī r.ż rivāyet eyledi ki: (5) Bir ġün şaḥābe Ḥazret-i Resūl'e 'a.m sordılar ki ġazāya (6) çıkan kimselerüñ ba'zısı māl ġanīmet içün çıkar ve ba'zısı (7) korkusundan çıkar ve ba'zısı nām ve namūs içün çıkar. (8) Eyle olsa ciḥāduñ şevābını bulan bunlaruñ kaḅkısıdur? (9) Ḥazret-i Risālet penāh 'a.m cevāba buyurdi ki: ²⁴ من قاتل (10) لتكون كلمة الله هي العليا، فهو الذي في سبيل الله (11) kimse ki Ḥaḅ Te'ālā'nuñ buyuruġı yerine gelmek içün ġazā eyleye. (12) Mücāhid fī-sebīli'llah olup şevāb bulan odur. (13) **Ḥikāyet** ibn-i Cevzī Raḥele naḅl eyledi ki şaḥābeden **[EK1]** Ve ḥikāyet iderler ki Timūrlenüñ Tatar 'askeriyle sāir memālik İslāmiye'yi ve ġayriyi feth etmege bā-nizāle-sāle yürüyüş eyledüğünde çok 'ulemā ve fażilāyı elzem idüp helāk eyledi. İttifāka Şām'ı alduġı ḥinde Mevlānā-ı Nāşirüddīn bin Ebi Şerīf ki ol diyāruñ 'ālem-i ve fażılı ve ya'nī kāmili idi. Timūr oña sūāl eyledi ki: Bu iki 'askerden bizden ve sizden ki ikisi bile sünnī Müslümānlardur. Şehīd olup ḅatlı olan kimselerün kaḅkısı Ḥaḅ üzere ve kaḅkısı baḅıl üzere ki Mevlānā'yı mezkūr bu ḥadīş-i şerīfle cevāb virdi: Ya'ni eger bizden ve eger sizden şehīdüñ niyetine ġöre, eger ġarażı i'zāzdan ise şehīd olur. **[EK2]** Ve ma'lūm ola ki bu mezkūr andan ġayri nice 'itibār daḥı vardır. Öyleye yalnız mezkūr olan üç kısma taḥşış eylemek buña işāret ola ki bu mezkūr olan niyetlerden ḥāriḅ olan niyet mu'teber degildir. Meşelā ġayret-i ḥaşıliye içün ve yakından ötüri veyā bir ġayr fāsīd-i ġaraż içün olsa ... olmaz ve aña ġazā denilmez. **[EK3]** Ve bundan murād ... **[11b]** (1) Sa'īd Nām kimesne ba'zı ġazālarda kāfirler şafına ḥamle eyleyüp (2) saġına şolına döndürdi ve bu beyitleri yırlardı ki (3) tercümesi bu beyitlerdür. **Ḳıṭa'ser** (4) Sa'īd'e i'tikāduñ Ḥüdā'dan budur etdügüñ

²⁴ “Kim, İslāmiyet daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır.”

Buhārī, İlim 45, Cihad, 15, Farzu'l-humūs 10, Tevhīd 28; Müslim, İmāre 150, 151. Ayrıca bk. Tirmizī, Fezāilü'l-cihad 16; Nesāi, Cihad 21; İbni Māce, Cihad 13

temennā (5) Āyā hūr canān benden ırağ ol. Senüñ-çün etmedüm bu cihādı hāşā (6) Veli ol Seyyid'e Mustāfa oldum. Ki bilür sizü mi ve aşikāre. (7) Andan soñra atı başını döndürmedi ve kılıcını kınına şokmadı. (8) Tā şehīd olunca çalışdı yürüdi Raḥim Allāh 'aleyh. **Hikāyet** (9) 'Arabdan bir kimesne imanā geldi. İttifāk Ḥazreti Resül 'a.m (10) ol zamānda Ḥayber Ġazāsı'na çıkmak üzerine idi bile çıkdı. (11) Ve 'askerüñ ardını beklerdi. Bir gün vāfir ġanīmet ele girdi. (12) Ve Ḥazreti Resül 'a.m anı ġazīlere ölüşdürdi ve ol 'Ārabī'ye (13) bir pay, gönderdi. 'Ārabī anı görünce eyitdi: Bu nedür? Didiler ki: **[EK1]** Ve bu maḳūle kısım-i şālīşdendür. **[EK2]** Ve bu maḳūle kısım-i evveldendür. **[12a]** (1) Bu senüñ hakkıñdur. 'Ārabī payı götürdi ve Resül Allāh'ıñ 'a.m (2) önüne getürdi ve eyitdi: Yā Resül Allāh, ben bunun için (3) ġazāya çıkmadum. Cihāda şundan ötürü çıkdum ki şurama (4) bir ok rast gelüp şehīd olan ve senüñ vaşf (5) eyledigüñ cennete girem. Ḥazreti Resül 'a.m eyitdi: Eger gerçek (6) dirseñ İnşāallāhu Te'ālā murāduñ hāşıl olur. Andan soñra (7) cenge meşğul oldular. Aḥşama dek kimsenüñ kimseden (8) haberi olmadı. Aḥşam şehīdleri yokladılar aralarında (9) ol kimseyi buldular. Ki çāk işaret eyledüğü yere bir (10) ok rast gelmiş. Andan şehīd olmuşdur. Ḥazreti Resül 'a.m (11) buyurdı ki: Bu kişinüñ niyeti gerçek idi. Anuñ-çün Ḥak Te'ālā (12) murādını gendüye müyesser eyledi. Andan soñra Ḥazret-i Resül 'a.m (13) mübārek gömlegi çıkardı. Tā ki ol kişiye kefen eylediler. Ne mutlu cānına. **[EK1]** Ya'nī ol kişi şag eliyle boğazı altına işaret idüp: Şurama, didi. **[12b]** (1) **Hikāyet** Bedir Ġazāsı'nda şaflar turup kıtāl (2) olunur ki Ḥazreti Resül 'a.m cenneti vaşf eyledi ve aña (3) vāfir tergīb eyledi. Şahābeden 'Amir-nām kimesne eyitdi: Yā (4) Resül Allāh, buña girmenüñ tarīfi nedür? Resül 'a.m eyitdi: Tarīfi (5) budur ki şu kāfirler ile tutuşasın. 'Amir eyitdi: Yā aña (6) kaçan girerüm? Ḥazreti 'a.m eyitdi: Hemān olduguñ birle aña (7) girersün. 'Amir elinde birkaç dane ḥurma yürüdi. Anları (8) bırağup emdi. Şimden girü baña cennet yiyecek gerekdür diyüp (9) buluşduğuna: Ben cennete gidiyorum diyerek kāfirler (10) şafına ḥücüm eyledi. Nicesini öldürdi, nicesini yaraladı. (11) Pare pare olunca çalışdı, yürüdi raḥmetullah 'aleyh (12) **Mes'ele** Bir kimesne ḥem Allāh rızāsı-çün hem ġanīmet (13) almak için ġazā eylese ol kimse mücāhid fī-sebīli'llah olur mı? **[EK1]** Ve eger sūāl olunursa ki cennete kıyāmet ve hesābdan soñra olsa gerekdür. Ve bu .. aña rast gelmez. Cevāb olunur ki meyt kabirde tena'um görür. Veyā 'azāb-ı kabir çeker. Öyleye şehīd kabirde iken tena'um ider oldugu ḥinden ve tena'um cennetden gelür. Nitekim ba'zı ḥadīşlerde gelmişdür ki cennetden gendüye baca açılır deyü yerinde beyān olunmuşdur. **[EK2]** Bu daḥı kısım-i şālīş maḳūlesindendür. **[13a]** (1) deyü 'ulema-ı ihtilāf ama ekşerleri ve ekberleri (2) bunun üzerine der ki: Eger Allāh rızāsınuñ taşavvurı ġālib (3) olursa mücāhid fī-

sebîli'llah olur ve eger ğanîmet (4) kaşdı ğâlip olursa olmaz. Ama bi'l-ittifâk yalnuz (5) ğanimet-çün ğazâ eylemek câizdür. Zîrâ Hâk Subhânehu ve Te'âlâ (6) buyurdi ki: ²⁵ **ālaye.** (7) Ve bir nesne ki Hâk Te'âlâ anı va'de eylemiş ola. Elbette (8) helâl olur ve dahı ğanîmetden ehl-i İslâm'a kuvvet (9) ve kâfirlere şın'uğ ve zillet gelür. Ve kitab-ı hadîşde ve meġâzî (10) Ve tevârîhde meşhurdur ki Hâzreti Resûl 'a.m aıncılar ve (11) yağmacılar gönderürdi. Ki varup ne vechle mümkün olursa (12) kâfirlerün mâllarını yağmalarlardı. Ve 'avrat ve uşaklarını (13) esir iderlerdi. Ve bu vechle ğanîmet iderlerdi. **[EK1]** Ve bu kaşıdlarun ħankısı ğâlip idü ki şundan ma'lûm olur ki iki yağı t̄âyife olsa ki biri maldâr ve rızqları vâfir olup biri cimri t̄âyife olsa eger maldâr olan t̄âyifenün kıtâline raġbet idüp ol cimri t̄âyifeye varmak istemese ma'lûm olur ki yalnuz ğanîmet içün çalışur. Ve ol kimesne mücâhid fi-sebîli'llah olmaz. Ve eger cümlesi katında bir olsa şöyle ki kâfir avâzesi olduğdan soñra maldârlığına ve cimrilığıne bakmayup her ħankısı olursa olsun anuñ kıtâlinden ibâ etmeyecek olursa ma'lûm olur ki ğarażı i'zâz-ı din ... yakındur. Ol kimse ħaliş muħliş mücâhid fi-sebîli'llah olur. **[13b]**

(1) **Hikâyet** Hâzret-i Resûl 'a.m Mekke'den Medîne'ye hicret (2) idüp Mekke-i müşerreffe feth olmazdan evvel Kureyş kâfirlerinden (3) birķaç kimesne 'Irak'dan ticâretle gelürlerdi. Hâzret-i (4) Resûl 'a.m Zeyd bin Hârişe birķaç ğâzî birle mezkûr (5) garibânı almaġa gönderdi. Kâfirler bu ħaberi eşidecek (6) esbâbı bıragup kaçdılar. Ve Müslümân ğâzileri mezkûr (7) kâfirlerin esbâbı ve mâllarını ve tavarlarını ve otuz (8) biñ dirhem gümüş çanaklarını şatmaġa alup giderlerdi. (9) Cümlesini ğanîmet eyleyüp Resûl Allâh'ın nazarına getürdiler. (10) Resûl 'a.m ol cümleden ħamsini beytü'l-mâla alup kalanını (11) ğâzîlere ölüşdürdi. Ve demek isterler ki mezkûr (12) ğanîmetün cümlesi yüz biñ dirhem gümüş idi. (13) **Hikâyet** Bir zamân Hâzreti Resûl 'a.m ğazâya giderdi. **[EK1]** Ĥams deyü beş bölüğden bir bölüġi dirler ki ğanîmet alındıġı vakitte beş bölük iderler. Ve bir bölüġni beytü'l-mâla alup zabt iderler. Nitekim âyat-ı kerîmede ²⁶ **وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ** buyuruldi. **[14a]** (1) Yolda bir 'Arâbî bunlara rast geldi. Ve ahvâllerinden (2) istifsâr eyledi. Didiler ki: Bu Hâzreti peygâmberdür. Ki (3) aşhâbıyla falân kâfirlerin ğazâsına gidiyor. 'Arâbî eyitdi: (4) Eger toymuluk varsa ben de bile

²⁵ Allah, size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaad etmiştir. Şimdilik bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir. (Allah, böyle yaptı) ki, bunlar mü'minler için bir delil olsun, sizi de doğru bir yola iletsin. Fetih Suresi / 20. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.568).

²⁶ Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir. Enfâl Suresi / 41. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.197-198).

gideyin? Vardur didiler. (5) Düşmenden her ne alunursa hazır olanlara taksim olunur. (6) 'Arābī ol ümüdle bile gidüp ittifāka şehīd olmuş. (7) Hāzret-i Resūl 'a.m anuñ meyti üzerine varup biraz (8) başı ucunda oturdu. Ve yüzine bakup tebessüm eyledi. (9) Şoñra sür'atle yüzün çevirüp defn eyleyek, didi. (10) Ve kalkdı gitti. Defn eyledükden şoñra Resūl Allāh'a sūāl (11) eylediler ki: O şehīdüñ yüzine bakup tebessüm eyledigüñden (12) şoñra yüziñ çevirüp kalkup gitdigüñ aslı neydi? (13) Hāzreti 'a.m cevāp virdi ki: Ol kişi Hāk Te'ālā katında **[EK1]** Ve mezkūr 'Arābī Müslümān idi. Gayr rivāyetde beyān olunmuşdur. **[EK2]** Tebessüm gülmenün evveli mertebesidür. Ki dişleri görüne ve āvāzı işidilmeye. Ve Türkī'de gülümsedi dirler. **[EK3]** Ve şahābenüñ 'ādeti idi. Kaçan Resūl Allāh'dan bir hāl görseler ve hākiqatine muṭṭali' olmasalar anı gendüden şorarlardı. **[14b]** (1) bir 'ālī mertebe buldı. Aña güldüm şoñra gördüm ki başı (2) ucında cennet hūrilerinden bir hūriyye oturur. Andan (3) utandım, yüzüm çevirdüm. Kalkdum gitdüm. **Noḳtaser** (4) Bir kimesne ölüp dünyā ğamından kurtulmağa veyā kıl olup (5) efendisinüñ hizmetinden hālāş bulmağ-çün ğazāya çıkısa (6) Hāk Te'ālā'nuñ buyuruğunu mülāhaza eylemese varsa şehīd (7) olsa Hāk Te'ālā katında şehīd olur mı? Muḥakḳikler (8) bunuñ üzerine der ki: Şehīd ola zīrā ki nefsinı ğayri (9) tarīke kımayup Hāk yolunda kıyduğı bir iyiliktür. Ve Hāk (10) bir zerre kadar kimsenüñ hayrını zāyi' eylemez. Elbette 'avaż (11) virür. **Laṭife** Bir kimesne ücret ile ğazāya çıkısa (12) ol kimesne ne şevāb bulur ve ne şehīd olur. **Hikāyet** (13) Ebū Ya'la nām şahābī eydür: Hāzret-i Resūl 'a.m bir ğazāya çıkıdı. **[EK1]** Ve bundan ma'lūm olur ki yalnız ğanīmet için çalışup niyet gerçek olsa şevāb bulmağ muḳarrerdür. **[EK2]** Nitekim āyat-ı kerīmede buyurmuşdur: ²⁷ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ **[EK3]** Deveciler ve seyisler ve at oğlanları gibi. **[15a]** (1) Ve benüm hizmetkārum yoğ-idi. Bir kimseyi kulluğa tutdum. (2) Şol şartla ki baña ğanīmetden ne pay düşerse (3) nişfini aña virem. Şoñra pişmān oldı şāyed ki (4) ğanīmet düşmeye benüm emegüm zāyi' olur, deyü ta'yīn-i ücret (5) istedi. Varup gelince aña üç flori ücret ta'yīn (6) eyledüm. Şoñra bize vāfir ğanīmet düşdi. İstedüm ki payumdan (7) bir hisşe virem. Şoñra ol ücret ḥaṭruma geldi. Vardum (8) Resūl Allāh'a danışdum. Hāzreti 'a.m eyitdi: Ol kişiye (9) dünyāda ve āḫiratda ol üç floriden ğayri nesne degmez. (10) **Bāb-ı sālīs şehādetüñ şevābı beyānındadır.** (11) Hāk subḥānehu ve Te'ālā kelām-ı cemiyed ve Kūrān-ı mucīdde buyurdu ki: (12) ²⁸ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ ²⁸ (13) Ve dahı

²⁷ Artık kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Zilzal Suresi / 7. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.696).

²⁸ Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıkları (dünyalıkları)ndan daha hayırlıdır. Al-i İmran Suresi / 157. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.79).

bir āyetde buyurdu ki ²⁹ [EK1] وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ Ve bundan ma'lūm olur ki ücret ile varan kimsenün şevābı yokdur. Zirā dünyāda ve ahıratda diri tamamıyla. [15b] فَأُولَٰئِكَ مَعَ ³⁰ (2) Ve bir āyetde daḥı buyurdu ki: سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ - وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا لَهُمْ (1) (4) Ve şehādet ḥaḳḳında ve şehīdlerün faẓlında şol kadar (5) āyāt-ı kerīme nāzil olmuştur. Ve āḥādīs-i şerīfe buyurulmuştur. (6) ki: ³¹ Ve Ḥazreti Resūl Allāh (7) 'aleyhisselām: Allāh dāyimā gendü nefs-i kerīmesine şehādet (8) talep iderdi. Ve daḥı buyurdu ki: ³² من سأل الله Ya'nī her kim ki cān (10) ü gönülden Ḥaḳ Te'ālā'dan şehādet isteye, Ḥaḳ Te'ālā aña (11) şehādet şevābı virür. Gerekse şehīd olsun gerekse (12) döşeginde olsun. **Ḥadīs:** Ebū Hureyre r.ḡ rivāyet (13) eyledi ki: Ḥazreti Risālet penāh 'aleyhisselām Allāh buyurdu-ki: [16a] (1) Her kim-ki Ḥaḳ yolunda dīn düşmānlarına ġazā idüp ciḥād (2) fī-sebīlī'llah ve imān-ı billāh ve taṣḍīq-i bī-Rusūl-Allāh'dan ġayri (3) kaşdı ve niyeti olmasa Ḥaḳ Te'ālā ol kimseye kefildür. (4) Yā şehīd idüp cennete koyar. Veyāḥūd girü şevāb ve ġanīmet (5) ve ecir ve selāmet birle oyuna getirür. Ve daḥı ol Allāh (6) ḥaḳḳı-çün ki benüm rūḥum añun yer kudretindedür. İsterüm (7) ki ġazā eyleyüm, şehīd olam. Bir daḥı dirilüp ġazā eyleyüm. (8) şehīd olam. Dört kez böylesine buyurdu. **Ḥaber** (9) Enes bin Mālik r.ḡ rivāyet eyledi ki: Ḥazret-i Resūl 'a.m (10) buyurdu ki: Ahıratda ehl-i cennet, cennetde mütenā'im ebedī (11) ve mukīm sermedī iken Ḥaḳ Te'ālā anların birisine şorar ki: (12) Ḥālün nicedür? Ve yerün eyü hoş midür? Ol kimesne eydür: (13) Yā Rab, çok şükür olsun 'izzetüne ve celālüne eyü ḥālüm vardur. [EK1] Ve bu elfāz ḥadīs-i şerīfün tetimmesindendür ... [16b] (1) Ve güzel yerdeyüm. Ḥaḳ subḥānehu ve Te'ālā eydür ki: Hiç gönün (2) dünyā aḥvālünden bir nesne istemez mi? Ol daḥı eydür: Yā Rabb (3) elḥamdulillah hiç bir nesneye taḥassürüm kalmadı. Meger ki bir daḥı (4) dünyāya 'avdet eyleyüm, senün yoluñda şehīd olam. Emdi (5) şol nesne ki ehl-i cennet na'im mukīm içinde iken anı (6) temennā eylediler. Anuñ şevābı ve mıḳdārı nice olmak gerek. (7) **Tefşil:** Ka'bel-Aḥbār'dan r.ḡ rivāyet olunur ki (8) şehīdler üçdür.

²⁹ (Savaşta) inkār edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hāle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi, onlardan üç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır. Onları doğruya ve güzele erdirecek ve durumlarını düzeltecektir. Onları, kendilerine tanıttığı cennete koyacaktır. Muhammed Suresi / 4-5-6. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.561-562).

³⁰ Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır. Nisa Suresi / 69. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.99).

³¹ Hadis: "Sayılmayacak kadar çok, saklanamayacak kadar ünlü."

³² "Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile, şehidler mertebesine ulaştırır." Müslim, İmāre 157. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihād 15

Biri budur ki şehâdet istemeye, (9) sağlık isteye. Ol kimse öldürdükleri vaktün (10) gendünden kan saçıldığı birle Hâk Te'âlâ anuñ günâhını (11) yarılğayup cennet virür. İkincisi budur ki hem şehâdet (12) isteye hem sağlık isteye. Ol kimesne İbrahîm peygâmbir (13) 'a.m ile bile diz bediz oturur. Üçüncüsü budur ki **[EK1]** Ve tâbir budur ki ehl-i âhîrat cemi' ahvâle muṭṭali' olurlar. Ve şehîdlere olan şevâb ve ğufrânı ve ri'âyet ve ihsânı görürler. Anuñ-çün ğayr nesne istemezler. Hemân şehâdet şevâbı isterler. Hâk subhânehu ve Te'âlâ ol şevâbı bu fakîh ve sâir tâlib-i şâdık olan Müslümânlara' müyesser eyledi. **[17a]** (1) şehâdet isteye sağlık istemeye ol kimesne cennet (2) padişâhlarından bir padişâhdur. **Haber** (3) Ebu Hureyre r.ż rivâyet eyledi ki: Bir gün Hâzreti Resûl 'a.m (4) aşhâba şordı-ki şehîd kimdür, biliyor misiniz? Anlar daḥı (5) eyitdüler: Bizim bildüğümüz şehîd ol kimsedür ki ciḥâdda (6) qatl oluna. Hâzreti 'a.m eyitdi: Eyle olsa benim ümmetimüñ (7) şehîdleri az olurlar. Bil-ki ciḥâdda qatl olunan şehîddür. (8) Ve ğazâda eceliyle ölen şehîddür. Ve ta'ûnla ölen (9) şehîddür. Ve qarın ağrısıyla ölen şehiddür. **Eşer** (10) Hâlid bin el- Velîd Hâzretleri halet-i nezi'de döşeginde (11) piç ü tâb eyleyüp eydürdi kim: Âh ki bunca ğazâlar eyledüm. (12) Ve şehâdet kaşdına kâfirzârlara girdüm çıkdum. Baña naşîp (13) olmadı. Uş ḥâliya döşegümde, hayvân gibi yalunup cân veriyorum. **[Ek 1]** Ve Hâlid bin el-Velîd Hâzretleri Kureyş tâyifesinden Benî Maḥzûm kabilesindendür. Ki Benî Hâşim'le Benî Emtiye mabeynüdedür. Ve ğâyet bahâdır kimesne idi. Ve Resûl Allâh zamânında ve ba'dehu Hâlife Râşidîn zamânında ser 'asker olagelmişdür. Ve ... zamânda ... begi idi. Ve ḥâliyâ türbesi andadur. **[17b]** (1) Ve daḥı dedi-ki bir gece aḥşamdan sabaḥa dek 'asker-i (2) İslâm'ı bekledüm. Ve kâfirlerüñ yolunda tırdum. Bu layıkla (3) şehîd olam deyü çalışdum. Murâdum ḥâşıl olmadı. Ammâ (4) kelime-i şehâdetden soñra ol gecenüñ şevâbını ömrüm diri. (5) Andan soñra atlarını ve yaraḥlarını ğâzilere ölüşdürdi. (6) Ve ışmarladı-ki ma'reke ve cenk ortasında kullanalar. (7) şâyed atları şehâdet-i müyesser ola deyü. Andan soñra teslîm eyledi. (8) **Eşer** 'Abdullah bin Selâm r.ż kocamışdı. (9) Ve gendüye şehâdet müyesser olmadı. Gendü adamlarına ışmarladı-ki (10) Kaçan ğazâ vakı' ola ve ata binmeğe kadar tam ölmeye, beni şufûf (11) arasına çıkarup bir sedir üstünde koñ ola ki düşmen (12) cānibinden ok veya top tüfenk baña rast gele şehîd olam. (13) Hikâyet Ebû el- Şahbâ nām şahabi kimesne oğlunu bile ğazâyâ **[Ek 1]** Ya'ni Hâlid bin el-Velîd r.ż hâlet-i nezi'de yukaruki kelâmı dedükden soñra bunı daḥı söyledi. **[Ek 2]** Ve bu 'Abdullah bin Selâm Hâzret-i Mûsa 'a.m dininde idi. Ve Yahûdiler qatında muḥaddem ve mu'teber aşbardan idi. Ve Hâzret-i Resûl'e 'a.m ba'zı mesâil şordı. Ve din-i İslâm'ı ihtiyâr eyledi. Ve kışşası meşhûrdur. Ve ğazānuñ şevâbını ve şehâdetüñ fażlını sabıka ve lâḥıka okuyup bilmiş idi.

Anuñ-çün şehâdet isterdi. **[18a]** (1) alup gitmişdi. İttifâk ol ğazâda düşmen cānibi kavī idi. (2) Ebu's-Şahba oğluna eyitdi: Gel anaña var. Ol karıyı (3) yalnız kırmayalım. Görüyorsun ki düşmen çokdur ve kavīdür. (4) Ve kırılma muqarrerdir. Bārī eğer ben şehīd olursam sen bākī (5) kalasun. Ve evi barķı besleyesün, diyecek Şahabā eyitdi: (6) Sen anama benden eyüsün. Gel sen var ben şehīd olayum. (7) Ebu's-Şahaba eyüttdi: Çünkü böyle dersen ekimüz şehâdetden (8) mahrūm qalmayalım. Ol kadınıñ Tañrısı vardır. Gendüyi (9) žāyi' eylemez. Andan soñra meydana geldiler. Ve oğluna eyitdi: Qanķımız (10) öñdeyi düşmene çıķa? Oğul eyitdi: Ben öñdeyi çıķayum. (11) Şāyed ki sen öñdeyi çıķma ile şehīd olasun hem ben (12) öksüz qalam ve hem anam tūl ola. Ama ben şehīd olursam (13) sen benim kaydumı ve anamuñ maşlahatını görürsün deyüp **[Ek 1]** Bir huyı ve tabi'at ve isār ve kerāmet 'Arab 'Arab'a tayıfesinde mevcūd ve müşāhiddür. Yalnız baba oğluna ve oğul babasına vekildür. Belki bir birine göñlü olduğdan soñra gerek qarīb gerek ğarīb ola halleri böyledür. Ve helākdan havf eylemezler. Ve haķ budur ki hardan ziyāde idürler. Hatta şecā'atden tehevvr mertebesine varur. **[Ek 2]** Ya'nī dirler ki şecā'at üç kısmıdır. Eñ ednāsı ikdāmdur. Ve ortası bahādırılık ve ā'lāsı tehevvrüdür. Ve dirler ki āmiyenlikde üçünden ikdām evvelidür. Ve meydānda bahādırılık ve el-'ıyāzu bi'llāh şaffınlıkda tehevvr evveli olur. **[18b]** (1) eyledi. Ve düşman[1]a dövüşüp nicesini yaraladı ve nicesini (2) qatl eyledi. Ve şehīd olunca çalışdı. Ve babası anı görüp (3) gözedür. İttifâk bir olay kāfir üstüne avuşup bir yerden (4) hücum eylediler, öldürdüler. Babası aña yetişüp kāfirleri (5) üzerinden okla tağıtdı. Ve üzerine vardı, görse ki (6) teslim olmuşdur. Biraz aña du'a okudu. Ve yeri qazup (7) göme qodı. Ve gendüsi dahı cenge mübāşeret eyledi. (8) Ve şehīd olunca çalışdı. Soñra ğazādan gelen adamlar (9) cem' olup 'avratı Ama'l Şahba'ya haber etmege vardılar. Ama'l Şahba (10) eyitdi: Eger benim erüm ve oğlum şehīd olup añlaruñ muştuluĝını (11) baña getürürseñüz hoş şafā geldüñüz. Ve eger ğayr haber virmege geldüñüz (12) ise sizi gerekmez, dedi. Anlar dahı Ebu's-Şahba'yla oğlunuñ (13) şehīdligi haberin tafşıl ile söylediler. Ama'l Şahba ziyāde sevindi. **[Ek 1]** Ve şahābe zamānında ğazāya şol-qadar ğanīmet ve i'tibār iderlerdi. Ve erlerinden ve oğlanlarından mā'ada 'avratları dahı cihād üzerine ³³meşhūm olurlardı. Ve şehīd olmağdan kaçmazlardı. Belki şehīd olanuñ kavim ve hışımlarına tehniyet iderlerdi. Nitekim bu hikāyetden fehm olunur. **[19a]** (1) **Hikāyet** Halef bin Hişām eydür: Bir ğazāda bir yigidi (2) gördüm ki gendü gendüye söyler, eydür: Ey göñül falān ğazāda (3) baña mālumu añduñ beni şehâdetden alaķoduñ. Ve falān ğazāda (4) 'avratum didüñ beni

³³ مصم şeklinde yazılmıştır.

şehâdetden mahrûm eyledüñ. Ve falân gazâda (5) oğullarum deyüp alıkođuñ. Bu kez ben seni yeñdüm. 'Avratum boş (6) olsun. Ve kullarum azâde olsun. Ve mālum fuķarāya şadaķa olsun (7) didi. Ve Müslümānlar şafı ĥamle eyledükçe caķa o illerinde (8) görürdüm. Ve girü çekildüklerinde caķ o aķirlerinde görürdüm. (9) Bu ĥalle şehīd olunca çalışdı. Rāwī eydür: Şehīd (10) olduğundan şoñra üzerine vardum. Biraz du'ā okıdum. (11) Ve meytini defn eyledüm. Gördüm ki teninde altmışdan ziyâde yâre (12) vardur.

Hikāyet Ebū Kudāme nām şaķabi kimesne eydür: (13) Bir zamānda Şam'ıñ ser 'askeri oldum. Ve kâfirlerüñ gazāsına çıkdum. **[Ek]** Ya'nī bahādırlığından ve iķdāmından böyle idi. Ĥatta Ĥazret-i 'Alī r.ż Resül Allāh'ıñ 'a.m bahādırlığını añup dedi ki: Her gazâda bizden kâfirlere Resül Allāh'dan aķrab kimesne olmazdı. Ve bahādırlar 'irfanda aña ķavī bahādır oldur ki cümlesinden düşmene yakınraķ ola. Ya'nī iķdām idecek olurlarsa cümleden ilerü ola. Ve eger kaçacaķ olurlarsa hepsinden girü ola. **[19b]** (1) Bir gün va'z ve naşīhat eyledüm. Ve ĥalkı gazāya ķandırdum. (2) Ve gazānuñ şevābından biraz söyledüm. Ve aķşam menzilüme (3) vardum. Gördüm bir güzel 'avrat baña geldi. Selām virdi. (4) Selāmın almada birāz tāhal eyledüm. Zīrā şandum şeytān (5) baña anı fitne içün göndermiş ola. İken iltifāt etmedüm. (6) 'Avrat benden bu ĥali müşāhede eyleyecek eyitdi: Hey (7) efendi, ehl-i şalāĥuñ şanı bu midür ki fuķarāyı ĥor (8) ve ĥaķīr görürler? Bildüm ki yaramaz degüldür. Selāmını aldum. (9) Ve ĥālını şordum. Ve ne istersün didüm. Ama ĥicābından (10) söyleyemedi. Ve önüme bir yazılmış kâğıd ile bir bağlu (11) bīz bıraķdı. Ve döndi yoluna gitdi. Kâğıdı açup (12) okudum. Gördüm ki içinde şöyle yazmış ki: Nideyiz (13) 'avrat gazāya çıķmaķ revā degüldür. Yoksa varup **[20a]** (1) Ĥaķ Te'ālā yolunda şehīd olurdum. Ama şu bīzde (2) bağlu olan nesne benüm sevgilü saķumdur. Kesüp saña (3) getürdüm. Emānet olsun ki şaf gicesinde atuña (4) bağ eyleyesün. Şāyed ki andan baña bir mıķdār sevāb (5) ĥaşıl ola deyü. Şoñra kâfir ile buluşup cengde (6) üzerine yatduğumuz gice ol 'avratuñ saçını çıkarup (7) atuma boyund eyledüm. Ve şabah ķalkup gazāya mübāşeret (8) eyledük. Şaflar arasında bir güzelce yığitcik gördüm. (9) ki tırmayup yayanca cenk ider. Aña eyitdüm. Ey oğul (10) birazdan atlular seni çekemezler, girü dön. Oğlan eyitdi: (11) Hey efendi, düşmene ķarşu varup yüz be yüz (12) olduğdan şoñra girüye dönmek ... revā ola ki Ĥaķ Te'ālā (13) buyurur ki:³⁴ **[Ek 1]** **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ** Şaf gicesi ol gice ki şaflar düzüp ırte meydana çıķalar. Veya ol gice ki ılgār itmek üzerine yatalar. **[Ek 2]** Ya'nī: Ey

³⁴ Ey iman edenler. Savaş düzeninde iken kafirlerle karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyin (savaştan kaçmayın). Enfal Suresi / 15. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.194).

mümînler kaçan kâfirlerle buluşup yüzleşesiz. Girü dönüp arka göstermek ve andan murâd kaçmaktır. Meger âl idüp gayriden hücum etmek-çün ola. Yoksa ziyâde günâhı vardır. **[20b]** (1) öyleye Hâk Te'âlâ'nun buyruğuna muhâlefet idüp günâhkâr (2) mı olayın didi. Gördüm ki haylice gâzâyâ ikdâmı (3) vardır. Çıkardum gendüye bir ok ve bir yay virdüm. (4) Segirdüp fevri bir kâfiri urdı, öldürdi. (5) Bir dağı bir dağı hasılı bir sa'atün içinde nicesini (6) yıkdı. Ve nicesini yaraladı. Bu vechle çalışırken (7) dönüp yüzüme bakdı. Ve eyitdi: Seni Allâh'a ısmarladum. (8) Meger ol hinde kâfirlerden gendüye bir ok rast (9) gelmişdür. Fî egâl yere düşüp eyitdi: Ey efendi, (10) saña bir vaşiyetüm vardır kerem eyle. Şu kanlu gönlegümi (11) anama ulaştır, didi. Ben eyitdüm: Ey oğul, ben senün (12) anañı kanda bulurum? Oğlı eyitdi: Benüm anam şol (13) bir hatündür ki saçını kesüp saña falañ yerde virdi. **[21a]** (1) böyle diyincek cengi kodum. Ve anuñ başı ucunda biraz (2) Kurân okıdum ve teslim eyleyince ağladum tırdum. Şoñra (3) aña lahd kazıyup göme kodum. Şabağ gördüm yer yüzünde (4) yatur. Bir dağı gömdüm. İrte gördüm yer yüzündedir. (5) Bir dağı böylesine, üçüncü kez ziyâde ta'accüb eyledüm. Ve (6) gönümde eyitdüm: Bu oğlanuñ hâli eyü degil. Anuñ-çün (7) yer kabül eylemedi. Hele bir dağı gömeyin göreyiz nice olur. (8) Diyüp bu fikirde iken 'aniden baña avâz geldi-ki nice bir (9) Tañrı velisin acındırsan, yazıkdur. Bunuñ gibi şehîd (10) kara toprak altında yatmağa. Andan şoñra gördüm birkaç (11) ağa kuşlar inüp bir an içinde etini ve kemüklerini yediler. (12) Andan şoñra dönüşde anuñ kanlu gönlegini alup (13) birkaç gâzîler ile anasına tabşırmaga iletdük. **[Ek 1]** Birkaç canavarlar **[21b]** (1) Ol hatunuñ mahallesine geldüğümüz yerde bir küçücük (2) kızcağız bizi görüp ağlayarak anasına segirtti. (3) Ve eyitdi: Ey ana, öteki yıl babamız gâzâyâ vardı (4) şehîd oldu. Ve geçen yıl büyük karındaşımuız varup (5) şehîd oldu. Ve bu yıl küçücük karındaşımuız yine şehîd (6) olmuş. Uş-bu geçende saçunu kesüp virdüğün (7) ser 'asker Ebû Kudâme birkaç gâzîlerle anuñ kanlu (8) gönlegini getirüp geliyorlar. Anası dağı bize karşı (9) gelüp selâmımuız aldıktan şoñra eyitdi: Baña tehniyet etmege (10) mi geldünüz, yoksa ta'ziyet etmege? Biz eyitdük: Tehniyet (11) nice olur ve ta'ziyet nicedür? Hatün eyitdi: Eger benüm oğlum (12) şehîd olup etini cānavarlar ve kemüklerini kuşlar ve cānavarlar (13) yediler-ise baña tehniyet eyle[m]ek ve eger böyle olmadıysa **[22a]** (1) baña ta'ziyet eyle[m]ek dedi. Biz eyitdük: Çün böyle dersen? (2) İşte oğlan kıssası şöyle böyle oldu deyüp (3) vukû'ı üzere takrîr eyledük. Ama üç kez defn eyleyüp (4) yer içinde tırmayup şoñra ol kuşlar anuñ etini (5) ve ol cānavarlar anuñ kemüklerini yediklerinün hikmetini (6) sorduk. Hatün eyitdi: Benüm ol oğlum dāyimâ Hâk'a (7) tezzaru' ve niyâz idüp dirdi: Yâ Rabbi baña şehîdliği müyesser (8) eyleyüp, kıyâmetde benüm tenümi kuşlar

kurşağından ve (9) cānavarlar karnından haşr eyle deyü du'âlar iderdi. (10) Elḥamdülillah ki oğlumuñ murâdı ḥaşıl oldu. **Nokta** (11) Şehîde şehîd didüklerinin ve vech-i tesmiyesi budur ki (12) Ḥazret-i Resûl 'a.m aña cennet ile şehâdet eylemişdür. (13) Veyâḥûd anuñ kanı kıyâmetde Ḥaḳ yolunda öldüğüne şehâdet ider. **[Ek 1]** Ve ehl-i başîret ve erbâb-ı ḥayret katında şühüddür ki kişi Ḥaḳ yolunda şehîd olup etini kuşlar ve cānavarlar yese. Ğayetle mu'teber olur. Ve Ḥaḳ katında mertebe bulur. Hatta şahâbenüñ ve ğayrinüñ uluları dâyimâ Yâ Rabbi bizi kıyâmetde kuşlar kursağından ve cānavarlar karnından ḥaşreyle deyü şehâdeti özlerlerdi. **[Ek 2]** Ve vech-i tesmiye didükleri budur ki ba'zı nesnelere birdür. İ'tibârla ad konur. Nitekim kitâba kitâp didükleri kitâbet üzere müştamil olduğundan ve emîre emîr didikleri emîr saçı olduğundan Vaḳḳas 'Ali **[Ek 3]** Ve bu sebebdan ötüri şehîdi yıkamazlar ve kanlu esbâbıyla defn iderler. **[22b]** (1) Veyâḥûd anuñ ruḥı dârü's-selâmda şâhid ve ḥazır (2) olduğu-çün ola. Veyâḥûd gendüsi diri olup (3) Ḥaḳ Te'âlâ civârında ḥazır ve subuḥât ... (4) müşâhid olduğu-çün ola. Nitekim Ḥaḳ sübhâne (5) buyurur ki: **Fāyide** (7) **أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ**³⁵ (6) **وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ** Şehîd olan kimsenüñ diri olması ne keyfiyetle (8) olduğunda ihtilâf eylemişler. Ba'zı 'ulemâ eyitdiler: (9) Ma'nâsi budur ki: Şehîdüñ ruḥı cennetde gezüp (10) tena'um ider. Ya'nî dünyâda diri olan kimseler yiyüp (11) içüp ḥuzûr eyledikleri gibi ervâh-ı şüheda daḥı (12) cennetde ḥuzûr iderler. Ve Ḥaḳ Te'âlâ'nuñ ... behem (13) buyurduğu bu ma'nâya işâretdür. (Ve Ḥazreti) **[Ek 1]** Ve dârü's-selâmdan murâd cennetdür ve aña dârü's-selâm didükleri anda selâmet olduğundan veyâḥûd melâike anuñ ehline selâm 'aleyküm ... didüklerinden ötüri veyâḥûd selâmdan murâd Allâh'dur. Öyleye size Tañrı ömür demek olur. **[Ek 2]** Subuḥât-ı cemâl ve fîrûğ ma'nâsındadır. Ve ḥadîs-i şerîfde **وجهه مد بصره**³⁶ **[Ek 3]** Ya'nî ol şehîdler Rab'leri katında ... rızka olunurlar. Ve bu rızıkdan murâd gerçekten yemek içmek ola. Veyâḥûd ferîştelerüñ yiyeceği içeceği tesbîḥ ve müşâhide-i didâr olduğu gibi anlarıñ daḥı bu aşıl ḥâlleri ola. Ve bu ma'nâ akrabdur. **[23a]** (1) Ve Ḥazret-i Resûl'üñ 'a.m **خضر في جوف طير** (2) **ارواح الشهداء في جوف طير خضر**³⁷ **ترتع في رياضة جنا** didüğü daḥı aña delîldür. Ve ba'zı (3) âḥir dirler ki şehîd defn olunduktan soñra rûḥı bedenine (4) 'avdet ider. Ve ba'zılar dirler ki şehîdüñ teni çürümez. (5) Ammâ bu söz

³⁵ Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma! Bilâkis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehid kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Al-i İmran Suresi / 169. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.81).

³⁶ Hadis-i Şerif: "Eğer indirseydi, yüzünün izzeti, mahlukatının ulaştığı her yeri yakardı."

³⁷ Hadis-i Şerif: "Şehidlerin ruhları yeşil kuşların karnındadır. Onların arşa asılı kandilleri vardır. Diledikleri gibi cennette serbestçe dolaşır." (Muslim, İmâre, 121; Ebû Davûd Cihâd 25; Tirmizî, Tefsiru Sure, 3/19; İbn Mâce, Cenâiz, 4; Cihâd, 16).

ba'yaddür. Nitekim 'aql-ı selīm ve fehmi müstakīm (6) buña şehādet ider. Ammā ba'zı 'ulemā bunu şu vech ile tevīl (7) iderler ki şehīdūñ teni göz göre çürür. Nefs-i āmirde (8) diridür. Nitekim 'azāb-ı kabir meytūñ üzerinde görünmez. Ammā (9) nefsinde vardur. Nihāyet halkā āşikāre degildür. Meger (10) şol kimse ki Hāk Te'ālā aña çeşm-i cihān-bīn (11) ola. Şehīdleri hākīkat üzere diri mahiyeti üzere (12) görür. Eger-ise halk nazarında toprak olmuş olalar. (13) Nitekim 'azīzler hikāyetlerinde vārid olmuşdur. **[Ek 1]** Ya'nī şehīdlerūñ canları birer yeşil kuşların kuruşagındadır. Ki anlar cennet bağçeleründe gezüp oturlar. Ya'nī nitekim dünyāda ebedānla müte'allik olduğu gibi 'ālem-i berzahda yeşil kuş şüretinde bir zarf içinde olurlar. Ve bundan ... lāzım gelmez. Ehli olana ma'lūmdur. **[Ek 2]** Ve tevīl ile tefsīr mabeyninde kesb'ü-l 'a.m fark budur ki tevīl evvelden māl ma'nāsına ve tefsīr fuşurden kab açmak ma'nāsına. Öyleye tefsīr kelāmun 'ayān-ı beyān etmektür. Ve tevīl kelāmuñ muhaşşılını beyān etmektür. **[23b]** (1) **Hikāyet** Muhammed Bin Ebī Zeyd nām Evliyā Allāh'dan (2) bir meşhūr kimesne idi. Anuñ-çün hikāyet iderler ki bir zamān (3) mağrib vilāyetinde gāzāya çıkmışdı. İttifāk bir gün (4) yolda uyumuş kalmış. Ve 'askerden ayru düşüp (5) yol azdurmış idi. Birkaç gün yalnız yürüdü. (6) Ammā düşmen korkusundan gündüz yaturdı. Ve gice (7) yürürdü. Bir gice tün yarısında yürürken görse ki (8) 'asker konupdur. Ve ateşler yanıpdur. Ve atlar bağı ve hāzırlar. (9) 'Adetçe kurludurur. 'Acabā bunlar bizüm yoldaşlar mıdur? (10) Yoksa yāğı mıdur? Deyü seküp 'asker karibine vardı. (11) Eşitdi-ki birisi kelām Allāh okur. Hemān yakınına varup (12) selām virdi. Ol dağı 'aleyk alup şafā geldüñ, hoş (13) geldüñ didi. Ve eline bir etmek ile biraz üzüm virdi. **[Ek]** Ve bu hikāyetden ma'lūm olur şehedānuñ diri olması nice olur. **[24a]** (1) Ama üzüm zamānı degül idi. Ve hem ol etmek (2) Ve ol üzüm bayāğı etmege ve üzüme beñzemez karnı (3) açdı. Toyunca yedi. Andan soñra birer 'anāb-ı zülāl (4) virdiler. İçdi ve ol kişi gendüye eyitdi: Şimdi (5) yorgunsun, gel benüm dizüme yaşdan yat aşağı. (6) Ol dağı dizüne yaşdanup yatdı. Şabāh uyandı (7) gördi-ki ne 'asker var. Ve ne kimse. Ve başı altında bir (8) adam kemügi vardur. Meger ol yerde sābiqā-i ehl-i İslām'dan (9) çok kimse şehīd olmuşdı. Ve gice gördü ki anlar imiş. (10) **Bāb-ı rābī: Bahādırılığın medhindedür.** (11) İmām Necāri ve Müslim saḥīḥlerinden ve Şadīniñ mu'teber kitāblarında (12) rivāyet olunmuşdur ki faḥr-i 'ālem ve seyyid-i velud-u ādem sallallāhu (13) 'aleyhi ve sellem buyurdi-ki:³⁸ **المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف** **[Ek 1]** Ve sāir zamānda bahādırılık ve şecā'at memdūhdur. Ve korkaklık ve za'if

³⁸ Hadis-i Şerif: "Güçlü mümin, Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve daha sevimlidir." (Müslim, Kader, 34; İbn Mace, Zühd, 4168)

mezmûmdur. Hatta Hazret-i Resûl 'a.m İslâm'ın ibtidâsında Hak Te'âlâ'ya tezarru' idüp Allâh'um ide İslâm ... 'Ömer'ün deyü niyâz iderdi. **[Ek 2]** Ve anlardan murâd Hazret-i 'Ömer bin Hattâb'dur. Ve 'Amr bin Hişâm ki Ebû Cehl demekle ma'rûf idi. Ve Hazreti 'a.m temennâ iderdi ki bu ekisinün biri İslâm'a gele ve yardım eyleye. Naşîb Hazret-i 'Ömer'ün idi. **[24b]** (1) Ya'nî kuvvetli bahâdır olan mü'min Hak Te'âlâ'ya su gelür gider. (2) Zâ'îf ve korkak olan mü'minden zîrâ şe'air-i İslâm (3) Ve şerâi' ihkâm bahâdır kuvvetli, kavî olur. Ve korkak (4) za'fıyla süst olur. Öyleye nefâ' getüren hâlel (5) verenden sevgilü olur. **Tenbîh** Dimişler kim (6) bahâdırlar üç kısımdur. Eñ ednâsı oldur ki çıkup (7) şaflar arasında cebhe sabıtop cevelân ide. Ve meydâna (8) ... ve usta ol kimsedür ki anı düşmen birbirine (9) bir uğradan hücum idüp her kişi ölüm nereden (10) geldüğünü bilmeyüp şaşkınlık hâlinde yüregi yerinde (11) olup gendüye gelen zararı def etmege ve fırsatını fevt (12) etmege kadar ola. Ve a'lâsı ol kimsedür ki el-'iyâzu billah (13) düşmen gâlib olup yoldaşları kaçdıkları vaktin **[Ek]** Ve bu ma'ûle olan kimesne yâ cebhesine ... i'timâd ider veyâ tehür ider veyâ ta'ndan korkar. Veyâ âd çıkarmak ister. **[25a]** (1) anların ardınca turup mümkün oldukça düşmen yüzünü döndürmege (2) ve yoldaşlarına zarar iriştirmemege çalışup lütufla (3) yoldaşlarının gönüllerini bergedüp gayret etmege kandıra. (4) Ve kalmış yoldaşı alâya iriştürüp düşmen eline (5) düşeni kurtarmağa çalışa. **Nokta** Ba'zı 'ulemâ (6) şöyle dimiş ki: Bahâdırlığın eñ â'lî mertebesi oldur ki (7) kişi gendünün eñ büyük düşmenini kahr etmege kadar ola. (8) Ve âdemün eñ büyük düşmeni nefsdür. Nitekim Hazret-i (9) Resûl 'a.m buyurdu-ki: اعدام اعد نفسك التي بين ايديك (10)³⁹ **جنگ** Eyle olsa nefsini kahr idüp zabt iden (11) kimsenün üzerine bahâdır olmamak lazım gelür. Ve bu söz (12) ba'yad degüldür. Zîrâ gendüyi zabt eylemeyen düşmene karşı (13) varamaz. Ve nefsini kahr eyleyen kimesne ikdâm idecek yerde **[Ek 1]** Ya'nî: Ey âdem oğlanı, senün eñ büyük düşmenün şol nefsün ki senün eki yanun arasındadır. Ve eki yanun arasında demekle nefsinün ma'halinde ihtilâf olmasına işâret vardır. Zîrâ ba'zı kimseler dirler ki nefs dimâğdadur. Ve ba'zılar dirler ki yürekdedür. Ve ba'zılar dirler ki cigeredür. Ve bi'l-cümle eki yanı arasından hariç degüldür. **[Ek 2]** Ve soñra dirler ki nefs mücerreddür. Ve beden içinde hulûl eylemiş degüldür. Nihâyet ... bizüm şardımızdan haricdür. Ve ba'zı risâlede tefsîl ile beyân eylemişdür. Andan ma'lûm olur. **[25b]** (1) ikdâm ider. Ve sakınacak yerde ihtirâz üzerine olur. (2) Ve bahâdırlığın ma'nâsı bundan ziyâde degüldür. **Hadîs** (3) Ebû Zerr r.â rivâyet eyledi-ki Hazret-i Resûl

³⁹ Hadis-i Şerif: "Senin en zararlı düşmanın nefsendir." (el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:143; Gazâlî, İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn, 3:4.)

'aleyhisselām (4) buyurdu-ki: Hâk Te'ālâ üç kimse gayetle sever: Biri (5) şol kimsedür ki ğazâda yoldaşları kaçdıktan soñra (6) şabır eyleyüp ölünce veyâhüd zafer bulunca çalışa. (7) Hâk Subhānehu ve Te'ālâ feriştelere buyurur kim: Benüm kulumı (8) görüñ. Nice nefsi benüm için bezl eyledi, 'izzetüm celālüm (9) haqqı-çün. Elbette ben bunu râzı ideyüm. Andan soñra (10) ol kula cennetde yüz yıllık yer virür kim içinde yedi yüz (11) köşk vardır. Taşrası altundan ve içerüsi yeşil (12) zümrüdden ve şerāfeleri incülerdendür. Ve her bir köşkte (13) yedi yüz oda vardır. Ve her bir odasında hür'ul 'iyn **[Ek 1]** Şerāfeler şol diye diye şekillü hişār üstünde ve ulu dīvārlar üzerinde yayılır. Ve minārenüñ dağı yüksek divarına dirler. **[Ek 2]** Ve bu maħalde münāsebet için mezkūr uçdan biri zıkr olunup ekisi zıkr olunmadı. Ama anlaruñ biri 'ādil padişāhdur. Ve biri şol kimsedür ki yigitligi zamānında hevā ve hevesde olmayup 'ibādet üzere ola. **[26a]** (1) birer hūriye vardır ki eger birisi dünyāda olsa idi (2) hiç güneşe ihtiyaç kalmazdı. **Haber** Enes r.ż (3) rivāyet eyledi-ki Hāzret-i Resül 'a.m buyurdu-ki Hâk Te'ālâ'dan (4) cömerd yokdur. Ve benī ādemde benden cömerd yokdur. Ve benden (5) soñra ehl-i 'ilimden cömerd yokdur ki 'alimler ile halk müntefi' olurlar. (6) Ve ehl-i 'ilimden soñra şol kimseden cömerd kimse yokdur ki (7) nefsi Hâk Te'ālâ yoluna bezl eyleyüp ölünce ğazā eyleye. (8) Ammā ba'zı kimseler Hâk Te'ālâ **وَلَا تَلْفُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى** (9) ⁴⁰ **التَّهْلُكَةِ** buyurduğunuñ mefhūmuyla istidlāl idüp (10) eydürler ki: Bir kimse yalnız kâfirler arasına düşüp (11) nefsi zāyi' eylemek günāhdur. Ammā haq budur ki bu ma'nī (12) ğazā çıkanda degüldür. Zīrā ahādīs-i sābıkadan (13) fehm olunur ki bir kimse yalnız kaşd-ıla kâfirler üzerine varmak revādur. **[Ek 1]** Huşūşa şol hikāyetlerden ki anlardan fehm olunur ki ba'zı 'azīzler şehādet isterlerdi. Ne vechle olursa ola. **[Ek 2]** Ya'nī **وَلَا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ** **تَلْفُوا** ma'nāsı ba'zı hāle maħşūşdur. Ğazā haqqında degüldür. **[Ek 3]** Ya'nī mū'minler gendü gendüñüzi eliñüzle helāka düşürmek. Ya'nī 'aklı olana lāyık budur ki zarar egledüğü yerden ihtirāz eyleye ve üzerine düşmeye **[26b]** (1) **Hikāyet** Seleme İbnü'l-Ekva' nām şahābī kimesne ki (2) ğāyet bahādır ve şecā' ve kādīr idi. İttifāk bir gün (3) Hāzret-i Resül 'a.m Ebī Rebāh nām kuluyla şadaķa develerini (4) yoklamağa gönderdi. Şabāh karanlığında vardılar, yetişdiler. (5) Meger taķdīr Allāh birle 'Abdurrahman bin 'Ayyane nām kâfir (6) otuz kırk atlu ve hecīnlü kimesne ile ılgār eyleyüp (7) mezkūr şadaķa develeriniñ çobanlarını öldürüp (8) alup gidiyorlardı. Seleme İbnü'l-Ekva' bu hāle muṭlu' (9) olunca, atundan indi. Ve Rebāh'ı aña bindürdi. Ve eyitdi: Turma (10) segirt.

⁴⁰ (Mallarınızı) Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapın. Şüphesiz, Allah iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanları sever. Bakara Suresi / 195. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.37).

Resül Allāh'a haber vir. Ve ben bunların ardınca düşeyin (11) Bulay-ki meded yetişince biraz anlayum. Andan sonra mezkûr Rebâh (12) Medîne-i Münüvvere cânibine segirdüp gitdi. Ve Seleme kâfirlerün (13) payına düşüp şol kadar ok öşürdi anlara ki **[Ek 1]** Ve şadağa develeri Resül Allāh'ın zamanında zekâtdan ve ganimetden alınan develer idi. Ve Hâzret-i Resül 'a.m Medîne-i Münüvvere karibinde anlara gâbe nâm yeri otlamağa ta'yîn eylemişdi. Dâim anda olurlardı. Ve lazım olduğça andan görilürdi. **[Ek 2]** Hecîn deyü şol deveye dirler ki çabuk ve laţîf ola ve on günlük yolu bir günde alur. Ve atdan ziyâde segirdür. **[27a]** (1) birincisini düşürdi. Ve birincisini yaraladı. (2) Ve kaçan anlar yüreklenüp üzerine dönüp hücum iderlerdi. (3) Arkasını bir taş a veyâhüd bir ağaca virüp (4) okı tutardı. Ve gendüyi korurdu. Bu hâle birkaçını (5) öldürüp başlarını kesüp yol üstünde dike kodı. (6) Ve onların kaçdıkları yol üzerine taşlar yığardı. (7) Ve nişânlar kurdu. Tâ ki gelen merde kulavüz ola. (8) Giderek bunlar birbirine eyitdiler: Bunuñ ardınca gelecek adam (9) var ola. Yoksa bu kadar cüret eylemezdi. Hemân deveyi (10) bırakup başumuzu alalum, gidelüm. Deyüp deveyi (11) bıraktılar. Ve bir şapa dereye kaçmağa kaşd eylediler. Seleme r.ż (12) segirtti. Ol derenün ağzını aldı. Ve üstlerinde (13) havâle oldı. Ve taş a ve okı tutdı. Birini geçirtmedi. **[Ek 1]** Ve dahı bu zamâna dek kalmış nişânlar vardur ki Medine-i Münüvvere halkı kâh kâh ol yere çıkup ziyâret iderler. Ve Seleme nişânı deyü istilâm iderler. **[Ek 2]** Ve mezkûr Seleme r.ż şecâ'atle meşhûr ve segirtmekle şol kadar ma'rûf idi-ki segirttüğü vaktin atlar degül belki kuşlar bile anuñ tozuna irişmezlerdi. **[27b]** (1) Dönüp evvelü yola toğrı kaçdılar. Yine ardlarınca (2) düşüp ve velhâsıl Hâzret-i Resül'ün 'a.m meded (3) irişince mezkûrlardan otuz harbi ve burada bıraktırdı. (4) Ve cümlesini birer birer yol üstünde dike kodı. (5) İttifâk ol zamânda Hâzret-i Resül 'a.m mücâhidîn (6) ve enşâr birle gelüp yetişdi. Ve en evvel Ahrem Esedî. (7) Ve ardınca Ebû Kûtâde ve ardınca Miqdâd kendi radyallâhu anhüm (8) Ve ardlarınca Hâzret-i Resül 'a.m hengâme ile geldi. Meger ki (9) kâfirler dahı kavim ve kabîlelerine feryâdçı gönderüp anlara (10) dahı meded geldi. Ve kâfirlerün mededi evvelce yetişdi. Ve Seleme r.ż (11) ol hâli müşâhide iderdi. Fevri segirdüp evvelce (12) gelen Müslümânlara haber virdi. Ki kâfirlere yalnız varmañ (13) mededleri geldi deyü. Ammâ Ahrem Esedî ziyâde tehür idüp **[Ek 1]** Ve mezkûr Ahrem Esedî, Kureyş tâyifesinden Benî Esed kabîlesindendir. Ki Hâzret-i 'Alî'nin anası Fatma bint Esed'ün tâyifesidir. **[Ek 2]** Ve mezkûr Seleme'nün bu kıssası şahâbe arasında meşhûr idi. Ve şecâ'atini ve kuvvetini anuñla istidlâl iderlerdi. **[Ek 3]** Ve harbileri Seleme'ye atarlardı. Berde ... şavaşıdırup dönüp alurdu. Ve berdeleri ağırlıktan bırakurlardı. Ve kimine yetişüp berdesini üstünden çeküp ala-kordu. **[28a]** (1) Seleme'nün sözünü eslemeyüp, ben şehâdet isterüm deyü (2)

kâfirler üzerine hücum eyledi. Anların reisi 'Abdurrahman (3) dönüp anuñla cenk eyledi. Allâh'ın takdîriyle Aḥrem (4) şehîd oldu. Ve Seleme r.z anlara yakın idi. Segirdüp (5) 'Abdurrahman üstüne düşüp ol Aḥrem'i öldürünce (6) Seleme anı öldürdi. Ve 'aḳabınca Ḥazret-i Resûl 'a.m şaḥâbe ile (7) irişüp aḥşâm olunca kâfirleri kılıçdan geçürdiler. (8) Ve cemî' atlarını ve develerini ve yaraḳ ve esbâblarını ğanîmet (9) eylediler. Ve Seleme'ye ol ğanîmetden bir atlu ve bir yaya kadar (10) hisse virdiler. Ve anuñ hakkında Ḥazret-i Resûl 'aleyhi's-selâm (11) buyurdu-ki ⁴¹ خیرر جالنا اليوم سلم Hikâyet (12) Esir bin Erṭât nâm şaḥâbe bahâdırlarından idi. Ḥazret-i (13) 'Ömer'ün r.z hilâfeti zamanında ser 'asker olup kâfir ğazâsına vardı. **[Ek 1]** Ya'nî bizüm erenlerimizün eñ eyüsi bugün Seleme'dür. Zîrâ ki bu kadar bahâdırlık ve kuvvet ve kime kimseye müyesser olmaz r.z **[Ek 2]** Ve Ḥazret-i Resûl 'a.m her ğazâda atluya eki pay ve yayana bir pay virürdi. Ve ba' zısına ziyâde virürdi. Bahâdırlığ-çün veyâ ziyâde yardım etdiği-çün. Ve kimse te'aruz eylemezdi. Zîrâ Ḥazret-i 'a.m ümmetinün aḥvâlini bilürdi. Ve istiḥkâklarına göre virürdi. **[28b]** (1) ittifâk bir yerde birkaç gün oturaḳ oldular. Ve ol (2) menzilün qaribinde tağlar arasında bir kilise var imiş. (3) Ki içinde yüz kâfir bir yaraḳ ve her gice gelüp 'askerün (4) etrafında hırsızlık idüp, bulduklarını öldürürlerdi. (5) Bir gün mezkûr ser 'asker birkaç kimse ile dal almağa (6) gezerken, gendüsi yalnız bir derenün içine girüp ittifâk (7) mezkûr kiliseye râst geldi. Görse ki taşrasında (8) birkaç at bağlu durur. Ve içinde birkaç er seküp (9) yaturlar. Fevri atından inüp kilisenün içine girdi. (10) Ve kâfirler kaçmasunlar deyü kâyüsünü muhakkem yigitdi ve kılıcını (11) çeküp Allâh'u ekber deyüp üzerlerine hücum eyledi. (12) Ve kâfirler ğâfil direnüp, hey deyüp, yaraḳlarına (13) yapışınca üçünü dördünü öldürdi. Ve girü kalanı **[29a]** (1) kalkup gendüyle cenk etmege başladılar. Ve bu hâlde (2) iken yoldaşları arayaḳ oraya geldiler. Ve atını (3) buldular. Ve kilisenün içinde hengâme işitdiler. Bildiler (4) esir içerüde kâfirlerle cenk idiyor. Anlar daḥı (5) atdan inüp kilise kapısına geldiler. Gördüler ki (6) kapu pekinmişdür, deyü aradan aşüp içerüye girince (7) görseler ki kâfirler Esir'i urup karnını yarmışlar. (8) bağırsaklarını çıkarmışlar. Ve gendüsi bağırsaklarını şol (9) elinde tutup yere düşürmedi. Ve sağ elinde yalnız kılıç (10) bî-bân tırma cenk ider. Yoldaşlarını görünce: (11) Komân yoldaşlar, şimden girü nöbet size gider deyüp (12) bayıldığından ihtiyârsız yere düşdi. Anlar daḥı (13) kâfirlere girişüp, bir sâ'atün içinde birkaçını öldürdüler. **[29b]** (1) Ve girü kalanlarını esir aldılar. Meger esirler içinde ğâyet (2) ustakâr cerrâḥ var imiş. Müslümânlara eyitdi: Bu (3) sizün begiñüz ne 'acep bahâdır kimse imiş? Benüm gönüm

⁴¹ Meali: "Seleme, bugün bize geldi".

anı (4) sevdi. Beni şaliverüñ. Eger bağırsakları delinmediyse (5) tımār ideyiz. İttifāk bağırsaklara zaḥm irişmemiş idi. (6) Ol cerrāḥı şaliverdiler. Bağırsaklarını yerine döndürdi. (7) Ve yarasını diküp, üzerine merhem urdı. Allāh'ıñ (8) 'ināyetiyle sağaldı. Ve ol 'asker ile varup yüz (9) ağartdı. Ve daḥı andan şoñra nice zamān bākī kaldı. (10) **Hikāyet** Bir İbnü'l-Mālik nām bahādır Yemāme Ḥişārī (11) cenginde bir kalkan içinde oturup yoldāşları gendüni (12) sarıklar üstünde kaldırdılar. Ve ḥişār üzerine gelince Allāh'u ekber (13) deyüp içerusine hücum eyledi. Ve bir sā'atüñ içinde fetḥ eyledi. **[Ek 1]** Ve Yemāme didükleri Yemen vilāyetinüñ eñ büyük ḥişārı idi. Ve mezkūr ğazā Ḥazret-i Ebübekr r.ż ḥilāfeti zamānında aldı. Ki Müseylime-i Kezzāb didükleri mel'ün ol zamānda peygāamberlik da'vāsı eyledi. Ve çok kimseleri iġva idüp mürīd eyledi. Ve ekindi namāzını anlardan sakıt eyledi. Ve Ḥazret-i Ebübekr r.ż aña 'asker gönderdi. Ve ser 'asker Ḥālid bin Velīd Ḥazretleri idi. Ve fetḥi mezkūr olan vechle vākī' olmuşdı. **[Ek 2]** Dimek isterler ki şoñra mezkūruñ gövdesinde seksen beş yāre buldular. **[30a]** (1) **Hikāyet** Kādisiye Ğazāsında ki 'Irāk vilāyetinde (2) vākī' olmuşdı. Müslümānlarla kāfirler arasında (3) bir büyük ırmağ var-idi. Ve ol ırmağın üstünde (4) köprü var-idi. Amma kāfirler köprinüñ öte yanına (5) yüksek yerde birkaç kemlū bekçiler komuşlardı. Ki (6) yarağla turup kimse geçürtmezlerdi. 'Amr Bin Ma'dikerib (7) yoldāşlarına eyitdi: Ben atla şudan geçeyin ve köpride (8) bekleyenlere ḥamle ideyin. Anlar daḥı üzerime segirdüp (9) köprü başı ḥalı kalsa gerekdür. Ol zamānda siz (10) turmañ geçüñ. Ama tiz yetişmek gerek-siz. Yoksa beni (11) şehīd bulur-siz, deyüp şudan atla yüze yüze (12) geçdi. Ve şuyun öte cānibi uçurum imiş. At çıkamadı. (13) Hemān atuñ üstünden sıçrayup kenara çıktı. **[Ek 1]** Ve bu ğazā Ḥazret-i 'Ömer r.ż ḥilāfeti zamānında vākī' olmuşdı. Ve ser 'asker Ebū 'Ubeyde idi. Ve bir rivāyetde ser 'asker ol zamānda Sa'd bin Ebū Vakḳāş idi. **[Ek 2]** Ve mezkūr 'Amr bin Ma'dikerib cāhiliye zamānında ve İslām'da 'Arab arasında ziyāde bahādırlığla meşhūr ve gün gibi ma'rūf ve mezkūr idi. **[30b]** (1) Ve atı çeküp yanına aldı. Ve üzerine binüp köprü (2) bekleyenlere hücum eyledi. Anlar daḥı 'Amr'uyı göricek. (3) köprüyi birağup bir uğradan üzerine ḥamle eylediler. (4) Ve ol-daḥı anlara la'b gösterüp kāh önlerinden kaçır (5) gibi oldu. Ve kāh dönüp cevelān iderdi. Bu vechle (6) birāz aldadı. Ve yoldāşları fırsatı iġtinām eyleyüp (7) segirttiler. Köpriden geçdiler. Ve ol zamānda kāfirler (8) 'Amr'uyı atdan yıkup çevresini almışlardı. Hemān (9) Müslümānları birağup kaçdılar. Ve 'Amr'u bu ḥālde iken (10) segirdüp birisinüñ atı ayağını kavrayup tutdı. (11) Ve kāfiri üstünden yıkup üzerine bindi. Ve (12) yoldāşlarıyla kāfirler ardına düşüp birkaçını (13) öldürdüler. Ve birkaçını esīr idüp mällarını ğanīmet eylediler. **[31a]** (1) **Hikāyet** Tārik nām bahādır kimesne Velīd bin 'Abdü'l-Melik (2)

zamānında biñ yedi yüz atlu-ile mağrib vilāyetinde Frenk (3) ğazāsına vardı. Meger toksan biñ kāfir bir yerde (4) dirilmişlerdi. Ve Müslümān ğazīleri ol vilāyetüñ (5) ahvālını bilmezlerdi. Nāgāh yol azdurup mezkūr (6) cem'iyete rast geldiler. Ve kāfirler ... bunları bir yere (7) iletdiler. Ki öte yanı deñiz ve berü yanında kāfir 'askeri (8) deryā-ı girān gibi mevc urdı. Tārık bu hāli görünce (9) Müslümān ğazīlere eyitdi: Şimden girü ölmekden ğayri (10) çare kalmadı. Zīrā bu deñlü 'askerüñ içinden sağ (11) çıkmak ihtimāl degıldür. Ama bir fikrüm vardur. Eger (12) olursa bundan olur. Yoksa biz bu yerde yā (13) açlıktan ölürüz. Veyā kāfirler üstümüze bir yerden **[Ek 1]** Ve bu Velīd bin 'Abdülmelīk Benī Esed halifesinden idi. **[31b]** (1) hücum iderler. Ayak altında çignenür kaluruz. Ğazīler (2) eyitdiler: Biz saña tābi'vüz. Her ne isterseñ uyarız. (3) Tārık eyitdi: Cümlemüz bir top olalum. Bir yerden (4) hamle idelüm. Ğayr nesneye bakmayalum. Hemān kāfirüñ (5) sancağına hücum idelüm. Eger Hāķ Te'ālā fırsat (6) virüp beglerini öldürürsek, girü kalan bizümdür. (7) Ve eger ölmezse ya 'askerüñ öte yanından geçüp (8) çıķa kırtulavuz veyā kılıcımız altında şehīd. (9) Ğazīler dahı bu kula uyup, birbiriyle helālleşüp (10) Allāh'u ekber deyüp, kāfirüñ otağına toĝru hamle eylediler. (11) Hāķ Te'ālā fırsat virüp kāfirlerüñ begini öldürdüler. (12) Ve girü kalanlar bu hālden şaşup otaķlarını biraĝup (13) kaçdılar. Ve Müslümān ğazīleri, anlaruñ ardınca düşüp **[32a]** (1) üç güne dek katl ü nehb eylediler. Ve ol kāfirüñ (2) otağında şol-ķadar māl ve hazīne buldular ki (3) götürmesinden 'āciz kaldılar. Ve cümle bulduķlarından ki (4) birisi Hāzret-i Süleymān peygāmberüñ 'a.m sofrası idi ki (5) üzerindeki yākūt ve cavāhiri ve dürlü dürlü nefīs (6) ma'den ve taşları iki yüz biñ floriyi tahmīn eylediler. (7) **Hikāyet** Bir zamān kāfirler, altı yüz biñ (8) 'asker ile Müslümān memleketine yürüyüp kaşd etdiler. Kim (9) Cemi' memālik-i İslām'ı alalar. Ve Müslümān memleketinde (10) ne-ķadar padişāhlar varsa hep kaçdılar. Meger Alparslān (11) didükleri tahtından ayrılmadı. Ve kāfir 'askeri gelüp (12) memleketi etrāfına kudim başmayınca hareket eylemedi. Ol (13) gün ki serhadden tecāvüz eylediler. Emreyledi-ki **[32b]** (1) 'asākir-i İslamiyye'den yigirmi biñ bahādır kimse cem' olup (2) gendüyle bile hāzır olalar. Ama ne eyleyeceğini hiç birisine (3) dimedi. Bu ķadar 'asker cem' olunca bir yürek olup (4) üç günlük ezķā göstermegi emreyledi. Ve çarşenbih (5) günü sabahdan ilgār eyledi. Aħşama dek yürüdi. (6) Ve gice 'askeri yokladı. Gördi-ki on beş biñ (7) kaldı. Erte pençsenbih günü keزالik aħşama dek ilgadı. (8) Ve aħşam 'askeri yokladı. Gördü-ki on biñ (9) kaldı. Üçünci gün dahı kuşluĝa dek yürüdi. (10) Kāfirüñ konduĝı şahā üstüne geldi. Ama bunlar taĝ (11) cānibinde orman içinde görünmezler. Ve kāfir 'askeri (12) önlerinde hep gözüdür. Alparslān 'askerine eyitdi: (13) Yoldāşlar, bugün mübārek cuma günidür. Öyleye dek **[33a]** (1) yatuñ rahat olalum. Öyle vaktinde

cemî' İslam (2) vilâyetinde cumalarda hutbeler okunur. Ve bizim için (3) hayr du'alar olunur. Ol zamânda dinç dağı oluruz. (4) Kalkalum şu kâfirlere dokunalum. Ümîzdür ki Hâk Te'âlâ (5) fırsat vire. 'Asker dağı burayı ma'kül görüp (6) öyleye dek yatdılar. Andan soñra kalkup atlu atına (7) bindi. Ve her kişi yarağını hazırladı. Ve Alparslân (8) Benefse 'askeri bir bir görüp yoldaşlığa kandurup (9) Müslümânlar birbiriñüzle vedâ'laşın. Ve yoldaş yoldaşından (10) ayrılmasun. Ve ben size destür vermeyince hiç biriñüz (11) kılıç urmasun. Ve ok atmasun. Ve adam öldürmekle (12) veyâ esbâbı yağmalamağa muķîd olmasun. Hemân bir top (13) olup arduma düşüñ diyüp at şaldı. **[Ek 1]** Zîrâ her cuma gününde hutbeler minareler üstünde İslâm gâzîlerine du'â okurlar. Ve halk âmîn iderler. Elbette içlerinde du'ası maķbûl olacak adamlar vardır. Anlaruñ du'aları bereketiyle Hâk Te'âlâ gâzîlere zafer virür. **[Ek 2]** Ve birbiriyle vedâ'laşınca her biri hâyattan nevmîd olur. Ve ölüm arı olur. Ve gönlünde korkı kalmaz. **[Ek 3]** Zîrâ adam öldürüp veyâ esbâb yağmalamağa meşğûl olunca hem birbirinden kalurlar. Ve hem kâfirler ürküp ihtirâz üzerine olurlar. Bu vechle âl eylediler. Ve gâzâ Allâh olur. Niteķim bahâdırlardan nakl olunmuştur. **[33b]** (1) Ve gâzîler anuñ ardınca üzüm salkımı gibi bir top olup (2) yürüdüler. Ve ğayr nesneye bakmayup, hemân kâfirleruñ (3) begi otağına hücum eylediler. Ve kâfirler bu hâli görüncek (4) mebhût kaldılar. Şaşdıklarından elçi şandılar. Hiç (5) birisi yerinden kıınıldamadı. Meger Allâh'ın takdîriyle ol (6) zamanda mel'un begleri şöhet kurup şarâbdan (7) ol deñlü maķmûr olmuştur ki yerinden kalkmağa ķadır (8) olamadı. Hey diyince Müslümân gâzîleri kâfiruñ (9) otağını kuşatdılar. Ve yanındakileri dileyüp (10) gendüyü dipdiri tutdılar. Ve elini ayağını bağıladılar. (11) Ve aña beñzer bir kâfiruñ başını kesüp fi'l-hâl şekve (12) üstünde dike kodılar. Ve kâfirlere gösterdiler. (13) Girü kalan kâfirler ol başı görünce şandılar ki **[Ek 1]** Zîrâ ol deñlü keşretleri ve yaraķları ve kuvvetleri vardı-ki ihtimâl virmezlerdi. Ki ol deñlü 'askere kimse ikdâm idüp muķâbele eyleye. Huşuşa ki andan ol cemî' İslâm padişâhları önünden ayrılıp kimse ķadır olmadı. Ki önlerinde tura. **[34a]** (1) begleri katl olunmuştur. Otaķlarını ve ordılarını ve (2) cemî' esbâblarını birağup eñ eyüsi şalt atına (3) binüp başını aldı kaçdı. Ve Alparslân yoldaşlarıyla (4) kâfiruñ māl ü menâllarını ve esbâb ve hazînelerini cümle (5) ğanimet idüp, mel'unı esir eyledi. Soñra 'asker-i (6) İslâm akup birbirine yetişdiler. Ve kaçķın kâfirleruñ (7) payına düşdiler. Kimini öldürüp ve kimini esir etdiler. (8) Andan soñra Alparslân, mel'unuñ otağına sediri (9) üstünde oturdı. Ve ra'nâ kaftânlarını giydi. (10) Ve mel'unuñ boğazına ip takdırup önüne getürtdi. (11) Ve eyitdi: Bre mel'un, bu deñlü 'asker ile gelüp ne (12) eyleseñ gerekdi, toğrı söyle didi. Kâfir eyitdi: (13) Cemî' İslâm memleketini alup, padişâhlarını esir etmege niyet

eylemişdüm. [34b] (1) Ama nideyin, devlet sizûn imiş. Ve din-i İslâm' uñ (2) kuvveti bizi yeñmiş. Andan şöñra Alparslân emr (3) eyledi-ki kâfirûn boğazına ip takup, götüri (4) İslâm memleketinde gezdirüp padişâhlarına (5) göstereler Ki görsünler altı yüz biñ 'asker ile (6) gelüp, memleketlerini alup, gendüleri esir etmege kaçd (7) eyleyen ne aşıl herîf imiş. Birkaç gâzîler (8) mezkûrı bu vechle memleket memleket gezdürdiler. Ve (9) sâir begler, Alparslân'a bu huşûş için alkışlar (10) eylediler. Ve anuñ şekerânesine pîşkeşler gönderdiler. (11) Şöñra bir zarîf, Alparslân'a eyitdi: Nice birisü (12) mel'ûnı gezdürdürsün. Eger şatarsañuz benüm bir (13) yarar[lu] köpegüm vardır. Anı size buña paha vireyiz. [35a] (1) Alparslân'a bu latife hoş geldi. Ve eyitdi: Bre (2) şuña virüñ. Zîrâ köpegüñ fâidesi vardır. Ve bunuñ (3) yokdur. Vardılar, anı aña şatdılar. Şöñra eyitdiler: (4) gendi dahı murdârdur. Ve pahası dahı murdârdur. Ve anı (5) köpekle bir zincire urup çok kâfirlerüñ şerhadine (6) irişdürüp, şalıverdiler. Ve kâfirler bir gayr kimse (7) bekleşelerdi. Bunı görünce: Hey sen bizi memnûn etdüñ. (8) Ve 'askerimüzi kurtarduñ, deyü tuğdılar şelb etdiler. (9) **Bâb-ı hâmis: Kâfir öldürmenüñ ahvâlindeğür.** (10) قال الرَّقَابُ 43 (12) قال الله تعالى أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا (11) وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ 42 اللَّهُ تَعَالَى [Ek 1] Ve İmâm Mâleki mezhebinde köpegi alup satmak câizdür. Ve bizüm dahı mezhebimizde eger ... (var-ise) tazı veyâ koyun bekleyen köpek gibi buña binâen şatdılar. Fe-ammâ İmâm Şaf'î mezhebinde köpek hıncır gibi olması ve satması câiz degüldür. [Ek 2] Ve egerçi mezkûr gendü nefsinde ve kafr katında ulu ve mu'teber kimse idi. Ve ol aşıl kimseye bu deñlü hakâret eylemek 'akıla-i 'irfanda ve ekâbir-i âyinende iken, mağbûl degüldür. Nihâyet öldürmek elinde idi. Fe-ammâ dîn-i İslâm'a kaçd idüp nakdini âşikâre eyledüğü için etdiler. Nihâyet geñdüyi kâfirlere katl etdürdüler. [Ek 3] Ya'nî her kim-ki Hâk yolunda gâzâ ve kıtâl eyleye dek gendüsi katl oluna veyâhüd kâfiri yeñüp katl eyleye, elbette biz aña şevâb-ı 'azîm virirüz âhıratda. [Ek 4] Ey mü'minler, kaçan kâfirleri bulup öldürmesine kâdir olasız. Boyunlarını uruñ ve ne vechle mümkün olursa öldürüñ. Tâ anlaruñ şevketini soyundurunca. Andan şöñra esir idüp muhkem ... Ve bu âyet .. velî dîn âyetinden şöñra nâzil oldı. Ve anı ... eyledi. Nitekim ehl-i tefsîre ma'lûmdur. [35b] (1) 44

42 O halde, dünya hayatını âhiret hayatı karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz. Nisa Suresi / 74. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.100).

43 (Savaşta) inkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hale getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın. (Sağ kalanlarını esir alın.) Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Muhammed Suresi / 4. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.561).

44 Onlarla savaşın ki, Allah onlara sizin ellerinizle azap etsin, onları rezil etsin, onlara karşı size yardım etsin, mü'min topluluğun gönülleri ferahlasın ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah, dilediğinin tövbesini kabul eder.

قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم (2) وينصركم عليهم Ve bu ma'nâda âyât bî- (3) nihâye vardır. Ve daḥı Hâzret-i Resûl Allâh ' aleyhisselâm Allâh (4) buyurdu-ki: Hiç bir kimse öldürdüğü kâfir ile bile (5) cehennemde cem' olmaz. Ve daḥı Mu'âz bin Cebel Hâzretleri (6) rivâyet eyledi-ki: Hâzret-i fâḥr-ı 'âlem Şallallâhu 'aleyhi vesellem (7) buyurdu ki: Her kim ki ğazâya çıkup Hâk Te'âlâ'dan (8) şehâdet isteye, elbette şehîd şevâbın bulur. Gerekse (9) ol ğazâda ölsün, gerekse sağ kalsun. (10) Ve her kim-ki ğazâda yaralana, ol yâre aña şehâdet (11) mühri olur. Ve ol kimse şehîd hükmünde olur. (12) Döşeginde ölürse de. Ve ol yâreden soñra (13) yüz yıl sağ kalsa, yine ol yâreden ölmüş gibi olur. **[Ek 1]** Ya'nî Hâk Te'âlâ Müslümân elinden katl olunan kâfiri cehenneme koyar. Ve anı katl eyleyen Müslümân'ı cehenneme koymaz. Ki öldürdüğü ile anda cem' ola. Belki cennete koyar ve eger suâl olunursa ki şayet ki kâfiri katl etdüğünden soñra ... ola. Veyâ cehennem icâb ider. ... cevâp virirüz. Ki Müslümân, kâfirleri öldürdükden soñra Hâk Te'âlâ anı ol aşıl nesneden şaklar. Resûl Allâh'ın kulu mevcudını. **[Ek 2]** Ya'nî katl eylemek kâfirleri ki Hâk Te'âlâ anlara 'azâb virür. Sizün eliñüze daḥı anları ḥor ḥakîr eyler. Daḥı size nuşret virür anlarıñ üzere. **[36a]** (1) **Hikâyet** Mu'âz bin el-Cemûḥ nâm şahâbe bahâdırlarundan, (2) Bedr Ğazâsında, Ebû Cehil didükleri mel'unı öldürmege (3) kaşd eyledi. Ve fırsatını gözedüp yürürdi. İttifâk (4) kolay yerde düşürüp, üzerine hamle eyledi. Ve kılıçla (5) urup bir ayağını kesdi. Ve Ebû Cehil'ün oğlu (6) 'İkrime, aña yakın idi. Ol-daḥı mezkûr Mu'âz'ı urup, (7) bir kolunu omuzundan ayırdı. Ammâ derisiyle aşılı (8) kaldı. Ve kuşluk zamânından ikindüye dek bu hâlle (9) kolunu sürükleyüp cenk eyledi. Soñra gördü-ki gendüye (10) ... Bir ayağıyla üzerine başup çekdi. Gendüden (11) ayırdı. Ve aḥşama dek bir elle cenk eyledi. Ve aḥşam (12) otağına ırlıyuraḳ geldi. Ve ol yâreden helâk (13) olmadı. Allâh'ın taḳdîriyle nice zamân saḡlıḡla yürüdi. **[Ek 1]** Ve Bedr Ğazâsı Hâzret-i Resul'ün 'a.m eñ evvel binefsihi etdüğü ğazâdur. Ve ol ğazâda kâfirler biñden ziyâde idiler. Ve Müslümânlar yüz on üç kimesne idiler. Ve Hâk Te'âlâ, Müslümânlara nuşret ve zafer virdi. Ve ferîşteler gökden inüp bile yardım eylediler. Nitekim meşhûrdur. **[Ek 2]** Ve mezkûr Ebû Cehil, Hâzret-i Resûl Allâh'ın aḳrabâsından idi. Ve dördüncü dede ki 'Abdümenâf'dür. Resûl Allâh ile nesebde cem'olur. Ve Kureyş tâyifesinde mu'teber idi. Ve laḳabı Ebû'l-Hakem idi. Ve Resûl Allâh'la küçüklükde ve büyüklükde ḥışım idi. Ve Kureyş'i ekşer ol azdururdu. Ve ekşer şahâbe anuñ katline ḥariş ve tâliblerdi. İttifâk mezkûr Mu'âz'ın elinde helâk oldu. **[Ek 3]** Ve mezkûr 'İkrime soñra

Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Tevbe Suresi / 14-15. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.205).

İslâm'a geldi. Ve güzel Müslümân oldu. Ve nice gazâlarda ser 'asker oldu. Tâ Hâzret-i 'Alî r.ž hâlîfe oluncaya dek sağ kaldı. [36b] (1) **Hikâyet** Hâzret-i Ebûbekir'ün rağiyallâhu 'anh hîlâfeti (2) zamânında, ki Müseylemetü'l Kezzâb didükleri mel'un (3) hüruc etmişdi. Aña gönderdikleri 'asker de Ebû (4) 'Akîl nâm bahâdır, eñ evvel hamle idüp, düşmene haylî (5) iş eyledi. Anlar dağı çomakla urup şol (6) kolunu avutdular. Andan haylî zebûn olup ... (7) 'âciz kaldı. Koluna tımâr etmek için gendüyi orduya (8) iletdiler. Zebûn yaturken gördi-ki Müslümânlar kışın kışın (9) kaçup gelürler. Yanındağılere şordı. Didiler ki düşmen (10) yakın geldi. Şıçrayup kılıcını kuşandı. Ve atına binüp (11) dizginini ağzına aldı. Ve at boynuna düşüp, düşmen (12) yüzüne atladı. Yine urup ol avunan elini omuzundan (13) saldılar. Ammâ ol sâ'atde Hâk Subhânehu ve Te'âlâ nuşret virdi. [37a] (1) Ve kâfirleri sardılar. Şoñra bir kimse mezkûr Ebû 'Akîl'ün (2) hatrın sormağa geldi. Ve eyitdi: Sen zebûn (3) yaturduñ. Niye kalkduñ? Ebû 'Akîl eyitdi: Ziyâna mı (4) kalkdum? Hem Müslümânları belâdan kurtardum. Ve hem gendüm (5) zaħmetden hâlâş buldum. **Hikâyet** Huneyn (6) Ġazâsında Sa'd bin el-Rebî' nâm şahâbe bahâdırlarından (7) Hâzret-i Resûl'ün 'a.m sancâğını götürürdi. İttifâk Allâh (8) Te'âlâ'nuñ emriyle kâfirler ġalebe eyleyüp, Şeytân-ı la'în (9) Müslümânlar arasında âvâze bıraktı. Ki peygâmberi öldürdüler. (10) deyü. Ve bu sebeble Müslümânlar hep kaçdılar. Hâzret-i Resûl 'a.m (11) ile beş kimseden ġayri kalmadı. Bu hâlde iken kâfirler (12) mezkûr sancâk götüren Sa'd'ı urdular. Sağ elini düşürdüler. (13) Sancâğı şol elinde tutdı. Şoñra urdular şol elini düşürdüler. [Ek 1] Zîrâ kâfirler Ebû 'Akîl'ün bahâdırlığı bilürlerdi. Kalkup yüreklenince andan ziyâde korkdılar, kaçdılar. Ve gendüsi dağı ol avunan elinden kurtuldu. Zîrâ kemük ağrısı ziyâde olur. Şoñra munşaldan kesildi. Ve kesr olunan kol kemügi gendünden ayrıldı. Şızısı sâkin oldu. [Ek 2] Ve raviyân-ı aħbâr ve nâkilân-ı aħâdiş ve esmâr şöyle rivâyet eylediler ki mezkûr Huneyn Ġazâsında 'asker-i İslâm ziyâde idi. Ve Hâzret-i 'Abbâs ol keşreti görüp Resûl'e eyitdi: Yâ Resûl Allâh, eger bu deñlü 'asker düşmen cânibinde olsa idi kimse aña zafer bulmazdı. Ol zamânda Hâzret-i Cebrâil nâzil oldu. Ve eyitdi: Yâ Resûl Allâh 'Abbâs size göz degdürdi. Eki nesneden birini ihtiyâr idüñ. Yâ 'askerüñ yarısı kırulur ve zafer bulasız. Veyâ biraz .. yine nuşret olasız. Hâzret-i Resûl 'a.m bunu ihtiyâr eyledi. Ve Kur'an'da ⁴⁵ وَمَا رَحِبْتُ ثُمَّ وَلَيْتُمْ مُدِيرِينَ vardur. Du'ası bu ma'nâya işâretdür. [37b] (1) Sancâğı iki kütüğüyle koruyup yere düşürmedi. (2) Şoñra bir ġayr kimse anı

⁴⁵ Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisingeriye dönüp kaçmıştınız. Tevbe Suresi / 25. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.206).

eline aldı. Ve birazdan Hâk Te'âlâ (3) 'inâyet eyledi. Yine Müslümânlar zafer buldular. Ve kâfirler (4) yüz döndürüp kaçdılar. Ve 'asker-i İslâm, anların (5) ardına düşüp galiyesini kırdılar. Kimini melekler öldürdüler. (6) Ve kimini Müslümânlar kılıçdan geçürdiler. Aḥşam Ḥazret-i Resûl 'a.m (7) emreyledi-ki şehîdleri yoklayalar, ölmüşlerini defn (8) ideler. Ve yaralularını götüreler. Tımâr ideler. Ve mezkûr (9) Sa'd bin el-Rabî', Ebû 'Aḳîl'e kaşd ile adam gönderdi. Vardı gördi-ki (10) birkaç şehîdler arasında yatup can çekişür. (11) yanına varup eyitdi: Yâ Sa'd, Resûl Allâh senün ḥatırını (12) sorar? Diri misün, yoksa öli misün? Sa'd eyitdi: (13) Şimden girü öliyüm. Zîrâ cennet ḳoḳusun aldım. Hemân **[Ek 1]** Ve dimek isterler ki ol zamândaki Müslümânlar kaçdılar. Ḥazret-i Resûl 'a.m yalnız beş kimse ile ḳaldı. Ve kılıcını çeküp kâfirlere ḥamle eyledi. Ve kimse anuñ yüzünde ṭurmadı. Ve yerden bir avuç toprak aldı. Ve üzerine şâhit olacak ayetin okıdı. Ve kâfirler yüzine saçtı. Ve ol zamânda gökden nuşret içün ferîşteler nâzil oldular. Ve bir anuñ içinde Hâk Te'âlâ fetḥ ve nuşret virdi. **[38a]** (1) Ḥazret-i Resûl'e 'a.m benden selâm eyle. Ve daḥı benüm ḳavm (2) ve ḥışımlaruma ve sâir Müslümânlar'a 'ışk eyle. Ve di-ki: (3) Eger gendüler sağ iken Resûl Allâh'a bir zarar irüşse (4) Hâk Te'âlâ ḳatında 'özürleri ḳabûl olunmaz. Hemân Hâk (5) yolunda muḥkem ḳalışup, peygamberün nuşretine dürişsünler. (6) Bolay-ki benüm bulduğımı bulalar. Andan soñra bu âyet-i (7) kerime okıdı. Ki ⁴⁶ **وَحَسَنَ أَوْلَٰئِكَ (9) مِنَ النَّبِيِّنَ وَالصَّٰدِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّٰلِحِينَ (8) فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ رَٰفِقًا**. Ve asanlıḡla cân teslim etdi. (10) **Noktasar** Ba'zı 'ârifler dimişler kim, Hâk Te'âlâ (11) yolunda cân ü gönülden ḡazâ iden kimesne, yârenün (12) acısını ṭuymaz. Belki ölümün elemiñi daḥı idrâk eylemez. (13) Ve bu söz ba'yad degüldür. Zîrâ ḥadis-i şaḥîḥde **[Ek 1]** Ve meyt olacak kimse ḥâlet-i nez'ide âḥırat aḥvâline muṭlu' olur. Ve ervâḥ 'âlemini müşâhede ider. Ol sebebdan mezkûr böylesine vaşiyet eylemişdür. **[38b]** (1) Vârid olmuşdur ki, Mücâhid fî-sebîl-Allâh olan kimse (2) dilenmek elemiñi tuymaz. Allâh arı şoḳması ḳadar ancak (3) öyleye, ölümünden zaḥmet çekmeyince, yaradan (4) çekmemek bî-ṭarîḳ ola. Ve 'aḳıl daḥı bunu ḳabûl ider. (5) Zîrâ Ġazab Sûresi, insânda muḥkem olduḡı (6) vaḳten, nefsinde şiddet ve ḳuvvet ve şabr ve ḥiddet (7) olur ki neyledüğünü bilmez olur. Belki kâḥ olur ki (8) iki kişi birbiriyle çekişüp, başları yarılr. (9) Ve ba'zı yerleri saḳat olur. Ve anı ṭuymazlar. Meger (10) birbirinden ayrıldıḳdan soñra ve yâre şodıḳdan (11) soñra eyle olsa. Hâk Te'âlâ yoluna nefesini bezl (12) idüp, cân ü gönülden ḳalışan kimesne, nice (13) olsa gerekdür. Andan ḳıyâsla ma'lûm olur. **[Ek 1]** ...

⁴⁶ Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, siddiklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır. Nisa Suresi / 69. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.99).

fethiyle hiddet ve keskinlik ha'nesinedür. Ve gâzabdan keskin nesne yokdur. Nitekim aña mübtelâ olan kimseye ma'lûm ve şahide idene mefhûmdur. **[39a]** (1) **Hikâyet** Hâşâ bin Kays nâm, İslâm (2) bahâdırlarından bir meşhûr nâmdar kimse idi. (3) Yermük gâzâsında kâfirler şafına düşüp (4) Vâfir 'ılıçları öldürdi. Bu hâlde iken urmuşlar. (5) Bir ayağını düşürmüşler. Ve gendünün haberi olmadı. (6) Ve at üstünden düşmedi. Ve şabahtan ikindü (7) zamânına dek, ayaqsız cenk ve kıtâl eyledi. Şoñra (8) eşitdi-ki bir kimse söyler eydür: Ne yāvuz Hâşâ'nuñ (9) ayağını urmuşlar. Gendüden ayırmışlar. Ve gendüden (10) gayri, Hâşâ âdlu yoğ-ıdı. Bu sözi eşidine, (11) şağına şoluna bakdı. Gördi-ki bir ayağı yokdur. (12) Hey benüm ayağım nice oldu? Ve kim kesdi? Ve nereye (13) düşdi? Deyü bulduğı adama şordı yürüdi. **[Ek 1]** 'ılıç deyü azgın kâfire dirler. Ve anuñ cem'î 'ülüçdur. Ve Türk tayıfesi 'aynı hemânâya kalb idüp üluc dirler. **[Ek 2]** Ve ol sebebden gendüye nâşir recle ya'nî ayağını sorucu deyü âd kodular. Ve andan şoñra nice zamân sağ kaldı. Ve şî're gendüyi nice kaşîde ile medh eylediler. Ve bu kıssayı kaşîdelerinde añarlar. **[39b]** (1) **Tenbih** Müslümân gâzîleri kâfirleri ne vechle (2) mümkün olursa, öldürmek meşrû'dur. Gerek kılıçla (3) gerek top tüfenkle, gerek aşikâre, gerek elle. Ve bi'l-cümle (4) el virdüğü kadar çalışup anları zebûn eylemek gerek. (5) Ve ba'zı kimseler dirler ki boyunlarını urmak gerek. Veyâ (6) ellerini ayaklarını saķat eylemek gerek. Ve bu âyetle istidlâl (7) eylediler ki ⁴⁷ فاضربوا فوق الأعناق واضربوا منهم كل بنان (8) Fe-emmâ gözlerin çıkarmak veyâ burunların kulaqların kesmek, (9) lâyıķ degüldür. Zîrâ Resûl Allâh 'a.m mese'le nehiy eyledi. (10) Gerek hayvânda olsun gerek Müslümân'da gerek kâfirde. (11) Ammâ haķ budur ki kâfiri esirgemeyüp neresine rast (12) gelürse, urmak gerek. Meger Müslümân olmak ihtimâli ola. (13) Ol aşıl kimse diri tutmağa çalışmak evlâdur. **[Ek 1]** Ve ... olan başlarıdır. Ve kel benân demekden murâd parmakları ve elleridür. Zîrâ başın kesmekle ölür gider. Ve parmakların veyâ elin kesme-ki yaraķ tutmaķdan ve cenk etmekden 'âciz kalur. **[Ek 2]** Ve mes'ele didükleri budur ki: Bir kimse halâ şalmayup bir yerini saķat eyleyüp koyalar. Nitekim birinüz kulağın keseler. Veyâhûd gözün çıkaralar. Veyâ dilin keseler ki siyâsetlerde iderler. **[Ek 3]** Ve Hâzret-i 'Alî radiyallâhu 'anh'dan rivâyet iderler ki: Herbâr kim kâfir cengine çıķsa idi diri tutmasına çalışurdı. Ve esîr iderdi. Meger ki na-muvâfık nesnesin göre ol vaktin öldürürdi. **[Ek 4]** Ve ba'zı kimseler dirler ki: Kâfiri öldürmedin aña İslâm'a gelmek 'arz ideler. Ve mümkün olduğı kadar dîne da'vet ideler. Eger ebâ idüp gelmezse veyâhûd dîne dil uzadırsa ol vaktin katli müsteħaķ

⁴⁷ Hani Rabbin meleklerle, "Ben sizinle beraberim. İman edenlere sebat verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Şimdi vurun boyunlarının üstüne. Vurun, onların bütün parmaklarına" diye vahyediordu. Enfal Suresi / 12. ayet. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.193).

olur. Ve yoğ etmesi müte'ayyin gelür. Ve ba'zılar dirler ki hiç söyletmemek gerek. Zîrâ ihtimâldür ki Tañrı veyâ peygâmbere nāmına bed söz söyleye. Hemân söyletmeden öldürmek evlâdur.

AÇIKLAMALI DİZİN

A

‘Abbās(Ar.) İslam peygamberi

Muhammed'in sahabesi ve
amcası.

a. 37a/ek2

[=1]

‘abd(Ar.) Hür veya köle olan insan,
kul.

a.+dan 5b/ek3

a.+ı 5b/ek3, 5b/ek3

[=3]

‘Abdullah-bin- ‘Ömr(Ar.) İkinci
İslâm Halifesi Ömer'in oğludur.

a.+den 6b/10

[=1]

‘Abdullah bin el-Mübârek(Ar.)

Türk asıllı Hanefî fıkıh, hadis ve
tefsir bilgini.

a. 8b/12

[=1]

‘Abdullah bin Selâm(Ar.) Yahudi
alimiyken Müslüman olan sahabe.

a. 17b/08

a. 17b/ek2

[=2]

‘Abdurrahman bin ‘Avf(Ar.) Hz.

Peygamber'e ilk iman eden ve
cennetle müjdelenen on sahâbîden
biri.

a. 8b/13

a. 9a/ek1

a. 28a/02, 28a/05

a.+uñ 9a/04

[=5]

‘Abdurrahman bin ‘Ayyane

nām(Ar.) Hz. Peygamber

döneminde yaşamış sahabelerden
biri.

a. 26b/05

[=1]

‘Abdümenâf(Ar.) Hz. Peygamber'in
baba tarafından üçüncü dedesi.

a.+dür 36a/ek2

[=1]

‘acabā(Ar.) Merak, kararsızlık veya
kuşku anlatan bir söz.

a. 23b/09

[=1]

‘acep(Ar.) Merak, kararsızlık veya
kuşku anlatan bir söz.

a. 29b/03

[=1]

acı Bir dış etkenin vücudun herhangi
bir yerinde meydana getirdiği
ezilme, yırtılma, sıkıştırılma vb.
sebeplerle meydana gelen
rahatsızlık hissi.

a.+sını 38a/12

[=1]

acındır- Birinin acımasına yol
açmak, birini merhamete
getirmek.

a.-san 21a/09

[=1]
`**âciz** Güçsüz olan.
a. 4a/ek2
a. **kal-** 32a/03, 36b/07, 39b/ek1
a. **ol-** 6b/08
[=4]
`**âcizliğ** Güçsüzlük hali.
a. **+üm** 4a/ek2
[=1]
aç Yemek yemesi gereken; tok
karşıtı.
a. **+dı** 24a/03
[=1]
aç- Bir şeyi kapalı durumdan açık
duruma getirmek.
a. **-dı** 7a/12
a. **-up** 19b/11
[=2]
açıl- Açık duruma gelmek veya
getirilmek.
a. **-ır** 12b/ek1
[=1]
açlık Aç olma durumu.
a. **+dan** 31a/13
[=1]
ad Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya,
tanımlamaya, açıklamaya,
bildirmeye yarayan söz; isim,
nam.
a. **çıkır-** 24b/ek1
a. **ko-** 39a/ek2
a. **kon-** 22a/ek2
[=3]
adlu Adını taşıyan; isimli.

a. 39a/10
[=1]
adam Erkek kişi.
a. 24a/08, 27a/08, 33a/11, 33a/ek3
a. **+a** 39a/13
a. **+lar** 18b/08, 33a/ek1
a. **+ları (mukaddem adamları)**
10b/ek1
a. **+larına** 17b/09
a. **gönder-** 37b/09
[=10]
Âdem İlk yaratılan insan ve ilk
peygamber.
a. 6b/ek4
a. **+(veled-i adem)** 6a/04
a. **+de(beni adem.de)** 26a/04
a. **+üñ** 25a/08
[=4]
âdemoğlanı İnsan oğlu, insan nesli,
insanlar.
a. 25a/ek1
[=1]
`**âdet(Ar.)** Alışkanlık.
a. **+çe** 23b/09
a. **+den** 6a/ek2
a. **+i** 8a/ek1
a. **+idi** 14a/ek3
[=4]
`**âdet-i erbâb-ı belagat** İyi
konuşanların adeti.
a. 3b/ek1
[=1]
`**âdil(Ar.)** Adaletle iş gören,
adaletten, doğruluktan

ayrılmayan, hakkı yerine getiren; adaletli. a. 25b/ek2 [=1] āferin Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz. a.+eyle- 9a/02 [=1] ağa Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen ünvan. a.+lara 3a/ek2 [=1] ağaç Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. a.+a 27a/03 [=1] ağart- Beyazlaştırmak. a.-dı 29b/09 [=1] yüz ağart- Yakınlarının övünç duymasına neden olacak beğenilir bir iş yapmak. a. 29b/09 [=1] ağırlık Ağır olma durumu. a.+dan 27b/ek3 [=1] ağız Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve	besinlerin sindirilmeye başlandığı organ. a.+ına (agzına) 36b/11 [=1] ağla- Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. a.-dum 21a/02 a.-yarak 21b/02 [=2] āh Beddua. a. 17a/11 [=1] āḥādīs-i sābika(Ar.) Önce söylenmiş olan hadisler. a.+dan 26a/12 [=1] āḥādīs-i şerif(Ar.) Kutsal hadis. a.+e 15b/05 [=1] aḥbāb(Ar.) Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse. a.+ı (ahbabı) 2a/05 [=1] aḥbār Haber kelimesinin çoğulu. a. 4a/06 [=1] āḥirat(Ar.) Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, beka âlemi. a.+da 2b/06, 4a/14, 5a/07, 5b/06, 5b/ek1, 6a/ek3, 8b/10, 8b/11, 8b/ek1, 15a/09, 15a/ek1, 16a/10, 35a/ek3 [=13]
---	--

āḥīrat aḥvālī(Ar.) Ahiretteki haller.

a. 38a/ek1

[=1]

āḥīrat ‘azābī(Ar.) Allah’ı tanımayan

ve emirlerine karşı gelenlere

ahirette verilen ilahi ceza.

a.+ından 5a/12

[=1]

āḥīr(Ar.) Son, sonunda, nihayet.

a. 23a/03

a.+lerinde 19a/08

[=2]

aḥkām Hükümler.

a. 5a/ek2

[=1]

Aḥrem Esedī(Ar.) Peygamberimiz

zamanında yaşamış sahabe.

a. 27b/06, 27b/13, 27b/ek1

a. 28a/03

a.+i 28a/05

[=5]

aḥṣām Güneşin batma zamânı, günün sonu.

a. 9b/11, 12a/08, 19b/02, 28a/07,

32b/08, 36a/11, 37b/06

a.+a dek 32b/05, 32b/07, 36a/11

a.+dan 17b/01

[=11]

aḥvāl(Ar.) Durum, vaziyet, hal.

a.+indedür 4b/12, 35a/09

a.+ini 28a/ek2, 31a/05

a.+lerinden 14a/01

[=5]

‘āīde(Ar.) Kar, kazanç fayda.

a.+sini 5a/08

[=1]

‘Āīşe(Ar.) İslam peygamberi Hz.

Muhammed’in üçüncü eşi, birinci

İslam halifesi Ebû Bekir’in kızı.

a. 6b/04

[=1]

aḳ- Sıvı maddeler veya çok ince

taneli katı maddeler bir yerden

başka bir yere doğru gitmek.

a.-ar 5b/ek2

a.-up 34a/06

[=2]

aḳa kuş Beyaz renkte kuş türü.

a.+lar 21a/11

[=1]

‘aḳab(Ar.) Ayak topuğu, iz, ard, peş, sonra.

‘a.+ınca 28a/06, 10a/ek2

[=1]

‘aḳl(Ar.) Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

a. 38b/04

‘a.+ı (aḳl) 10b/05, 26a/ek3

[=3]

‘aḳıla-i ‘irfan(Ar.) Akıllı ve

kültürlü.

‘a.+da 35a/ek2

[=1]

aḳıncı Düşman topraklarına akın

yapan savaşçı.

a.+lar 13a/10

[=1]

‘aql-ı selim(Ar.) Hüküm ve

kararlarında doğruyu yanlıştan,
iyiyi kötünden ayıran akıl,
sağduyu.

‘a. 23a/05

[=1]

aḳreb (< Ar. ḳurb) Daha yakın, en
yakın. **a.**19a/ek1

a.+dur 22b/ek3

[=2]

aḳrabā(Ar.) Kan bağıyla birbirine
bağlı olan kimseler.

a.+sından idi 36a/ek2

[=1]

aḳvā(Ar.) Daha kuvvetli, en
kuvvetli.

a. 3b/ek1

[=1]

āl 1. Aile, soy.

a. 4a/12, 5a/05, 6a/ek2, 6b/02

a.+i 2a/05

[=5]

2.Hile, tuzak.

a. et- 20a/ek2

a. eyle- 33a/ek3

[=2]

al- Bir şeyi elle veya başka bir araçla
tutarak bulunduğu yerden
ayırmak, kaldırmak.

a.-a 8b/09

a.-alar 5a/ek1, 32a/09

a.-dı 5a/ek1, 27a/12, 29b/ek1,
30b/01, 34a/03, 36b/11, 37b/02,
37b/ek1

a.-dıkdan soñra 21b/09

a.-dılar 29b/01

a.-dım 37b/13

a.-dum 19b/08

a.+duğı 11a/ek1

a.-mada 19b/04

a.-maga 13b/05

a.-mazdım 6b/10

a.-mış 8b/10, 8b/ek1, 8b/ek1

a.-up 13b/08, 13b/10, 13b/ek1,
18a/01, 21a/12, 23b/12, 26b/08,
34a/13, 34b/06, 35a/ek1

a.-ur 26b/ek2

a.-urđı 27b/ek3

a.-urlar 8b/10, 8b/12

[=36]

a.-aleyk al- 23b/12

a.-esir al- 29b/01

a.-ganimet al- 8b/09,
12b/12

a.-satun al- 5a/ek1

[=5]

ā‘lā(Ar.) Daha yüksek, en yüksek,
pek yüce.

a.+sı 18a/ek2, 24b/12

[=2]

aladur- Almaya başlayıp
sürdürmekte olmak, almak.

a.-ur 4a/03

[=1]

alaḳo- Bir süre için bir yerde tutmak,
bekletmek.

a.+ko- 27b/ek3

a.-duñ 19a/03, 19a/05

[=3]

a'lām-ı menār(Ar.) Nur alemi.

a.+(a'lām-ı menār) 1b/06

[=1]

alay Kalabalık, topluluk, cemâat,
güruh.

a.+a 25a/04

[=1]

alda- Görünüşe bakarak yanlış bir
yargıya varmak.

a.-dı 30b/06

[=1]

'ālem(Ar.) Yerde ve gökte
yaratılmış olan şeylerin bütünü,
kâinat, evren. **a.+('ālemü'l gayb)**
1b/03

a.+(allah.u 'ālem) 5b/ek1

a.+(fahır-ı 'ālem) 4a/12

a.+ü'l gayb 1b/03

a.+ni (ervah 'ālemi) 38a/ek1

[=5]

'ālem-i berzah Ölümden sonra
başlayan ve mahşerdeki dirilişe
kadar devam edecek olan kabir
hayatı.

a.+da 23a/ek1

[=1]

'ālem-penāh Herkesin güvenle
sığınacağı yer, padişahlar için
kullanılır.

a. 3a/ek2

[=1]

'aleyh Onun üzerine olsun.

a. 11b/08

a.+dür 4a/ek1

[=2]

'aleyhi's-selām(Ar.) Selam onun
üzerine olsun.

a. 7b/01

a. 10b/12

[=2]

'aleyk Senin üzerine (Selam alırken
kullanılan sözdür.)

a.+al- 23b/12

[=1]

alın- Alma işi yapılmak.

a.-dugı 13b/ek1

[=1]

alınan Alma işlemi uygulanan nesne.

a. 26b/ek1

[=1]

'ālī(Ar.) Yüksek, yüce.

a.+dür 4a/03

[=1]

'ālī-ül te'cıl(Ar.) Hızlıca, acil
olarak.

'a. 8b/10

[=1]

'Ali bin 'Ömer el-'Arabī(Ar.)

İslâm peygamberi Muhammed'in
sahâbesi

'a. 2b/09

[=1]

‘ālī himmet(Ar.) Himmeti çok
olmak.

‘a. 10b/13

[=1]

‘ālī mertebe(Ar.) Yüksek makam,
yüce derece.

a. 14b/01

a.+si 25a/06

[=2]

‘alim(Ar.) İlim sahibi, bilen, bilgin,
bilgili, belli düzeyde bir bilgi
birikimine sahip olan kimse.

‘a.+ler 26a/05

[=1]

alkış Eski Türkçenin beğenmek
anlamına gelen alkamak
sözcüğünden gelen ve bir şeyin
beğenildiğini, onaylandığını
anlatan el çırpma devinimi.

a. eyle- 34b/09

[=1]

Allāh(Ar.) İslâm dinine göre bütün
kemal sıfatlarının kendisinde
bulunduğu, mutlak, hakiki, eksiksiz,
ezelî, ebedî, her şeyin yegâne sâhibi,
mâliki ve yaratıcısı olup eşi benzeri ve
zıddı tasavvur edilemeyen, diğer
varlıkların zarurî kaynağı ve gerçek
sebebi olan varlık.

a. 9b/10, 10b/ek1, 15b/07, 15b/13,
16a/05, 33a/ek3, 35b/03, 38b/02

a.+a 5b/ek2

a.+a(resul allah.a) 26b/10

a.+dan 5b/ek1, 23b/01

a.+dur 22b/ek1

a.+u alem 5b/ek1

a.+um 24a/ek1

a.+uñ (9a/02

a.+uñ inayeti.yle 29b/07

a.+uñ takdiri.yle 28a/03, 33b/05,
36a/13

a. için 6b/ek2

[=21]

Allāh rızası(Ar.) Yaptığımız tüm

ibâdet ve işlerimizde Allah'ın emir
ve yasaklarına göre hareket etmek
ve amellerin neticesinde de sadece
ve sadece Allah'ın hoşnutluğunu
gözetmek demektir.

a.+sı için.(çün) 12b/12

a.+nuñ 13a/02

[=2]

Allāh Te‘ālā(Ar.) İzzet, şeref ve

hükümrânlık bakımından en yüce,
en aşkın olma anlamına gelen
Allah'ın sıfatlarından biri.

a. 5a/ek1

a.+nuñ emri.yle 37a/07

[=2]

Allāh'u ekber(Ar.) Allah en

büyüktür.

a. 28b/11, 29b/12, 31b/10

[=3]

alma Bir şeyi elle veya başka bir

araçla tutarak bulunduğu yerden
ayırmak, kaldırmak.

a.+ga 28b/05

a. için 12b/13

[=2]

Alparslân Büyük Selçuklu

İmparatorluğu'nun ikinci sultanı.

a. 32a/10, 32b/12, 33a/07, 34a/03,
34a/08, 34b/02

a.+a 34b/09, 34b/11, 35a/01

[=9]

alt Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst
karşıtı.

a.+ına 12a/ek1

a.+ında 5b/ek2, 21a/10, 24a/07,
31b/08

[=5]

altı yüz biñ Sayı ismi.

a. 32a/07, 34b/05

[=2]

altmış Elli dokuzdan sonra gelen
sayı.

a. 6a/12, 9b/13, 10a/03

a.+dan 19a/11

[=4]

altun Sarı kıızıl renkte, parlak ve
ağır,

kolayca işlenebilen, dış etkilere
dayanıklı, paslanmayan, ziynet
eşyâsı yapımında, elektrik ve ısıyı
çok iyi ilettiğinden hassas ve
kıymetli makine ve cihaz
yapımında kullanılan, yoğunluğu
19,26, erime derecesi 1063°C,
atom ağırlığı 197,2, atom
numarası 79, sembolü Au olan
kıymetli element, zer.

a. 9a/ek1

a.+dan 25b/11

[=2]

alun- Almak eylemine konu olmak.

a.-ursa 14a/05

[=1]

'a.m(Ar.) Aleyhisselam ifadesinin
kısaltılmasıdır.

a. 6a/11, 6a/13, 6b/11, 7b/09,
7b/12, 8a/02, 8a/07, 8b/07, 8b/13,
8b/ek1, 9a/03, 9a/08, 9a/13,
9b/02, 9b/08, 11a/05, 11a/09,
11b/09, 11b/12, 12a/01, 12a/05,
12a/10, 17b/ek2, 19a/ek1, 23a/ek2
[=25]

ama Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi
birbirine bağlamaya yarayan bir
söz; amma, lakin, velakin.

a. 6a/ek4, 8a/05, 8b/ek1, 9a/ek1,
13a/01, 13a/04, 18a/12, 19b/09,
20a/01, 22a/03, 24a/01, 25b/ek2,
30a/10, 31a/11, 32b/02, 32b/10,
34b/01

[=17]

Ama'l Şahba(Ar.) Peygamberimiz
zamanında yaşamış bir kimse.

a. 18b/09, 18b/13

a.+ya 18b/09

[=3]

'amel(Ar.) Bir maksatla yapılan iş,
eylem, fiil.

a. 6b/ek4, 6b/ek4, 6b/ek4, 8b/ek1,
10a/12, 10a/13

a. (kalilü'l amel) 2b/08

a. eyle- 7b/07

[=8]

‘āmil(Ar.) Amel eden, icra eden kimse.

a. ol- 2b/13

[=1]

āmīn(Ar.) Dualardan ve hayır dileklerinden sonra “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan bir söz.

a. 4b/05, 33a/ek1

[=2]

‘Amir-nām Peygamberimiz zamanında yaşamış sahabe.

a. 12b/05, 12b/07

a. 12b/03

[=3]

ammā(Ar.) Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlayan bağlaç; ancak, fakat, lâkin.

a. 9a/04, 10a/ek1, 10a/ek1, 17b/03, 23a/05, 23a/06, 23a/08, 23b/06, 26a/08, 26a/11, 27b/13, 30a/04, 36a/07, 36b/13, 39b/11

[=15]

ammā ba‘du(Ar.) Bundan sonra.

a. 2a/09

[=1]

‘Amr bin el-‘Āş(Ar.) Mısır’ın Müslümanlarca fethinde yaptığı önderlikle bilinen Arap ordu komutanıdır.

a. 8b/06

[=1]

‘Amr bin Hişām(Ar.) Peygamber efendimiz zamânında İslâmın en büyük düşmanı. Ebû Cehl.

a. 24a/ek2

[=1]

‘Amr Bin Ma‘dikerib(Ar.) 100

Yaşında Cengaver Sahabi.

Muhadramûn şairlerinden olan cengâver sahâbî.

a. 30a/06, 30a/ek2

a. 30b/09

a.+yı 30b/08

a. 30b/02

[=4]

ān(Ar.) Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem.

a.+da 22b/ek1

[=1]

ana İnsanın ve hayvanın yavru sahibi olan dişisi, anne, valide.

a. 21b/03

a.+m 18a/12, 20b/12

a.+ma 18a/06, 20b/11

a.+muñ 18a/13

a.+ña 18a/02

a.+ñı 20b/12

a.+sı 21b/08

a.+sına 21a/13, 21b/02

[=11]

‘anāb-ı zūlal(Ar.) Tatlı, saf üzüm.

a. 24a/03

[=1]

ancağ “Yalnızca” anlamında, sınırlama bildiren bir söz, bir.

a. 38b/02
[=1]
‘ani Ansızın yapılan, aniden.
a.+den 21a/08
[=2]
añla- Bir şeyin ne olduğunu akıl
yoluyla
kavramak, akıl erdirmek.
a.-yum 26b/11
[=1]
anter-i haşem Peygamberin atının
adıdır.
a. 3a/11
[=1]
añ- Birini veya bir şeyi akla getirerek
sözünü etmek veya onu
düşünmek; zikretmek.
a.-arım 8a/05
a.-arlar 8a/05
a.-arlar 39a/ek2
a.-dılar 9a/03
a.-duñ 19a/03
a.-up 19a/ek1
[=6]
ara İki şeyi birbirinden ayıran
uzaklık, aralık, boşluk, mesafe.
a.+dan 29a/06
a.+larında 12a/08
a.+larından 9a/ek1
a.+sına 26a/10
a.+sına (sufuf arası.na) 17b/11
a.+sında 24b/07, 25a/ek1,
27b/ek2, 28b/02, 30a/02, 30a/ek2,
37a/09, 37b/10

a.+sındadır 25a/ek1
a.+sından 25a/ek1
[=15]
ara- Araştırmak, yoklamak.
a. -yarak 29a/02
[=1]
‘Arab(Ar.) Arap kavminden olan
kimse.
a. 18a/ek1, 30a/ek2
a.+a 18a/ek1
a.+dan 11b/09
[=4]
‘Arabī(Ar.) Araplara, Arap kavmine
âit.
a. 3a/ek2, 11b/13, 12a/01, 14a/01,
14a/03, 14a/06, 14a/ek1
a.+ye 11b/12
[=8]
ard Arka, geri.
a.+ına 30b/12
a.+ınca 8b/03, 25a/01, 26b/10,
27a/08, 27b/07, 27b/07, 31b/13,
33b/01
a.+ından 7a/01
a.+larınca 27b/01, 27b/08
a.+uma 33a/13
a.+ını (ardını) 11b/11
a.ına düş- 37b/05
[=15]
arı Kolay
a.+ol- 33a/ek2
[=1]
arı sokması
a. 38b/02

[=1]
‘ārif(Ar. ‘irfān) Çok anlayışlı,
hakkıyla
bilen, gördüğünü uzun düşünmeye
gerek
kalmadan hemen kavrayacak
yetenekte
olan kimse, irfan sahibi, ehlidil.

a.+ler 38a/10

[=1]

arka Bir şeyin sırt durumunda olan
yüzeyi.

a. 20a/ek2

a.+sını 7b/02, 27a/03

[=3]

arслан Aslan.

a. 8b/04

[=1]

art- Çoğalmak.

a.-ucaktur 8b/02

[=1]

arz Sunmak.

a. et- 39b/ek4

[=1]

asagir Küçükler.

a.+den 4a/ek1

[=1]

‘asākir-i İslamiyye İslam askerleri,
Müslümanların ordusu

a.+den 32b/01

[=1]

āsānlık Kolaylık.

a.+ile (asanlıgla) 38a/09

[=1]

aşbar Faydalı, işe yarayan.

a.+idi 17b/ek2

[=1]

aşhāb(Ar.) Bir şeyle ilgili olanlar,
bir şeye veya bir kimseye mensup
bulunanlar.

a. 8a/ek1

a.+(ashab-ı kibar) 4a/12

a.+a 7b/12, 8a/ek1, 17a/04

a.+ına 2a/05

**a.+ına (muhammed.ün
ashabı.na)** 8a/ek1

a.+ıyla 14a/03

a.+la 8a/03

[=9]

aşhāb-ı kibār(Ar.) Peygamber

Efendimizi (s.a.v) görmüş ve

onun sohbetinde bulunmuş

Müslümanlar, ashap anlamına
gelmektedir.

a. 4a/12

[=1]

aşhābü’s-seyf(Ar.) Kılıç sahipleri.

a. 3a/12

[=1]

aşl(Ar.) Gerçek, hakikat.

a. 6b/ek2, 22b/ek3, 35a/ek2,
35b/ek1, 39b/13

a.+ı (aşl) 14a/12

a.+u 36a/07

[=7]

‘asker(Ar.) Orduda görev yapan

erden generale kadar herkes;

leşker:

a. 8b/08, 23b/08, 23b/10, 24a/07,
29b/ek1, 32b/03, 33a/05, 34a/05
36b/03, 37a/ek2

a.+den 11a/ek1, 23b/04

a.+e 33b/ek1

a.+i 8a/02, 32b/06, 32b/08, 33a/08

a.+i (kafir askeri) 31a/07, 32a/11

a.+imüzi 35a/08

a.+ine 32b/12

a.+üñ 11b/11, 28b/03, 31a/10,
31b/07

a.+üñ yarısı 37a/ek2

a. ile 29b/08, 32a/08, 34a/11,
34b/05
[=30]

‘asker-i İslām(Ar.) İslam askeri.

a. 8b/03, 37a/ek2, 37b/04

a.+ı 17b/01

[=4]

aşla(Ar.) Hiçbir zaman, hiçbir

şekilde; katiyen, sakın, zinhar.

a. 6b/02

[=1]

aşnām(Ar.) Putlar, tapınılan şeyler.

a.+(aşnām-ı sakķkar) 1b/07

[=1]

aş- Yüksek, uzak veya geçilmesi güç

bir yerin öte yanına geçmek.

a.-up 29a/06

[=1]

aşağı Aşağı.

a. 24a/05

[=1]

‘aşere-i mübeşşere(Ar.) Cennete

gireceğı müjdelenen on kişi.

a. 9a/ek1

[=1]

‘āşık-ı şādık(Ar.) Hakikî, yaşamış,

âşık

a. 10a/04

[=1]

aşikâre(Ar.) Açıkça.

a. 11b/06, 39b/03

a. eyle- 35a/ek2

a. degüldür 23a/09

[=3]

‘aşķ(Ar.) Bir kimseye ya da bir şeye
karşı duyulan aşırı sevgi ve bağlılık
duygusu, ışk.

a.+ına 9a/ek1

[=1]

at Binme, yük çekme ve taşıma

hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya
menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.

a. 28b/08, 30a/12, 33a/13, 36b/11,
39a/06

a.+a 17b/10

a. besle- 4b/13

a.+dan 26b/ek2, 29a/05, 30b/08

a.+ı 7b/05, 8b/02, 11b/07, 30b/01,
30b/10

a.+ına 33a/06, 34a/02, 36b/10

a.+ından 28b/09

a.+ını 6b/ek2, 29a/02

a. ile (atla) 30a/07, 30a/11

a.+lar 23b/08
a.+lar degül 27a/ek2
a.+ları 17b/07
a.+larını 17b/05, 28a/08
a.+undan 26b/09
a.+uñ 30a/13
a.+uña 20a/03
a. oğlanları gibi 14b/ek3
[=32]
at- Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
a.-arlardı 27b/ek3
a.-dı 8a/04
a.-masun 33a/11
a.-mayup 10a/03
a.-uma 20a/07
[=5]
āteş(Far.) Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık; od.
a.+ler 23b/08
[=1]
atla- Bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak.
a.-dı 36b/12
[=1]
atlu Atı olan.
a. 26b/06, 28a/09, 33a/06
a.+lar 20a/10
a.+ya 28a/ek2
a. ile 31a/02
[=6]
āvāz(Far.) Ses, seda.

a. 21a/08
a.+ı 14a/ek2
a. vir- 14b/10
a. 37a/09
[=4]
‘avdet(Ar.) Hareket edilen yere dönme.
a. et- 6a/08, 23a/04
a. eyle- 16b/04
[=3]
‘avrat(Ar.) Zevce, kadın.
a. 13a/12, 19b/03, 19b/06, 19b/13
a.+a 9a/ek1
a.+ı 9a/ek1, 9a/ek1, 18b/09
a.+ları 18b/ek1
a.+um 19a/04, 19a/05
a.+uñ 20a/06
[=12]
avuç Elin iç kısmı.
a. 8a/04, 8a/04, 37b/ek1
[=3]
avunan el Acısı hissedilmeyen el.
a.+inden 37a/ek1
a.+ini 36b/12
[=2]
avut- Bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştırmak; avundurmak, teselli etmek.
a.-dular 36b/06
[=1]
‘avz-ı ahrevi Ahiret hayatıyla ilgili ihtiyaçlar.
a. 10b/09
[=1]

Āyā Ey şekli de olan ünlem.

a. 11b/05

[=1]

ayağ Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.

a.+ı 9a/11

a. +ını sorıcı

a. 39a/ek2

a.+ı (ayagı) 39a/11

a.+ını (ayagını) 30b/10, 33b/10,

36a/05, 39a/05, 39a/09

a.+ıyla (ayagıyla) 36a/10

a.+larını 39b/06

a.+um (ayagum) 39a/12

[=11]

ayağaltı Gelip geçenlerin çok olduğu yer.

a.+nda 31b/01

[=1]

ayağısız Ayağı olmayan.

a. 39a/07

[=1]

‘ayān-ı beyan Besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde.

a. et- 23a/ek2

[=1]

āyāt Birden çok ayet, ayetin çoğulu.

a. 5b/13, 35b/02

a.+ı kerime 6a/01, 15b/05

a.+ı kerimede 3a/ek1, 5a/08,

13b/ek1, 14b/ek2

a. kerimeler 5b/ek4

a. kerimelerüñ 5b/ek2

a. ayat-ı kerime-i kuraniyyeden

3a/03

[=14]

āyet Kur'an-ı Kerim'deki sureleri

meydana getiren kelime veya

cümlelerden her biri.

a. 6a/ek4, 35a/ek4

a. 35a/ek4

a.+de 5a/11, 15a/13, 15b/02

a.+den 6a/ek4

a.+ile (ayetle) 39b/06

a.+in 37b/ek1

a. āyet-i kerime 38a/06

[=10]

ayır- Bir bütünü kendi içinde

parçalara bölmek

a.-dı 36a/07, 36a/11

a.-mışlar 39a/09

[=3]

āyin-i aşhāb-ı feşāhat Fesahat

sahiplerinin usulleri.

a. 3b/ek1

[=1]

‘aynı Her bakımdan birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı olan; tıpkı.

a. 39a/ek1

[=1]

ayrı Birbirine benzemeyen,

diğerlerinden farklı

a. düş- 23b/04

[=1]

ayrıl- Ayırma işine konu olmak.

a.-dı 37a/ek1

a.-dıkdan soñra 38b/10

a.-madı 32a/11

a.-masun 33a/10

a.-up 33b/ek1

[=5]

az Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.

a. 17a/07

a.+dur 10b/10

[=2]

‘azā(Ar.) Vücûdu meydana getiren parçalar, organlar; organ.

a. 6b/ek4

[=1]

‘azāb İslam inanışına göre dünyada günah işlemiş olanlara ahirette verilecek ceza.

a.+ından (azabından) 5a/12

a.+ından (cehennem azabından)

5b/ek2

a.+(azab-ı kabir.den) 6b/05

a.+ından (cehennem

azabı.ndan) 11a/02

a. vir- 35b/ek2

[=5]

‘azāb-ı kabir İslam inanışına göre dünyada günah işlemiş olanlara kabirde verilecek ceza.

a. 12b/ek1, 23a/08

a.+den 6b/05

[=3]

azāde(Far.) Özgür.

a. ol- 19a/06

[=1]

azdur- Şaşırmak anlamında kullanılmıştır.

a.-mış-i-di 23b/05

a.-up 31a/05

a.-urdu 36a/ek2

[=3]

a.-yol azdur- 23b/05, 31a/05

[=2]

azğın kāfir Azmış olan kafir.

a. 39a/ek1

[=1]

‘azīm(Ar.) Büyük, ulu, haşmetli.

a.+(azim-i saadet) 5b/ek2

a.+(sevab-ı azim) 2b/07

[=2]

‘azimet Kesin karar, niyet, kuvvet, gayretle yapılan iş.

a. 4b/03

[=1]

‘azīz(< Ar. ‘izzet) Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.

a.+ler 23a/13, 26a/ek1

[=2]

B

bā-nizāle-sāle Yolculuk, yürüyüş.

b. 11a/ek1

[=1]

bāb-ı evvel İlk, ilk gelen, ilk olan, birinci.

b. 4b/08, 5a/04

[=2]

bāb-ı hāmī Beşinci bölüm.

b. 4b/12, 35a/09
[=2]
bāb-ı rābi Dördüncü bölüm.
b. 4b/11, 24a/10
[=2]
bāb-ı sa'ādet me'āb Saadet
sahibinin kapısı.(Padişahlar için
kullanılır.)
b. 3a/ek2
[=1]
bāb-ı sābi Yedinci bölüm.
b. 5a/01
[=1]
bāb-ı sādis Altıncı bölüm.
b. 4b/13
[=1]
bāb-ı şālīş Üçüncü bölüm.
b. 4b/10, 15a/10
[=2]
bāb-ı sāmin Sekizinci bölüm.
b. 5a/02
[=1]
bāb-ı şānī İkinci bölüm.
b. 4b/09, 10a/07
[=2]
baba Çocuğu olan erkek; peder.
b. 18a/ek1
b.+muz 21b/03
b.+sı 18b/02, 18b/04
b.+sına 18a/ek1
[=5]
bacā Dumanı ocaktan çekip havaya
vermeye yarayan yol.
b. 12b/ek1

[=1]
ba'dehu(Ar.) Ondan sonra, daha
sonra.
b. 5b/05, 17a/ek1
[=2]
ba'de'l-du'ā(Ar.) Duadan sonra.
b. 4b/05
[=1]
bağ Demet, bağlam.
b. eyle- 20a/04
[=1]
bağırsağ Sindirim sisteminde
mideden sonra gelen ve besinlerin
kana karışmasını, artıkların dışarı
atılmasını sağlayan organ.
b.+lara 29b/05
b.+ları 29b/04
b.+larını 29a/08, 29a/08, 29b/06
[=5]
bağışla- Herhangi bir kötü davranış
için ceza vermekten vazgeçmek;
affetmek, affeylemek.
b.+yup 5b/06
b.-maz 5b/ek3
b.-r 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3
[=5]
bağla- İp, bağ veya başka bir araçla
bir
şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut
birkaç şeyi birbirine tutturmak,
birleştirmek, raptetmek.
b.-dılar 33b/10
b.-yup 6b/ek2
[=2]

bağlamak İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.

b.+dur 10a/ek2

[=1]

bağlu Bir bağ ile tutturulmuş olan.

b. 19b/10, 20a/02, 23b/08, 28b/08

[=4]

bahâdır(Far.) Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur.

b. 17a/ek1, 19a/ek1, 24b/01, 24b/03, 26b/02, 29b/03, 29b/10, 31a/01, 32b/01, 36b/04

b.+lar 5a/02, 24b/06

b.+lardan 33a/ek3

b.+larından (islam bahadırları)

39a/02

b.+larından (sahabe

bahadırları.ndan.idi) 28a/12

b.+larundan 36a/01

b. ol- 25a/11

b.+lar 9a/ek1

[=18]

bahâdırlık Yiğitlik.

b. 18a/ek2, 18a/ek2, 24a/ek1, 28a/ek1

b.+ı (bahadırlığı) 37a/ek1

b.+ından (bahadırlığından)

19a/ek1

b.+ını (bahadırlığını) 19a/ek1

b.+ile (bahadırlıgla) 30a/ek2

b.+un (bahadırlıgun) 25b/02

b.+un (bahadırlıguñ) 4b/11, 24a/10, 25a/06

[=12]

başs (Ar.) Karşılıklı konuşma, söz, sohbet, lakırdı

b. 10a/ek2

[=1]

bağ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek

b.-dı 20b/07, 39a/11

b.-mayalum 31b/04

b.-mayup 13a/ek1, 33b/02)

b.-up 14a/08, 14a/11

[=7]

bākī Kalıcı olan, ölümsüz.

b. kal- 18a/04, 29b/09

[=2]

bārī(Far.) Hiç olmazsa.

b. 18a/04

[=1]

barq Bir kimsenin veya ailenin

içinde yaşadığı yer; bark, ev bark, beyit, dar.

b.+ı 18a/05

[=1]

barmaq Parmak.

b.+ların 39b/ek1

[=1]

baş- Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.

b.-ar 8b/04

b.-mayınca 32a/12

b.-up 36a/10
b.(kudüm bas-) 32a/12
[=4]

baş İnsan ve hayvanlarda beyin,
göz, kulak, burun, ağız vb.
organları kapsayan, vücudun üst
veya önünde bulunan bölüm, kafa,
ser.
b.+ı 14a/08, 14b/01, 24a/07,
33b/13
b.+ı ucu.nda 21a/01
b.+ın 39b/ek1
b.+ını 11b/07, 33b/11, 34a/03
b.+ları 38b/08
b.+larıdır 39b/ek1
b.+larını 27a/05
[=12]

başla- Bir işe girişmek, harekete
geçmek.
b.-dılar 29a/01
[=1]

bâtil İnançlar bakımından gerçek
olmayan.
b. ol- 6b/ek4
b. üzere 11a/ek1
[=1]

ba'yad Güncelliğini, önemini,
özelliğini yitirmiş, çok söylenmiş
b.+dür 23a/05
b. degüldür 25a/12, 38a/13
[=3]

bayağı Evvelki, eski, eskisi.
b. 24a/02

[=1]

bayıl- Baygın duruma girmek, uyur
gibi olmak, kendinden geçmek,
kendini kaybetmek, geçici bir süre
bilinç kaybına uğramak
b.-dugından 29a/12
[=1]

ba'zı(Ar.) Birtakım, bir kısım.
b. 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3,
6b/ek3, 8a/11, 8a/ek1, 11b/01,
12b/ek1, 17b/ek2, 22a/ek2,
22b/08, 23a/02, 23a/06, 25a/05,
25a/ek1, 25a/ek2, 26a/08,
26a/ek1, 26a/ek2, 38a/10, 38b/09,
39b/05, 39b/ek4
b.+lar 8a/11, 8a/12, 8a/12,
10a/ek2, 10a/ek223a/04, 25a/ek1,
25a/ek1, 39b/ek4
b.+sı 11a/06, 11a/06, 11a/07
b.+sına 28a/ek2
[=37]

be-her(Far.) Her bir.
b. 2b/04
[=1]

bed söz Kötü kelime, hoş olmayan
ifadeler.
b. 39b/ek4
[=1]

Beden(Ar.) Vücut, gövde.
b. 25a/ek2
b.+ine 23a/03
b. azasıyla 6b/ek4
[=3]

Bedir Ğazası Hz. Peygamber ile
Mekkeli müşrikler arasındaki ilk
savaş.

b.+nda 12b/01

b. 36a/ek1

b.+nda 36a/02

[=3]

beg Erkek özel adları yerine
kullanılan bir söz.

b.+i 33b/03

b.+idi 17a/ek1

b.+ini 31b/11

b.+iñüz 29b/03

b.+ler 34b/09

b.+leri 33b/06, 34a/01

b.+lerini 31b/06

[=8]

begen- İyi ve güzel bulmak, takdir
etmek.

b.-diler 9a/02

b.-dũñüz 9a/04

[=2]

Behem(Far.) Hep beraber, toplu.

b. 22b/12

[=1]

bekçi Bir şeyi veya bir yeri bekleyip
korumakla görevli kimse.

b.+ler 30a/05

[=1]

bekle- Bir iş oluncaya, biri gelinceye
değın bir yerde kalmak, durmak

b.-di 8a/02

b.-dũm 17b/02

b.-rdi 11b/11

b.-ye 8b/03

b.-yeler 7a/02

[=5]

bekleyen Bekleme işini yapan
kimse, duran.

b. 35a/ek1

b.+lere 30a/08, 30b/02

[=3]

bekleş- Birlikte veya karşılıklı olarak
beklemek.

b.-elerdi 35a/07

[=1]

belā(Ar.) Büyük sıkıntıya ve zarara
sebepe olan olay, âfet, musîbet, felâket.

b.+dan 37a/04

[=1]

belâğat İyi konuşma, sözle
inandırma yeteneğı

b. ('adet-i erbâb-ı belâğat)

3b/ek1

[=1]

belki(Far.) Olabilir, olabilir ki, bir
ihtimâle göre, muhtemelen.

b. 8a/ek1, 18a/ek1, 18b/ek1,

27a/ek2, 35b/ek1, 38a/12, 38b/07

[=7]

ben Tekil birinci şahıs.

b. 6b/09, 8a/01, 8a/05, 8a/ek1,

8a/ek1, 12a/02, 12b/09, 14a/04,

18a/04, 18a/06, 18a/10, 18a/11,

18a/12, 19a/05, 20b/11, 20b/11,

25b/09, 26b/10, 28a/01, 30a/07,
33a/10

b.+den 11b/05, 18a/06, 19b/06,
26a/04, 26a/04, 38a/01

b.+e (bana) 4a/07, 8a/ek1,
12b/08, 15a/02, 17b/12, 18b/11,
20a/04, 21a/08

b.+e (baña) 17a/12, 21b/09,
21b/13, 22a/01, 22a/07

b.+i 9b/09, 17b/10, 19a/03,
19a/04, 29b/04, 30a/10

b.+i (baña) 19a/03, 19b/03,
19b/05

b.+üm 4a/ek2, 15a/01, 15a/04,
16a/06, 17a/06, 18a/13, 18b/10,
20a/02, 20b/12, 21b/11, 22a/06,
22a/08, 24a/05, 25b/07, 29b/03,
34b/12, 38a/01, 38a/06, 39a/12

b.+üm için 25b/08
[=69]

Benefse(Far.) Menekşegillerden,
çiçekleri tek renkli, yaprakları
yürek biçiminde olan, bir veya
çok yıllık otsu süs bitkisi. Viola.

b. 33a/08
[=1]

benī Oğulları, soyu, sülalesi.

b. benī emtiye 17a/ek1

b. benī esed 31a/ek1

b. benī esed kabilesindendür
27b/ek1

a. benī haşimle 17a/ek1

b. benī mahzum
kabilesindendür 17a/ek1
[=5]

benī ādem Adem'in çocukları
manasını taşır.

b.+de 26a/04
[=1]

beñze- Benzemek, andırmak.

b.-mez 24a/02
[=1]

beñzer Yakın özelliklere sahip
olanlar.

b. 33b/11
[=1]

ber-mekī-i himem Abbasiler
döneminde yaşamış olan soylu
Bermekilerin yardımları.

b. 3a/12
[=1]

Beraat(Ar.) Aklanma.

b. 6b/12
b. 6b/ek1
[=2]

berāber(Far.) Birlikte.

b. 10a/ek1
[=1]

berde Köle, kul.

b. 27b/ek3
b.+leri 27b/ek3
b.+sini 27b/ek3
[=3]

bereket Ar. Allah'tan gelen hayrın

bir

nesnede görünmesi ve devam

etmesi, artıp çoğalması, Tanrı

ihsânı, nimet.

b.+iyle 33a/ek1

[=1]

berged- Sağlamlaştırmak,

güçlendirmek, pekiştirmek.

b.-üp 25a/03

[=1]

Bermekî Abbâsîler devrinde başta

vezirlik olmak üzere çeşitli

makamlarda bulunan bir aile.

b. 3a/ek3

b.+(ber-meki-i himem) 3a/12

[=2]

berr ü meded Ar. İyilik ve yardım.

b. 2b/03

[=1]

berü Konuşanın önündeki iki

uzaklıktan kendisine daha yakın

olanı, öte karşıtı, beri..

b. 31a/07

[=1]

besle- Yiyecek ve içeceğini

sağlamak, yedirmek.

b.-mege 4b/13

b.-yesün 18a/05

b.-at besle- 4b/13

[=3]

beş Dörtten sonra gelen sayının adı.

b. 37a/11, 37b/ek1

b. bölüden 13b/ek1

[=3]

beşaret Ar. Sevindiren haber; sava,

müjde, erim, mustu.

b.+ine 5b/11

[=1]

beşer Ar. İnsanoğlu, insan

b.+(efrad-ı beşer) 2b/02

[=1]

beyân(Ar.) Açıklama, anlatma,

söyleme **b. et-** 23a/ek2

b. eyle- 5a/08, 5a/ek2, 25a/ek2

b.+ındadur 4b/08, 4b/09, 4b/10,

5a/04, 10a/07, 15a/10

b. olun- 12b/ek1, 14a/ek1

[=12]

beyit Ar. Divan edebiyatında nazım

birimi olarak kabul edilen iki

mısradan ibaret nazım parçası.

b.+lerdür 11b/03

b.+leri 11b/02

[=2]

beytü'l-mâl (Ar.) Divan

edebiyatında nazım birimi olarak

kabul edilen iki mısradan ibaret

nazım parçası.

b.+a 13b/10, 13b/ek1

[=2]

bezl(Ar.) Esirgemedi bol bol

verme.

b. et- 38b/11

b. eyle- 5b/ek2, 25b/08, 26a/07

[=4]

bıraç - Tutmaktan vazgeçip tutmaz

olmak.

b.-dı 19b/11, 37a/09
b.-dılar 27a/11
b.-up (bıragup) 12b/08, 13b/06, 27a/10, 30b/03, 30b/09, 31b/12, 34a/02
b.-urlardı (bıragurlardı) 27b/ek3
[=11]
bıraktır- Bırakmasını sağlamak, bırakmasına yol açmak.
b.-dı 27b/03
[=1]
bī-bāñ(Ar.) Hareketsiz boş durmak.
b. tur- 29a/10
[=1]
bī-ḥādd u niḥāye(Ar.) Sınırsız ve sonsuz.
b. 6a/01
[=1]
bī-kıyas(Ar.) Benzersiz, dengi olmayan.
b. 1b/02
[=1]
bi-mennihi(Ar.) Allah'ın lütfuyla.
b. 10a/06
[=1]
bī-nihāye(Ar.) Nihâyetsiz, sonsuz, sonu olmayan.
b. 35b/02
[=1]
bī-nihāyet(Ar.) Nihâyetsiz, sonsuz, sonu olmayan.
b.+den 4a/10
[=1]

bī-ṭarīḳ(Ar.) Yolsuz.
b. 38b/04
[=1]
biḥār(Ar.) Denizler.
b. 4a/06
[=1]
bi'l-cümle(Ar.) Bütün, hep.
b. 6a/01, 10a/ek2, 25a/ek1, 39b/03
[=4]
bi'l-ittifāḳ(Ar.)
Beraberce, birleşerek.
b. 13a/04
[=1]
bil- Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak.
b. 5a/ek2
b. 17a/07
b.-diler 29a/03
b.-dügümüz 17a/05
b.-düm 19b/08
b.-iyor 17a/04
b.-medüñüz 8a/13
b.-meyüp 24b/10
b.-mez 8b/03, 38b/07
b.-mezlerdi 31a/05
b.-ür 7b/13, 11b/06
b.-ürdi 28a/ek2
b.-ürlerdi 37a/ek1
[=15]
bile Birlikte, beraber; dahi, de; ile.
b. 5b/ek3, 7b/10, 9a/ek1, 11b/10, 14a/04, 14a/06, 16b/13, 17b/13, 27a/ek2, 32b/02, 35b/04, 36a/ek1

[=12]
bilen Öğrenmiş, öğrenen.
b.+lere 3b/ek1
[=1]
bin-Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.
b.-di 30b/11, 33a/07
b.-mege 17b/10
b.-üp 30b/01, 34a/03, 36b/10
[=6]
bindür- Birini bir şey üzerine çıkarmak, çıkarıp oturtmak.
b.-di 26b/09
[=1]
binefsihi(Ar.) Kendi, kendisi.
b. 36a/ek1
[=1]
biñ Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.
b. 9a/ek1
b.+den 36a/ek1
b. (biñ yedi yüz) 31a/02
[=3]
bir 1.Bir sayısı, sayı sıfatı
b. 3a/06, 4a/ek2, 9a/05, 9a/08, 9a/10, 9a/11, 9a/12, 13b/ek1, 13b/ek1, 16a/07, 16b/03, 17a/02, 20b/05, 20b/05, 21a/04, 21a/05, 21a/07, 21a/08, 23a/ek1, 29b/10, 33a/08, 33a/08, 33b/01 b. 3a/ek3,

4a/05, 5a/11, 5b/ek1, 5b/ek3, 6a/11, 7b/02, 8a/01, 9a/ek1, 9b/04, 9b/11, 9b/11, 9b/12, 11b/13, 12a/04, 12a/09, 14b/02, 14b/09, 14b/10, 15a/07, 18a/ek1, 19a/01, 19b/10, 19b/10, 20b/03, 20b/03, 20b/05, 20b/08, 20b/10, 20b/13, 21b/01, 23b/02, 23b/13, 26b/ek2, 28a/09, 28a/09, 28a/ek2, 28b/03, 29a/13, 29b/11, 29b/13, 31a/11, 31b/03, 33a/12, 33b/11, 34b/12, 35a/05, 36a/05, 36a/07, 36a/10, 36a/11, 37a/01, 37b/ek1, 39a/05, 39a/11
[=78]
2.Herhangi bir, belgisiz sıfat
b. 3a/ek2, 3a/ek3, 4a/05, 4a/05, 5a/08, 5a/ek2, 5b/ek4, 6b/01, 7a/04, 7a/09, 7a/10, 7a/11, 7b/01, 7b/08, 7b/09, 7b/13, 7b/13, 8a/09, 8a/ek1, 8b/10, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 9a/01, 9a/07, 9a/ek1, 9b/01, 9b/02, 9b/03, 10a/ek2, 10b/ek1, 11a/05, 11a/ek2, 11b/09, 11b/11, 12b/12, 13a/07, 13b/13, 14a/01, 14a/ek3, 14b/01, 14b/04, 14b/11, 14b/13, 15a/01, 15a/13, 15b/02, 16b/02, 17a/03, 17b/01, 17b/11, 18b/03, 18b/03, 19a/01, 19a/13, 19b/01, 19b/03, 20a/04, 20a/08, 20b/04, 23b/02, 23b/03, 23b/07, 24a/07, 24b/09, 25b/12, 25b/13, 26a/10, 26a/13, 26b/02,

27a/03, 27a/03, 27a/11, 28b/01,
28b/02, 28b/05, 28b/06, 30a/03,
30a/ek1, 30b/03, 31a/06, 31a/13,
31b/03, 32a/07, 34b/11, 35a/06,
37b/02, 38a/03, 39a/02, 39a/08,
39b/ek2, 39b/ek2

[=96]

3.Aynı,tek anlamında

b. 13a/ek1, 31a/03

b.+dür 10a/ek1, 22a/ek2

[=4]

bir an içinde Bir anda, hemen.

b. 21a/11

b. 37b/ek1

[=2]

biraz Bir parça, azıcık.

b. 14a/07, 18b/06, 19a/10, 19b/02,
19b/04, 21a/01, 23b/13, 26b/11,
30b/06, 37a/ek2

b.+dan 20a/10, 37b/02

[=12]

birbiri Karşılıklı olarak bir diğeri.

b.+ile (birbiriyle) 31b/09, 38b/08

b.+ne 18a/ek1

b.+nden 33a/ek3, 38b/10

b.+ne 5b/ek3, 5b/ek4, 24b/08,
27a/08, 34a/06

b.+nüzle 33a/09

b.+yle 33a/ek2

b. ile çekiş- 38b/08

[=13]

birer Bir sayısının üleştirme sayı
sıfatı.

b. 3a/ek2, 23a/ek1, 24a/03,
26a/01, 27b/04, 27b/04

[=6]

bir Bir tanesi.

b. 6a/ek3, 13a/ek1, 16b/08,
24a/ek2, 25b/04, 25b/ek2,

25b/ek2, 25b/ek2, 33a/ek2

b.+ni 27a/13, 37a/ek2

b.+nüz 39b/ek2

b.+nüz 9b/12

b.+si 23b/11, 26a/01, 32a/04

b.+sidür 9a/ek1

b.+sine 16a/11

b.+sinüñ 30b/10

b.+sü 34b/11

[=20]

birinci İlk sırada bulunan.

b.+sini 27a/01, 27a/01

[=2]

birkaç Çok olmayan, az sayıda.

1.Belgisiz Sıfat

b. 12b/07, 13b/03, 13b/04, 21a/10,
21a/13, 21b/07, 23b/05, 28b/01,
28b/05, 28b/08, 28b/08, 30a/05,
34b/07, 37b/10

b.+ımı 30b/12, 30b/13

[=16]

2.Belgisiz zamir

b.+ımı 29a/13

b.+ımı 27a/04

[=2]

bis'mi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm(Ar.)

**Esirgeyen ve bağışlayan
Allah'ın adıyla.**

b. 1b/01

[=1]

bit- Bitki, tüy, sa  vb.  eyler çıkıp
yetişmek.

b.-mi d r 9b/04

[=1]

biz I. o ul birinci  ahsı gösterir.

**b. 5a/ek2, 19b/11, 21b/10, 22a/01,
31a/12, 31b/02, 35a/ek3**

b.+de 20a/01

b.+den 11a/ek1, 11a/ek1, 19a/ek1

b.+e 7b/03, 15a/06, 21b/08

b.+i 21b/02, 22a/ek1, 34b/02,
35a/07

b.+im 17a/05

b.+im içün 33a/02

b.+ m 23b/09, 25a/ek2, 28a/ek1,
35a/ek1

b.+ md r 31b/06

[=25]

boğaz A ız bo lu undan sonra
yiyeceklerin geçtiği, a ızla gırtlak
arasındaki dar kısım.

b.+ı 12a/ek1

b.+ına 34a/10, 34b/03

[=3]

bo azlan- Boğazı,gırtlak ı kesilerek
 ld r lmek.

b.-du ı 6b/ek3

[=1]

bol- Olmak, meydana gelmek.

b.-ay 26b/11, 38a/06

[=2]

boş  inde, üstünde hiç kimse veya
hiçbir şey bulunmayan.

b. ol- 19a/05

[=1]

bo an- Ayrılmak.

b.-du ı 6b/ek3

[=1]

boyun Gövdenin ba la omuz
arasında kalan bölgesi.

b.+larını 35a/ek4

b.+larını 39b/05

b.+una (boynuna) 36b/11

[=3]

boyund Ba , d   m.

b. eyle- 20a/07

[=1]

b l g Bir bütünden ayrılmış olan
parça, kısım.

b.+i 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1,
13b/ek1

b.+ni 8b/ek1, 8b/ek1, 13b/ek1

b.+ nden 8b/09

b.+ ni 8b/09, 8b/10

[=11]

böyle Bunun gibi, buna benzer.

**b. 6b/07, 8a/02, 8b/ek1, 9a/ek1,
18a/07, 21a/01, 21b/13, 22a/01,
22a/02** i te

b.+d r 18a/ek1

b. idi 19a/ek1

b. idiler 3a/ek3

b.+sine 16a/08, 21a/05, 38a/ek1
[=15]

bre Seslenme ünlemi.

b. 34a/11, 35a/01
[=2]

bu 1.İşaret Sıfatı

b. 2b/08, 2b/13, 3a/01, 3a/05,
4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek2, 5a/06,
5a/ek2, 5b/13, 5b/ek2, 5b/ek4,
6b/08, 6b/ek1, 6b/ek2, 8b/ek1,
8b/ek1, 9a/03, 9b/07, 10a/05,
10a/ek1, 10b/02, 10b/07, 10b/10,
10b/ek1, 11a/02, 11a/ek1,
11a/ek1, 11a/ek2, 11a/ek2,
11b/02, 11b/03, 11b/05, 11b/13,
11b/ek1, 11b/ek2, 12a/11,
12b/ek1, 13a/13, 13a/ek1, 13b/05,
16a/ek1, 16b/ek1, 17b/02,
17b/ek2, 18b/ek1, 19a/05, 19a/09,
19b/06, 20b/06, 21a/06, 21a/08,
21b/05, 22a/ek3, 22b/13, 22b/ek3,
22b/ek3, 22b/ek3, 23a/05,
23b/ek1, 24a/ek2, 24b/ek1,
25a/11, 25b/ek2, 26a/11, 26b/08,
27a/04, 27a/09, 27a/ek1, 27b/ek2,
28a/ek1, 29a/01, 30a/ek1, 30b/05,
30b/09, 31a/08, 31a/10, 31a/12,
31a/ek1, 31b/09, 31b/12, 32b/03,
33a/ek3, 33b/03, 34a/11, 34b/08,
34b/09, 35a/01, 35a/ek2, 35a/ek4,
35b/02, 36a/08, 37a/10, 37a/11,

37a/ek2, 37a/ek2, 38a/06, 38a/13,
39a/04, 39a/10, 39a/ek2, 39b/06
[=102]

2.İşaret zamiri

b. 8a/ek1, 12a/01, 12b/ek2,
14a/02, 19b/07, 29b/02
b.+dur 3b/ek1, 4a/ek2, 4a/ek2,
5b/ek2, 6b/ek2, 8b/ek1, 11b/04,
12b/05, 16b/08, 16b/11, 16b/13,
16b/ek1, 18a/ek1, 22a/11,
22a/ek2, 22b/09, 23a/ek2, 26a/11,
26a/ek3, 39b/11, 39b/ek2

b.+nda 6a/ek2, 6a/ek4, 8b/ek1

b.+ndan 3a/ek1, 6b/ek3, 9a/ek1,
11a/ek3, 14b/ek1, 15a/ek1,
23a/ek1yani(ı), 25b/02, 31a/12

b.+nı 9a/03, 17b/ek1, 23a/06,
25b/09, 35a/07, 37a/ek2, 38b/04

b.+nlar 3a/ek3, 10b/12, 23b/09,
27a/08, 32b/10

b.+nlara 14a/01

b.+nları 31a/06

b.+nlarla 6a/ek4

b.+nlaruñ 11a/08, 26b/10

b.+nuñ 8a/06, 13a/02, 14b/08,
27a/08, 35a/02

b.+nuñ gibi 21a/09

b.+nuñ için 12a/02

b.+ña 4a/06, 11a/ek2, 12b/04,
23a/06, 34b/13

b.+ña binaen 35a/ek1

b.+rada 27b/03

[=71]

bugün İçinde bulunulan gün

b. 28a/ek1, 32b/13

[=2]

bul- Bulmak.

b. 6a/06, 8b/ek1

b. 14b/ek1

b.-a 8b/09

b.-alar 38a/06

b.-asız 37a/ek2

b.-dı 14b/01

b.-dugı 39a/13

b.-dugumı 38a/06

b.-duklarından 32a/03

b.-duklarını 28b/04

b.-dular 12a/09, 29a/03, 29b/ek2,
32a/02, 37b/03

b.-dum 37a/05

b.-mada 5a/ek2

b.-mazdı 37a/ek2

b.-sa 8b/ek1, 8b/ek1

b.-unca 25b/06

b.-up 2b/06, 6a/09, 11a/02,
35a/ek4

b.-ur 6a/06, 7a/06, 14b/12,
22a/ek1, 30a/11, 35b/08

b.-urum 2b/11, 20b/12

b.+içün (bulmag-çün) 14b/05

b.-halas bul- 14b/05, 37a/05

b.-istida bul- 2b/06

b.-mecal bul- 2b/11

b.-mertebe bul- 14b/01, 22a/ek1

b.-sağlık bul- 8b/ek1

b.-sevab bul- 14b/12, 14b/ek1

b.-zafer bul- 8b/09, 25b/06,
37a/ek2, 37a/ek2, 37b/03

[=49]

bulan Aradığını elde eden kişi.

b. 11a/08, 11a/12

[=2]

bulun- Bir yerde yer almak.

b.-a 9a/08

b.-maz 4a/08

[=2]

buluş- Bir araya gelmek, görüşmek.

b.-duguna 12b/09

b.-up 20a/05, 20a/ek2

[=3]

buncalayın Buna benzer, böyle.

b. 8a/13

[=1]

bura İçinde bulunulan, işaret edilen,
kastedilen yakın bir yer veya
çevresi; burası.

b.+yı 33a/05

[=1]

burun Alınla üst dudak arasında
bulunan, çıkıntılı, iki delikli
koklama ve solunum organı.

b.+ların 39b/08

[=1]

buyruk Emir.

b.+ı 11a/11

b.+una (buyruguna) 20b/01

b.+unı (buyrugunı) 14b/06

[=3]

buyur- Emretmek, söylemek.

b.-dı 5b/09, 5b/13, 6b/04, 8b/08,
8b/ek1, 9a/08, 10a/10, 11a/09,
12a/11, 13a/06, 15a/11, 15a/13,

15b/02, 15b/08, 15b/13, 16a/08,
16a/10, 24a/13, 25a/09, 25b/04,
26a/03, 28a/11, 35b/04

b.-du 6a/11, 6b/01, 6b/11, 35b/07

b.-du-ki 6a/05

b.-duğı 22b/13

b.-dugunuñ 26a/09

b.-muşdur 14b/ek2

b.-muştur 3a/ek1

b.-ur 5a/ek2, 20a/13, 22b/05,
25b/07

[=36]

buyrul- Emredilmek.

b.-dı 13b/ek1

b.-muşdur 15b/05

[=2]

bülent-i seciyyet(Far.) Yüksek
karakter.

b. 10b/13

[=1]

büyük Ölçüleri bakımından aynı
cinsteki benzerlerinden daha yüksek,
daha geniş, daha uzun veya iri
olan, azim, cesim, kebir.

b. 3a/ek1, 21b/04, 25a/07, 25a/08,
25a/ek1, 29b/ek1, 30a/03

b.+tür 4a/09

[=8]

büyüklik Büyük olma durumu.

b.+de 36a/ek2

[=1]

C

cāhiliye zamānı Arap toplumunun
İslamiyetten önceki dönemine
verilen addır.

c.+nda 30a/ek2

[=1]

cāyız Din, yasa, töre vb. bakımdan
işlenmesinde, yapılmasında
sakınca olmayan, yapılp
işlenmesine izin verilen.

c.+dür 13a/05, 35a/ek1

c. degüldür

c.+dür 35a/ek1

[=3]

cağa Gösteriş.

c. 19a/07

[=1]

cān(Far.) Yaşama, hayat.

c. çekiş- 37b/10

c.+ına 12a/13

c.+ları 23a/ek1yani(1)

[=3]

cān teslīm et- Ölmek, can vermek.

c. 38a/09

[=1]

cān ü gönül İçtenlikle, çok isteyerek,
canı yürekten anlamında
kullanılır.

c. 15b/09

c. 38a/11, 38b/12

[=3]

cān ver- Ölmek.

c. 17a/13

[=1]

canān Gönülden sevilen, gönül

verilmiş olan kadın

c. 11b/05

[=1]

cānvār(Far.) Azgın, vahşî, yırtıcı
hayvan (kurt, domuz, yılan vb.)

c.+lar 21a/ek1, 21b/12, 22a/05,
22a/09, 22a/ek1, 22a/ek1

[=6]

cānib(Ar.) Yan, taraf, yön, cihet.

c.+i 18a/01, 30a/12

c.+inde 32b/11

c.+inden (düşmen canibi.nden)
17b/12

c.+ine 26b/12

[=5]

cavāhir Elmas, yakut vb. değerli
taşlar; mücevher.

c.+i 32a/05

[=1]

cebhe Bir şeyin veya yapının ön
tarafa bulunan bölümü.

c. 24b/07

c.+sine 24b/ek1

[=2]

cedd Cet, ata, soy.

c.+üm 6a/10

[=1]

cehennem Dinî inanışlara göre,
dünyada günah işleyenlerin
öldükten sonra ceza görecekları
yer; tamu.

c. 6b/ek3, 6b/ek3, 35b/ek1

c.(cehennem kapularını) 7a/12

c.+de 35b/05

c.+e 35b/ek1, 35b/ek1

c. azabından 5b/ek2, 11a/02

[=9]

celāl Ululuk, yücelik.

c. 1b/04

c.+üm 25b/08

c.+üne 16a/13

[=3]

celle celālehü Azameti yüce ve ulu
olan.

c. 1b/05

[=1]

cem'(Ar.) Toplama, toplanma, bir
araya gelme, getirilme.

c. et- 3a/05

c. eyle- 8a/ek1

c. ol- 18b/09, 32b/01, 32b/03,
35b/05, 35b/ek1, 36a/ek2

[=8]

cemā'at Bir araya gelmiş, toplanmış
insanlar.

c.+ini 8a/ek1

[=1]

cemī'(Ar.) Bütün, hep, cümle.

c. 2b/03, 5a/ek2, 5b/05, 5b/ek3,
6a/ek1, 7a/02, 7a/05, 8a/10, 8b/01,
28a/08, 32a/09, 33a/01, 33b/ek1,
34a/13, 39a/ek1

c.ahvale 16b/ek1

c.esbablarını 34a/02

[=17]

cem'iyet(Ar.) Topluluk, kalabalık.

c.+e 31a/06

[=1]
cenāb(Ar.) Saygı, onur ve büyüklük anlamıyla kullanılan bir söz.
c.+(cenab-ı devlet kıbab.ı) 4b/02
[=1]
cenāb-ı 'ālī(Ar.) Yüksek onur ve büyüklük sahibi olan kimseler için kullanılır.
c.+ye 4a/13
[=1]
cenāb-ı devlet kıbābı(Ar.) Devletin yüksek kubbeleri.
c.+ı 4b/02
[=1]
cenk (Far.) Silahlı çatışma, savaş, harp, muharebe, kıtal.
c. 39a/07
c.+de (cengde) 20a/05
c.+e (cenge) 12a/07, 18b/07
c. et- 20a/09, 29a/01, 29a/04, 29a/10, 39b/ek1
c. eyle- 28a/03, 36a/09, 36a/11
c.+i (cengi) 21a/01
c.+inde (cenginde) 29b/11
c.+ine (kafir cengine) 39b/ek3
c. ortasında 17b/06
[=16]
cennāt-i na'im(Ar.) Yüksek seviyede refah, huzur ve mutlu hayat. Cennetin isimlerinden biri.
c. 5b/06
[=1]
cennet(Ar.) İmanlı ve iyi kimselerin

ölümünden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.

c. 5a/ek1, 6a/ek3, 8a/08, 12b/08, 16b/11
c. (cennet kapularını) 7a/12
c.+de 2b/07, 16a/10, 22b/09, 22b/12, 25b/10
c.+den 12b/ek1, 12b/ek1
c.+dür 22b/ek1
c.+e 5a/09, 5a/ek1, 5b/ek2, 6a/09, 12a/05, 12b/09, 12b/ek1, 16a/04, 35b/ek1
c.+i 12b/02
c. bağçelerinde 23a/ek1
c. ile 22a/12
c. kapularını 7a/12
c. kokusın 37b/13
c.padişahları 17a/01
c.sevabını 11a/01

[=30]

cennet hürileri Cennette yaşadığına inanılan dişi varlıklar.

c.+nden 14b/02
[=1]

cennetü'l-mevā Barınılacak, oturulacak yer, içinde kalınacak cennet demektir.

c.+da 4a/14
[=1]

cerrāḥ (< Ar. cerḥ) Uzmanlık alanı

ameliyat yapmak olan hekim,

operatör.

c. 29b/02

c.+lar 40a/06

c.+ı 29b/06

[=3]

cevāb (Ar.) Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyaca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.

c.+a 11a/09

c. vir- 11a/ek, 14a/13, 35b/ek1

c. olunur 12b/ek1

[=5]

cevami'ü'l-kelüm(Ar.) Özlü sözler.

c.+dür 8b/ek1

[=1]

cevelān Gezinmek, dolaşmak.

c. et- 24b/07, 30b/05

[=2]

cezıl Çok, bol.

c.+i 10a/05

[=1]

ciger Hayvanlarda akciğer, yürek ve karaciğerin oluşturduğu takım.

c.+dedür 25a/ek1

[=1]

cihād (< Ar. cehd) İslam nizamını yeryüzünde hakim kılma ve bu nizamı

savunma maksadıyla din uğrunda ve

Hak

yolunda yapılan savaş, gaza.

c. 2b/11, 3a/ek1, 5b/ek2, 6b/05,

6b/09, 7b/06, 8a/07, 10b/01,

18b/ek1

c.+a 6b/11, 12a/03

c.+da 17a/05, 17a/07

c.+eyle- 8b/ek1

c.+ı 5a/09, 11b/05

c.+uñ 6a/01, 11a/08

c.+uñ fazlı 4b/08, 5a/04

c.+uñ fazlı.mı 5a/07

c.babında 10a/13

[=22]

cihād fī-sebīli'llāh Cihad ve Allah yolunda savaşanlar anlamına gelmektedir.

c. 16a/01

c.+et- 6b/09

[=2]

cihān(Far.) Dünya, yeryüzü.

c.+(çeşm-i cihan-bin) 3a/07

[=1]

cihet Yön.

c. (tazim cihetine) 3b/ek1

c.+den 10b/07

[=2]

cimri ṭāyife Cimri topluluk.

c. 13a/ek1

c.+ye 13a/ek1

[=2]

cimriliğ Cimri olma durumu; eli sıkılık, hasislik, hisset, imsak, mıhsıçtılık, nekeslik, pintilik, varyemezlik

c.+ine (cimriligine) 13a/ek1
[=1]
civār(Ar.) Yakında olan.
c.+ında 22b/03
[=1]
cömerd(Far.) Para ve malını
esirgemedenden veren; açık elli, ahi
(I), eli açık, selek, alicenap,
kerem, kerim, semih, bonkör.
c. 26a/04, 26a/04, 26a/05, 26a/06
[=4]

cuma(Ar.) Perşembe ile cumartesi
arasındaki gün.
c.+larda 33a/02
[=1]
cuma günü Perşembe ile cumartesi
arasındaki gün.
c.+dür 32b/13
c.+nde 33a/ek1
[=2]

cümle(Ar.) Herkes, her şey, bütün,
hep, tüm.
c. 4a/06, 32a/03, 34a/04
c. (umdet-i cümle erbabü'l
kalem) 3a/13
c.+den 13b/10, 19a/ek1
c.+müz 31b/03
c.+si 13a/ek1, 13b/12
c.+sinden 19a/ek1
c.+sini 9a/ek1, 13b/09, 27b/04
c.+sinüñ 5b/ek2
[=14]

cüret(Ar.) Düşüncesizce, saygıyı
aşan davranış.

c.+eyle- 27a/09
[=1]

cüz-i ihtiyâri(Ar.) İhtiyar etme ve
seçme manasına gelir.
c. 10a/ek2, 10a/ek2
[=2]

Ç

çābuk(Far.) Hızlı, süratli, serî.

ç. 26b/ek2
[=1]

çaķ Ta, tam, tamam.
ç. 12a/09, 19a/08
[=2]

çalış- Bir şeyi oluşturmak veya
ortaya çıkarmak için emek
harcamak

ç.-a 25a/05, 25b/06

ç.-alar 2b/04

ç.-dı 11b/08, 12b/11, 18b/02,
18b/08, 19a/09

ç.-dum 17b/03

ç.-up 14b/ek1, 25a/02, 38a/05,
39b/04

ç.-ur 6a/ek1, 13a/ek1

ç.-urdu 39b/ek3

ç.-urken 20b/06

ç. 39b/13

ç.-muhkem çalış- 38a/05

[=19]

çalışan Çalışma işini yapan kimse.

ç. 6a/ek1, 38b/12

[=2]

çāre(Far.) İstenen noktaya varmak,

bir engeli aşmak için tutulması
gereken yol, çıkar yol.

ç. 31a/10

[=1]

çarşenbih günü(Far.) Salı ile

perşembe arasındaki gün.

ç. 32b/04

[=1]

çek- Bir şeyi tutup kendine veya
başka bir yöne doğru yürütmek.

ç.-di 36a/10

ç.-emezler 20a/10

ç.-er 12b/ek1

ç.-memek 38b/04

ç.-meyince 38b/03

ç.-meyüp 10a/02

ç.-üp 27b/ek3, 28b/11, 30b/01,
37b/ek1

ç.-zahmet çek- 38b/03

[=11]

çekil- Çekme işi yapılmak.

ç.-düklerinde 19a/08

[=1]

çekiş- İki yönünden karşılıklı

çekmek

ç.-üp 38b/08

ç.-ür 37b/10

ç.-can çekiş- 37b/10

[=3]

çeşm-i ciḥān-bīn

ç. 3a/07, 23a/10

[=2]

çevir- Döndürerek hareket ettirmek.

ç.-düm 14b/03

ç.-üp 14a/09, 14a/12

[=3]

çık- İçeriden dışarıya varmak,
gitmek.

ç.-a 6b/13, 9a/ek1, 18a/10, 31b/08

ç.-alar 20a/ek1

ç.-amadı 30a/12

ç.-an 11a/06

ç.-ar 11a/06, 11a/07, 11a/07

ç.-aralar 39b/ek2

ç.-arup 3a/ek2

ç.-ayum 18a/10

ç.-dı 11b/10, 14b/13, 30a/13

ç.-dum 12a/03, 17a/12, 19a/13

ç.-ma ile 18a/11

ç.-madum 12a/03

ç.-mak 19b/13

ç.-mışdı 23b/03

ç.-sa 14b/05, 14b/11

ç.-up 24b/06, 27a/ek1, 35b/07

ç.-gazaya çık- 14b/13, 19b/13,
23b/03, 35b/07

ç. 11b/10

ç.-sa idi 39b/ek3

[=34]

çıkār- Birinin veya bir şeyin

çıkmasını sağlamak, çıkmasına

sebepe olmak. ç. 24b/ek1,

39b/08

ç.-dı 12a/13
ç.-dum 20b/03
ç.-mışlar 29a/08
ç.-up 17b/11, 20a/06
ç.-ad çıkar- 24b/ek1
 [=8]
çignen- Çiğneme işi yapılmak
ç.-ür 31b/01
 [=1]
çoban(Far.) Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse.
ç.+larını 26b/07
 [=1]
çok Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı.
ç. 11a/ek1, 16a/13, 24a/09, 29b/ek1, 35a/05
ç.+dur 5b/13, 10a/ek2, 11a/03, 18a/03
 [=9]
çomak Değnek.
ç.+ile (çomakla) 36b/05
 [=1]
çünkü şu sebeple; zira.
ç. 18a/07
 [=1]
çürü- Sağlamlılığını, dayanıklılığını yitirmek.
ç.-mez 23a/04
ç.-r 23a/07
 [=2]

D

dahı Dahi, de; daha (Sıfatların başında).
d. 2a/05, 5a/11, 5b/13, 5b/ek1, 5b/ek2, 5b/ek3, 6a/09, 6a/13, 6a/ek4, 6b/03, 6b/10, 7a/04, 7a/09, 7a/13, 8a/13, 8b/12, 9a/07, 9a/09, 9a/ek1, 9b/05, 9b/12, 10a/01, 10a/12, 10a/13, 10b/ek1, 11a/ek2, 12b/ek2, 13a/08, 15a/13, 15b/02, 15b/08, 16a/05, 16a/07, 16b/02, 16b/03, 17a/04, 17b/01, 17b/ek1, 18b/07, 18b/12, 18b/ek1, 20b/05, 20b/05, 21a/04, 21a/05, 21a/07, 21b/08, 22b/11, 22b/ek3, 23a/02, 23b/12, 24a/06, 25b/ek1, 27a/ek1, 27b/09, 27b/10, 29a/04, 29a/12, 29b/09, 30a/08, 30b/02, 30b/04, 31b/09, 32b/09, 33a/03, 33a/05, 35a/04, 35a/04, 35a/ek1, 35b/03, 35b/05, 35b/ek2, 36a/06, 36b/05, 37a/ek1, 38a/01, 38a/12, 38b/04
 [=78]
dahı Dahi, de; daha (Sıfatların başında).
d. 6a/02
 [=1]
Dāim(Ar.) Sürekli, sonsuz olan.
d. 26b/ek1
dāyimā(Ar.) Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.
d. 5b/10, 15b/07, 22a/06, 22a/ek1
 [=4]

dal Ağacın gövdesinden ayrılan
kollardan her biri

d. 28b/05

[=1]

dâne(Far.) Tohum gibi ufak,
yuvarlak şeyler için kullanılır,
tâne.

d. 12b/07

[=1]

danış- Bir iş için bilgi veya yol
sormak, görüş almak; istişare
etmek, müracaat etmek, meşveret
etmek

d.-dum 15a/08

d.-mca 9b/08

[=2]

dār Ev, şehir, yer.

d. 4a/02

[=1]

dārü's-selām Maddî ve mânevî
âfetlerden korunmuş esenlik
yurdu anlamına gelen ve Kur'ân-ı
Kerîm'de cennetin isimlerinden
biri olarak geçen tabir.

d. 22b/ek1

d.+da 22b/01

d.+dan 22b/ek1

[=3]

de Her çeşit ve her gramer şeklindeki
kelimeden sonra gelen ve ilgi
kurduğu
kelimeyi anlam bakımından
güçlendiren,

dikkati üzerine çekerek belirten veya
onu

önceki veya sonraki unsurlara

bağlayan,

dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen,
üstelik, ise, o kadar, pek, hatta vb.
manalara gelen, kelimeden ayrı
yazılan

takı.

d. 14a/04, 35b/12, 36b/03

[=3]

de- Söylemek, söz söylemek;
eyitmek.

d.-di 5a/11, 5b/05, 7b/10, 9a/07,
17b/01, 18b/12

d.-dükden sonra 17b/ek1

d.-r 13a/02, 14b/08

d.-yü 15a/04, 17b/03, 17b/07

d. -dükleri 3a/ek3

[=13]

def'(Ar.) Ortadan kaldırma, ortadan
kaldırılma.

d. (defi inad-ı müşrikin) 2a/11

d. et- 2a/11, 24b/11

[=3]

defi inad-ı müşrikin Müşriklerin
inadının defi.

d. 2a/11

[=1]

defn(Ar.) Ölüyü gömmek, toprağa
vermek.

d. et- 22a/ek3, 37b/07

d. eyle- 14a/09, 14a/10, 19a/11, 22a/03
d.+ine 8a/04
d. olun- 23a/03
[=8]
defter Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yapraklar.
d.+i 6b/02, 6b/ek4
[=2]
deg- Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek.
d.-mez 15a/09
[=1]
degdür- Değmesini sağlamak, değmesine yol açmak.
d.-di 37a/ek2
[=1]
degül İsim cümlelerinde olumsuzluk anlamı veren kelime.
d. 10a/ek1
d.+dür 4a/ek2, 10b/04, 11a/ek2, 25a/ek2, 26a/12, 26a/ek2
d.+dür (hariç degüldür) 25a/ek1
d.+dür (layık degüldür) 39b/09
d.+dür (malum degüldür) 5a/ek2
d.+idi 24a/01
[=11]
dek Belirtilen zamanı, yeri vb.ni içine almayacak bir biçimde, kadar, değin.
d. 35a/ek3, 39a/07

d.+(kıyamet.e dek) 6b/03, 6b/06, 9a/10, 9a/11, 9a/12
[=6]
delil Kanıt.
d.+dür 23a/02
[=1]
delin- Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak.
d.-mediyse 29b/04
[=1]
dem Zaman, çağ.
d.+(dem-i karar) 4a/08
[=1]
deni Alçak, kötü, kişiliksiz (kimse)
d.+dür 5b/ek3
[=1]
denil- Söylenmek, sözü edilmek
d.-mez 11a/ek2
[=1]
deñiz Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya. **d.** 31a/07
d.+den 4a/ek1
d.+ler 4a/06
[=3]
deñlü Kadar.
d. 4a/ek1, 5a/ek2, 31a/10, 33b/07, 33b/ek1, 33b/ek1, 34a/11, 35a/ek2, 37a/ek2
[=9]
dere(Far.) Genellikle kıyın akan küçük akar su.

d.+nüñ 28b/06
d.+nüñ agız.ını (derenün agzını)
27a/12
[=2]
deri İnsan ve hayvan vücudunu bir
örtü
gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.
d.+si ile (derisiyle) 36a/07
[=1]
deryā (Far.) Deniz.
d.+da 5b/ek3
[=1]
deryā-ı girān Ağır deniz, okyanus.
d.+(derya-ı giran gibi) 31a/08
[=1]
destūr(Far.) İzin.
d.+vir- 33a/10
[=1]
deve Geviş getiren memelilerden,
boynu uzun, sırtında bir veya iki
hörgücü olan, yük taşımakta
kullanılan hayvan (Camelus).
d.+ler.idi 26b/ek1
d.+lerini 28a/08
d.+lerini (sadaka develeri.ni)
26b/03
d.+si 7b/05
d.+ye 26b/ek2
d.+yi 27a/09, 27a/10
[=7]
deveci Deve sahibi, deve kiralayan
kimse.
d.+ler 14b/ek3
[=1]

devlet (Ar.) Belli bir toprakta bir
hükümet idaresi altında
teşkilâtlanmış bulunan bağımsız
siyasî topluluk, milletin hukûkî
şahsiyet kazanmış şekli.
d. 3a/ek1, 34b/01
d.+(devlet-i 'ulyā) 3a/01
[=3]
devlet-i 'ulyā(Ar.) Yüce devlet.
d.+ya 3a/01
[=1]
di- Söylemek, söz söylemek.
d. 38a/02
d.-di 5b/01, 12a/ek1, 14a/09,
19a/07, 19a/ek1, 20b/02, 20b/11,
22a/01, 23b/13, 34a/12
d.-digüñüzden 6b/ek2, 8b/01,
8b/06
d.-dikleri 22a/ek2
d.-diler 8a/11, 14a/02, 11b/13,
14a/04, 36b/09
d.-dügi 5b/ek4, 7b/11, 23a/02
d.-dükleri 10a/ek2, 22a/11,
22a/ek2, 22a/ek2, 22b/ek1,
29b/ek1, 29b/ek1, 32a/11, 36a/02,
36b/02, 39b/ek2
d.-düklerinden ötüri 22b/ek1
d.-düm 19b/09
d.-düñ 19a/04
d.-medi 32b/03
d.-mek 22b/ek1, 37b/ek1
d.-mekle 25a/ek1
d.-mektür 4a/06
d.-miş 25a/06

d.-mişler 24b/05, 38a/10
d.-rdi 6b/08, 22a/07
d.-rler 4a/ek1, 8a/ek1, 9a/ek1,
 10a/ek2, 13b/ek1, 14a/ek2,
 18a/ek2, 18a/ek2, 23a/03, 23a/04,
 25a/ek1, 25a/ek1, 25a/ek1,
 25a/ek2, 25b/ek1, 26b/ek2,
 39a/ek1, 39a/ek1, 39b/05,
 39b/ek4, 39b/ek4
d.-rsen 18a/07, 22a/01
d.-rseñ 12a/06
d.-ye 25b/ek1, 25b/ek1
d.-yecek 18a/05
d.-yerek 12b/09
d.-yeyin 7b/04
d.-yince 8a/02, 33b/08
d.-yincek 8a/06, 21a/01
d.-yü 7b/13, 12b/ek1, 13a/01,
 13b/ek1, 20a/05, 22a/09, 22a/ek1,
 23b/10, 24a/ek1, 26b/ek2,
 27a/ek1, 27b/13, 28a/01, 28b/10,
 29a/06, 35a/08, 37a/10, 39a/13,
 39a/ek1, 39a/ek2
d.-yüp 12b/08, 18a/13, 19a/05,
 21a/08, 22a/02, 27a/10, 28b/11,
 28b/12, 29a/11, 29b/13, 29b/ek2,
 30a/11, 31b/10, 33a/13
 [=110]
dik- Biçilmiş veya yırtılmış kumaş,
 deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş
 iplikle tutturmak.
d.-üp 29b/07
d.+e ko- 27a/05, 27b/04, 33b/12
 [=3]

dil Ağız boşluğunda, tatmaya,
 yutkunmaya, sesleri
 boğumlamaya yarayan etli, uzun,
 hareketli organ, tat alma organı.
d.+in 39b/ek2
d. uzat- 39b/ek4
 [=2]
dile- Birinden bir şeyin yapılmasını
 istemek; rica etmek.
d.-düm 3a/06
d.-yüp 33b/09
 [=2]
dilenmek Kendisini acındırarak bir
 kimseden bir şey istemek.
d. 38b/02
 [=1]
dimāğ(Ar.) Beyin.
d.+dadur 25a/ek1
 [=1]
dimek Söylemek, söz söylemek;
 eyitmek.
d. 9a/ek1, 13b/11
d.+den 39b/ek1
d.+le 24a/ek2
 [=4]
dīn (Ar.) İnsanların yaratıcı olarak
 kabul
 ettikleri üstün güce olan îmanlarını,
 ona
 yapacakları ibadetlerin bütünü ve
 bu
 imana göre davranışlarının nasıl
 olması
 gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d. 35a/ek4
d.+inde idi 17b/ek2
d.+(din-i islami) 1b/06
d.+(din ışkına) 2a/06
d.+(izaz-ı din) 13a/ek1
d.+(mübahese-i şiar-ı din)
8a/ek1
d.+(refi imad-ı din) 2a/10
d.+(şeair-i din) 10b/06
d.+de 8a/ek1
d.+e 39b/ek4
[=10]
dīn-i İslām(Ar.) İslam dini.
d.+a 35a/ek2
d.+ı 1b/06, 9b/10, 17b/ek2
d.+uñ 34b/01
[=5]
dīn düşmanları Dine karşı gelen.
d.+na 16a/01
[=1]
dinç Gücü ve sağlık durumu yerinde.
d. 33a/03
[=1]
dīne davet et- Hiçbir zorlama
yapmaksızın dine çağırılması,
davet edilmesi.
d. 39b/ek4
[=1]
dīniyye Din, inanç.
d. 5a/ek2
[=1]
dipdiri Çok diri, çok canlı.
d. 33b/10
[=1]

diren- Kendisine zor kullanılarak
kabul ettirilmek istenen durumu,
düşünceyi reddetmek, bu duruma
karşı koymak.
d.-üp 28b/12
[=1]
dirhem(Ar.) Okkanın dört yüzde
birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü
birimi (3,2075 gr.)
d.+(otuz biñ dirhem) 13b/08
[=1]
diri Güçlü, zinde.
d. 37b/12
d. 15a/ek1, 17b/04, 23a/11
d.+dür 23a/08
d. ol- 22b/02, 22b/07, 22b/10,
23b/ek1
d. tut- 39b/13, 39b/ek3
[=11]
diril- Güçlenip canlanmak
d.-mişlerdi 31a/04
d.-üp 16a/07
[=2]
diş Üst ve alt çene kemikleri
üzerinde
karşılıklı sıralanmış olan ve ağza
alınan
şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan
sert,
beyazımtırak parçalardan her biri.
d.+leri 14a/ek2
[=1]
ditre- Titremek.
d.-se 9a/06

[=1]
dīvār(Far.) Duvar.
d.+ına 25b/ek1
d.+lar 25b/ek1
[=2]
diyār(Ar.) Memleket, ülke, belde, el.
d. 4a/02
d.+(himayet-i diyar-ı islam)
2a/09
d.+uñ 11a/ek1
[=3]
diz Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin
birleştiği yer.
d.+üme 24a/05
d.+üne 24a/06
[=2]
diz bediz otur- Diz dize oturmak,
karşılıklı oturmak.
d. 16b/13
[=1]
dizgin Gemin uçlarına bağlanarak
hayvanı idare etmeye yarayan
kayış.
d.+i 8b/02
d.+ini 36b/11
[=2]
doğun- Değmek, dokunmak.
d.-alum 33a/04
[=1]
dön- Kendi ekseni üzerinde veya
başka bir şeyin dolayında hareket
etmek.
d.-di 19b/11
d.-dürem 3a/ek2

d.-mek 20a/12
d.-üp 20a/ek2, 20b/07, 27a/02,
27b/01, 27b/ek3, 28a/03, 30b/05
[=10]
döndür- Dönmesini sağlamak.
d.-di 11b/02, 29b/06
d.-medi 11b/07
d.-mege 25a/01
[=4]
dönüş Dönmek işi.
d.+de 21a/12
[=1]
Dört Üçten sonra, beşten önce gelen
sayının adı.
d. 9a/ek1, 16a/08
d.+inci dede (dördinci dede)
36a/ek2
d.+ini (dördini) 28b/13
[=4]
Döşeg Yatak.
d.+inde (döşeginde) 15b/12,
17a/10, 35b/12
d.+ümde (döşegümde) 17a/13
[=4]
dövüş- Dövmek işi.
d.-üp 18b/01
[=1]
du'ā(Ar.) Güçsüzlük ve ihtiyâcını
ortaya koyarak Allah'a yalvarma,
bir şeyin olmasını veya
olmamasını isteme, yakarış, niyaz.
d.+yı 4a/09
d.+lar 22a/09

d.+ları 33a/ek1
d.+okı- 18b/10, 19a/06, 33a/ek1
d.+sı 7a/02, 7a/10, 33a/ek1,
37a/ek2
[=10]
dur- Hareketsiz durumda olmak.
d.-ur 28b/08
d.-ala-dur- 4a/03
d.-bir-dur- 4a/02
d.-yok-dur- 4a/04
[=4]
dünyā(Ar.) İçinde yaşamakta
olduğumuz yeryüzü, yer küresi,
arz, cihan.
d. 9b/12
d.+da 4a/13, 5a/07, 5b/05, 5b/ek1,
5b/ek1, 6a/ek3, 8b/ek1, 15a/09,
15a/ek1, 22b/10, 23a/ek1, 26a/01
d.+dan 9b/11
d.+ya 16b/04
[=15]
dünyā aḥvālū(Ar.) Dünya halleri.
d.+nden 16b/02
dünyā ḡamı(Ar.) Dünya kaygısı.
d.+ndan 14b/04
[=2]
dünyevi(Ar.) Bu dünya ile ilgili;
dünyasal, uhrevi karşıtı.
d.+(garaz-ı dünyevi) 10b/10
[=1]
dünyeviyye Dünyaya ait olan,
dünyayla alakalı.
d. 5a/ek2
[=1]

dürül- Bükülmek.
d.-ür 6b/02, 6b/ek4
[=2]
dürlü Türlü.
d. 10b/02, 10b/ek1, 32a/05,
32a/05
[=4]
dürüş- Meşguliyet, çalışmak ve
sebat etmek anlamı taşımaktadır.
d.-sünler 38a/05
[=1]
düş- Konmak, inmek, nüzul etmek;
durduğu, bulunduğu, tutunduğu
yerden ayrılarak veya dayanağını,
dengesini yitirerek yukarıdan
aşağıya inmek.
d.-di 15a/06, 29a/12, 39a/13
d.-diler 34a/07
d.-erse 15a/02
d.-eyin 26b/10
d.-medi 39a/06
d.-meye 15a/04, 26a/ek3
d.-ün 33a/13
d.-üp 9a/05, 20b/09, 23b/04,
26a/10, 26b/13, 27b/02, 28a/05,
30b/12, 31b/13, 36b/11, 37b/05,
39a/03
[=22]
d.-ardına düş- 37b/05
d.-ayrı düş- 23b/04
[=2]
düşen Düşme eylemini
gerçekleştiren.
d.+i 25a/05

[=1]

düşmen(Far.) Düşman.

d. 8b/04, 18a/01, 18a/03, 24b/08,
24b/13, 25a/01, 36b/09, 36b/11

d.+den 14a/05

d.+e 9b/12, 10a/02, 18a/10,
19a/ek1, 20a/11, 25a/12, 36b/04

d.+i 25a/08

d. ile (düşmenle) 18b/01

d.+ini 25a/07

d.+üñ 25a/ek1

[=20]

düşmen canibi Düşman tarafı.

d.+nde 37a/ek2

d.+nden 17b/11

düşmen eli Düşman yurdu.

d.+ne 25a/04

[=3]

düşmen korkusu Düşman korkusu.

d.+ndan 23b/06

[=1]

düşür- Düşmesine yol açmak,
düşmesine sebep olmak.

d.-di 27a/01

d.-düler 37a/12, 37a/13

d.-medi 29a/09, 37b/01

d.-müşler 39a/05

d.-üp 36a/04

[=7]

düz- Düzene koymak, hazırlamak,
tanzim etmek.

d.-üp 20a/ek1

[=1]

E

ebā İncelik, nezaket demektir.

e.+et- 39b/ek4

[=1]

ebā 'an-cedd Kuşaktan kuşağa.

e. 3a/ek3, 3a/ek3

[=2]

ebedān Hiçbir vakit, kat'iyen, asla
anlamındadır.

e. ile (ebedanla) 23a/ek1

[=1]

ebedī(Ar.) Sonsuz.

e. 16a/10

[=1]

Ebī Rebāh nām Döneminin en
büyük hadis bilgini ve Mekke
müftüsü.

e. 26b/03

[=1]

Ebū 'Akīl Peygamberimizin

davetine tereddütsüz icabet edip
saadet halkasına giren bahtiyar
zatlardan biri

e. 37a/03

e.+e 37b/09

e.+üñ 37a/01, 37a/ek1

e. nam 36b/03

[=5]

Ebū Cehl 570 yılında Mekke'de

doğdu. Mekke'nin sayılı
zenginlerinden biriydi. Hayatı
boyunca nüfuzunu ve servetini

kullanarak İslam'ın yayılmasını engellemeye çalıştı.

e. 24a/ek2, e. 36a/02, 36a/ek2

e.+üñ oğlu ikrime 36a/05

[=4]

Ebū Hureyre Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahâbî.

e. 6a/04, 17a/03

[=2]

Ebū Kudâme Hanbelî mezhebine birçok katkıda bulunan Kudâme ailesinin bir ferdi olan İbn Kudâme, güçlü münazara kabiliyeti ve çeşitli ilim dallarındaki yetkinliğinin yanı sıra özellikle fıkıh ve kelâm alanlarında daha meşhur olmuştur.

e. 21b/07

e. nam 19a/12

[=2]

Ebū Kutāde Hz. Peygamber'in süvarisi olarak tanınan cengâver sahâbî.

e. 27b/07

[=1]

Ebū Musa el-Eş'arî İslam peygamberi Muhammed'in sahabisi. Yemen asıllı Eş'ar kabilesindendir.

e. 11a/04

[=1]

Ebū Sa'id el-Hudri Ebu Said Hudri en çok Hadis rivayet eden sahabelerden biridir. Bir sayıma

göre 1170 rivayeti vardır ve böylece yedinci en verimli hadis rivayet eden sahabedir.

e. 7a/13

[=1]

Ebū 'Ubeyde İbâzıyye'nin gelişmesinde etkili olan âlimlerden biri.

e.+idi 30a/ek1

[=1]

Ebū Ümāme el-Bâhili

Peygamberimiz zamanında yaşayıp peygamberimizin arkadaşlarındandır.

e. 9b/01

[=1]

Ebū Ya'la nām Tanınmış Hanbelî hukukçusu, kelâm âlimi, muhaddis ve müfessir.

e. 14b/13

[=1]

Ebū Zerr İslam peygamberi ile birlikte Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacir Müslümanlardandır.

e. 25b/03

[=1]

Ebū'l-Hakem Ca'fer es-Sâdık ve oğlu Mûsâ el-Kâzım döneminde İmâmiyye kelâmının en önemli temsilcisi.

e.+idi 36a/ek2

[=1]

Ebu'l-Münzar 581-656 yılları

arasında yaşamış, Mısırlı, bir
muhaddis.

e. 7b/08

[=1]

Ebu's-Şahba Peygamber zamanında

yaşamış bir kimse.

e. 18a/02, 18a/07

e.+ile (ebus-sahbayla) 18b/12

[=3]

ebvābuñ Kapılar, kısımlar.

e. 4b/06

[=1]

ecel(Ar.) Hayatın sonu, ölüm

zamanı.

e. ile öl- 17a/08

[=1]

ecir Sevap.

e. 16a/05

[=1]

edā Yerine getirmek.

e. et- 10b/08

[=1]

ednā Çok aşağı, en alt düzeyde.

e.+sı 18a/ek2, 24b/06

[=2]

efđal(Ar.) Yeğ tutulan, tercih edilen

e.+dür 6a/12

[=1]

efendi(Ar.) Günümüzde bey

ünvanından farklı olarak özel

adlardan sonra kullanılan ikinci

derecede bir ünvan

e. 19b/07, 20a/11, 20b/09

e.+sinüñ 14b/05

[=4]

efrād-ı beşer İnsanlığın fertleri.

e. 2b/02

[=1]

efrād-ı mütekessir Büyüklük

taslayanlar.

e.+dür 11a/03

[=1]

efzal Alçak, âdi ve aşağılık kişiler.

e.+dür 10a/04

[=1]

eger(Far.) Şart anlamını

güçlendirmek için şartlı

cümlelerin başına getirilen

kelime, şayet.

e. 5b/ek2, 5b/ek3, 5b/ek3, 6b/09,

7a/03, 7a/06, 7a/06, 8a/ek1, 8b/11,

8b/ek1, 10a/11, 10a/12 11a/ek1,

11a/ek1, 11a/ek1, 12a/05,

12b/ek1, 13a/02, 13a/03, 13a/ek1,

13a/ek1, 14a/04, 18a/04, 18b/10,

18b/11, 19a/ek1, 21b/11, 21b/13,

23a/12, 26a/01, 29b/04, 31a/11,

31b/05, 31b/07, 34b/12, 35a/ek1,

35b/ek1, 37a/ek2, 38a/03, 39b/ek4

[=40]

egerçi (Far.) Her ne kadar, ... ise de,

gerçi.

e. 35a/ek2

[=1]

egri Doğru ve kırık çizgi biçiminde

olmayıp yönünü değiştirerek
devam eden, aynı istikamet üzere
gitmeyen, çarpık.

e. 8a/ek1

e. yola 8a/ek1

[=2]

eḥādīṣ Hadisler.

e. (eḥādīṣ-i şerife-i

nebeviyye.den) 3a/03

[=1]

ehil(Ar.) Bir işin ustası, o işte

becerikli,

mahâretli, ehliyetli, muktedir,

yeterli kimse.

e. 4b/04

[=1]

ehl(Ar.) Bir işin ustası, o işte

becerikli,

mahâretli, ehliyetli, muktedir,

yeterli kimse.

e. 2b/03, 35a/ek4

e.+ine 3b/ek1, 22b/ek1

e. ehl-i ahırat 16b/ek1

e. ehl-i basiret 22a/ek1

e. ehl-i cennet 16a/10, 16b/05

e. ehl-i ilim e.+den 26a/05

e.+den soñra 26a/06

e. ehl-i islam e.+a 13a/08

e. ehl-i nar-ı cehennem e.

6b/ek3

e. ehl-i salah e.+uñ 19b/07

[=13]

ehli olan(Ar.) Bir işin ustası, o işte

becerikli, kişi.

e.+a 23a/ek1

[=1]

Eimme(Ar.) İmamlar.

e. (eimme-i raşidin.üñ) 8a/ek1

[=1]

eimme-i mezāhib Mezheplerin

imamları, önderleri.

e. 10b/ek1

[=1]

eimme-i raşidin Doğru yola

yönlendiren önderler.

e.+üñ 8a/ek1

[=1]

ekābir (Ar.) Büyük adamlar, ileri

gelenler, yüksek mevkilerde

bulunanlar.

e. 3a/ek3, 4a/ek1, 10b/ek1

e.+i 10b/ek1

e.+idi 9a/ek1

e.+leridür 10b/13

[=6]

ekābir-i āyine Sözcük anlamı

aynadır. Herhangi bir şeyi veya

hali yansıtan, göz önünde

canlandıran anlamında kullanılır.

Tasavvuf edebiyatında dünya,

Allah'ın tecelli ettiği bir aynadır.

e.+de 35a/ek2

[=1]

ekber En büyük, yüce.

e.+leri 13a/01

[=1]

ekşer Genellikle, umûmiyetle,

ekseriya.

e. 8b/ek1, 10a/08, 36a/ek2,

36a/ek2

e.+leri 13a/01

[=5]

eksük Eksik.

e. komaduk 5a/ek2

[=1]

el Kolun, bilek mafsalıdan itibaren

avuç

ve parmakları içine alan ve iş

görmeye,

tutmaya yarayan kısmı.

e.+ile (elle) 36a/11, 39b/03

e.+in 39b/ek1

e.+inde 8b/02, 12b/07, 36a/ek2

e.+inde idi 35a/ek2

e.+inden 9a/05, 35b/ek1

e.+ine 23b/13, 37b/02

e.+ini 33b/10

e.+iñüze 35b/ek2

e.+iñüzle 26a/ek3

e.+leridür 39b/ek1

e.+lerine 8b/11

e.+lerini 39b/06

e.+e gir- 11b/11

[=18]

el-‘iyāzu-bi’llah(Ar.) Allah'a

sığınmak,

"Allah'a sığınırım", "Allah'a

sığınırız" veya "Allah esirgesin"

anlamında kullanılan bir terim.

e. 18a/ek2

e. 24b/12

[=2]

el-merfū‘(Ar.) Hz. Peygamber'e

nisbet edilen söz ve haber

anlamında hadis terimi. Merfū'

kelimesi sözlükte “yukarı

kaldırmak, yükseltmek” anlamına

gelen ref' masdarından ism-i

mef'ûldür.

e. 4b/05

[=1]

el-müderriş(Ar.) Medresede ya da

camide ders veren kimse.

e. 2b/10

[=1]

el-Şaff Sûresi(Ar.) Medine

döneminde inmiştir. 14 âyettir.

Sûre, adını 4. âyette geçen “saff”

kelimesinden almıştır. Saff, sıra,

dizi demektir.

e.+ndedür 5b/ek4

[=1]

el virdügi kadar Elinden geldiğince,

yapabileceği şekilde.

e. 39b/04

[=1]

elbette(Ar.) Her hâlde, şüphesiz,

kuşkusuz, elbet.

e. 2b/03, 6a/ek3, 8b/ek1, 13a/07,

14b/10, 25b/09, 33a/ek1, 35a/ek3,

35b/08

[=9]

elçi Bir uzlaşma sağlamak veya iş

bitirmek için birinin yanına

gönderilen kimse.

e. 33b/04

[=1]
elem(Ar.) Ağrı, acı, sancı, sızı.
e.+ini 38a/12, 38b/02
[=2]
elfāz(Ar.) Söz, sözler.
e. 16a/ek1
[=1]
elḥamdulillah(Ar.) "Allah'a şükür"
anlamında kullanılan bir söz.
e. 16b/03
e. 22a/10
[=2]
elzem(Ar.) Çok gerekli,
vazgeçilmez
e. et- 11a/ek1
[=1]
emānet(Ar.) Birine geçici olarak
bırakılan ve teslim alınan kişice
korunması gereken eşya, kimse.
e. 20a/03
[=1]
emdi Şimdi, şu anda.
e. 4a/ek2, 4a/ek2, 8a/ek1, 12b/08,
16b/04
[=5]
Emek Bir işin yapılması için
harcanan beden ve kafa gücü; alın
teri
e.+üm(emegüm) 15a/04
[=1]
emel(Ar.) Gerçekleştirilmesi zamana
bağlı istek.
e.+(kesirü'l emel) 2b/08
[=1]

emin ol- İnanmak, güvenmek.
e. ol- 6b/06
[=1]
eminlik Eminlik olma durumu. Bir
işin başı ve sorumlusu.
a.+de 18a/ek2
[=1]
emir saç- Emir verip durmak.
e.-ı 22a/ek2
[=1]
emirā(Ar.) Bir kavim, aşiret veya
ülkenin başı.
e.+dan 10b/ek1
[=1]
emirü'l-müminin(Ar.) İslâm
tarihinde Hz. Ömer'den itibaren
devlet başkanlarına verilen ünvan.
e.+den 8b/01
e.+ündür 8a/11
[=2]
emr(Ar.) Bir şeyin yapılması veya
yapılmaması husûsunda bildirilen
kesin hüküm, hükmüne uyulması
istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e. 22a/ek2
e.+e 22a/ek2
e. eyle- 32a/13, 32b/04, 34b/02,
37b/07
e. ol- 6b/ek3
[=7]
endür- Yüksekten, sarp ve kötü
yerden veya yukarıdan aşağıya
inmesini sağlamak.
e.-di 2a/04

[=1]

Enes bin Mālīk r.ż Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri.

e. 16a/09, 26a/02

[=2]

enşār(Ar.) Hz. Muhammed'e hicret zamanında yardım eden Medineliler.

e. 8a/ek1

e. birle 27b/06

[=2]

eñ Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime, derecelendirme zarfı.

e. 6b/ek3, 7b/03, 7b/04, 7b/06, 18a/ek2, 24b/06, 25a/06, 25a/07, 25a/08, 25a/ek1, 27b/06, 28a/ek1, 29b/ek1, 34a/02, 36a/ek1, 36b/04

[=16]

er Koca.

e. 6b/08, 6b/09, 28b/08

e.+lerinden 18b/ek1

e.+üm 18b/10

[=5]

Er-rācī Rica eden, yalvaran.

e. 2b/09

[=1]

erbāb (Ar.) Bir işten iyi anlayan, o işte

becerikli, usta, mahir olan kimse.

e. 4a/ek1

e. **erbab-ı hayret** 22a/ek1

[=2]

eren Ermiş.

e.+lerimizüñ 28a/ek1

[=1]

erte Ertesi, gelecek, sabah, şafak sökme zamanı, yarın.

e. 32b/07

[=1]

ervāh-ı şühedā Şehitlerin ruhu.

e. 22b/11

[=1]

ervāh 'ālemi Ruhlar âlemi, ruhların yaratıldığı âlem anlamlarına gelir.

e. 38a/ek1

[=1]

erzānī Lâyık, değer, uygun

e. 10a/06

[=1]

esās Temel, ana, bir şeyin temelini oluşturan temel öge.

e.+(sitayiş-i muhkemü'l-esas)

1b/02

[=1]

esbāb(Ar.) Sebepler.

e. 33a/ek3, 34a/04

e.+ı 13b/06, 13b/07, 33a/12

e.+ıyla 22a/ek3

e.+larını 28a/08

[=7]

Eşer(Ar.) Emek sonucu ortaya konan ürün; yapıt.

e. 8a/09, 17a/09, 17b/08

e. eser-i latif 6a/03

[=4]

esîr(Ar.) Savaş tutsağı, köle.

e. 29a/04, 35a/ek4

e. al- 29b/01

e. et- 13a/13, 30b/13, 34a/07,

34a/13, 34b/06, 39b/ek3

e. eyle- 34a/05

e.+i 29a/07

e.+idür 10a/ek2

e.+ler 29b/01

[=13]

Esîr bin Erţât nām(Ar.) İslâm

peygamberi Muhammed'i görmüş,

onunla konuşmuş, arkadaşlık

etmiş ve ona inanmış

Müslümanlardan biri, sahabe.

e. 28a/12

[=1]

esirge- Birini korumak, himaye

etmek

e.-meyüp 39b/11

[=1]

esle- Önem vermek, aldırış etmek.

e.-meyüp 28a/01

[=1]

esmār Kıssalar, masallar, hikayeler.

e. 37a/ek2

[=1]

eşit- Duymak.

e.-di 23b/11, 39a/08

e.-edecek (eşidecek) 13b/05

e.-icek (eşidicek) 9a/03

e.-ince (eşidince) 39a/10

[=5]

et İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka.

e.+ini 21a/11, 21b/12, 22a/04,

22a/ek1

[=4]

et- “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil.

e. 6a/08

e.-di 38a/09

e.-digi-çün 28a/ek2

e.-diler 32a/08, 34a/07, 35a/08, 35a/ek2

e.-dügi 6b/11, 36a/ek1

e.-dügünden 35b/ek1

e.-dügüñ 11b/04

e.-dün 35a/07

e.-e (ide) 24a/ek1, 24b/07

e.-ecek (idecek) 19a/ek1, 25a/13

e.-eler (ideler) 37b/08, 37b/08, 39b/ek4, 39b/ek4

e.-elüm (idelüm) 4b/06, 31b/04, 31b/05

e.-en (iden) 38a/11

e.-er (ider) 6a/08, 6b/13, 8a/ek1, 12b/ek1, 20a/09, 22a/13, 22b/10, 23a/04, 23a/06, 24b/ek1, 24b/ek1, 25b/01, 29a/10, 35b/ek1, 38a/ek1, 38b/04

e.-erdi (iderdi) 15b/08, 22a/09, 24a/ek1, 24a/ek2, 27b/11, 30b/05, 39b/ek3

e.-erdim (iderdim) 6b/09

e.-erdük (iderdük) 8a/ek1

e.-erler (iderler) 5a/ek2, 8a/ek1,
10b/09, 11a/ek1, 13b/ek1,
13b/ek1, 22a/ek3, 22b/12, 23a/07,
23b/02, 27a/ek1, 27a/ek1, 31b/01,
33a/ek1, 39b/ek2, 39b/ek3
e.-erlerdi (iderlerdi) 13a/13,
13a/13, 18b/ek1, 18b/ek1, 27a/02,
27b/ek2
e.-eyin (ideyin) 5b/ek2, 30a/08
e.-eyiz (ideyiz) 29b/05
e.-eyüm (ideyüm) 25b/09
e.-idiyor (idiyor) 29a/04
e.-medüm 19b/05
e.-mege 18b/09, 21b/09, 21b/10
e.-mek (itmek) 20a/ek1
e.-mekdür 5b/ek3
e.-meyecek 13a/ek1
e.-mişçe 9a/11, 9a/12
e.-mişdi 36b/03
e.-se 4a/07
e.-ün (idüñ) 37a/ek2
e.-üp (idüb) 25a/10
e.-üp (idüp) 3a/05, 8a/ek1, 8b/03,
11a/ek1, 12a/ek1, 16a/01, 16a/04,
20a/ek2, 20b/01, 22a/07, 24a/ek1,
26a/09, 27b/13, 28b/04, 29b/ek1,
30b/13, 33b/ek1, 34a/05, 35a/ek2,
36b/04, 38b/12, 39a/ek1, 39b/ek4
e.-al et- 20a/ek2
e.-arz et- 39b/ek4
e.-ayan beyan et- 23a/ek2
e.-beş bölüg et- 13b/ek1
e.-beyan et- 23a/ek2
e.-bezl et- 38b/12

e.-can teslim et- 38a/09
e.-cenk et- 29a/01, 29a/04, 29a/10
e.-cevelan et- 30b/05
e.-def et- 24b/11
e.-defn et- 22a/ek3, 37b/08
e.-dine davet et- 39b/ek4
e.-eba et- 39b/ek4
e.-eda et- 10b/08
e.-elzam et- 11a/ek1
e.-esir et 34b/06
e.-esir et- 13a/13, 30b/13, 34a/07,
34a/13
e.-feth et- 11a/ek1
e.-fevt et- 24b/12
e.-ganimet et- 13a/13
e.-gayret et- 25a/03
e.-gaza et- 10b/03, 16a/01, 38a/11
e.-haber et- 18b/09
e.-hamle et- 30a/08, 36b/04
e.-hicret et- 13b/02
e.-huruc et- 36b/03
e.-hücum et- 20a/ek2
e.-iba et- 13a/ek1
e.-ibadet et- 6a/12, 9a/11, 10a/04
e.-icap et- 35b/ek1
e.-igva et- 29b/ek1
e.-ihtilaf et- 5a/ek2
e.-ihtiyar et- 37a/ek2
e.-ikdam et- 19a/ek1, 25b/01,
33b/ek1
e.-iltifat et- 19b/05
e.-istidlal et- 26a/09
e.-istilam et- 27a/ek1
e.-işaret et- 12a/ek1

e.-itimad et- 24b/ek1
e.-kabul et- 38b/04
e.-kahr et- 25a/07, 25a/10
e.-kalb et- 39a/ek1
e.-kasd et- 10b/09, 32a/08, 35a/ek2
e.-katl et- 35a/ek2, 35b/ek1
e.-memnun et- 35a/07
e.-muhaletet et- 20b/01
e.-müşahede et- 38a/ek1
e.-müşahide et- 27b/11
e.-niyaz et- 22a/07, 24a/ek1
e.-niyet et- 6b/11
e.-razı et- 25b/09
e.-secde et- 9a/12
e.-selb et- 35a/08
e.-şehadet et- 22a/13
e.-şehid et- 16a/04
e.-şuru et- 4b/06
e.-talep et- 15b/08
e.-tehniet et- 21b/09
e.-tehur et- 24b/ek1, 27b/13
e.-temenna et- 24a/ek2
e.-tenaum et- 22b/10
e.-tezarru et- 24a/ek1
e.-tımār et- 37b/08
e.-yardım et- 4a/07, 28a/ek2
e.-yok et- 39b/ek4
e.-ziyeret et- 27a/ek1
e.-zülüm et- 5b/ek3
[=199]
etbā'ı(Ar.) Bir kimseye tâbi olanlar, ona uyanlar.
e. 2a/05

[=1]
etdür- Yaptırmak.
e.-düler 35a/ek2
[=1]
etme Yapma eyleminin adı.
e.+ge 11a/ek1, 24b/11, 24b/12, 25a/03, 25a/07, 29a/01, 34a/13, 34b/06
e.+si 39b/ek4
e.-medüm 11b/05
[=10]
etmek Yapma eyleminin adı.
e. 23b/13, 24a/01
e.+den 6a/12, 10a/04, 10b/03
e.+den (cenk etmek) 39b/ek1
e.+dür 23a/ek2, 23a/ek2
e.+e (etmege) 24a/02
e.+ile 10b/08
e.+(etmek-çün) 20a/ek2
e.+(çün) 9b/10
[=12]
eṭrāf(Ar.) Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre, yöre.
e.+ma 32a/12
e.+ında 28b/04
[=2]
ev Bir âilenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikametgâh.
e.+i 18a/05
e.+inde 6a/12
e.+leri 5b/ek2
[=3]

evlā(Ar.) Daha uygun, daha iyi, daha lâyık, yeğ, müreccah.

e.+dur 3b/ek1, 39b/13, 39b/ek4
[=3]

evliyā(Ar.) Allah dostları, ermiş.

e. 8a/ek1, 23b/01
[=2]

evvel(Ar.) Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak.

e. 8b/05, 13b/02, 27b/06, 36a/ek1, 36b/04

e.+(bab-ı evvel) 4b/08

e.+ce 27b/10, 27b/11

e.+den 23a/ek2

e.+dendür (kısm-i evvel.dendür)
11b/ek2

e.+i 4a/ek2, 14a/ek2

e.+idür 18a/ek2

e.+ü 27b/01

[=14]

Evvela(Ar.) Her şeyden önce, ilk önce

e. 2a/13

[=1]

evvelki İlk önceki.

e. 4a/ek2

[=1]

ey Seslenme ünlemi.

e. 5b/ek2, 7a/11, 19a/02, 20a/09, 20a/ek2, 20b/09, 20b/11, 21b/03, 25a/ek1, 35a/ek4

[=10]

eyit- Söylemek.

e.-di 7b/03, 7b/09, 7b/11 8a/01, 8a/05, 8a/06, 8a/07, 8a/13, 8a/ek1, 8a/ek1, 9a/03, 9b/08, 11b/13,

12a/02, 12a/05, 12b/03, 12b/04,

12b/05, 12b/06, 14a/03, 15a/08,

17a/06, 18a/02, 18a/05, 18a/07,

18a/09, 18a/10, 18b/10, 19b/06,

20a/10, 20b/07, 20b/09, 20b/12,

21b/03, 21b/09, 21b/11, 22a/06,

24a/04, 26b/09, 29b/02, 30a/07,

31a/09, 31b/03, 32b/12, 34a/11,

34a/12, 34b/11, 35a/01, 37a/02,

37a/03, 37a/ek2, 37a/ek2, 37b/11,

37b/12

e.-diler 8a/ek1, 22b/08, 27a/08, 31b/02, 35a/03

e.-dük 21b/10, 22a/01

e.-düler 17a/05

e.-düm 20a/09, 20b/11, 21a/06

e.-ür (eydür) 14b/13, 16a/12,

16b/01, 16b/02, 19a/01, 19a/02,

19a/09, 19a/12, 39a/08

e.-ürdi (eydürdi) 17a/11

e.-ürler (eydürler) 26a/10

[=76]

eyle Bk. öyle

e. 11a/08, 17a/06, 20b/10, 22a/09,

25a/10, 38a/01, 38a/02, 38b/11

[=8]

eyle- “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil.

e.-di 5a/09, 5b/03, 5b/07, 5b/11,
6a/10, 6a/13, 6b/04, 7b/01, 7b/10,
8b/07, 8b/13, 9a/01, 9a/ek1,
11a/04, 11a/13, 11a/ek1, 11a/ek1,
12a/12, 12b/02, 12b/03, 12b/10,
14a/02, 14a/08, 15b/13, 16a/09,
16b/ek1, 17a/03, 17b/07, 17b/ek2,
18b/01, 18b/02, 18b/07, 25b/03,
25b/08, 26a/03, 28a/02, 28a/03,
28b/11, 29b/13, 29b/13, 29b/ek1,
29b/ek1, 29b/ek1, 30b/02, 32a/13,
32b/04, 32b/05, 34a/05, 34b/03,
35a/ek4, 35b/06, 36a/03, 36a/04,
36a/09, 36a/11, 36b/05, 37a/ek2,
37b/03, 37b/07, 37b/ek1, 39a/07,
39b/09
e.-digün 12a/05
e.-digünden 14a/11
e.-dikleri gibi 22b/11
e.-diler 6b/ek3, 8a/13, 9a/02,
10b/02, 12a/13, 14a/11, 16b/06,
18b/04, 27a/11, 28a/09, 30b/03,
30b/13, 31b/10, 32a/01, 32a/06,
32a/13, 33a/ek3, 33b/03, 34b/10,
36a/ek1, 37a/ek2, 39a/ek2, 39b/07
e.-düğü 26a/ek3
e.-dügi 9a/ek1, 12a/09, 35a/ek2
e.-dügünde 11a/ek1
e.-dük 5a/ek2, 10a/ek1, 20a/08,
22a/03
e.-dükçe 6b/08, 19a/07
e.-düklerimi 3b/ek1
e.-dükten 6b/01, 14a/10
e.-düler 3a/ek2

e.-düm 4a/ek1, 15a/06, 17a/11,
19a/11, 19b/01, 19b/04, 20a/07,
21a/05
e.-dün 19a/04
e.-medi 21a/07, 32a/12
e.-mek 21b/13, 22a/01
e.-mese 14b/06
e.-meye 7b/07
e.-meyen 25a/12
e.-mez 14b/10, 18a/09, 38a/12
e.-mezdi 27a/09, 28a/ek2
e.-mezler 18a/ek1
e.-mezlerdi 9a/ek1
e.-miş 13a/07, 25a/ek2
e.-mişdi 26b/ek1
e.-mişdüm 3a/06, 34a/13
e.-mişdür 5a/08, 22a/12, 25a/ek2,
38a/ek1
e.-mişler 22b/08
e.-r 35b/ek2
e.-se 12b/13
e.-señ 34a/12
e.-ye 6b/05, 6b/ek2, 7a/03, 7b/06,
8a/08, 8b/08, 9b/06, 9b/07,
11a/11, 24a/ek2, 26a/07, 26a/ek3,
33b/ek1, 35a/ek3, 35a/ek3
e.-yeceğini 32b/02
e.-yecek 19b/06
e.-yek 14a/09
e.-yeler 5a/ek1
e.-yem 4a/ek2
e.-yesiz 5b/ek2, 5b/ek2
e.-yesün 20a/04
e.-yince 8b/ek1, 21a/02

e.-yüm 2b/11, 3a/08, 16a/07,
16a/07, 16b/04
e.-yüp 4a/09, 4b/02, 8a/ek1,
9b/05, 10a/06, 11b/01, 13b/09,
17a/11, 22a/03, 22a/08, 25b/06,
26a/07, 26b/06, 30b/06, 37a/08,
39b/ek2
e. 4a/14, 16a/09, 37a/08
e.-al eyle- 33a/ek3
e.-alkışlar eyle- 34b/10
e.-amel eyle- 7b/07
e.-aşikare eyle- 35a/ek2
e.-avdet eyle- 16b/04
e.-bag eyle- 20a/04
e.-beyan eyle- 5a/08, 5a/ek2,
25a/ek2
e.-bezl eyle- 5b/ek2, 25b/08,
26a/07
e.-boyund eyle- 20a/07
e.-cenk eyle- 28a/03, 36a/09,
36a/11
e.-cihad eyle- 8b/ek1
e.-cüret eyle- 27a/09
e.-defn eyle- 14a/09, 14a/10,
19a/11, 22a/03
e.-emr eyle- 3a/ek2, 32a/13,
32b/04, 34b/03, 37b/07
e.-esir eyle- 34a/05
e.-feragat eyle- 4a/ek2
e.-feth eyle- 29b/13
e.-fi-sebilillah eyle- 5a/ek1,
6b/05, 7b/06, 8a/08
e.-ganimet eyle- 13b/09, 28a/09,
30b/13

e.-gaza eyle- 5b/ek2, 8b/08,
12b/13, 13a/05, 16a/07, 16a/07,
26a/07
e.-hakaret eyle- 35a/ek2
e.-hamle eyle- 11b/01, 19a/07,
30b/03, 31b/10, 36a/04, 37b/ek1
e.-hareket eyle- 32a/12
e.-hariç eyle- 9a/ek1
e.-haşr eyle- 22a/09, 22a/ek1
e.-havf eyle- 18a/ek1
e.-hayırlı eyle- 5b/03
e.-hazır eyle- 6b/ek2
e.-hor hakir eyle- 35b/ek2
e.-hulul eyle- 25a/ek2
e.-huzur eyle- 22b/11
e.-hücum ey- 29b/13
e.-hücum eyle- 12b/10, 18b/04,
28a/02, 28b/11, 30b/02, 33b/03
e.-ılgar eyle- 26b/06, 32b/05
e.-ışk eyle- 38a/02
e.-ibadet eyle- 9b/07
e.-idrak eyle- 38a/12
e.-igtinam eyle- 30b/06
e.-ihtilaf eyle- 22b/08
e.-ihtiraz eyle- 26a/ek3
e.-ihtiyar eyle- 17b/ek2, 37a/ek2
e.-inayet eyle- 37b/03
e.-istidlal eyle- 39b/07
e.-istifsar eyle- 14a/02
e.-istima eyle- 4a/ek1
e.-iş eyle- 36b/05
e.-işaret eyle- 5b/11, 12a/09
e.-kabul eyle- 21a/07
e.-kahr eyle- 25a/13

e.-kasd eyle- 27a/11, 36a/03
e.-katl eyle- 18b/02, 35a/ek3, 35b/ek2
e.-kefen eyle- 12a/13
e.-kerem eyle- 20b/10
e.-kıtal eyle- 35a/ek3, 39a/07
e.-mahrum eyle- 19a/04
e.-medh eyle- 3b/ek1, 39a/ek2
e.-mualla ve mamur eyle- 4b/02
e.-mukabele eyle- 33b/ek1
e.-mukadder eyle- 10a/06
e.-mutertib eyle- 5b/07
e.-mübaşeret eyle- 18b/07, 20a/08
e.-mülâhaza eyle- 14b/06
e.-mürîd eyle- 29b/ek1
e.-müşahede eyle- 19b/06
e.-müyesser eyle- 12a/12, 16b/ek1, 22a/07, 22a/08
e.-nasihat eyle- 19b/01
e.-nehiy eyle- 39b/09
e.-niyet eyle- 34a/13
e.-paha eyle- 5a/09
e.-piç ü tab eyle- 17a/11
e.-rivayet eyle- 6a/10, 6a/13, 6b/04, 6b/08, 7b/01, 8b/07, 8b/13, 11a/04, 15b/13, 17a/03, 25b/03, 26a/03, 35b/06, 37a/ek2
e.-sabır eyle- 25b/06
e.-sadaka eyle- 9a/01
e.-sakat eyle- 39b/06, 39b/ek2
e.-sakıt eyle- 29b/ek1
e.-selam eyle- 38a/01
e.-sena eyle- 4a/ek2

e.-sual eyle- 11a/ek1, 14a/11
e.-şehadet eyle- 22a/12
e.-taaccüb eyle- 21a/05
e.-tabir eyle- 10a/ek1
e.-tahal eyle- 19b/04
e.-taharet eyle- 9b/06
e.-tahmin eyle- 32a/06
e.-tahsis eyle- 11a/ek2
e.-takrir eyle- 22a/03
e.-taksim eyle- 10b/02
e.-tayin eyle- 15a/06, 26b/ek1
e.-taziyet eyle- 22a/01
e.-tearuz eyle- 28a/ek2
e.-tebessüm eyle- 14a/08, 14a/11
e.-tecavüz eyle- 32a/13
e.-tehniyet eyle- 21b/13
e.-temenna eyle- 16b/06
e.-tesahül eyle- 9a/ek1
e.-teslim eyle- 17b/07, 21a/02
e.-tesvid eyle- 3a/06
e.-uzlet eyle- 9b/05
e.-vade eyle- 13a/07
e.-vasf eyle- 12a/05, 12b/02
e.-vasiyet eyle- 38a/ek1
e.-vefat eyle- 6b/01, 7a/03, 7b/10, 9a/ek1
e.-yad eyle- 4a/09
e.-yardım eyle- 24a/ek2, 36a/ek1
e.-zabt eyle- 25a/12
e.-zarar eyle- 26a/ek3
e.-zayi eyle- 14b/10, 18a/09, 26a/11
e.-zebun eyle- 39b/04
e.-zıkr eyle- 8a/13

[=369]

eylemek Yapmak eyleminin adı.

e. 4a/ek2, 11a/ek2, 13a/05,
26a/11, 35a/ek2, 35b/ek2, 39b/04,
39b/06

[=8]

eyü Beğenilecek, makbule geçecek
nitelikleri olan, kendisinde
bulunması

gereken vasıfları taşıyan.

e. 16a/13
e.+si 7b/04, 28a/ek1, 34a/02
e.+sini 7b/03
e.+sün 18a/06
e. degül 21a/06
e. hoş 16a/12

[=8]

eyülük İyi olma durumu.

e.+den 6a/ek3
e.+in (eyülüğün) 7b/13
e.+ini 4a/ek1

[=3]

ezber Bir metni veya bir sözü
eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde
akılda tutma.

e. oku- 8a/11

[=1]

ezhār Çiçekler, şukufeler.

e. et- 9b/10

[=1]

ezkā Anlayış, zekilik.

e. göster- 32b/04

[=1]

ezyālū'l-mekārim İyiliklerin fazla
olma durumu.

e. 3a/10

[=1]

F

fahṛ Ar. Övünme, iftihar,
gururlanma. **f.+(fahṛ-ı alem)**
6a/03

f. fahṛ-ı alem 4a/12, 6a/03,
10a/09, 24a/12

f. fahṛ-ı evlad-ı adem 8b/07
[=6]

fāyide Ar. İşe yarama, işe
yaramanın
meydana getirdiği iyi durum, olumlu
sonuç, yarar, nefi.

f. 22b/06

f.+si 35a/02

f.+sini 5a/07

[=3]

faḫīḥ Fıkıh bilgini, "bilmek, bir şeyi
iyi anlamak, bir konuda derin
bilgi sahibi olmak

f. 16b/ek1

[=1]

faḫīr-i ḥaḫīr "Ben" anlamında
kullanılan söz.

f. 2b/08

f.+i 3a/ek2

[=2]

falān Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime; filan, falanca
f. 7b/09, 8a/01, 14a/03, 19a/02, 19a/03, 19a/04, 20b/13
[=7]

fānī Ar. Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, baki olmayan.

f. 6b/ek4
[=1]

farḳ Ar. İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.
f. 10a/ek1, 23a/ek2
[=2]

farz Ar. İslam dinine göre Allah'ın emri olduğu kesin delille sabit olan, yapılması sevabı, özürsüz olarak yapılmaması günahı, inkârı ise küfrü getiren yükümlülük.
f. 10b/05
[=1]

fāsıḳ (Ar.) Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen.
f.+idi 7b/11
[=1]

fāsīd-i ḡarāz (Ar.) Kötü arzu, yanlış maksat anlamında söz.
f. için 11a/ek2
[=1]

Faṭma bint Esed(Ar.)
Peygamberimizin amcası Ebu Talib'in zevcesi, Hz. Ali'nin annesi.

f.+üñ tayifesi.dür 27b/ek1
[=1]

fāyız(Ar.) Fazla, çok.
f. ol- 2b/07
[=1]

fazılā(Ar.) Faziletli, erdemli olan.

f.+yı 11a/ek1
[=1]

fazīlet(Ar.) Erdem.
f.+ini 4a/ek1
f.+ler 8a/13
[=2]

fazl u kemāl(Ar.) Allah'ın lutuf ve ihsanı, cömertliği, zengin hazinesi.

f.+i 4a/ek2
[=1]

fazlı(Ar.) Erdemli, üstün, iyiliksever.
f. 4a/ek1 4a/01
f.+ı 11a/ek1
f.+na göre 4a/ek1
[=4]

fe-emmā Ar. Ama, buna gelince, kaldı ki.
f. 5b/ek3, 7a/06, 35a/ek1, 35a/ek2, 39b/08
[=5]

fehm Ar. Anlama, anlayış, idrak.
f. olun- 18b/ek1, 26a/13, 26a/ek1
[=3]

fehm-i müstaḳīm(Ar.) Dosdoğru düşünce, fikir.
f. 23a/05

[=1]
fehristi Liste, içindekiler listesi.
f. 4b/06
[=1]
Felek(Ar.) Dünya, âlem.
f. gibi 1b/06
[=1]
ferāgat(Ar.) Hakkından vazgeçmek,
el çekmek
f. eyle- 4a/ek2
[=1]
ferište (Far.) Melek.
f.+ler 36a/ek1, 37b/ek1
f.+lere 25b/07
f.+lerüñ 22b/ek3
[=4]
fer'yye Ayrıntılar.
f. 5a/ek2
[=1]
fermān Far. Emir, buyruk.
f.+(ferman-ı hakim.de) 5a/05
[=1]
fermān-ı hākīm Allah'ın fermanı,
emirleri.
f.+de 5a/05
[=1]
feryādçı İmdat, yardım isteyen
kimse.
f. 27b/09
[=1]
feşāhat Kurallı, etkileyici, heyecan
verici, inandırıcı, sanatlı söz
söyleme
f. (ayin-i ashab-ı fesahat) 3b/ek1

[=1]
feth Ar. Bir memleket, şehir veya
mevkii savaşla düşman elinden
alma, ele geçirme, zaptetme.
f. 5b/11, 5b/ek1, 5b/ek1, 8b/08
f. et- 11a/ek1
f. eyle- 29b/13
f.+i (fethi) 29b/ek1
f.+ile (fethiyle) 38b/ek1
f. ol- 13b/02
[=9]
feth ve nuşret Kazanma ve zafer
durumu.
f. vir- 37b/ek1
[=1]
fevkul'add(Ar.) Alışılmışın üstünde
olan, görülmedik, işitilmedik,
beklenmedik, alışılmadık.
f. 6a/02
[=1]
fevrī Ar. Ani bir kararın, kuvvetli bir
duygunun etkisiyle birdenbire
yapılan
(hareket), söylenen (söz).
f. 20b/04, 27b/11, 28b/09
[=3]
fevt(Ar.) Elden çıkma.
f. et- 24b/11
[=1]
fırşat(Ar.) Herhangi bir şey için en
uygun zaman, uygun durum veya
şart; vesile, okazyon
f.+ı 30b/06
f.+ını 24b/11, 36a/03

f. vir- 31b/05, 31b/11, 33a/05
[=6]

fi-sebîlî'llah (Ar.) Allah yolunda.
f. 2b/11, 3a/ek1, 11a/10
f.+(cihad fi-sebilillah) 16a/02
f. eyle- 5a/ek1, 6b/05, 7b/06,
8a/08
f. ol- 11a/12
[=9]

fi'l-ḥāl(Ar.) Şimdi, hemen, bu halde.
f. 20b/09
[=1]

fikr (Ar.) Düşünce, zihinde
tasarlanan şey, düşün.
f.+de iken 21a/08
f.+üm 31a/11
[=2]

fi'l(Ar.) Olup gerçekleşmiş iş,
yapılıp
gerçekleşmiş hareket veya
davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü
iş, eylem, amel.
f.+le 2a/04
[=1]

fitne(Ar.) İnsanları birbirine
düşürerek oluşturulan kargaşa.
f. için 19b/05
[=1]

flori İtalyanca florin kelimesinden
gelmekte olan ve ilk defa
Floransa'da basılan bir altın
paradır.
f.+(üç flori) 15a/05

f.+yi 32a/06
[=2]

Frenk ḡazāsı Frenk Savaşı
(Frenk:Cermen veya latin
ırklarının birinden olan kimse.)

f.+na 31a/02
[=1]

fuḡarā(Ar.) Fakirler, yoksullar;
fakir, yoksul Türkçede daha çok
tekil anlamında kullanılır.
f.+sından 9a/05
f.+ya 19a/06
f.+yı 19b/07
[=3]

fuşşilet lafzı(Ar.) İzah ve tafsil
edilmiş söz.
f. 10a/ek1
[=1]

fuşurden Sıkışmak.
f. 23a/ek2
[=1]

fuzalā(Ar.) Fâzıllar, ahlâk, ilim ve
meziyetçe üstün, fazîletli
kimseler.
f. 10b/ek1
[=1]

fürüg Işık, ziya, aydınlık, nur.
f. 22b/ek2
[=1]

G

ġābe nām yer Sık ormanlık yer,
verimsiz yer.

g.+i 26b/ek1

[=1]

ġāfil(Ar.) Çevresinden ve
gerçeklerden habersiz olan, gaflet
içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz
ve düşüncesiz (kimse), aymaz

g. 28b/12

[=1]

ġalebe eyle-(Ar.) Üstün gelme, üstün
olma, bastırma.

g. 37a/08

[=1]

ġālib(Ar.) Üstün gelen, yenen.

g. ol- 13a/02, 13a/04, 24b/13

g.+idü 13a/ek1

[=4]

ġaliye Galeyan eden.

g.+sini 37b/05

[=1]

ġanī Ar. Zengin.

g. 9a/ek1

[=1]

ġanīmet Ar. Savaşta düşmandan
alınan

savaş esirleri, sivil esirler, menkul ve
gayrimenkul mallar.

ġ. 6a/ek3, 8b/ek1, 11b/11, 13a/03,
13b/ek1, 15a/04, 15a/06, 16a/04,
18b/ek1

ġ. al- 8b/09, 12b/12

ġ. birle 6a/08

ġ bul- 8b/ek1

ġ çün 13a/05

ġ.+den 13a/08, 15a/02, 26b/ek1,
28a/09

ġ. et- 13a/13, 34a/05

ġ. eyle- 13b/09, 28a/08, 30b/13

ġ. içün 11a/06, 13a/ek1, 14b/ek1

ġ.+üñ 13b/12

[=27]

ġaraż(Ar.) Gāye, maksat, istek, arzu

ġ (fasid-i garaz içün) 11a/ek2

ġ.+ı 11a/ek1, 13a/ek1

ġ.+ları 11a/01

[=4]

ġaraż-ı dünyevi Dünya'ya ait
arzular.

g. 10b/10

[=1]

ġarīb (Ar.) Kolay anlaşılamayan,
gizli

tarafları bulunan, anlaşılmaz (şey),

sırlı. **g.** 18a/ek1

[=1]

ġaribān Kimsesiz, zavallı, garip
olan.

g.+ı 13b/05

[=1]

ġarīḳ-i raḥmet Rahmete gark olan,
rahmetin içine girip onda fāni
olan.

g. 3a/ek2

[=1]

ğayb(Ar.) Göz önünde olmayan,
gözle görülemeyen, gizli olan şey,
hâl ve keyfiyet.

ğ. 1b/03

[=1]

ğāye(Ar.) Amaç.

ğ.+(vel gaye.dür) 6a/02

[=1]

ğāyet(Ar.) Çok, pek, pek çok, son
derece. g. 17a/ek1, 26b/02,
29b/01

ğ.+le 9a/ek1, 22a/ek1, 25b/04

[=6]

ğayr(Ar.) Başka, diğer.

ğ. 9a/ek1, 11a/ek2, 14a/ek1,
16b/ek1, 18b/11, 31b/04, 33b/02),
35a/06, 37b/02

[=9]

ğayret Çalışma isteği, mücahede.

ğ. 3a/02

ğ. et- 25a/03

ğ. +i hasiliye için 11a/ek2

[=1]

ğayrı(Ar.) Başka, diğer.

ğ 5a/ek2, 6a/ek4

ğ. 10b/04, 11a/ek2, 14b/08,

15a/09, 16a/02, 37a/11

ğ.+(gendü.den gayrı) 39a/10

ğ.+den 20a/ek2

g.+nũñ 22a/ek1

g.+ye 9a/ek1

g.+yi 11a/ek1

[=13]

ğayrîh-i zalik Bundan gayri, bundan
başka.

ğ.10b/ek1

[=1]

[=18]

ğazā (< Ar. ġazv) İslam dini uğruna
yapılan savaş, cihat.

ğ. 3a/ek1, 7b/06, 11a/ek2, 17b/10,

26a/ek2, 29b/ek1, 30a/ek1,

33a/ek3, 35a/ek3

ğ.+da 6a/11, 7a/03, 8a/01, 9a/04,

17a/08, 18a/01, 19a/01, 19a/02,

19a/03, 19a/04, 19a/ek1, 25b/05,

28a/ek2, 35b/09, 35b/10, 36a/ek1

ğ.+dan 18b/08

ğ.+dur 36a/ek1

ğ. et- 10b/03, 16a/01, 38a/11

ğ. eyle- 5b/ek2, 8b/08, 11a/11,

12b/13, 13a/05, 16a/07, 16a/07,

26a/07

ğ.+lar 17a/11

ğ.+larda 11b/01, 36a/ek3

ğ.+nuñ 10a/07

ğ.+nuñ niyet.i 4b/09

ğ.+nuñ sevabı.nı 17b/ek2

ğ.nun sevabından 19b/02

ğ.+sına 14a/03, 19a/13

ğ.+sına (frenk gazası.na) 31a/03

ğ.+sında (bedr gazası.nda)

36a/02

ğ.+sında (huneyn gazası.nda)

37a/06

ğ.+sında (yermük gazası) 39a/03

ğ.+ya 2a/05, 6a/ek1, 6b/ek1,
6b/ek2, 9b/02, 11a/05, 12a/03,
13b/13, 14b/05, 14b/11, 17b/13,
18b/ek1, 19b/01, 20a/07, 20b/02,
21b/03
ğ.+ya çık- 14b/13, 19b/13,
23b/03, 35b/07
[=71]

ğazā-nāme Türk edebiyatında
ordunun akınlarını, savaşlarını,
kahramanlıklarını ve zaferlerini,
düz yazı ya da şiir biçiminde
anlatan edebî tür.
ğ. 3a/05
[=1]

ğazab Lânet etmek, rahmetinden
uzaklaştırmak, azap etmek,
yoksulluğa, zillete ve helâke
mâruz bırakmak.
ğ.+dan 38b/ek1
[=1]

Ğazab Sûresi Kutsal kitapta yer
alan, gazap ile ilgili söylenmiş
ayetler.
ğ. 38b/05
[=1]

ğazâvat Arapçada gaza, cenk etmek
anlamına gelen "gazavât" ile,
Farsçada destan anlamına gelen
"nâme" kelimelerinin birleşimiyle
oluşturmuştur.
ğ. 3a/ek2
[=1]

ğāzī (< **Ar. ġazv**) Gaza eden, İslam
dini ve vatan uğruna elde silah
düşmanla savaşan, gazadan şehit
olmadan dönen kimse.

ğ. 5b/09, 6b/11
ğ. birle 13b/04
ğ.+ler 10b/02, 31b/01, 31b/09,
33b/01, 34b/07

ğ. +lerin 6b/02
ğ.+ler ile 21a/13
ğ.+ler ile (gazilerle) 21b/07
ğ.+lere 5b/ek1, 11b/12, 13b/11,
17b/05, 31a/09, 33a/ek1
ğ.+leri 31b/13
ğ.+nün 7a/09
ğ. ol- 2b/12, 6a/05
[=21]

gece Güneş battıktan sonra başlayan
ve
gün ağarınca kadar süren karanlık
zaman.

g. 17b/01
g.+nün 17b/04
[=2]

geç- Bulunduğu yerden ayrılıp başka
bir yere yerleşmek, yer
değiştirmek.

g. -erek 9a/ek1
g.-di 30a/12
g.-diler 30b/07
g.-eyin 30a/07
g.-ün 30a/10
g.-üp 31b/07
[=6]

geçen Geçmiş yakın zaman.

g. 21b/04

g.+de 21b/06

[=2]

geçin- Yaşamak için gerekeni

sağlamak.

g.-e 9b/07

[=1]

geçürt- Geçirme fiilini başkasına

yaptırmak.

g.-medi 27a/13

g.-mezlerdi 30a/06

[=2]

geçür- Bir şeyi kendisine ayırmış

olan yere yerleştirmek, takmak.

g.-diler 28a/07, 37b/06

[=1]

gel- Varmak, ulaşmak, erişmek.

g. 18a/02, 18a/06, 24a/05

g.-di 9b/05, 11b/09, 14a/01,

15a/07, 19b/03, 21a/08, 27b/08,

27b/10, 27b/13, 28b/07, 32b/10,

35a/01, 36a/12, 36a/ek3, 36b/10,

37a/02

g.-diler 18a/09, 29a/02, 29a/05,

31a/06

g.-dügini 24b/10

g.-dügümüz 21b/01

g.-dün 23b/12, 23b/13

g.-dünüz 18b/11, 21b/10

g.-e 17b/12, 24a/ek2

g.-en 18b/08

g.-ince 5b/ek4, 15a/05, 29b/12

g.-iyorlar 21b/08

g.-mez 4a/ek1, 12b/ek1, 23a/ek1

g.-mezse 39b/ek4

g.-miş 12a/10

g.-mişdir 7a/05

g.-mişdür 5b/ek3, 7a/09, 12b/ek1,

20b/09

g.-üp 7a/11, 7b/09, 9b/07, 12a/04,

21b/09, 27b/06, 28b/03, 32a/11,

34a/11, 34b/06

g.-ür 12b/ek1, 13a/09, 24b/01,

25a/11, 39b/ek4

g.-ürler 36b/09

g.-ürlerdi 13b/03

g.-ürse 39b/12

g.-hoş gel- 23b/13, 35a/01

g.-imana gel- 11b/09

g.-lazım gel- 23a/ek1, 25a/11

g.-rast gel- 12a/04, 12a/10,

12b/ek1, 14a/01, 17b/12, 20b/09,

28b/07, 31a/06, 39b/12

g.-safa gel- 23b/12

g.-vaz gel- 8a/07

g.-yerine gel- 11a/11

[=81]

gelen Gelme işini yapan (kimse veya nesne).

g. 24b/11, 27a/07, 27b/12

[=3]

gendü Dönüslülük zamiri.

g. 2b/03, 6a/12, 15b/07, 17b/09,

26a/ek3, 35a/04, 35a/ek2

g.+den 5b/ek3, 9a/10, 14a/ek3,
36a/10, 39a/09

g.+den gayri 39a/09

g.+ile (gendüyle) 32b/02

g.+ler 38a/03

g.+lere 6b/03

g.+leri 34b/06

g.+m 37a/04

g.+nden 16b/10, 37a/ek1

g.+ni 29b/11

g.+nüñ 25a/07, 39a/05

g.+ñüzi 26a/ek3

g.+si 9a/09, 18b/07, 22b/02,
28b/06, 29a/08, 35a/ek3, 37a/ek1

g.+ye 6a/ek3, 6b/07, 8b/04,
9a/ek1, 12a/12, 12b/ek1, 17b/09,
19a/02, 20b/03, 20b/08, 24a/04,
24b/11, 36a/09, 39a/ek2

g.+yi 6b/ek2, 8b/04, 18a/08,
25a/12, 27a/04, 33b/10, 35a/ek2,
36b/07, 39a/ek2

g.+yle 29a/01

[=55]

gerçek Yalan olmayan, doğru olan
şey; çın, ciddi, hakikat.

g. 12a/05, 14b/ek1

g.+den 22b/ek3

g.+idi 12a/11

[=4]

gerek Mutlaka, herhâlde, muhakkak,
lâzım, muktezi.

g. 16b/06, 18a/ek1, 30a/10,
39b/02, 39b/03, 39b/03, 39b/03,

39b/04, 39b/05, 39b/06, 39b/10,
39b/10, 39b/10, 39b/12, 39b/ek4

g.+di 34a/12

g.+dür 4a/ek2, 12b/08, 12b/ek1,
30a/09, 38b/13

g.+se 15b/11, 15b/11, 35b/08,
35b/09

[=25]

gerek- Gerekli olmak, lazım gelmek,
icap etmek, iktiza etmek.

g.-mez 18b/12

[=1]

getür- Daha uzak bir yerden
bulunulan yere gelmesini
sağlamak, gelmesine sebep olmak,
iletmek, nakletmek.

g.-di 12a/02

g.-diler 13b/09

g.-düm 20a/03

g.-esiz 5b/ek2

g.-üp 9a/ek1, 21b/08

g.-ür 16a/05

g.-ürler 3b/ek1

g.-ürseñüz 18b/11

g.-iman getür- 5b/ek2

g.-oyuna getür- 16a/05

g.-yerine getür- 9a/ek1

[=12]

getüren Getirme eyleminde
bulunan.

g. 24b/04

[=1]

getürt- Getirme eylemini başkasına
yaptırmak.

g.-di 34a/10
[=1]
gez- (Bir yerde) Bir yöne doğru
sürekli yer değiştirmek, hareket
etmek, yürümek, dolaşmak.
g.-üp 22b/09, 23a/ek1
g.-erken 28b/06
[=3]
gezdür- (Bir şey veya kimseye bir
yerde bir yöne doğru) Sürekli yer
değiştirmek, yürütmek,
gezmesini, dolaşmasını sağlamak.
g.-diler 34b/08
g.-dürsün 34b/12
g.-üp 34b/04
[=3]
giy- Örtünüp korunmak için bir şeyi
vücuduna geçirmek; giyinmek,
kuşanmak
g.-di 34a/09
[=1]
gibi Benzetme edatı.
g. 10b/ek1, 23a/ek1, 30b/05
[=3]
gice Güneş battıktan sonra başlayan
ve gün ağarınca kadar süren
karanlık zaman.
g. 6a/06, 6a/11, 8a/01, 20a/06,
20a/ek1, 20a/ek1, 23b/06, 23b/07,
24a/09, 28b/03, 32b/06
g.+si 20a/ek1
g.+sinde 20a/03
[=13]

giden Gitme eyleminde bulunan,
ayrılan kimse.
g. 9b/12
[=1]
gir- Dışarıdan içeriye girmek,
sığmak.
g. 7a/13
g.-di 11b/11, 28b/09
g.-düm 17a/12
g.-em 12a/05
g.-ersün 12b/07
g.-erüm 12b/06
g.-ince 29a/06
g.-menüñ 12b/04
g.-meye 9a/ek1
g.-meyecek 8b/11
g.-üp 28b/06
g.-ele gir- 11b/11
[=13]
giriş- Bir şeye başlamak
g.-üp 29a/13
[=1]
girü Arka, geri; yine, tekrar, bir
daha, sonra.
g. 6a/08, 9a/ek1, 16a/04, 28b/13,
31b/06, 31b/12, 33b/13
g. çekil- 19a/08
g. dön- 20a/ek2, 20a/10
g. ol- 19a/ek1
g.+ye 20a/12
[=12]
girü kalan Arkada bulunan, geride
yer alan.

g.+larını 29b/01
[=1]
git- Yürümek, bir yere doğru yönelmek.
g.-di 19b/11, 26b/12
g.-digün 14a/12
g.-düm 14b/03
g.-er (gider) 7a/08, 24b/01, 29a/11, 39b/ek1
g.-erdi (giderdi) 9b/02, 13b/13
g.-erek (giderek) 27a/08
g.-erlerdi (giderlerdi) 13b/08
g.-eyin (gideyin) 14a/04
g.-iyor (gidiyor) 14a/03
g.-iyorlardı (gidiyorlardı) 26b/08
g.-iyorum (gidiyorum) 12b/09
g.-mişdi 18a/01
g.-ti 14a/10
g.-üp (gidüp) 14a/06
[=19]
gök Gökyüzü, yukarı.
g.+den 36a/ek1, 37b/ek1
[=2]
göm- Bir nesnenin içine yerleştirmek, batırmak.
g.-düm 21a/04
g.-eyin 21a/07
g.-e kodı 18b/07
g.-e kodum 21a/03
[=4]
gönder- Gitmesini sağlamak, bir görevle yollamak.

g.-di 9b/10, 11b/13, 13b/05, 26b/04, 29b/ek1
g.-di (adam gönder-) 37b/09
g.-dikleri 36b/03
g.-diler 34b/10
g.-medi 9b/09
g.-miş 19b/05
g.-üp 27b/09
g.-ürdi 13a/11
[=12]
gönleg Gömlek, düğmeli kıyafet.
g.+i (gönlegi) 12a/13
g.+ini 21a/12, 21b/08
[=3]
gönül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek, dil.
g. 19a/02
g. bagla- 10a/ek2
g.+den (can u gönül.den) 15b/10
g.+lerini 25a/03
g.+ü (gönlü) 18a/ek1
g.+üm (gönlüm) 29b/03
g.+ümde (gönlümde) 21a/06
g.+ümi 20b/10
g.+ün (gönlün) 16b/01
g.+üne (gönlüne) 9b/05
g.+ünde (gönlünde) 33a/ek2
g.+ü ol- 18a/ek1
[=12]
gör- Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.

g.-di 9b/03, 32b/06, 36b/08,
37b/09, 39a/11
g.-di-ki 24a/07
g.-dü 24a/09, 32b/08, 36a/09
g.-düler 29a/05
g.-düm 8a/01, 14b/01, 19a/02,
19a/11, 19b/03, 19b/12, 20a/08,
20b/02, 21a/03, 21a/04, 21a/10
g.-e 23a/07
g.-eyiz 21a/07
g.-icek 30b/02
g.-mezler 7a/07
g.-se 18b/05, 23b/07, 28b/07
g.-seler 14a/ek3, 29a/07
g.-sünler 34b/05
g.-ünce 11b/13, 29a/10, 31a/08,
33b/13, 35a/07
g.-üncek 33b/03
g.-üñ 25b/08
g.-üp 18b/02, 21b/02, 33a/05,
33a/08, 37a/ek2
g.-ür 12b/ek1, 23a/12
g.-ürdüm 19a/08, 19a/08
g.-ürler 7a/07, 16b/ek1, 19b/08
g.-ürsün 18a/13
g.-üyorsun 18a/03
g.-hakir gör- 19b/08
g.-makul gör- 33a/05

[=54]

göre Uygun şekilde uygun olarak.

g. 39b/ek3

[=1]

göril- İhtiyacın karşılanması.

g.-ürdi 26b/ek1

[=1]

görün- Görülür duruma gelmek,
görülür olmak; gözükmek

g.-e 14a/ek2

g.-mez 23a/08

g.-mezler 32b/11

[=3]

görünme Gözükmek durumu, eylem
ismi.

g.+si 9b/13

[=1]

göster- Görülmesini sağlamak,
görmesine yol açmak.

g.-diler 33b/12

g.-eler 34b/05

g.-mek 20a/ek2

g.-üp 30b/04

g.-ezka göster- 32b/04

g.+megi 32b/04

[=6]

götür- Taşımak, ulaştırmak, iletmek.

g.-di 12a/01

g.-eler 37b/08

g.-i 34b/03

g.-mege 5a/01

g.+mesinden 32a/03

g.-ürdi 37a/07

[=6]

götüren Götürme eyleminde bulunan
kimse.

g. 37a/12

[=1]

götürü Bütün, tamam, toptan, hep,
büsbütün.

g.+si 8b/05
[=1]
gövde Beden.
g.+sinde 29b/ek2
[=1]
göz İnsanda ve hayvanda görme organı.
g. 23a/07
g. degdür- 37a/ek2
g.+in 39b/ek2
g.+lerin 39b/08
[=4]
gözet- Kollamak, aramak.
g.-üp (gözedüp) 36a/03
g.-ür (gözedür) 18b/03
[=2]
gözük- Görünmek.
g.-ür 32b/12
[=1]
gufrân Bağışlama.
g.+(refik-i gufrân) 3a/ek2
g.+ı 16b/ek1
[=2]
gulus Abartılık, aşırılık.
g. 4a/ek1
[=1]
güç Kuvvet, dayanıklılık.
g.+ini (gücini) 6b/ek2
[=1]
gül- Kesik kesik sesler çıkarmak suretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak.
g.-düm 14b/01
[=1]

gülme Gülme eylemi.
g.+nün 14a/ek2
[=1]
gülümse- Ses çıkarmadan tebessüm etmek.
g.-di 14a/ek2
[=1]
gümüş Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,88, yoğunluğu 10,5 olan, 960 °C'ye doğru sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element; sim (I), arjante (simgesi Ag).
g. idi 13b/12
g. çanaklarını 13b/08
[=2]
gün Gündüz; yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre.
g. 7b/01, 7b/08, 8a/09, 8a/ek1, 9a/01, 11a/05, 11b/11, 17a/03, 19b/01, 23b/03, 23b/05, 26b/02, 28b/01, 28b/05, 32a/13, 32b/09
g.+de 26b/ek2
g.+e dek 32a/01
g. gibi 30a/ek2
g.+i (çarşenbih günü) 32b/05
[=20]
günâh(Far.) Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış.
g.+dur 26a/11
g.+ı 20a/ek2
g.+ını 5b/ek3, 5b/ek3, 16b/10

g.+larını 5b/05

g.+uñuzu 5b/ek2

[=7]

günâhkâr(Far.) Suç sayılan iş veya davranışlarda bulunan kimse.

g. 20b/01

[=1]

gündüz Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.

g. 6a/06, 23b/06

[=2]

güneş Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi.

g.+e 26a/02

[=1]

günlük Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi.

g. 26b/ek2, 32b/04

[=2]

güzâr(Far.) Sonuna geldiği kelimelere “yapan, yerine getiren, ödeyen, beceren” anlamı katarak farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

g. 4a/10

[=1]

güzel Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren.

g. 5b/ek2

g. 9b/03, 16b/01, 19b/03, 36a/ek3

g.+ce 20a/08

[=6]

H

haber(Ar.) Olmuş veya olmakta

bulunan bir şeye dair orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.

h. 8b/06, 11a/04, 16a/08, 17a/02, 18b/11, 26a/02

h. et- 18b/09

h.+i 12a/08, 13b/05

h.+in 18b/13

h. vir- 26b/10, 27b/12

h. i ol- 39a/05

[=13]

hac et- Hac zamanı hac amacıyla Mekke’ye giderek Kâbe’yi ziyaret ve tavaf etmek.

h.-endür (idendür) 8a/12

[=1]

hadd(Ar.) Gerek; derece, mertebe.

h.+(4a/ek2

h.+(bi-hadd u nihaye) 6a/01

h.+den aşırı.ol- 4a/ek2

h. u addine 4a/ek2

h. u şümar 4a/04

h. u hisab 6a/ek2

[=6]

hadîs(Ar.) Hz. Muhammed’in

sözleri,

davranışları ve başkalarının

yaptığı kendisi tarafından tasvip

edilen hareketleri.

h. 25b/02
h.+(hadiş-i şerif) 6a/02
h.+(hadiş-i şerif.de) 5b/ek3
h.+lerde 12b/ek1
 [=4]
hadiş-i řahĩh(Ar.) Sağlam kabul edilmesi için gerekli şartları taşıyan ve dinĩ konularda delil olarak kullanılan hadis, bu hadisleri toplayan kitap tũrũ.
h.+de 38a/13
 [=1]
hadiş-i řerĩf(Ar.) Hz. Peygamber'in sũzleri, fiilleri ve onayları (takrir) ile bunların nakledildiği rivayetleri ifade eder.
h. 6a/02
h.+de 5b/ek3, 22b/ek2
h.+ĩn 10a/08
h.+le 11a/ek1
h.+ũn 16a/ek1
 [=6]
hak(Ar.) Allah, yaratıcı.
h. 5a/ek1, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 8a/08, 10a/ek1, 14b/09, 18a/ek1, 26a/11, 39b/11
h. (hak yolu.nda) 2b/04
h. (hak yolu.nda) 6a/05
h. (hak yolu.nda) 5b/ek2
h.+a 22a/06
h.+a (tarik-i hakk.a) 2b/06
h. celle 5a/05
h.+dan 7a/11
h. +ı 4a/ek1

h.+ı-iũn (hakkı-ũn) 9b/10, 16a/06, 25b/09
h.+ında (hakkında) 6a/01, 10a/ek2, 15b/04, 26a/ek2, 28a/10
h.+ĩndur 12a/01
h. sũbhane 22b/04
 [=28]
hak-var zĩr ũ zĩr(Ar.) Yerle bir etmek.
h. 1b/07
 [=1]
hak ęatı Allah'a olan aidiyettir. "Allah tarafından" manasına gelir.
h.+nda 22a/ek1
 [=1]
hak subhānehu ve te‘ālā(Ar.) Her tũrlũ kusur ve eksiklikten uzak ve yũce olan Allah.
h. 10a/04, 13a/05, 15a/11, 16b/01, 16b/ek1, 25b/07, 36b/13
h.+nuĩn 10b/05
 [=8]
hak te‘ālā(Ar.) Allah, Cenabıhak, Tanrı, Huda.
h. 2b/11, 5a/ek2, 5b/ek1, 5b/ek1, 5b/ek3, 6a/07, 6b/13, 6b/ek1, 7a/12, 9b/08, 12a/11, 13a/07, 15b/10, 16a/03, 16a/11, 16b/10, 20a/12, 22b/03, 23a/10, 25b/04, 26a/08, 31b/05, 31b/11, 33a/04, 33a/ek1, 35b/ek1, 35b/ek1,

35b/ek2, 36a/ek1, 37b/02,

37b/ek1

h.+dan 15b/10, 26a/03, 35b/07

h.+nuñ 6a/ek2, 10b/04, 11a/11,

14b/06, 20b/01, 22b/12

h. katı 38a/04

h. katında 14a/13, 14b/07

h. üzere 11a/ek1

h.+ya 24a/ek1, 24b/01

h. yolına 26a/07

h. yolu 38a/10, 38b/11

h.yolında 10a/01, 20a/01

[=50]

hak yolu Cenab-ı Allah'ın insanlara

kitapları ve peygamberleri ile

bildirdiği, dünya hayatında

tutmaları gereken yol, yaşama

düzeni, doğru ve haklı yol.

h. 38a/04

h.+na 2a/07

h.+nda 2b/04, 5b/ek2, 6a/05,

9a/ek1, 14b/09, 16a/01, 22a/13,

22a/ek1, 35a/ek3

h.+nda yürü- 9b/11

[=12]

hakâret(Ar.) Onur kırma, onura

dokunma; tahkir.

h.+eyle- 35a/ek2

[=1]

hakîkat(Ar.) Gerçek.

h. 23a/11

h.+ine 14a/ek3

[=2]

hakîm(Ar.) Son bulması tasavvur

edilemeyen dâimî ve ezeli en

yüksek ilme sâahip olan, künhünü

kendisinden başkasının tam

manasıyla bilemeyeceği bir ilimle

bilen, gerçek hikmet sâhibi

anlamında Allâh'ın en güzel

isimlerinden biri.

h.+de (ferman-ı hakim.de) 5a/05

[=1]

hakîr (< Ar. hakâret) Değersiz,

itibarsız,k üçük

h. gör- 19b/08

[=1]

hâl(Ar.) Durum, vaziyet.

h. 2b/04, 14a/ek3

h.+de 37a/11

h.+de iken 29a/01, 30b/09,

39a/04

h.+den 31b/12

h.+e 26a/ek2, 26b/08

h.+i 19b/06, 21a/06, 27b/11,

31a/08, 33b/03

h. ile (hâlle) 19a/09, 27a/04,

36a/08

h.+ince 2b/04

h.+inde (şaşkınlık hâli.nde)

24b/10

h.+ini 19b/09

h.+leri 18a/ek1, 22b/ek3

h.+üm 16a/13

h.+üñ 16a/12

[=24]

ḥalā(Ar.) Şimdiye kadar, o zamana

kadar; hâlen, henüz

h. 39b/ek2

[=1]

ḥalāş(Ar.) Kurtulmak, kurtuluş,

kurtulma.

h. bul- 14b/05, 37a/05

[=2]

Ḥalef bin Hişām Kırâat-i aşere

imamlarından ve Hamza b. Habîb

kıraatinin meşhur iki râvisinden

biri.

h. 19a/01

[=1]

ḥalel(Ar.) Bozukluk.

h. vir- 24b/04

[=1]

ḥālet-i nezi (Ar.) Can verme zamanı.

h. 38a/ek1

h.+de 17a/10, 17b/ek1

[=3]

ḥalı ḳal- Gücü, takati, durumu

olmamak.

h.-sa 30a/09

[=1]

Ḥālīd bin el- Velīd Ḥāzretleri Hz.

Peygamber'in seyfullah unvanı

verdiği meşhur kumandan sahabe.

Ḥ. 17a/10, 17a/ek1, 17b/ek1

Ḥ.+idi 29b/ek1

[=4]

ḥalīfe Hz. Muhammed'in vekili

olarak Müslümanların imamlığını

ve din koruyuculuğunu yapmakla

görevli kimse.

h. 3a/ek3, 3a/ek3, 8a/ek1, 36a/ek3

h.+sinden idi 31a/ek1

[=5]

ḥalīfe Rāşidīn(Ar.) Hz.

Peygamber'den sonraki ilk dört

halife.

h. 17a/ek1

[=1]

ḥālīş muḥlīş Tam anlamıyla.

h. 13a/ek1

[=1]

Hāliyā(Ar.) Şimdiki zamanda,

şimdiki

halde, şimdi.

h. 3a/06, 10b/ek1, 17a/13,

17a/ek1

[=4]

ḥalk(Ar.) Aynı yerde bulunan

kimseler.

ḥ. 8a/05, 26a/05, 33a/ek1

ḥ.+a 23a/09

ḥ.+dan 8a/10, 9b/05

ḥ.+ı 2a/04, 19b/01

h.+ı (medine-i münevvere halkı)

27a/ek1

ḥ.+ın 7b/06

ḥ.+ıñ 7b/03, 7b/04

ḥ.nazarında 23a/12

[=13]

ḥāllu Malı mülkü olan, keyfi yerinde

olan.

ḥ. 2b/04

[=1]
hāmī Koruyucu.
h. 3a/13
[=1]
hāmīs(Ar.) Beşinci.
h.+(bab-ı hamis) 4b/12
[=1]
hamle(Ar.) İleri atılma, atılım,
saldırış, savlet.
h. et- 30a/08, 31b/04, 36b/04
h. eyle- 11b/01, 19a/07, 30b/03,
31b/10, 36a/04, 37b/ek1
[=10]
hams (Bk. hamse) Herhangi bir
şekilde elde edilen malın hayra
harcamak üzere ayrılmış beşte
birlik kısmıdır.
h. 13b/ek1
[=1]
hamsin Elli sayısı.
h.+i 13b/10
[=1]
ha'ne(Far.) Ev, ev halkı.
h.+sinedür 38b/ek1
[=1]
har Hakir, hor.
h.+dan 18a/ek1
[=1]
harbi Ateşli silahların içini
temizlemekte kullanılan demir
çubuk, kurşun.
h. 27b/03
h.+leri 27b/ek3
[=2]

harca- Bir şey yapmak için
kullanmak, tüketmek.
h.-yalar 5a/ek1
[=1]
hareket(Ar.) Davranış, davranma.
h. eyle- 32a/12
[=1]
hāric(Ar.) Dışta kalmak üzere,
dışında sayılmak üzere, müstesna.
h. 11a/ek2
h.+dür 25a/ek2
h. eyle- 9a/ek1
h. degüldür 25a/ek1
[=4]
hariş Açgözlü.
h. 36a/ek2
[=1]
hasenāt (< Ar. hasene) İnsanların
iyiliği için yapılan hayırlı işler,
iyilikler.
h. 7a/06
h.+ı 7a/08
h.+ımı 7a/07
[=3]
hasenāt-nāme Güzellikler, iyilikler.
h.+si 6b/01
[=1]
hāşıl(Ar.) Husûle gelen, olan,
meydana çıkan.
h. +ı 20b/05
h. ol- 6a/ek3, 9a/13, 12a/06,
17b/03, 20a/05

h. oldı 22a/10
[=7]
Hāṣā Peygamber efendimiz
zamanında yaşamış,
bahadırlığıyla ün salmış kimse.
H. 11b/05, 39a/10
H.+nuñ 39a/08
[=3]

Hāṣā bin Kays nām Peygamber
efendimiz zamanında yaşamış,
bahadırlığıyla ün salmış kimse.
H. 39a/01
[=1]
haṣem(Ar.) İnsanda büyüklük
duygusu uyandıran etkili görünüş,
gösterişlilik, debdebe, heybet.
h.+(anter-i haṣem) 3a/11
[=1]
haṣmet (< Ar. haṣem) İnsanda
büyüklük duygusu uyandıran
etkili görünüş, gösterişlilik,
debdebe, heybet.
h.+i 4b/04
[=1]
haṣr Toplanma, bir araya gelme, bir
arada bulunmadır.
h. e dek 4a/08
h. eyle- 22a/09, 22a/ek1
[=3]
hatem Bir şeyin bitimini gösteren
işaret, son.
h. kıl- 4a/09
[=1]

ḥatırın(Ar.) Birine karşı duyulan
saygı, sevgi
h.+ın (hatrın) 37a/02
h.+ıñı (sen.üñ hatrıñ.ı) 37b/11
h.+uma (hatruma) 15a/07
[=3]
ḥatīm(Ar.) Sona erdirme, bitirme.
h.+(ḥatīm-i seciyet) 3a/12
[=1]
ḥattā(Ar.) “Bile, dahi, üstelik,
bundan başka, hem de” gibi
anlamı kuvvetlendirmek için
kullanılır.
h. 8a/ek1, 9a/02, 9a/ek1, 18a/ek1,
19a/ek1, 22a/ek1, 24a/ek1
[=7]
ḥatūn(Ar.) Kadın, hanım.
h. 21b/11, 22a/06
h+dur 20b/13
h.+uñ 21b/01
[=4]
hevā ve hevesde ol- Boş, değersiz
işlerle uğraşıyor olmak.
h. 25b/ek2
[=1]
ḥavāle(Ar.) Bir arsayı çevirmek,
kapamak için çekilen perde veya
duvar.
h. ol- 27a/13
[=1]
ḥavf(Ar.) Korku.
h. eyle- 18a/ek1
h.üzere ol- 9a/10
[=2]

ḥayāt(Ar.) Organların canlının
varlığını devam ettirecek şekilde
işlemesi ve canlıların,
organlarının gösterdiği faâliyet
sonucunda varlıklarını sürdürmesi
durumu, sürüp giden yaşama,
canlı olma, dirilik.

h.+(saidü'l-hayat) 3a/ek2

h.+tan 33a/ek2

[=2]

Ḥayber Ġazāsı Hayber seferi.

Ḥ.+na 11b/10

[=1]

ḥaydar-ı şavlet Yiğitçe yapılan

hücum, çok güçlü saldırı

manasında.

ḥ. 3a/11

[=1]

ḥayırlı Yararı, hayrı olan.

ḥ. eyle- 5b/03

ḥ. ol- 10a/12

[=2]

ḥaylī(Far.) Oldukça fazla, çokça,

epey.

h. 36b/04, 36b/06

h.+ce 20b/02

[=3]

ḥayr(Ar.) Her durumda ve şartta

herkesin katında iyi ve makbul
olan hâl ve iş.

ḥ. dualar 33a/03

ḥ. ile 4a/09, 8a/05

ḥ.+ı 8a/06

h.+ını 14b/10

[=4]

ḥayvān(< Ar. ḥayevān) Hizmete
yarayan at, eşek, katır cinsinden
yaratık.

h.+da 39b/10

h. gibi 17a/13

[=2]

ḥāzır(Ar.) Belli bir işi yapacak veya

belli bir işe yarayacak duruma
getirilmiş olan (şey).

h. 7b/12, 22b/03

h. eyle- 6b/ek2

h. idi 7b/11

h.+lar 23b/08

h. ol- 8a/04, 22b/01, 32b/02

[=8]

ḥāzır olan Hazır durumda

bulunmak.

h.+lara 14a/05

[=1]

ḥāzır-la- Bir şeyi kullanılacak,

yararlanılacak duruma getirmek;
anıklamak

h.-dı 33a/07

[=1]

ḥazīne(Ar.) Toplu halde bulunan

altın,

gümüş, mücevher, para vb. maddî
değeri

yüksek şeylerin bütünü.

h. 32a/02

h.+lerini 34a/04

h.+sinden 3a/ek2

[=3]

hazret (< **Ar. huzūr**) Şahıs veya
kutsal

sayılan varlık isimlerinin başına
getirilip

Farsça isim tamlaması şeklinde
kullanılır

ve saygı ifade eder.

h.+(sultanum hazretlerinüñ)

4a/ek1

h.+i 7b/12, 8b/ek1, 9b/08,

22b/13, 26a/03, 32a/04

h. +i am 12b/06, 14a/13, 15a/08,

17a/06, 24a/ek2, 28a/ek2

h.+lerinün (sultanum

hazretlerinüñ) 4a/ek2

h.+lerinüñ 3a/ek2

h. +i peygamberdür 14a/02

h.+üñ 4a/ek2

h. +i hazret-i abbas 37a/ek2

h. +i hazret-i abdurrahman

9a/ek1

h. +i hazret-i ali 27b/ek1,

39b/ek3, 19a/ek1, 36a/ek3

h. +i hazret-i cebrail 37a/ek2

h. +i hazret-i ebubekir 9a/ek1,

29b/ek1, 29b/ek1, 36b/01

h. +i hazret -i fahr-ı alem 35b/06

h. +i hazret -i kamuran 3a/08

h. +i hazret -i musa am 17b/ek2

h. +i osman 9a/ek1

h. +i ömer 8a/06, 8a/ek1,

24a/ek2, 28a/12, 30a/ek1

h. +i ömer bin hattab 24a/ek2

h. +i risalet 8a/07, 11a/09,

15b/13, 8b/07

h. +i sultan Süleyman 3a/ek2

h. +i Aişe 6b/07

[=45]

Hazreti Resül Peygamber

efendimiz.

H. 6a/13, 6b/11, 8a/02, 8b/13,

9a/08, 9b/02, 11b/09, 11b/12,

12a/05, 12a/10

H.+e 7b/08, 11a/05, 17b/ek2

H.+e am 38a/01

H. Allah 7b/01

H. Allahuñ 36a/ek2

H. am 6b/04, 12b/02, 13a/10,

13b/13, 12a/12, 13b/01, 13b/03,

14a/07, 14b/13, 16a/09, 17a/03,

22a/12, 24a/ek1, 25a/08, 26b/03,

26b/ek1, 27b/05, 27b/08, 28a/06,

28a/ek2, 37a/10, 37a/ek2, 37b/06,

37b/ek1

H.+uñ 8b/ek1

H.+uñ am 23a/01, 27b/02,

36a/ek1, 37a/07

H +i Resul aleyhis-salam 25b/03,

28a/10, 35b/03

H.+i Resul Allah aleyhissalam

15b/06

[=49]

hecîn Devegillerden, sırtında besin

depo etmeye yarayan tek hörgücü

bulunan, hızlı yürüyen, susuzluğa

dayanıklı bir tür memeli.

h. 26b/ek2, 26b/06

[=2]
helāk(Ar.) Ölme, mahvolma, yok olma.

h. dan 18a/ek1

h. eyle- 11a/ek1

h. ol- 36a/12, 36a/ek2

[=4]

helāka düşür- Zarara ve yıkıma uğratmak, öldürmek ve yok etmek.

h. 26a/ek3

[=1]

helāl Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı.

h. ol- 13a/08

[=1]

helālleş - Alışverişte veya ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak.

h.-üp 31b/09

[=1]

hele Uyarma, korkutma veya söz verme anlatan bir söz.

h. 21a/07

[=1]

hem(Far.) Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zaten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.

h. 10a/ek1, 10a/ek1, 12b/12, 12b/12, 16b/11, 16b/12, 18a/11,

18a/12, 24a/01, 33a/ek3, 33a/ek3, 37a/04, 37a/04

[=13]

hemān(Far.) “Hemen” kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

h. 5b/ek2, 10a/03, 12b/06, 16b/ek1, 23b/11, 27a/09, 30a/13, 30b/08, 31b/04, 33a/12, 33b/02), 37b/13, 38a/04, 39b/ek4

[=14]

hemānā Tam, tamâmen, aynen, tıpkı.

h.+ye 39a/ek1

[=1]

hengāme(Far.) Gürültü patırtı, karışıklık, kavga.

h. 29a/03

h. ile 27b/08

[=2]

hep Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak. **h.** 32a/10, 32b/12, 37a/10
[=3]

hepsi Sözü edilenlerin tamamı; cümlesi, cemi cümlesi, topu.

h.+nden 19a/ek1

[=1]

her Önüne geldiği ismin benzerlerini “teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı” anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.

h. 2b/03, 4a/02, 4a/05, 4a/05, 6a/ek1, 6a/ek1, 6b/05, 7a/05,

7a/13, 8a/07, 9a/08, 10b/ek1,
10b/ek1, 13a/ek1, 14a/05, 15b/09,
16a/01, 19a/ek1, 24b/09, 25b/12,
25b/13, 28a/ek2, 28b/03, 31b/02,
33a/07, 33a/ek1, 33a/ek2,
35a/ek3, 35b/07, 35b/10

h. nesne 5a/ek2

h. nesneden 5b/02

[=32]

hırsaset Bekleme, bekçilik etme.

h. et- 8b/03

[=1]

herbār Her defa, her kere.

h. 39b/ek3

[=1]

herīf Güven vermeyen, aşağı
görülen, bayağı kimse.

h.+imiş 34b/07

[=1]

hesāb(Ar.) Bir iş için önceden plan
kurma, tasarlama, tasavvur.

h.+dan soñra 12b/ek1

[=1]

hey Seslenmek veya ilgi ve dikkat
çekmek için söylenen bir söz.

h. 19b/06, 20a/11, 28b/12, 33b/08,

35a/07, 39a/12

[=6]

hinzır(Ar.) Domuz anlamına
gelmektedir.

h. gibi 35a/ek1

[=1]

hırsızlık Başkasına ait olan bir şeyi
çalmak suretiyle işlenen suç;
sirkat, uğruluk.

h. et- 28b/04

[=1]

hışım Evlilik yoluyla birbirine bağlı
olan kimseler; yan soy.

h. idi 36a/ek2

h.+larına 18b/ek1

h.+laruma 38a/02

[=3]

hıyānet Güveni kötüye kullanma.

h. 5a/03

[=1]

hicāb(Ar.) Utanma.

h.+ından 19b/09

[=1]

hicret Göç.

h. et- 13b/01

[=1]

hiç(Far.) Olumsuz cümlelerde ve
soru cümlelerinde anlamı
kuvvetlendirir, kat'iyen, asla.

h. 7b/13, 8a/13, 8b/11, 16b/01,
26a/02, 39b/ek4

[=6]

hiçbir Bir addan önce getirilerek o
adın bildirdiği varlıktan bir
tanisinin bile olmadığını anlatan
bir söz.

h. 16b/03, 35b/04

[=1]

hiçbiri Bir teki, biri bile.

h.+ñüz 33a/10

h.+si 33b/04	h.+i 28a/13, 29b/ek1, 30a/ek1,
h.+sine 32b/02	36b/01
[=3]	[=4]
ḥiddet Öfke, kızgınlık.	ḥimāyet Her şeyi ile ilgilenip
h. 38b/06, 38b/ek1	korumak, kayırmak, elinden
[=2]	tutmak.
ḥikāyat(Ar.) Sırasıyla ve etraflıca	h. 10b/06
anlatılan olay, hikaye.	h. (himayet-i diyar-ı islam)
h. (hikayat-ı gazat) 3a/04	2a/09
h.+ındadur 5a/02	[=2]
[=2]	ḥimāyet-i diyār-ı İslām İslam
ḥikāyet Ar. Sırasıyla ve etraflıca	diyarının koruyuculuğu.
anlatılan olay, hikaye.	ḥ. 2a/09
h. 7b/08, 9b/01, 11a/13, 11b/08,	[=1]
12b/01, 13b/01, 13b/13, 14b/12,	himem Yardımlar.
19a/01, 19a/12, 23b/01, 26b/01,	h.+(ber-meki-i himem) 3a/12
28a/11, 29b/10, 30a/01, 31a/01,	[=1]
32a/07, 36a/01, 36b/01, 37a/05,	himmet (Ar.) Yardım, ihsan.
39a/01	h.+(ali himmet) 10b/13
h.+den 18b/ek1, 23b/ek1	h.+i 4a/03
h. ebu el-sahba 17b/13	[=2]
h. et 23b/02	ḥīn Zaman, zamane.
h. et- 11a/ek1	ḥ.+de 5b/ek3, 6b/12, 11a/ek1,
h.+lerden 26a/ek1	20b/08
h.+lerinde 23a/13	ḥ.+den 12b/ek1
[=28]	[=5]
ḥikmet(Ar.) Bilgelik.	ḥiṣār(Ar.) Bir yerin korunması için
h.+ini 22a/05	yapılan yüksek duvarlı, kuleli,
[=1]	bazen etrafı hendeklerle çevrili
ḥilāf Aykırı, ters, karşıt.	küçük kale, kerman.
h. 10a/ek1, 10a/ek1	ḥ. 25b/ek1, 29b/12
[=2]	ḥ.+ı idi 29b/ek1
ḥilāfet(Ar.) Halife olma durumu.	[=3]

hışşe(Ar.) Pay.

h. 15a/07

h.+si 6a/ek1

h.+sinden 9a/ek1

h. vir- 28a/10

[=4]

hizmet Birinin işini görme veya
birine yarayan bir işi yapma.

h. 10b/07

h.+inden 14b/05

[=2]

hizmet mevlâ-yı ma'būd Kayıtsız
şartsız kulluk edilmeye layık olan
Allah'a olan hizmet.

h. 10b/08

[=1]

hizmetkâr(Ar.) Uşak, hizmetli.

h.+um 15a/01

[=1]

hor (< Far. hār) Değersiz, bayağı,
hakir.

h. 19b/07

[=1]

hor hākīr eyle- Horlama, aşağılama,
tahkir etme.

h. 35b/ek2

[=1]

hoş(Far.) Beğenilen, duyguları
okşayan, zevk veren.

h. gel- 23b/12, 35a/01

[=2]

hoş şafâ gel- Hoş geldin ya da hoş
geldiniz anlamında kullanılan
ağırlama, karşılama sözü.

h.-düñüz 18b/11

[=1]

hulefâ-i rāşidîn(Ar.) Hz. Ömer ve
Hz. Osman'ın hilâfetleriyle sürüp
Hz. Ali ile sona eren denilir.

h. 10b/ek1

[=1]

hulûl(Ar.) Bir şeyin içine işleme,
içine sinme, nüfuz etme.

h. eyle- 25a/ek2

[=1]

humûl-u kıyâmet(Ar.) Kıyamet
yükleri.

h.+den 6b/06

[=1]

Huneyn Ġazâsı(Ar.) Hicretin
sekizinci yılı olan Miladi 630
yılında, Mekke'nin fethinden
hemen sonra Huneyn Vadisi'nde
meydana gelmiştir. Savaş İslam
Peygamberi Muhammed'in
komutasındaki İslam ordusu ile
Taif bölgesinde bulunan Hevazin
ve Sakif kabileleri arasında
gerçekleşmiştir.

h.+nda 37a/05, 37a/ek2

[=2]

hūr (Ar.) Ahu gözlüler. Gözleri iri
ve siyah kısmı pek siyah; beyaz
kısmı pek beyaz olan kızlar.
Cennet kızları, huriler.

h 11b/05

[=1]

ḥūrī Cennette yaşadığına inanılan
dişi varlık.

h.+lerinden (cennet

ḥūrīlerinden) 14b/02

h.+iye 26a/01

h. +iye 14b/02

[=3]

ḥurmā(Far.) Hurma ağacının tatlı,
besleyici, etli meyvesi.

ḥ. 12b/07

ḥ.+(ḥurmā şecere.sine) 7b/02

[=2]

ḥurūc(Ar.) Dışarı çıkma, çıkış.

ḥ. et- 36b/03

[=1]

ḥūr'ul 'iyn Güzel gözlü huriler,
kadınlar.

h. 25b/13

[=1]

ḥuşūş Ar. Konu, iş, keyfiyet, madde.

ḥ. 2a/13, 8a/ek1, 26a/ek1,

33b/ek1

ḥ. içün 34b/09

[=5]

ḥuṭbe Cuma namazından önce ve
bayram namazından sonra hatibin
minberde yaptığı öğüt
niteliğindeki konuşma.

ḥ.+ler 33a/02, 33a/ek1

ḥ. okı- 7b/03

[=3]

ḥūy(Far.) İnsanın yaratılış ve ruh
özelliklerinin, eğilimlerinin ve

içgüdülerinin bütünü; doğa,
mizaç, şime, tab (I), tabiat.

ḥ.+ı 18a/ek1

[=1]

ḥuzūr Dirlik, baş dinçliği, gönül
rahatlığı.

ḥ. et- 22b/12

ḥ. eyle- 22b/11

[=2]

hücūm Ar. Üstüne yürüme,
saldırma,

saldırı, savlet.

h. et- 20a/ek2, 27a/02, 31b/01,
31b/05

h. eyle- 12b/10, 18b/04, 28a/02,
28b/11, 29b/13, 30b/02, 33b/03

[=11]

ḥüdā(Far.) Allah.

ḥ.+dan 11b/04

[=1]

ḥukm Ar. Bir şeyin şöyle veya böyle
olduğu hakkında verilen karar, yargı.

h.+(padişah) 1b/04

[=1]

ḥümāyun(Far.) Padişahla ilgili.

h. (nam-ı ḥümāyun -ıla) 3a/ek2

[=1]

hürmet(Ar.) Saygı.

h. çün 4a/12

[=1]

ılgār Far. Dizginleri bırakılmış atın

dört

nala koşması.

ı. et- 20a/ek1

ı. eyle- 26b/06, 32b/05

[=3]

Ilıç (Bk. Uluç) Selçuklular

zamanında Türk beylerine verilen

san.

ı. 39a/ek1

ı.+ları 39a/04

[=2]

İrağ 1. Uzak olmak.

ı.+(ırag) 11b/05

2.İrağ ülkesi.

ı.+dan 13b/03

[=2]

ırağ ol- Uzak olmak, uzak durmak.

ı. 11b/05

[=1]

İrağ vilayeti İrağ ülkesi.

ı.+nde 30a/01

[=1]

ırlı- Kendi kendine konuşmak,

söylenmek.

ı.-yurak 36a/12

[=1]

ırmağ Doğrudan doğruya denize

dökülen

büyük akarsu.

ı. 30a/03

ı.+lar 5b/ek2

ı.+uñ (ırmaguñ) 30a/03

[=3]

ışmarla- (< Far. Sipār) Bir şeyin

hazırlanmasını, alınmasını veya

getirilmesini bir kimseden

istemek, sipariş etmek.

ı.-allaha ışmarla- 20b/07

ı.-dı 17b/06, 17b/09

[=3]

ışk Bk. aşk. Tutkunluk, muhabbet, sevgi.

ı. eyle- 38a/02

ı.+ına (din ışk.ına) 2a/06

[=2]

İ

i- Bugün yalnız idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan ek-fiil.

1.İsimlere gelerek onları yüklem yapar.

i.-di 3a/ek3, 3a/ek3, 7b/11, 7b/11,

9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1,

9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1,

11a/ek1, 11b/10, 12a/11, 13b/12,

14a/12, 14a/ek1, 14a/ek3, 15a/01,

17a/ek1, 17a/ek1, 17b/ek2,

17b/ek2, 18a/01, 19a/ek1, 23b/02,

24a/01, 24a/ek2, 24a/ek2, 26b/02,

26b/ek1, 27a/ek2, 27b/ek2,

28a/04, 28a/12, 29b/ek1, 29b/ek1,

30a/03, 30a/04, 30a/ek1, 30a/ek1,

30a/ek2, 31a/ek1, 32a/04,

35a/ek2, 35a/ek2, 36a/06,

36a/ek2, 36a/ek2, 36a/ek2,

36a/ek2, 37a/ek2, 39a/02, 39a/10

i.-di-ki 8a/ek1

i.-diler 3a/ek3, 8a/ek1, 36a/ek1,

36a/ek1

i.-dü 13a/ek1

i.-dürler 18a/ek1

i.-miş 8a/06, 24a/09, 28b/02,

29b/02, 29b/03, 30a/12, 34b/07

i.-miş 34b/01

[=70]

2. Birleşik zamanlı fiiller

oluşturur.

i.-di 17b/ek2, 26a/01, 29b/05,

37a/ek2, 39b/ek3

[=5]

ibā et- Kaçmak, kaçınmak.

i. 13a/ek1

[=1]

‘ibādet Ar. İnsanın tek Tanrılı

dinlerde

Allah’a, diğer din ve inanışlarda

ise inanıp bağlandığı kudrete

kulluğunu göstermek üzere

yaptığı hareketler, tapma,

tapınma.

‘i.+dür 7a/10

‘i. et- 6a/12, 9a/11, 10a/04

‘i. eyle- 9b/07

‘i.+i 6b/06

‘i.+lerini 9a/ek1

‘i.üzere ol- 25b/ek2

[=8]

İbn-i Avf İslam peygamberi

Muhammed’in sahabelerinden

birisiydi.

i.+uñ 9a/06

[=1]

İbn-i Cevzi İslâmî ilimlerin hemen

her dalındaki çalışmalarıyla

tanınan Hanbelî âlimi.

i. 11a/13

[=1]

‘ibna Oğullar.

i.+dan 9a/ek1

[=1]

İbni ‘Ömer İbn Ömer diye de anılan

Abdullah, nübüvvetin üçüncü

yılında Mekke’de doğdu. Hz.

Peygamber’in zevcesi Hafsa ile

ana baba bir kardeştir.

i.+den 10a/01

[=1]

İbnü'l-Mâlik Peygamber zamanında

yaşamış ve sefere katılmış bir

bahadır.

i. 29b/10

[=1]

İbrahim peygamber am Hazreti

İbrahim (a.s.) Allah’ın dostu

anlamına gelen Halilullah

kelimesi ile anılmaktadır. Hazreti

İbrahim Kabe’yi de inşa eden

peygamberdir.

i. 16b/12

[=1]

ibtidā (< Ar. bed') Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamanı, başlangıç.

i. 4b/06

i.+sında (islamuñ ibtidasında)

24a/ek1

[=2]

īcāb(Ar.) Uygun olma, gerek.

i. et- 35b/ek1

[=1]

‘icāz (< Ar. ‘aciz) Aciz bırakma, bir benzerini yapmada herkesi aciz içinde bırakma.

‘i. 8b/ek1

[=1]

icrā’ Yapma, yerine getirme.

i. olun- 6b/07

[=1]

iç İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı.

i.+inde 9b/12, 19b/12, 20b/05, 22a/04, 23a/ek1, 25a/ek2, 25b/10, 28b/03, 28b/08, 29a/03, 29a/13, 29b/01, 29b/11, 29b/13, 32b/11

i.+inde (bir an içinde) 21a/11

i.+inde iken 16b/05

i.+indeki ile 7b/07

i.+inden 31a/10

i.+ine 28b/06, 28b/09

i.+lerinde 33a/ek1

[=22]

iç- Bir sıvıyı ağzına alıp yutmak.

i.-di 24a/04

i.-üp 22b/11

[=2]

içecek Soğuk ve sıcak olarak içilebilen, su, çay, meşrubat vb. içeceklerin tümü.

i.+i (içeceği) 22b/ek3

[=1]

içerü İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı.

i.+de 29a/04

i.+si 25b/11

i.+sine 29b/13

i.+ye 29a/06

[=4]

içmek Bir sıvıyı yutma eyleminin adı.

i. 22b/ek3

[=1]

içün ... diye, maksadıyla, amacıyla.

i. 35a/ek2

i.+(fasid-i garaz içün) 11a/ek2

i.+(sen.üñ-çün) 11b/05

i. 6b/08, 6a/ek1

i.+(3a/02

i.+(çün) 2a/09, 2b/08

i.+(hürmet-çün) 4a/12

i.+(nazirüñ hakk.ı-çün) 4a/11

[=9]

idrak(Ar.) Anlama yeteneği

i. eyle- 38a/12

[=1]

iğtinām(Ar.) Yağmalamak.

i. eyle- 30b/06

[=1]

iğva(Ar.) Şaşırtmak, azdırıp doğru yoldan uzaklaştırmak.

i. et- 29b/ek1
[=1]
ihānet(Ar.) Arkadan vurma, hainlik
etme.
i.+(ihānet-i küffar-ı li' am)
2a/10
[=1]
ihānet-i küffar-ı li' am(Ar.) Alçak
kafirlerin ihaneti.
i. 2a/10
[=1]
iḥsān (< Ar. ḥusn) Bağışlama,
bağışta
bulunma.
i.+ı 16b/ek1
i.+ıyla 4a/01
[=2]
iḥtilāf (< Ar. ḥilāf) Anlaşmazlık,
uyuşmazlık.
i. 5a/ek2, 10a/ek1, 10a/ek1
i.+(ulema-ı iḥtilāf) 13a/01
i. et- 5a/ek2
i. eyle- 6b/ek3, 22b/08
i. ol- 25a/ek1
[=8]
iḥtimāl (< Ar. ḥaml) Mümkün
olma,
imkan dahilinde bulunma, olabilirlik,
olasılık.
i.+dür 39b/ek4
i.+i 39b/12
i. vir- 33b/ek1
i. degüldür 31a/11
[=4]

iḥtirāz(Ar.) Çekinme, kaçınma,
sakinme.
i. 25b/01, 33a/ek3
i. eyle- 26a/ek3
[=3]
iḥtişār(Ar.) Kısaltma, anlama zarar
vermeden açıklama ve ayrıntıları
çıkarak maksadı daha kısa ifade
etme.
i. 6a/ek4, 10a/ek2
[=2]
iḥtiyāc (< Ar. ḥavc) Gerekli olan,
elde
bulunmayan bir şeyin eksikliğini
duyma. **i. kalmazdı 26a/02**
[=1]
iḥtiyār(Ar.) Seçme, tercih etme.
i. et- 37a/ek2
i. eyle- 17b/ek2, 37a/ek2
[=3]
iḥtiyār Düşünmeksizin, elde
olmadan.
i. 29a/12
[=1]
iḥāmet Bir yerde oturmak, yaşamak.
i. 10b/06
i.+i 10b/12
[=2]
iḥdām (< Ar. ḥudūm) Bir şeyi elde
etmek için sebatla ve gayretle
çalışma, sürekli çaba gösterme.
i. 18a/ek2

i.+dur 18a/ek2	i. zamanı 39a/06
i. et- 19a/ek1, 25a/13, 25b/01, 33b/ek1	[=3]
i.+ı 20b/02	ikrām Konuğu ağırlama.
i.+ından 19a/ek1	i.+(zü'l-celal vel-ikrām) 1b/04
[=8]	[=1]
iken Esnasında, ...-dığı / -diği hâlde, ...-dığı / -diği zaman.	İkrime Ebu Cehil'in oğlu.
i. 9a/ek1, 12b/ek1, 19b/05, 35a/ek2, 37a/11	i. 36a/ek3
[=5]	[=1]
iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.	iktifā(Ar.) Önündeki örneğe uyma, arkasından gitme, ardı sıra gitme.
i. 4a/ek2, 6a/ek3, 8b/09, 8b/ek1, 11a/ek1, 25a/ek1, 25a/ek1, 25a/ek1, 28a/ek2, 37a/ek2, 37b/01, 38b/08	i. ol- 6a/ek4
i.+si bile 11a/ek1	[=1]
i.+miz 18a/07	il Ülke, vilayet.
i.+si 25b/ek2	i.+lerinde 19a/07
i.+sinüñ 24a/ek2	[=1]
i. yağı tayife 13a/ek1	İlāh Ar. Bir alanda yaratıcılığı ile hayranlık uyandıran, çok beğenilen, çok tutulan kimse.
i. yüz biñ 32a/06	i. 1b/03
[=18]	i.+(ilāhe'l-alemin) 4b/05
ikinci İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan.	[=2]
i. 4a/ek2, 4a/ek2	ilāhī Ar. Ey benim Allah'ım anlamında Allah'a hitap sözü.
i.+si 16b/11	i. 4a/11
[=3]	[=1]
ikindü Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi, ikindi.	ile İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vâsita, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
i.+ye dek 36a/08	i. 10a/ek1, 16b/13, 23b/13, 26a/05, 37a/11
i. namazını 29b/ek1	[=5]

ilerü Herhangi bir şeye göre daha
ötede olan yer, geri karşıtı.

i. ol- 19a/ek1

[=1]

ilet- Götürmek, yerine
ulaştırmak,
eriştirmek.

i.-diler 31a/07, 36b/08

i.-dük 21a/13

[=3]

ilgā' Ar. Bir şeyin varlığını ortadan
kaldırma.

i.-dı 32b/07

[=1]

'ilm Ar. Evrenin ve olayların bir
bölümünü deneye ve gerçeklere
dayanarak inceleyen ve bunlara
ait yasaları çıkarmaya çalışan
düzenli bilgi, bilim.

'i.+den (ehl-i 'ilmden) 26a/05

[=1]

'ilmi cerh(Ar.) Hadis râvilerinin
güvenilirliklerini inceleyen ilim
dalı. "Bir alet veya söz ile (maddi
veya manevi olarak) yaralamak"
anlamına gelen cerh, hadisi
nakleden bir râviyi bu rivayetin
reddini gerektiren bir kusurla
nitelemek demektir.

'i.+(ilmi cer gibi) 10b/ek1

[=1]

iltifât (< Ar. left) Bir kimseye
gönlünü

alacak şekilde davranma, güler yüz

gösterme, hatırını sorma, ilgilenme,
teveccüh.

i. et- 19b/05

[=1]

īmā' (Ar.) Dolaylı olarak anlatma,
üstü kapalı olarak belirtme;
işaretleme, anıştırma, ihsas.

ī. 3b/ek1

[=1]

imād(Ar.) Dinin direğinin
yükselmesi.

i.+(refi imād-ı din) 2a/10

[=1]

İmām-ı Buhari Buhârâ'da dünyaya
geldi. İslâm Tarihi'nin en meşhur
muhaddislerinden birisidir.

i. 10a/08

[=1]

İmām Hasan Hâzretleri Ali ve
Fâtıma'nın büyük oğulları ve
İslam peygamberi Muhammed'in
ilk torunudur. Şîa, çoğunlukla onu
on iki imamlarının ikincisi kabul
eder.

i. 6a/09

[=1]

İmām Mâlikî Mâlikî mezhebinin
imamı, büyük müctehid ve
muhaddis

İ. mezhebinde 35a/ek1

[=1]

İmām Ömer Hâzretleri İslâm
peygamberi Muhammed'in
sahâbesi ve İslâm Devleti'nin Ebû

Bekir'den sonraki ikinci
halifesidir.
İ. 7b/10
İ.+nden 8a/09, 10a/09
İ.+nüñ 8a/ek1
[=4]
İmām Şafii(Ar.) İslamiyet'in dört
Sünni mezhebinden biri.
İ. mezhebinde 35a/ek1
[=1]

İmāmü'l-Müttakin Doğru yolda
olanların önderi.
İ. 6a/11
[=1]
İmān (< Ar. emn) Allah'a inanma,
dinî
inanç.
İ. getir- 5b/ek2
İ.+a gel- 11b/09
İ.+ı (rayet-i İmānı) 2a/03
İ.+la 5b/02
[=4]
İmān-ı billah İnsanın yaratılmasının
en önemli gayesi ve en büyük
neticesi Allah'a iman etmektir.
i. 16a/02
[=1]
in- Yüksekten veya yukarıdan
aşağıya doğru gelmek.
i.-di 26b/09
i.-üp 21a/11, 28b/09, 29a/05,
36a/ek1

[=5]
‘inād(< Ar. ‘and) Dediğinden
vazgeçmeme, ayak direme, direnme.
i. (defi inad-ı müşrikin) 2a/11
[=1]
İn‘ām-ı āmmi Genel yardım ile
nimetlendirme.
i+ile 4a/02
[=1]
‘ināyet(Ar.) Lutuf, ihsan, iyilik.
i. eyle- 37b/03
i.+iyle (Allahuñ ‘ināyetiyle)
29b/08
[=2]
inbisāt(Ar.) Sâlikin ruhen
rahatlaması ve mânevî neşe içinde
bulunması, bir çeşit vecd ve cezbe
hali.
i. vir- 3a/02
i. virmek üçün 3a/02
i. virmek üçün 3a/02
[=3]
incü İstiridye gibi bazı kavrıkli deniz
hayvanlarının içerisinde oluşan,
değerli, küçük, sert, sedef
renginde süs tanesi.
i.+lerdendür 25b/12
[=1]
insān(Ar.) İki ayaklı, iki elli, aklı ve
konuşma yeteneği olan memeli
canlı ve bu türden olan canlı,
birey, fert.
i.+da 38b/05
[=1]

inşā'llāhü te'ālā Ar. Yüce Allah'ın izniyle.

i. 12a/06

[=1]

ip Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

i.-takup 34b/03

i.takdırup 34a/10

[=2]

'irfān(Ar.) Bilme, anlama, sezme.

'i.+da 19a/ek1

[=1]

irişdür- Yetiştirmek, ulaştırmak, değdirmek.

i.-memege 25a/02

i.-üp 25a/04, 35a/06

i.-zarar irişdürme- 25a/02

[=3]

irte Bir günün veya belli bir zamanın hemen arkasından gelen gün veya zaman.

i. 20a/ek1, 21a/04

[=2]

irüş- Değmek.

i. 4a/ek2

i.-ince 27b/03

i.-memiş-idi 29b/05

i.-mezlerdi 27a/ek2

i.-se 38a/03

i.-üp 28a/07

i.-ür 7a/02, 8b/04

i.-zahm irüş- 29b/05

i.-zarar irüş- 38a/03

[=9]

İsār Bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsan bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması.

i. 18a/ek1

[=1]

ise Koşul eki

i. 11a/ek1, 18b/12, 23a/12

[=3]

isim (Ar.) Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.

i.+i şerifini (ism-i şerifini) 3b/ek1

[=1]

İslām Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz.

Muhammed tarafından

bildirilen din, müslümanlık.

i. 24a/ek1, 34a/06

i.+(himayet-i diyar-ı İslām)

2a/10

i.+(izaz-ı din-i İslām) 10b/12

i.+a 24a/ek2, 36a/ek3

i.+a (ehl-i İslāma) 13a/08

i.+a gelmek 39b/ek4

i. bahadırları 39a/01

i.+da 30a/ek2

i.+dan (sabika-i ehl-i İslāmdan)

24a/08

i.+iyeyi 11a/ek1

i.+ı (asker-i İslāmı) 17b/02
i.+ı (din-i İslāmı) 1b/06
i.+uñ ibtidasında 24a/ek1
i. gazilerine 33a/ek1
i.memleketinde 34b/04
i. memleketini 34a/13
i. padişahları 33b/ek1
[=18]
İslām vilāyeti Müslümanların
yaşadığı ülkeler.
i.+nde 33a/01
[=1]
iste-
i.-di 15a/05
i.-düm 15a/06
i.-mese 13a/ek1
i.-meye 16b/08, 17a/01
i.-mez 16b/02
i.-mezler 10b/10, 16b/ek1
i.-r 24b/ek1
i.-rdi 17b/ek2
i.-rler 9a/ek1, 13b/11, 16b/ek1,
29b/ek2, 37b/ek1
i.-rlerdi 26a/ek1
i.-rseñ 7a/13, 31b/02
i.-rsün 19b/09
i.-rüm 16a/06, 28a/01
i.-ye 16b/09, 16b/12, 16b/12,
17a/01, 35b/08
i.-şehadet iste- 16b/08, 35b/08
i.-şehadet isteye- 16b/12
[=28]
istidā Bir şeyin olmasını Allah'tan
dilemek, istemek.

i. bul- 2b/06
[=1]
istidlāl (< Ar. delālet) Bir delile
dayanarak bir husus hakkında
hükme
varma, bir sonuç çıkarma,
dolayısıyla
anlama.
i. et- 26a/09, 27b/ek2
i. eyle- 39b/06
[=3]
İstifsar(Ar.) Bir şeyin
açıklanmasını, aydınlığa
kavuşmasını isteme, anlamaya
çalışma, sorma.
i. eyle- 14a/02
[=1]
istiḥkāk Hak kazanma, hakkı olma,
hak etme.
i.+larına göre 28a/ek2
[=1]
istilām Öpmek veya el sürmek.
i. et- 27a/ek1
[=1]
istimā' (< Ar. sem') Kulak verme,
dinleme.
i. eyle- 4a/ek1
[=1]
isti'māl Kullanma.
i. olun- 10a/ek1, 10a/ek1
[=2]
'iṣyān Başkaldırı
i.+ı 2a/04

[=1]
iş Bir maksatla yapılan faaliyet,
çalışma, amel.
i. 10a/ek2
i. eyle- 36b/05
i.+ini 6b/ek2
[=3]
‘işāret Ar. Bir şeyin var olduğunu,
meydana çıktığını göstere belirtir,
alamet, emare.
‘i. 25a/ek1
‘i.+dür 22b/13, 37a/ek2
‘i. et- 12a/ek1
‘i. eyle- 5b/11, 12a/09
‘i. ol- 11a/ek2
[=7]
işit- Kulakla algılamak, duymak.
i.-diler 29a/03
[=1]
işitil- Duyulmak.
i.-meye (işidilmeye) 14a/ek2
[=1]
işle- Yapmak.
i.-dügini 7a/06
[=1]
iştiḥār Ün salma, tanınma.
i. 3a/10
[=1]
i‘tibār Saygınlık.
i. 11a/ek2
i. et- 18b/ek1
i. ile (itibarla) 22a/ek2
i. ile 10b/02
[=4]

i‘tikād Bir dinin ibadet dışında kalan
inanç kısmı.
i.+uñ 11b/04
[=1]
‘itimād (< Ar. ‘amd) Güvenme,
emniyet etme, güven, emniyet.
‘i. et- 24b/ek1
[=1]
ittifāḳ(Ar.) Birlik halinde.
i. 9b/02, 11b/09, 18a/01, 18b/03,
23b/03, 26b/02, 27b/05, 28b/01,
28b/06, 29b/05, 36a/03, 36a/ek2,
37a/07
i.+a 11a/ek1, 14a/06
[=15]
iyilik İyi olma durumu; salah.
i.+dür 14b/09
[=1]
‘iyn Göz.
‘i.+(hurul iyn) 25b/13
[=1]
i‘zāz Ağır lama, ikram etme, saygı
gösterme.
i. 10b/11
i.+dan 11a/ek1
i. +ı din 13a/ek1
i. +ı din-i islam
[=4]
izhār-ı fazl Faziletleri açığa vurma,
meydana çıkarma, gösterme,
âşık etme.
i.+na 3b/ek1
[=1]
iztişar-ı kelim

i. 8b/ek1

[=1]

‘izzet Ululuk, büyüklük.

‘i.+üm 25b/08

‘i.+üñe 16a/13

[=2]

K

ķab açmak Yol açmak, çıkış.

k. 23a/ek2

[=1]

Ka’be Mekke’de bulunan,

Müslümanlarca kible olarak kabul
edilen, hac ve umre ibadeti
yapılırken tavaf edilen kutsal yer.

k.+ye 10a/ek1

[=1]

Ka’bel-Aķbār 551 yılı civarında

doğduğı söylenebilir. Yemen’de
yaşayan Zûruayn (Zülkelâ)
soyundan gelmekte olup Hz.
Ömer ve Suheyb-i Rûmî gibi
sahâbîlerden hadis rivayet etmiş,
Resûl-i Ekrem’den mürsel olarak
rivayette bulunmuştur.

k.+dan 16b/07

[=1]

ķabîle(Ar.) Aynı soydan gelen ve bir

başkanın yönetiminde yaşayan
göçebe
topluluk, boy.

ķ.+lerine 27b/09

ķ.+sindendür (beni esed

ķabilesi.ndendür) 27b/ek1

ķ.+sindendür (beni mahzum

ķabilesi.ndendür) 17a/ek1

[=3]

ķabir(Ar.) Mezar.

k.+(azab-ı kabir) 12b/ek1

k.+de 12b/ek1, 12b/ek1

k.+den (azab-ı kabir.den) 6b/05

k.+ine (kabrine) 8a/04

[=5]

ķabûl Bir şeye isteyerek veya
istemeyerek razı olma.

k. et- 38b/04

k. eyle- 21a/07

k. olun- 38a/04

[=3]

ķaç- (Birinden veya bir şeyden)

Kurtulmak için süratle
uzaklaşmak.

k.-acak 19a/ek1

k.-ar gibi 30b/04

k.-dı 34a/03

k.-dıkdan soñra 25b/05

k.-dıkları 24b/13, 27a/06

k.-dılar 13b/06, 27b/01, 30b/09,
31b/13, 32a/10, 37a/10, 37a/ek1,
37b/04, 37b/ek1

k.+dur 20a/ek2

k.-kışın kışın kaç- 36b/09

k.-masunlar 28b/10

k.-mazlardı 18b/ek1

k.-up 36b/09

[=20]

kaçan Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vakta ki, nasıl, ne suretle, ne vakit.

k. 6b/12, 7a/02, 12b/06, 14a/ek3, 17b/10, 20a/ek2, 27a/02, 35a/ek4
[=8]

kaçkın kâfir Bir yerden veya bir işten kaçmış kimse.

k.+lerün 34a/06
[=1]

kaçma (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşma eylemi.

k.+ga 27a/11
[=1]

kadar Ölçüde, derecede, dek, değin.
k. 4a/ek1, 17b/10, 24b/12, 25a/07, 26b/13, 27a/09, 27a/ek2, 28a/ek1, 32b/03, 38b/02, 39b/ek4
[=11]

kader(Ar.) Yazgı.

k.+(sahibü-l-kader) 3a/10
[=1]

kadın Erişkin dişi insan; hatun, hatun kişi, bayan, karı, nisa, zen
k.+uñ 18a/08
[=1]

kadīm(Ar.) Çok eski zamanda var olmuş veya eskiden beri var olan; bayrı.
k.+de (kelam-ı kadim.de) 5a/05
[=1]

kādir(< Ar. kudret) Kudret ve kuvvet

sahibi, yapabilme gücüne malik olan (kimse), muktedir.

k. 35a/ek4

k. idi 26b/02

k.+im 2b/10

k. ol- 9a/ek1, 33b/07, 33b/ek1
[=6]

Ḳādisiye Ġazāsı Kadisiye Harbi (M.636). Sa'd bin Ebî Vakkâs "radiyallahü anh" kumandasındaki İslâm ordusunun, 636 senesinde İranlılara karşı zaferle neticelenen muhârebesi.

k.+nda 30a/01
[=1]

kāfir (< Ar. küfr) Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan birini inkâr eden kimse.

k. 4b/12, 9a/09, 18b/03, 26b/05, 28b/03, 31a/03, 34a/12, 35a/09

k. askeri 31a/07, 32a/11, 32b/11

k. avazesı 13a/ek1

k. cengi 39b/ek3

k. gazasına 28a/13

k.+de 39b/10

k.+den 9a/09

k.+e 8b/08

k.+e (azgın kafir) 39a/ek1

k.+i 20b/04, 30b/11, 35a/ek3, 35b/ek1, 35b/ek1, 39b/11, 39b/ek4

k. ile 20a/05, 35b/04

k.+ler 6b/ek3, 26a/10, 11b/01,
13b/05, 26a/13, 27b/09, 28a/02,
28b/10, 28b/12, 29a/07, 30a/02,
30a/04, 30b/07, 30b/12, 31a/06,
31a/13, 32a/07, 33a/ek3, 33b/03,
33b/13, 35a/06, 36a/ek1, 37a/08,
37a/11, 37a/ek1, 37b/03

k.+ler ile 12b/05, 20a/ek2

k. +ler safı 39a/03

k.+ler safı.na 12b/09

k.+ler yüzi.ne 37b/ek1

k.+lerden 20b/08

k.+lere 2a/13, 13a/09, 19a/ek1,
27b/12, 29a/13, 33a/04, 33b/12,
35a/ek2, 37b/ek1

k.+leri 18b/04, 28a/07, 35a/ek4,
35b/ek1, 35b/ek2, 37a/01, 39b/01

k.+lerle 29a/04

k.+lerün 13b/07

k.+lerün 13a/12, 14a/03, 17b/02,
19a/13, 26b/12, 27b/10, 31b/11,
33b/02), 35a/05

k.+ün 31b/04, 31b/10, 32a/01,
32b/10, 33b/08, 33b/11, 34a/04,
34b/03

[=94]

kāfirzār Kafirlerin diyarı, kafirlerin
yaşadığı yer.

k.+lara 17a/12

[=1]

kafr katı Cehennemde kafirlerin
bulunacağı kat.

k.+nda 35a/ek2

[=1]

kaftān(< **Far. haftān**) Ekserisi
süslü ve
kıymetli kumaştan, boyu diz
kapağına veya topuklara kadar
inen, önden açık, bazısının kolları
yarıya kadar yırtmaçlı, astarsız
hafif üst giyeceği.

k.+larını (rana kaftanları.nı)

34a/09

[=1]

kāgıt(**Far.**) Hamur hâline getirilmiş
bitki
maddelerindeki çok ince liflerin
keçeleştirilmesi sûretiyle îmal
edilen, yazı yazmak, kitap
basmak, sarmak, kaplamak gibi
birçok işte kullanılan ince yaprak.

k. 4a/06

k.ile 19b/10

k.+ı (kagıdı) 19b/11

[=3]

kāh(**Far.**) Bazen, bazı aman, gah.

k. 30b/04, 30b/05, 38b/07

[=3]

kāh kāh Ara sıra, kimi kez, kimi
zaman.

k. 27a/ek1

[=1]

qahr(**Ar.**) İnsanın içine işleyen derin
üzüntü, sıkıntı, keder.

k. et- 25a/07, 25a/10

k. eyle- 25a/13

k. eyleyen 25a/13

[=3]

kal- (Hareket hâlindeki bir şey)

Olduğu yerde durmak, hareketine,
yoluna devam etmemek.

k.-am 18a/12

k.-asun 18a/05

k.-dı 29b/09, 32b/07, 32b/09,
36a/08, 36a/ek3, 36b/07, 37b/ek1,
39a/ek2

k.-dılar 32a/03, 33b/04

k.-kup 37a/ek1

k.-madı 16b/03, 31a/10, 37a/11

k.-mayalum 18a/08

k.-maz 33a/ek2

k.-mış 23b/04, 25a/04, 27a/ek1

k.-sa 35b/13

k.-sun 35b/09

k.-ur 39b/ek1

k.-urlar 33a/ek3

k.-uruz 31b/01

k.-aciz kal- 32a/03, 36b/07,
39b/ek1

k.-baki kal- 18a/05, 29b/09

k. mahrum kal- 18a/08

k.-mebhut kal- 33b/04

k.-öksüz kal- 18a/12

k.-sag kal- 35b/09, 35b/13,
36a/ek3, 39a/ek2

[=37]

kalan Kalma işini yapan.

k. 9a/ek1, 31b/06, 33b/13

k.+ı 28b/13

k. + ını 13b/10

k.+lar 31b/12

[=5]

kalb Çevirmek, döndürmek,
dönüştürmek.

k. et- 39a/ek1

[=1]

kalduur- Bulunduğu yerden yukarıya
doğru hareket ettirmek.

k.-dı 2a/03

k.-dılar 29b/12

[=2]

kalem(Ar.) Yazı yazmaya mahsus,

k. 4a/05, 4a/05

[=2]

kalvir- Öylece kalmak.

k.-e 4b/05

[=1]

kal'ı bih-i tebār-ı müfsidin

Müfsidler yok edenin kökünü
yok etmek.

k. 2a/11

[=1]

kalıl'ül-āmel İş az olmak.

k. 2b/08

[=1]

kalķ- Oturur veya yatar durumdan
çıkararak ayakları üzerinde
doğrulmak, ayak üstü durmak.

k.-alum 33a/04

k.-dı 14a/10

k.-dum 14b/03, 37a/04

k.-duñ 37a/03

k.-up 8a/02, 14a/12, 20a/07,
29a/01, 33a/06

[=10]

kalķan Ok, kılıç vb.nden korunmak

için savaşıların kullandığı
korunmalık.

k. 29b/11

[=1]

kalķma Kalkmak işi.

k.+ga 33b/07

[=1]

kām-bin Bahtiyar, mutlu.

k. 3a/08

[=1]

ķām-ı şevket-i demār-ı mülķidīn

Dinsizleri mahvetme şevkini yok
etmek isteği.

ķ. 2a/12

[=1]

kāmīl(Ar.) Olgun.

k.+i 11a/ek1

k.+i idi 11a/ek1

[=2]

ķan Atardamar ve toplardamarların

içinde dolaşarak hücrelerde
özümleme, yadımlama görevlerini
sağlayan plazma ve yuvarlardan
oluşmuş kırmızı renkli sıvı.

k. 5b/ek3

k.+ı 22a/13

k. saçulduğı birle 16b/10

[=3]

ķanda Kan içinde.

k. 20b/12

[=1]

ķandır- Aldatmak.

k.-a 25a/03

k.-dı 5a/13

k.-dum 19b/01

k.-up 33a/08

[=4]

ķanķı Adı geķen hususla, iki veya

daha

fazla şeyden neyin veya kimin

kastedildiği öğrenilmek istendiği

zaman kullanılan soru sıfatı.

k. 8a/10

k.+muz 18a/09

k.+sı 11a/ek1, 11a/ek1, 13a/ek1,
13a/ek1

k.+sıdur 11a/08

k.+sından 7a/13

[=8]

ķanlı Kan bulaşmış.

k. 20b/10, 21a/12, 21b/07,

22a/ek3

[=4]

ķapa- Bir açıklığı örtmek için bir

şeyi, açık yerin üzerine getirmek.

k.-yıp 7a/12

[=1]

ķapan- Kapalı duruma gelme.

ķ.-duğı 6b/ek3

[=1]

ķapu Bir yere girilip çıkılırken

içinden

geçilen yer.

ķ. 29a/06

[=1]

kār-ı mu'tavīl Gözyaşı.

k. 2a/13
[=1]
ķara Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü; toprak.
ķ.+da 5b/ek3
[=1]
ķara toprak Mezar.
k. 21a/10
[=1]
ķarañlık Işık olmama durumu.
ķ.+ında (karañlığında) 26b/04
[=1]
ķarı Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın.
ķ.+yı 18a/02
[=1]
ķarın İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi, mide. k. ağrısıyla 17a/09
ķ.+ı (karnı) 24a/02
ķ.+ından (karnından) 22a/09, 22a/ek1
ķ.+ını (karnını) 29a/07
[=5]
ķarındaş Kardeş.
ķ.+ımız 21b/04, 21b/05
[=2]
ķarīb(Ar.) Yakın.
ķ. 18a/ek1
ķ.+inde 26b/ek1, 28b/02
ķ.+ine 23b/10
[=4]

ķarşu Mukabil, karşılık olarak; karşı, öte taraf.
ķ. 20a/11, 21b/08, 25a/12
ķ. tur- 9b/13, 10a/02
[=5]
ķaşabatih-i ipek İpek Kasabası, Kosovada bulunan bir kasabadır.
ķ. 2b/10
[=1]
ķaşd Ar. Niyet, istek, amaç, gaye.
ķ. et- 10b/09, 32a/08, 35a/ek2
ķ. eyle- 27a/11, 36a/03
ķ. eyleyen 34b/06
ķ.+ı 2a/13, 13a/04, 16a/03
ķ. ile 26a/13, 37b/09
[=11]
ķāsıd Kasteden, bir şeyi yapmaya niyet eden.
ķ.+dur 10a/ek2
ķ.+lara 3a/01
ķ.+laruñ 13a/ek1
[=3]
ķaşıde(Ar.) On beş beyitten az olmayan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı şiir türü.
ķ. ile 39a/ek2
ķ.+lerinde 39a/ek2
[=2]
ķat Tabakalar veya sıralar halinde bulunan şeylerin her bir tabaka veya sırası.

ķ.+ında (Hak Teala katı) 38a/04
ķ.+ında 10a/ek2, 13a/ek1,
22a/ek1, 22b/ek3
[=5]

ķat- Bir Şeyin içine, ũstũne veya
yanına
niteliğini değiştirmek veya
niceliğini
değiştirmek veya niceliğini
artırmak için başka bir Şey
eklemek, karıştırmak.

ķ.-alar 5a/ek1
[=1]

ķatl (Ar.) Ŗldũrme, Ŗldũrũlme.

ķ. et- 35a/ek2, 35b/ek1
ķ. eyle- 18b/02, 35a/ek3, 35b/ek2
ķ. eyleyen 35b/ek1
ķ.+i 39b/ek4
ķ.+ine 36a/ek2
ķ. olan 11a/ek1
ķ. olun- 5b/ek3, 17a/06, 17a/07,
34a/01, 35a/ek3, 35b/ek1
[=15]

ķatl ũ nehb Ŗldũrme ve yağmalama.

ķ. 32a/01
[=1]

ķatre(Ar.) Damla.

ķ. deňlũ 4a/ek1
[=1]

ķavī (< Ar. ķuvvet) Gũlũ,

kuvvetli.
ķ 19a/ek1
ķ+dũr 18a/03
ķ idi 18a/01

ķ ol- 24b/03
[=4]

ķavim Ar. Aynı soydan gelen, dil,
tŖre ve kũltũrleri ortak insan
topluluğu, budun.

ķ. 18b/ek1, 27b/09
ķ. 38a/01
[=3]

ķavra- Her yŖnũyle iyice anlamak.

ķ.-yup 30b/10
[=1]

ķaydu Kaygı, keder, hũzũn.

ķ.+mı 18a/13
[=1]

ķayu Hangi, hangisi.

ķ.+sını 28b/10
[=1]

ķaz- Toprağı herhangi bir Şeyle yarıp
eŐserek yerinden çıkarmak.

ķ.-ıyup 21a/03
ķ.-up 18b/06
[=1]

ķefen Ŗlũnũn gŖmũlmeden Ŗnce

sarıldığı beyaz bez; ķefen bezi,
yakasız gŖmlek, yakasız mintan.

ķ. eyle- 12a/13
[=1]

ķefil Borcunu Ŗdemeyenin veya

verdiği sŖzũ yerine getirmeyenin
bũtũn sorumluluğunu ũzerine alan
kimse.

ķ.+dũr 6a/07, 16a/03
[=2]

kel benān Eller ve parmaklar.

k. 39b/ek1

[=1]

kelām Ar. Söyleyiş, söyleme.

k. Allāh 23b/11

k. (iztişar-ı kelām) 8b/ek1

k. (kelam-ı kadim.de) 5a/05

k.+ı 17b/ek1

k.+ı cemiyed 15a/11

k.+ında 8b/ek1

k.+uñ 23a/ek2

[=7]

kelām-ı kadim Başlangıcı olmayan,
eski, ezelî, Kuran-ı Kerim.

k.+de 5a/05

[=1]

kelamullah Allah'ın sözleri, ayetler.

k.+da 5a/ek2

[=1]

kelime-i şehadet Allah'tan başka

ilâh bulunmadığına, Hz.

Muhammed'in O'nun kulu ve

elçisi olduğuna inanmayı ve bunu

sözle belirtmeyi ifade eden bir

terkip.

k.+den soñra 17b/04

[=1]

kemāl Ar. Bir kimsenin manevi

meziyetler, ahlak, ilim ve fazilet

bakımından tam bir olgunluğa

erişmiş olması durumu.

k. (fazl u kemāli) 4a/ek2

k. (vasf-ı kemāline) 4a/04

[=2]

kemlū Metinde güçlü anlamındadır.

k. 30a/05

[=1]

kemük İnsanda ve omurgalı

hayvanlarda

vücudun çatısını meydana

getiren ve

yumuşak kısımlara destek olan

beyazımsı sert organların ortak

adı.

k. agrısı 37a/ek1

k.+i 24a/08

k.+lerini 21a/11, 21b/12, 22a/05

[=3]

kenār (Far.) Bahsedilen şeyin

yakınındaki yer, yan.

k.+a 30a/13

[=1]

kerāmet Ermiş kimselerin

gösterdiklerine inanılan, doğaüstü,

şaşkınlık uyandırıcı davranış veya

durum.

k. 18a/ek1

[=1]

kerem (Ar.) Ruh asaletinin gereği

olan

cömertlik, alicenaplık.

k. eyle- 20b/10

[=1]

kerīme (< Ar. kerem) Ulu, büyük,

şerefli, aziz.

k.+de (ayat-ı kerimede) 5a/09

[=1]
kes- Parçalara ayırmak.
k. 39b/08
k.+ile (kesmekle) 39b/ek1
k.-di 36a/05, 39a/12
k.-eler 39b/ek2, 39b/ek2
k.-üp 20a/02, 20b/13, 21b/06,
27a/05, 33b/11
[=11]
kesb Ar. Kazanma.
k. 23a/ek2
[=1]
kesil- Parçalara ayrılmış olmak.
k.-di 37a/ek1
[=1]
kesirü'l emel İsteği, emeli çok
olmak.
k. 2b/08
[=1]
keskin Çok kesici, iyi kesen.
k. 38b/ek1
[=1]
keskinlik Keskin olma durumu.
k. 38b/ek1
[=1]
Kesme Parçalara ayırma.
k. 39b/ek1
[=1]
kesr olunan Kırılan, parçalanan.
k. 37a/ek1
[=1]
kesret Çokluk, bolluk, fazlalık.
k.+dür 6a/ek2
k.+i 37a/ek2

k.+leri 33b/ek1
[=3]
keyfiyet Bir şeyin taşıdığı şu veya bu
hal, nasıl ve ne türlü olduğu,
varlıklar arasındaki farkları
meydana getiren durum, vasıf,
nitelik
k.+le 22b/07
[=1]
kez Defa, kere, sefer.
k. 9b/12, 16a/08, 19a/05, 21a/05,
22a/03
[=5]
kezâlik(Ar.) Bu da öyle, yine öyle,
kezâ. k. 3a/ek3, 32b/07
[=2]
ķibāb Kubbeler.
ķ.+ı (cenab-ı devlet ķibābı)
4b/02
[=1]
ķıl- Etmek, eylemek, yapmak.
ķ. 7b/10, 9b/13
ķ.-asın 4a/10
ķ.-dı 5b/02, 8a/03
ķ.-ma 7b/12
ķ.-mıŝça 6a/06
ķ.-hatem ķıl- 4a/10
ķ.-mukarin ķıl- 5b/02
ķ.-namaz ķıl- 6a/06, 6a/ek1, 9b/13
[=11]
ķılan Yapan.
k.+uñ 6a/ek1
[=1]

kılıvir- Yapıvermek, hızlı bir şekilde yapmak.

ķ. -e 10a/06

[=1]

kılıç Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah; tığ.

ķ. 29a/09, 33a/11

ķ.+ı harbiyye 10a/02

ķ.+ımuz (kılıcımuz) 31b/08

ķ.+ını (kılıcını) 11b/07, 28b/10, 36b/10, 37b/ek1

ķ.+ıyla (kılıcıyla) 2a/03

ķ.+ile (kılıçla) 36a/04, 39b/02

[=11]

kılıçdan geçür- Öldürmek.

ķ. 28a/07, 37b/06

[=2]

kımıl-da- Yerinden oynamak, hareket etmek.

ķ.-madı 33b/05

[=1]

kın Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı.

ķ.+ına 11b/07

[=1]

ķındur- İkna etmek, kandırmak.

ķ.-dı 2a/05

[=1]

ķır- Sağlam durumdan çıkarıp bozmak.

k.-dılar 37b/05

[=1]

ķırıl- Kırılmak, parçalara ayrılmış olmak.

k.-mak 18a/04

k.-ur 37a/ek2

[=2]

ķırķ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.

k. 26b/06

[=1]

ķısām Bölümler.

k.+dan 10b/10, 11a/03

[=2]

ķısm Ar. Bir bütünün bir bölümü.

k. 10b/10, 11a/02

k.+a (kısmı) 10b/01, 11a/ek2

k.+dur 18a/ek2, 24b/06

[=5]

ķısm-ı evvel İlk bölüm.

ķ. 10b/03

ķ.+dendür 11b/ek2

[=2]

ķısm-i şālis Üçüncü bölüm.

k. 11a/01, 12b/ek2

k.+dendür 11b/ek1

[=3]

ķısm-ı şānī İkinci bölüm.

k. 10b/11

[=1]

ķısmet Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumu; nasip, behre.

k.+e 9a/ek1

[=1]

kıssa Ar. Kısa hikaye, ibretli hikaye,
fıkra, rivayet.

k.+sı 17b/ek2, 22a/02işte, 27b/ek2

k.+yı 39a/ek2

[=4]

kıtāl Birbirini öldürmek, savaş.

ķ. eyle- 35a/ek3, 39a/07

ķ.+inden 13a/ek1

ķ.+ine 13a/ek1

ķ. olun- 12b/01

[=5]

ķıta'ser Bölüm başı.

k. 11b/03

[=1]

ķıy- Öldürmek, canını almak.

ķ.-dılar 2a/06

ķ.-dugı 14b/09

[=2]

ķıyāmet Ar. Semavi dinlerdeki ortak

inanişā göre takdir edilen zamānı
gelince bu ālemin ve bu ālemdeki
canlı cansız her şeyin bir anda
mahvolup yok olması, ölülerin
dirilmesi, ahiret hayatının
başlaması olayı ve bu olayın
meydana geldiği zaman.

ķ. 6b/ek3, 12b/ek1

ķ.+(ķıyāmet gününde) 7a/05

ķ.+de 5a/ek1, 22a/08, 22a/13,
22a/ek1

ķ.+den (humul-u ķıyāmetden)
6b/06

ķ.+e 6b/03, 6b/06

ķ.+e dek 9a/10, 9a/11, 9a/12

ķ.+te 7a/04

ķ. korkusıdur 6b/ek3

[=15]

ķıyāmet günü Semavi dinlerdeki

ortak

inanişā göre takdir edilen zamānı
gelince bu ālemin ve bu ālemdeki
canlı cansız her şeyin bir anda
mahvolup yok olması, ölülerin
dirilmesi, ahiret hayatının
başlaması olayı ve bu olayın
meydana geldiği gün.

ķ.+nde 7a/05

[=1]

ķıyās Ar. Bir şeyi diğerk bir şeye göre
değerkendirme, başkark bir şeye

benzeterek

hakkında hüküm verme,

karşılaştırmak,

mukayese etme.

ķ.+ile (ķıyasla) 38b/13

[=1]

ķız Dişik çocuk.

ķ.+cagız 21b/02

[=1]

ķi(Far.) Bir bağlaç.

k. 1b/05, 2b/03, 2b/05, 2b/10,
2b/11, 3a/06, 3a/ek1, 3a/ek2,
3a/ek3, 3b/ek1, 3b/ek1, 4a/ek1,
4a/ek1, 4a/ek2, 4a/ek2, 4a/ek2,
4a/ek2, 5a/ek1, 5a/ek1, 5a/ek2,
5b/ek1, 5b/ek1, 5b/ek2, 5b/ek2,
5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek3, 5b/ek4,
6a/10, 6a/11, 6a/ek1, 6b/01,

6b/04, 6b/04, 6b/05, 6b/08, 6b/11,
6b/11, 6b/ek2, 7a/01, 7a/05,
7a/08, 7a/09, 7b/01, 7b/05, 7b/07,
7b/09, 7b/11, 7b/12, 8a/07, 8a/09,
8a/10, 8a/11, 8a/ek1, 8a/ek1,
8b/02, 8b/04, 8b/07, 8b/08, 8b/08,
8b/13, 8b/ek1, 9a/07, 9a/08,
9a/08, 9a/08, 9a/ek1, 9a/ek1,
9a/ek1, 9b/03, 9b/05, 10a/01,
10a/09, 10a/10, 10a/ek1, 10a/ek1,
10a/ek1, 10a/ek2, 10a/ek2,
10b/03, 10b/11, 11a/01, 14b/08,
11a/04, 11a/05, 11a/09, 11a/11,
11a/13, 11a/ek1, 11a/ek1,
11a/ek1, 11a/ek1, 11a/ek1,
11a/ek2, 11a/ek2, 11b/02, 11b/06,
11b/13, 12a/03, 12a/09, 12a/11,
12a/13, 12b/02, 12b/05, 12b/ek1,
12b/ek1, 12b/ek1, 13a/02, 13a/06,
13a/07, 13a/10, 13a/11, 13a/ek1,
13a/ek1, 13a/ek1, 13a/ek1,
13a/ek1, 13a/ek1, 13b/11,
13b/ek1, 14a/02, 14a/02, 14a/11,
14a/13, 14a/ek2, 14b/01, 14b/08,
14b/ek1, 15a/02, 15a/03, 15a/06,
15a/11, 15a/13, 15a/ek1, 15b/02,
15b/06, 15b/08, 15b/09, 15b/13,
15b/13, 16a/01, 16a/06, 16a/07,
16a/09, 16a/10, 16a/11, 16b/01,
16b/03, 16b/05, 16b/07, 16b/08,
16b/11, 16b/13, 16b/ek1, 17a/03,
17a/04, 17a/05, 17a/11, 17a/ek1,
17b/01, 17b/06, 17b/09, 17b/11,
18a/03, 18a/11, 18a/ek1, 18a/ek2,

18a/ek2, 18b/05, 19a/02, 19a/11,
19a/ek1, 19a/ek1, 19b/07, 19b/08,
19b/12, 19b/12, 20a/03, 20a/04,
20a/09, 20a/12, 20a/13, 20a/ek1,
20a/ek1, 20b/02, 20b/13, 21a/08,
22a/10, 22a/11, 22a/ek1, 22a/ek2,
22b/05, 22b/09, 23a/03, 23a/04,
23a/07, 23a/10, 23a/ek1yani(i),
23a/ek2, 23b/02, 23b/07, 23b/11,
24a/09, 24a/12, 24a/13, 24a/ek2,
24a/ek2, 24b/06, 24b/08, 24b/12,
25a/06, 25a/06, 25a/09, 25a/ek1,
25a/ek1, 25a/ek1, 25a/ek1,
25a/ek2, 25b/03, 25b/04, 25b/05,
25b/ek2, 26a/01, 26a/03, 26a/03,
26a/05, 26a/06, 26a/10, 26a/11,
26a/13, 26a/ek1, 26a/ek1,
26a/ek3, 26b/01, 26b/11, 26b/13,
26b/ek2, 27a/07, 27a/ek1,
27a/ek2, 27b/08, 27b/12, 27b/ek1,
28a/11, 28a/ek1, 28b/03, 28b/07,
29a/05, 29a/07, 29b/ek1, 29b/ek2,
30a/01, 30a/05, 31a/07, 32a/02,
32a/03, 32a/04, 32a/13, 32a/13,
32b/06, 32b/08, 33a/04, 33b/07,
33b/13, 33b/ek1, 33b/ek1,
33b/ek1, 33b/ek1, 34b/03, 34b/05,
35a/ek3, 35b/04, 35b/06, 35b/07,
35b/07, 35b/10, 35b/ek1, 35b/ek1,
35b/ek1, 35b/ek1, 35b/ek2,
36a/09, 36a/ek2, 36b/02, 36b/08,
36b/09, 37a/09, 37a/ek2, 37b/07,
37b/09, 37b/ek1, 38a/02, 38a/06,
38a/07, 38b/01, 38b/07, 38b/07,

39a/08, 39a/11, 39b/05, 39b/07,
39b/11, 39b/ek1, 39b/ek2,
39b/ek2, 39b/ek3, 39b/ek3,
39b/ek4, 39b/ek4, 39b/ek4
[=310]

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma,
yetiştirme, elverme, kafi olma.

k. 3b/ek1

[=1]

kilise Hristiyanların ibadet etmek
için toplandıkları yer.

k. 28b/02

k.+nũñ 28b/09, 29a/03

k.+ye 28b/07

k. kapusına 29a/05

[=5]

kim 1. Bağlaç olan ki.

k. 2a/03, 2a/06, 4a/09, 17a/11,
24b/05, 25b/07, 25b/10, 32a/08,
38a/10

[=9]

2. Hangi kimse anlamında soru
zamiri.

k. 6b/05, 8a/07, 9a/08, 15b/09,
16a/01, 35a/ek3, 35b/07, 35b/10,
39a/12, 39b/ek3

k. +e 28a/ek1

k.+dür 17a/04

[=12]

kimesne

Herhangi bir kişi, kim olduğu

bilinmeyen kişi, kim olsa.

k. 7b/09, 7b/09, 7b/11, 7b/13,
11b/01, 11b/09, 12b/03, 12b/12,
13a/ek1, 13b/03, 14b/04, 14b/11,
14b/12, 16a/12, 16b/12, 17a/01,
17b/13, 19a/12, 19a/ek1, 24b/ek1,
25a/13, 26b/01, 31a/01, 38a/11,
38b/12

k.+idi 17a/ek1, 23b/02

k.+idiler 36a/ek1

k. ile 26b/06

k.+nũñ 3b/ek1

[=30]

kimi Kimisi, bazısı.

k. 6b/ek2, 6b/ek2

k.+ne 27b/ek3

k.+ni 34a/07, 34a/07, 37b/05,
37b/06

[=7]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu
bilinmeyen kişi, kim olsa.

k. 6a/05, 6a/ek1, 8b/ek1, 9a/ek1,
9b/02, 11a/11, 12b/13, 13a/ek1,
16b/09, 23a/10, 24a/07, 24a/09,
25b/04, 26a/06, 26a/10, 26a/13,
28a/ek2, 30a/06, 32b/01, 33b/ek1,
33b/ek1, 35a/06, 35b/04, 35b/11,
37a/01, 37a/ek2, 37b/02, 37b/ek1,
38a/ek1, 38b/01, 39a/08, 39b/13,
39b/ek2

k.+den 12a/07, 26a/06, 37a/11

k.+dür 7b/04, 7b/07, 17a/05,
24b/08, 24b/12, 25b/05, 25b/ek2

k.+idi 35a/ek2, 39a/02

k.+imış 29b/03

k. ile 28b/05, 37b/ek1

k.+ler 6b/ek2, 7a/07, 22b/10,

25a/ek1, 26a/08, 39b/05, 39b/ek4

k.+lerdür 10b/03, 10b/11, 11a/01

k.+leri 29b/ek1

k.+leridür 10b/ek1

k.+lerün 11a/ek1

k.+lerün 11a/06

k.+nüñ 8a/10, 8b/01, 8b/05,

12a/07, 14b/10, 15a/ek1, 22b/07,

25a/11

k.+ye 5a/ek2, 7a/04, 9a/10,

16a/03, 28a/ek1, 35a/ek2, 38b/ek1

k.+yi 6b/ek1, 12a/09, 15a/01

[=78]

kirāmen kātībīn Sağdaki ve soldaki
melekler.

k. 4a/07

[=1]

kişi İnsan, adam, kimse.

k. 2b/03, 6a/12, 6b/01, 6b/ek2,

7a/05, 8b/ek1, 12a/ek1, 14a/13,

22a/ek1, 24a/04, 24b/09, 25a/07,

33a/07, 38b/08

k.+nüñ 7b/13, 8a/03, 12a/11

k.+ye 12a/13, 15a/08

[=19]

kitāb(Ar.) Bir araya getirilmiş yazılı
veya basılı yapraklardan meydana
gelen bütün.

k. 4a/05, 22a/ek2

k.+a 22a/ek2

k.+ını (kitabını) 3a/ek2

k.+larında 10a/09, 24a/11

[=6]

kitāb-ı ḥadīṣ Hadis kitabı.

k.+de 13a/09

[=1]

Kitâbet Doğru ve düzgün yazma

sanatı · kompozisyon, tahrir,

yazmanlık, kâtiplik.

k. 22a/ek2

[=1]

ko- Bk. koy

ķ.-dı 5a/13, 27a/05, 27b/04

ķ.-dılar 33b/12

ķ.-maduk 5a/ek2

ķ.-dular 2a/07, 39a/ek2

ķ.-dum 21a/01

ķ.-dum (göme kodum) 21a/03

ķ.-man 29a/11

ķ.-mayalum 18a/03

ķ.-mayup 14b/09

ķ.-muşlardı 30a/05

ķ.-rdı 27b/ek3

ķ.-ad ko- 39a/ek2

ķ.-ala ko- 27b/ek3

ķ.-dike ko- 27a/05, 27b/04,

33b/12

ķ.-eksük koma- 5a/ek2

[=20]

ķoca- Büyümek, yaşlanmak.

k.-mışdı 17b/08

[=1]

ķoç Damızlık erkek koyun.

ķ.+ı 6b/ek3

[=1]
kol İnsan vücudunda omuz başından
parmak uçlarına kadar uzanan
bölüm.

ķ. 2a/04

ķ.+una 36b/07

ķ.+unı 36a/09

ķ.+unı (sol kolunı) 36b/06

ķ.+unu 36a/07

ķ. kemügi 37a/ek1

[=6]

kolay Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden
yapılan, güçlüğü olmayan (iş).

ķ. 36a/04

[=1]

kon- Koyma işi yapılmak.

k.-dugı 32b/10

k.-updur 23b/08

k.-ur 22a/ek2

k.-ad kon- 22a/ek2

[=4]

koñ Bir şeyin üzerinde yatar halde
olmak.

ķ. ol- 17b/11

[=1]

korķ- Korku duymak, ürkmek,
çekinmek.

k.-ar 24b/ek1

k.-dılar 37a/ek1

[=2]

korķak Korkma eyleminde bulunan.

ķ. 24b/02, 24b/03

[=2]

korķaklık Korkak olma durumu.

k. 24a/ek1

[=1]

korķu Bir tehlike veya tehlike
düşüncesi karşısında duyulan
kaygı, üzüntü.

ķ. 33a/ek2

ķ. (kıyamet korkusıdur) 6b/ek3

ķ.+sı 6b/ek3

ķ.+sundan 11a/07

ķ. üzere ol- 9a/09

[=5]

korlu k.+durur 23b/09

[=1]

koru- Muhafaza etmek.

ķ.-rdı 27a/04

ķ.-yup 37b/01

[=2]

koy- Bir şeyi bir yere bırakmak, belli
bir yere yerleştirmek.

ķ .-a 5b/ek2

ķ.-alar 39b/ek2

ķ.-ar 16a/04, 35b/ek1, 35b/ek1

ķ.-arlar 5a/ek1

ķ.-maz 35b/ek1

ķ.-up 6b/ek2

[=8]

koyun Geviş getirenlerden, eti, sütü,
yapağısı ve derisi için yetiştirilen
evcil hayvan (Ovis aries).

ķ. 35a/ek1

[=1]

köpek Köpekgillerden, boy ve biçim
bakımından pek çok cinsi olan,
çok iyi koku alan, sadık, bekçilik

ve avcılık gibi işler için beslenen
memeli hayvan (Canis familiaris).

k. 35a/ek1

k. gibi 35a/ek1

k.+i (köpeği) 35a/ek1

k. ile (köpeklerle) 35a/05

k.+ün(köpegün) 35a/02

[=5]

köpri Herhangi bir engelle ayrılmış
iki yakayı birbirine bağlayan veya
trafik akımının, başka bir trafik
akımını kesmeden üstten
geçmesini sağlayan ahşap, kâgir,
beton veya demir yapı.

k. 30a/04, 30b/01

k. başı 30a/09

k.+de 30a/07

k.+den 30b/07

k.+nün 30a/04

k.+yi 30b/03

[=7]

köşk Bahçe içinde yapılmış süslü ev;
kasır.

k. 25b/11

k.+de 25b/12

[=2]

kudret Ar. Kuvvet, güç, takat,
iktidar.

k.+ince 2b/04

k.+indedür 16a/06

[=2]

kudim Adım, ayak.

k. bas- 32a/12

[=1]

kul Tanrı'ya göre insan.

k.+a 25b/10, 31b/09

k.+da 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3,
6b/ek3, 6b/ek3

k.+ı 35b/ek1

k.+lar 5b/ek3

k.+larına 10a/05

k.+larum 19a/06

k. ol- 14b/04

k.+umı 25b/07

k.+uyla 26b/03

[=14]

kulağ Başın iki yanında bulunan
işitme
organı.

k.+ın (kulagın) 39b/ek2

k.+ların 39b/08

[=2]

kulavuz Yol gösteren, rehber.

k. ol- 27a/07

[=1]

kulavuzluk Kılavuz olanın yaptığı
iş, yol gösterme.

k. 5b/ek2

[=1]

kullan- (Bir şeyden) Hangi işe
yarıyorsa o maksatla yararlanmak.

k.-alar 17b/06

[=1]

kulluk Kul olma.

k.+a (kulluga) 15a/01

[=1]

kur- Kurtulmasını sağlamak; bir
canlıyı bir tehlikeden,

mahvolmaktan, helak olmaktan
uzaklaştırmak, halas etmek.

k.-dı 27a/07

[=1]

Qur'ân Allah tarafından gönderilen

ilahi kitapların sonuncusu olan

Kur'an'ı Kerim.

Q. 7b/07, 8a/11

Q.+(ayat-ı kerime-i

kuraniyyeden) 3a/03

Q.+da 5a/ek2, 37a/ek2

Q.+ı mucidde 15a/11

Q. okıdum 21a/02

[=7]

Qureyş Hz. Peygamber'in mensup

olduğu Arap kabilesi.

Q.+(Qureyş kafirlerinden)

13b/02

Q.+i 36a/ek2

Q. kafirlerinden 13b/02

Q. tayifesinde 36a/ek2

Q. tayifesinden 17a/ek1, 27b/ek1

[=5]

kursak Kuşların yemek borusu

üzerinde bulunan, yiyeceklerin
toplandığı torba biçiminde şişkin
organ.

q.+ındadur (kursagındadur)

23a/ek1

q.+ından (kursagından) 22a/08,

22a/ek1

[=3]

kırtar- Kurtulmasını sağlamak; bir

canlıyı bir tehlikeden,

mahvolmaktan, helak olmaktan

uzaklaştırmak, halas etmek.

q.-dum 37a/04

q.-duñ 35a/08

q.-ır 5a/12

q.-ur 5b/ek2

[=4]

kırtarma Kurtarmak eylemi.

q.+ga 25a/05

[=1]

kırtul- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir
durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak,
selamete çıkmak, halâs olmak.

q.-avuz 31b/08

q.-dı 37a/ek1

q.-maga 14b/04

q.-mağ 11a/02

[=4]

kuşūr Bozukluk.

k.+la 4a/ek2

[=1]

kuş Yumurtlayan omurgalılarından

gagalı,

iki ayaklı, iki kanatlı, vücudu tüylerle
kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.

k.+lar 21b/12, 22a/04, 22a/08,

22a/ek1, 22a/ek1, 27a/ek2

[=6]

kuşan- Beline kuşak, kılıç, kemer

vb. şeyler bağlamak; takmak.

q.-dı 36b/10

[=1]

kuşat- Çevresini sarmak;

çevrelemek, çevirmek, sarmak,
abluka etmek, ablukaya almak,
ihata etmek, muhasara etmek.

ķ.-dılar 33b/09

[=1]

kuşluk Günün sabahla öğle
arasındaki bölümü, kuşluk vakti.

ķ.+a dek (kuşluga dek) 32b/09

ķ. zamanından 36a/08

[=2]

ķuvvet(Ar.) Fiziksel güç, takat.

ķ. 13a/08, 28a/ek1, 38b/06

ķ.+i 34b/02

ķ.+ini 27b/ek2

ķ.+leri 33b/ek1

[=6]

ķuvvetlü Güçlü, genç.

ķ. 24b/01, 24b/03

[=2]

küçük Yaşça çok küçük.

k.+cük (küçücük) 21b/01, 21b/05

[=2]

küçüklük Küçük olma durumu.

k.+de 36a/ek2

[=1]

küffār Kafirler.

k. 5b/10

k.+(ihanet-i küffar-ı liam) 2a/10

[=2]

küfr Küfür.

k.+(küfr ü tuğyānı) 1b/07

[=1]

küfr ü tuğyān İsyan ve küfür.

k.+ı 1b/07

[=1]

kütük Metinde omuz anlamındadır.

k.+üyle (kütügüyle) 37b/01

[=1]

L

la`b(Ar.) Oyun, şaka.

l. 30b/04

[=1]

lafz(Ar.) Gerek anlamlı olsun

(kelime), gerek anlamı başka
kelimelerle ortaya çıksın (edat)
ağızdan çıkan veya yazılan söz.

l.+ıyla (lafzıyla) 10a/ek1

[=1]

lahd(Ar.) Bir tarafına meyilli olan
çukur, mezar.

l. 21a/03

[=1]

lāhiqa(Ar.) Bir yazıya eklenen

kısım, zeyil.

l. 17b/ek2

[=1]

laķab(Ar.) Bir kimse veya aileye
herhangi bir münasebetle asıl
adından başka sonradan takılan
ad, takma ad.

l.+ı 36a/ek2

[=1]

laṭīf(< Ar. leṭāfet) Zevk ve ruh

okşayıcı

ince bir güzelliğe sahip olan, hoş,
nazik, yumuşak.

l. 9b/03

l.+(eser-i latif) 6a/03

l.+ol- 26b/ek2

[=3]

laṭīfe(Ar.) Şaka.

l. 14b/11, 35a/01

[=2]

lāyık(< Ar. liyākat) Uygun, yaraşır,
münasip.

l. 26a/ek3

l. dur 4a/ek2

l. ile (layıkla) 17b/02

l.degüldür 39b/09

[=4]

lāzım(Ar.) Gerekli, lüzumlu.

l. 4a/ek2, 10b/05

l.+dur 2b/03

l. gel- 25a/11

l. ol- 8a/08, 26b/ek1

[=7]

lazıme Yapılması gerekli olan şey.

l.+yi 10b/08

[=1]

levazım-ı ta'zīm Gerekli olan

hürmet, saygı.

l.+den 10b/07

[=1]

li'am(Ar.) Alçak, aşağılık, pinti

kimseler.

l. (ihānet-i küffar-ı liam) 2a/10

[=1]

liva Bayrak.

l.+(taht-ı liva-i saadet.inde)

4b/04

[=1]

lūṭuf(Ar.) Bağış, bağışlama, ihsan,
kerem, cömertlik.

l. ile(lūtufla) 25a/02

[=1]

M

mā'dā Ar. -den başka, gayri.

m. 18b/ek1

[=1]

mābeyn Ar. İki şeyin arası, ara.

m.+inde 10a/ek1, 23a/ek2

m.+ündedür 17a/ek1

[=3]

ma'būd (< Ar. 'ibādet) Kayıtsız

şartsız

kulluk edilmeye layık olan, kendisine
ibadet olunan varlık, ilah, Allah.

m.+(hizmet-i mevla-yı mabud)

10b/08

[=1]

mādāmki Başına getirildiği cümleyi

“değil mi ki, -diği için, -diğine

göre” gibi anlamlarla daha sonraki

cümleye bağlar.

m. 8a/ek1

[=1]
ma'den (< **Ar. ma'din**) Cevher.
m. 32a/06
[=1]
mağāra Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu; in.
m. 9b/04
m.+sında 9b/07
[=2]
mağfiret(**Ar.**) Bağışlama.
m. 5b/ek1
[=1]
mağfūr (**Ar.**) Bağışlanmış, affedilmiş.
m. 3a/ek2
[=1]
mağrib vilāyeti Batıdaki ülkeler.
m.+nde 23b/03, 31a/02
[=2]
maḥal (< **Ar. ḥulūl**) Yer, mekan, mevki, cay.
m.+de 9a/08, 25b/ek2
m.+inde 25a/ek1
[=3]
maḥalle (< **Ar. maḥall**) Şehir, kasaba,
nahiye ve büyük köylerin, çeşitli isimlerle birbirinden ayrılan ve idari yönden bir muhtarlığa bağlı olan kısımlarından her biri.
m.+sine 21b/01
[=1]

māhiyyet(**Ar.**) Nitelik, öz, asıl, esas; özlük, vasıf.
m.+i 23a/11
[=1]
maḥmūr(**Ar.**) Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan.
m. ol- 33b/07
[=1]
maḥrūm(**Ar.**) Yoksun.
m. eyle- 19a/04
m. kal- 18a/08
[=2]
maḥşūş (< **Ar. ḥuşūş**) Yalnız bir kimse,
bir nesne veya bir yere ait olan, başkasında bulunmayan, husûsîleşmiş, has, özgü.
m.+dur 5a/01, 26a/ek2
[=2]
maḥv(**Ar.**) Yok etme, yok olma.
m. ol- 7a/08
[=1]
maḥşūn- ı ḥazīne-i Ḥazret-i Kāmūrān Hazreti Kamuran'ın hazinesini korumak.
m. 3a/07
[=1]
maḥbūl (< **Ar. ḥabūl**) Geçerli, muteber, beğenilen, hoş giden.
m.+dür 2a/13
m. ol- 33a/ek1
m. degüldür 35a/ek2
[=3]

maḫṣad (< Ar. ḫaṣḍ) İstenilen şey,

amaç, gaye, maksat.

m. 10a/ek1, 10a/ek1

[=2]

ma'ḫūl(Ar.) Aklın

benimseyebileceği, aklın kabul edebileceği, akla uygun nitelikte olan.

m. gör- 33a/05

[=1]

maḫūle Ar. Cins, tür, takım, çeşit,

nevi. **m.** 11b/ek1, 11b/ek2, 24b/ek1

m.+sindendür 12b/ek2

[=4]

māl Ar. Taşınır veya taşınmaz her türlü

maddi varlık.

m. 9a/01, 11a/06, 23a/ek2, 32a/02

m.+muñ 9a/ek1

m.+ıñuzu 5b/ek2

m.+larını 2a/07, 5a/ek1, 5a/ek1, 13a/12, 13b/07, 30b/13

m.+umı 19a/03

m. ü menallarını 34a/04

[=14]

māl-dār Mal sahibi, varlıklı (kimse), zengin.

m. 9a/ek1, 13a/ek1

m. idi 9a/ek1

m. ol- 13a/ek1

[=4]

māl-dārılık Zenginlik, varlıklı olmak.

m.+ına (maldarlığına) 13a/ek1

[=1]

ma'lūm (< Ar. 'ilm) Herkes

tarafından

bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

m. 3b/ek1, 19a/06, 38b/ek1

m.+dur 23a/ek1, 35a/ek4

m. degüldür 5a/ek2

m. ol- 9a/ek1, 11a/ek2, 13a/ek1,

13a/ek1, 13a/ek1, 14b/ek1,

15a/ek1, 23b/ek1, 25a/ek2, 38b/13

m.+u 3b/ek1

[=17]

ma'nā (< Ar. 'any) Kelime, söz,

hareket, davranış vb.nin ifade

ettiği şey, anlatılmak istenen veya

onlardan anlaşılan şey, anlam,

medlûl, mefhum.

m. 4a/ek2, 22b/ek3

m.+da 5b/13, 35b/02

m.+dur 6b/ek1

m.+sı 4a/ek2, 5b/ek2, 22b/09, 25b/02, 26a/ek2

m.+sıdur 4a/ek2

m.+sına 23a/ek2, 23a/ek2

m.+sında 4a/05

m.+sındadur 5a/03, 6b/ek4, 22b/ek2

m.+ya 22b/13, 37a/ek2

[=19]

mancanuk Savaş aleti.

m. 2a/03

[=1]

māni' (Ar.) Bir işin yapılmasını

önleyen şey, engel.

m. 26a/11

[=1]

mañşūr(Ar.) Allah'ın yardımıyla

gālip gelen, zafere ulaşan.

m. 4b/01

[=1]

ma'reke Savaş meydanı.

m. 17b/06

[=1]

ma'rūf(Ar.) Bilinen, belli, malum.

m. 30a/ek2

m. idi 24a/ek2, 27a/ek2

[=3]

maşlahat(Ar.) İş, önemli iş, mesele.

m.+ımı 18a/13

[=1]

maṭlūb (< Ar. ṭaleb) İstenilen,

aranılan,

istek ve arzu duyulan, talep edilen

şey. **m.+dur** 6a/ek4

[=1]

me'āb Sığımlı olacak kişi.

m.+(bab-ı saadet- me'āb) 3a/ek2

m.+ı (rikab-ı saadet- me'ābı)

4b/01

[=2]

mebādā Sakın, aman sakın

anlamındaki söz.

m. 8a/ek1

[=1]

mebhūt Hayretle, şaşkın,

mütehayyir.

m. kal- 33b/04

[=1]

mecāl Takat, hāl.

m. bul- 2b/11

[=1]

meclis Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için yapılan toplantı.

m.+inde 9a/02

[=1]

meded(Ar.) Yardım.

m. 26b/11, 27b/02, 27b/10

m.+(berr ü meded) 2b/03

m.+i 27b/10

m.+leri 27b/13

[=6]

medḥ(Ar.) Ar. Bir kimse veya bir şeyin

iyiliklerini, üstün niteliklerini

söyleyerek

değerini yüceltme, övme, övgü, sena.

m. 4a/10, 4a/ek1, 4a/ek2

m.+(medḥ-i şerifine) 4a/08

m.+e 4a/ek1

m. eyle- 39a/ek2

m.+indedür 4b/11, 24a/10

[=8]

medḥ ü sena Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme.

m. 4a/ek1

[=1]

Medine Hz. Peygamber'in

mescidiyle kabrinin bulunduğu

hicret yurdu, İslâm'da iki Harem

bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem

ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehri.

m.+ye 13b/01

[=1]

Medine-i Münevvere Medine-i

Münevvere Arabistan

Yarımadasında, Hicaz bölgesinde bulunan ünlü iki mübarek

şehirden birisidir.

m. 26b/ek1, 26b/12

m. halkı 27a/ek1

[=3]

mefhûm (< Ar. fehîm) Bir sözün

veya

kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.

m.+dur 3b/ek1, 38b/ek1

m.+ı-ıla 2b/13

m.+uyla 26a/09

[=4]

megâzi(Ar.) Megazi kelimesi din

ve devlet uğruna yapılan savaş ve gazveleri ifade etmek için

kullanılan bir kelime olmaktadır.

m. 13a/09

[=1]

meger(Far.) “Ancak, yalnız, fakat,

şu kadar ki, illâ” gibi anlamlarla istisnâ belirtir, meğerki.

m. 16b/03, 20a/ek2, 20b/08,

23a/09, 24a/08, 26b/05, 27b/08,

29b/01, 31a/03, 32a/10, 33b/05,

38b/09, 39b/12, 39b/ek3

[=14]

mekârim(Ar.) Keremler, iyilikler.

m. (ezyâlû'l -mekarim) 3a/11

[=1]

Mekke Arabistan'da Hz.

Muhammed'in

doğduğu ve içinde müslümanların kiblesi

olan Kabe'nin bulunduğu şehrin adı.

m.+den 13b/01

[=1]

Mekke-i Müşerrefe

Onurlandırılmış, yüceltilmiş

Mekke.

m. 13b/02

[=1]

melaïke(Ar.) Melekler.

m. 22b/ek1

[=1]

melek(Ar.) Tanrı ile insan arasında

aracılık yaptığına ve nurdan

yaratıldığına inanılan manevi

varlık; ferîşte.

m.+ler 6b/13, 37b/05

[=2]

mel'ûn(Ar.) Lanetli.

m. 29b/ek1, 33b/06, 34a/11,

36b/02

m.+ı 34a/05, 34b/12, 36a/02

m.+uñ 34a/08, 34a/10

[=9]

memâlik(Ar.) Memleketler.

m. 11a/ek1
m.+i İslamı 32a/09
[=2]
memāt(Ar.) Ölüm.
m. (şehidü'l-memāt) 3a/ek2
[=1]
memdūh(Ar.) Övülmüş, övülecek.
m.+dur 24a/ek1
m.+uñ 3b/ek1
[=2]
memleket (< Ar. mülk) İl, şehir,
kasaba, belde, yöre.
m. 4a/01, 34b/08, 34b/08
m.+i 32a/12
m.+inde (müslüman
memleketinde) 32a/09
m.+ine (müslüman
memleketine) 32a/08
m.+lerini 34b/06
m.+üñ 10b/ek1
[=8]
memnun Sevinmiş, kıvanç duyan.
m. et- 35a/07
[=1]
menār Işık, aydınlık, nur.
m. (alam-ı menār) 1b/06
[=1]
menzil (< Ar. nüzül) Varılacak yer.
m.+üme 19b/02
m.+üñ 28b/02
[=2]
menzile(Ar.) Aşama, kerte,
yükseklik derecesi.
m.+sinde 5a/12

[=1]
merd(Far.) Yiğit, erkek.
m.+e 27a/07
[=1]
merhem Ar. İçinde gerekli etkili
maddeler bulunan, yumuşak ve
koyu kıvamda, yağlı veya yağsız,
deri üzerine sürülerek kullanılan
ilâçların ortak adı.
m. 29b/07
[=1]
merhūm(Ar.) Allah'ın rahmetine
kavuşmuş olan, ölmüş.
m. 3a/ek2
[=1]
mer'î Görünen, görünmekte olan.
m. 4b/04
[=1]
mertebe(Ar.) Derece, miktar, kadar,
ölçü.
m. bul- 14b/01, 22a/ek1
m.+sidür 14a/ek2
m.+sin 6a/09
m.+sine (tehevvür mertebesine)
18a/ek1
[=5]
mesāil(Ar.) Sorunlar, meseleler.
m. 17b/ek2
[=1]
meşelā (< Ar. meşel) Misal olarak,
örnek olarak, söz gelişi.
m. 11a/ek2
[=1]
mes'ele(Ar.) Konu, sorun.

m. 12b/12, 39b/09, 39b/ek2 [=3] meşâyîh-ı kirâm(Ar.) Büyük velîler, büyük zâtlar. m. 10b/01, 10b/ek1 [=2] meşğûl ol- Vaktini vermek, uğraşmak, oyalanmak. m. 12a/07, 33a/ek3 [=2] meşhûm(Ar.) Cesaretli. m. ol- 18b/ek1 [=1] meşhûr (< Ar. şuhret) Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli. m. 23b/02, 27a/ek2, 30a/ek2, 39a/02 m.+dur 10a/ek1, 13a/10, 17b/ek2, 36a/ek1 m.+idi 27b/ek2 [=9] meşrû´(Ar.) Yasal. m.+dur 39b/02 [=1] mevacib-i tekrîm Maaşları arttırmak. m.+den 10b/07 [=1] mevālî-i ´azām Osmanlı devlet teşkilatında mevleviyet payesine erişmiş üst seviyedeki ilim adamları, mollalar,	büyük kadılar. m. 10b/01 [=1] mevc(Ar.) Dalga. m. 31a/08 [=1] mevcûd(Ar.) Var olan, bulunan. m. 18a/ek1 m.+dur 5a/ek2 m.+ını 35b/ek1 m. idiler 8a/ek1 m. ol- 10b/ek1 [=5] mevķi´(Ar.) Yer, makam. m.+ye 7a/02 [=1] Mevlana-ı Nasırüddin bin Ebi Şerif Şam´da yaşamış, bir alim. m. 11a/ek1 [=1] Meydan(Ar.) Üzerinde bina vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, saha. m.+a 18a/09, 20a/ek1, 24b/07 m.+da 18a/ek2 [=4] meyyit Ölmüş. m. 12b/ek1, 38a/ek1 m. +i 14a/07 m.+ine 8a/03 m.+ini 19a/11 m.+üñ 23a/08 [=6]
--	---

mezāhib Mezhepler.

m. (eimme-i mezāhib) 10b/ek1
[=1]

mezheb Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

m.+imüzde 35a/ek1

m.+inde(imam şafi mezhebinde)
35a/ek1

m.+inde (imam maleki mezhebinde) 35a/ek1
[=3]

mezkūr (< Ar. zikr) Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.

m. 9a/ek1, 11a/ek1, 11a/ek2, 11a/ek2, 11a/ek2, 13b/04, 13b/06, 13b/11, 14a/ek1, 25b/ek2, 26b/07, 26b/11, 27a/ek2, 27b/ek1, 27b/ek2, 28b/05, 28b/07, 29b/ek1, 30a/ek2, 31a/05, 35a/ek2, 36a/06, 36a/ek2, 36a/ek2, 36a/ek3, 37a/01, 37a/12, 37a/ek2, 37b/08, 38a/ek1

m.+ı 34b/08

m.+idi 30a/ek2

m.+lardan 27b/03

m. ol- 6a/ek4

m.+uñ 29b/ek2
[=35]

mezkūr olan Adı söylenmiş kimse.

m. 29b/ek1
[=1]

mezmūm Yerilen, kötülenen, beğenilmemiş, çirkin.

m. dur 24a/ek1
[=1]

mı Soru edatı.

m. 8b/04, 8b/04, 8b/05, 12b/13, 14b/07, 20b/02, 37a/03

m.+dur 23b/09, 23b/10
[=9]

mıkdār(Ar.) Ölçü.

m. 9a/ek1, 20a/04
m.+ı 16b/06
[=3]

mi Soru edatı.

m. 5b/ek2, 7b/13, 11b/06, 16b/02, 21b/10

m.+dür 16a/12, 19b/07

m.+siniz 17a/04

m. +sün 37b/12, 37b/12
m.+ydünüz 8a/ek1
[=11]

Mıkdād Kendi Radıyallāhu anhum

Peygamber efendimiz zamanında yaşamış bir sahabe.

m. 27b/07
[=1]

Millet(Ar.)Ulus, halk.

m. 3a/13
[=1]

minallāh(Ar.) “Allah’tan”

anlamında söz.
m. 7b/02
[=1]

Minâre(Ar.) Camilerde müezzinin

ezan okuduğu, sela verdiği,
şerefesi olan, çoğunlukla taştan,
yüksek ve ince yapı.

m.+ler 33a/ek1

m.+nüñ 25b/ek1

[=2]

mir-nâmdâr(Far.) Komutan.

m. 3a/09

[=1]

mu'allâ ve ma'mûr eyle-

Yüceltmek ve bayındır hale
getirmek.

m. 4b/02

[=1]

mu'ammâ(Ar.) Dîvan

edebiyatında bir kimsenin adını
buldurmak için bilmece şeklinde
söylenen söz, mısra, beyit.

m. 3b/ek1

[=1]

Mu'âz bin Cebel Hâzretleri Ashab

arasında fikhî (İslâm Hukukunu)
en iyi bilen Sahabîdir.

m. 35b/05, 36a/ek2, 36a/06

[=1]

Mu'âz bin el-Cemûh nâm Benî

Seleme'nin reisi, sahâbî. İlişkili
Maddeler. Hz. Peygamber'in
Medine'de kendisiyle arasında
kardeşlik bağı kuruğu sahâbî.

m. 36a/01

[=1]

mufahham(Ar.) Büyüklük

kazanmış, kerem sahibi, itibarlı,
azim, büyük.

m. 4b/03

[=1]

muhâcir(Ar.) Hz. Muhammed'e

uyarak Mekke'den Medine'ye göç
eden.

m. 9a/04

[=1]

muhacirin(Ar.) Hz. Muhammed'e

uyarak Mekke'den Medine'ye göç
eden.

m. 8a/ek1

[=1]

muhakkem(Ar.) Sağlamlaştırılmış,

takviye edilmiş, tahkim olunmuş.

m. 28b/10

[=1]

muhaqqik(Ar.) Bir şeyin, bir olay

veya durumun aslını esâsını,
doğru olup olmadığını araştıran,
gerçeği ortaya koyan, tahkik eden
kimse.

m.+ler 14b/07

[=1]

muḥālefet(Ar.) Bir tutuma, bir

görüğe, bir davranışa karşı olma
durumu; aykırılık.

m. et- 8a/ek1, 20b/01

[=2]

muḥālif (< Ar. muḥālefet) Uygun

olmayan, uymayan, benzemeyen
(şey),

aykırı, zıt.

m. 10a/ek1

[=1]

Muhammed Hz. Muhammed s.a.v

m.+üñ ashabı.na 8a/ek1

[=1]

Muhammed Bin Ebî Zeyd

Peygamberimiz zamanında

yaşamış bir evliya.

M. 23b/01

[=1]

Muhammedü'l Mustafa Son

peygamber. İslam peygamberi.

Hz. Muhammed s.a.v

M. 6a/04

[=1]

muħanneş(Ar.) Korkak, alçak,

kadın tabîatlı, kalleş.

m. ol- 6b/08

[=1]

muħaşşıl(Ar.) Meydana getiren,

ortaya çıkaran, üreten, hâsıl eden.

m.+ını 23a/ek2

[=1]

muħkem(Ar.) Dayanıklı, güçlü

duruma getirilmiş,

sağlamlaştırılmış, sağlam,

kuvvetli, metin.

m.+(sitayiş-i muħkemü'l-esas)

1b/02

m. 35a/ek4

m. çalış- 38a/05

m. ol- 38b/05

[=4]

muħtelif (< **Ar. ihtilāf**) Farklı,

çeşitli, çeşit çeşit, türlü.

m.+tür 10a/ek1

m. ol- 10a/13

[=2]

muķābele (< **Ar. ķibel**) Birbirine

karşı

koyma, çatışma.

m. eyle- 33b/ek1

m.+sinde 6b/ek4, 8b/ek1, 8b/ek1,

10a/03, 10b/09

m.+sindedür 8b/ek1

[=7]

muķaddem (< **Ar. taķdīm**) Zaman

bakımından daha eski olan, önce,

evvel,

önceki, evvelki.

m. 17b/ek2

m. adamları 10b/ek1

[=2]

muķadder(Ar.) Takdir olunmuş.

m. 10a/ek1

m. eyle- 10a/05

m. ol- 10a/ek1

[=3]

muķāl(Ar.) Söylenmiş olan, kelime.

m. 4a/05

[=1]

muķārin(Ar.) Yakın, uzak olmayan.

m. kııl- 5b/02

[=1]

muķarrer Kararlaştırılmış,

kararlaştırılmış.

m.+dür 14b/ek1, 18a/04

[=2]
mukīd(Ar.) Çalışkan, çabalı olan kimse.
m. ol- 33a/12
[=1]
muķīm (Ar.) Yaşayan, oturan.
m. 16a/11, 16b/05
m. (saadat-ı muķīm) 5b/06
m. ile 2b/07
m. ol- 9b/06
[=4]
muķtezā (< Ar. iķtizā) Bir şeyin gereği olan, gereken, lazım gelen şey, gerek, icap.
m.+sınca 2b/06, 5a/06
[=2]
munşal Kılıç, seyf.
m.+dan 37a/ek1
[=1]
murād(Ar.) Anlaşılan, anlatılmak istenen şey, maksat, meram, niyet.
m. 3a/ek1, 5b/ek3, 6a/ek2, 6b/ek1, 6b/ek3, 10a/ek2, 11a/ek3, 20a/ek2, 22b/ek1, 22b/ek1, 22b/ek3, 24a/ek2, 39b/ek1
m.+ını 12a/12
m.+ları 10b/04, 10b/11
m.+um 17b/03
m.+uñ 12a/06
[=18]
murādı hāsıl ol- Dileği kabul olmak, istediğini elde etmek.
m. 22a/10

[=1]
murdār (Far.) Kirli, pis, iğrenç.
m.+dur 35a/04, 35a/04
[=2]
muştıcı Mújde veren kişi.
m. 7a/11
[=1]
muştuluk Mújde, güzel haber.
m.+nı (muştuluğını) 18b/10
[=1]
mu'tavil Ağlayan kimse.
m. (kar-ı mu'tavil) 2a/13
[=1]
mu'teber (< Ar. i'tibār) Saygı gören, hatırı sayılır, saygın, itibarlı.
m. 11a/ek2, 17b/ek2, 24a/11, 35a/ek2
m. idi 36a/ek2
m. ol- 22a/ek1
[=6]
mu'terif ol- Kendi kusurlarını söyleyen.
m. 4a/ek2
[=1]
muterettib(Ar.) Sıralanmış.
m. eyle- 5b/07
[=1]
mutlu Yaşadıklarından veya karşılaştıklarından dolayı hoşnutluk içinde bulunan; ongun

(I), saadetli, bahtiyar, berhudar, hümayun, mesut m. 6b/ek4, 12a/13 m. ol- 26b/08, 38a/ek1 [=4] muṭṭali'(Ar.) Bilgisi sahibi olma durumu. m. ol- 14a/ek3, 16b/ek1 [=2] Muttasıl(Ar.) Bitişik. m. 5b/ek4 [=1] muẓaffer(Ar.) Bir mücadelede üstünlük elde etmiş; utkulu. m. 4b/01 [=1] mübāheṣe Konuşmalar, fikirler. m. (mübāheṣe-i şî'âr-ı dîn) 8a/ek1 [=1] mübālağa(Ar.) Bir şeyi gerçekte olduğundan daha fazla, daha büyük gösterme, abartma. m. 4a/ek1 m.+dur 4a/ek2 [=2] mübārek(Ar.) Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes. m. 7b/02, 12a/13, 32b/13 [=3] mübaşeret(Ar.) Beşr, bir görevi bizzat yerine getirmek, bir işi kimseden yardım almadan tamamlamak anlamına gelir.	m. eyle- 18b/07, 20a/07 [=2] mübeccel(Ar.) Yüceltilen, saygı gösterilen. m. 4b/03 [=1] mübtelâ olan Bir şeye kendini kaptırmış olmak, tutulmak. m. 38b/ek1 [=1] Mücāhid(Ar.) Kutsal sayılan bir ülkü, özellikle de İslam adına savaşılan kişi. Sözcük Arapça mücahidûn (mücahitler) sözcüğünün tekilidir ve "cihat eden" anlamına gelir. m. 11a/12 m. +in 27b/05 m.+inden 3a/05 m.+lere 3a/01 m.+lerüñ 5b/05 [=5] mücāhid fî-sebîli'llah(Ar.) Allah yolunda. m. ol- 12b/13, 13a/03, 13a/ek1, 13a/ek1, 38b/01 [=5] mücerred(Ar.) Soyut. m. 6b/ek1 m.+dür 25a/ek2 [=2] müdām(Ar.) Daimi. m. 4a/13 [=1]
--	--

müfsid(Ar.) Fesat sokan kişi.

m.+(kalı bih-i tebar-ı müfsidin)

2a/11

[=1]

mühür (Far.) Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya ünvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.nden yapılmış araç; kaşe.

m.+i (mühri) 35b/11

[=1]

mükerrem(Ar.) Kıymetli.

m. 4b/04

[=1]

mülâhaza(Ar.) Düşünce.

m. eyle- 14b/06

[=1]

mü'min(Ar.) İmanlı, Müslüman.

m. 24b/01

m.+den 24b/02

m.+ler 5b/ek220a/ek2, 26a/ek3, 35a/ek4

m.+lerden 5a/ek1

[=7]

mümkün (Ar.) Olması,

gerçekleşmesi imkân dahilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel.

m. 4a/ek2, 35a/ek4

m. ol- 13a/11, 25a/01, 39b/02, 39b/ek4

[=6]

münâfıklık Ara bozma durumu.

m.+dan 6b/ek1

[=1]

münâsebet(Ar.) İlişki.

m. için 25b/ek2

[=1]

müntefî(Ar.) Sönen, ortadan yok olan, intifa eden .

m. ol- 26a/05

[=1]

mürîd(Ar.) Tasavvuf yolunu tutmaya veya tarikata girmeye karar veren yahut bir şeyhe bağlı bulunan kişi anlamında tasavvuf terimi.

m. eyle- 29b/ek1

[=1]

Müseylimetü'l-Kezzâb Peygamber

Efendimiz (a.s.m.) ile aynı

devirde yaşayan Müseylimetü'l-

Kezzâb (Yalancı Müseylime),

Benî Hanîfe adındaki Yemâme'li

Hristiyan bir kabiledendi. Benî

Hanîfe kabilesi İslâmiyeti kabul ederek Müslüman olmuşlardı.

Ancak Müseylime kendisinin de peygamber olduğunu iddia etti.

kişi

m. . 29b/ek1, 36b/02

[=1]

Müslim(Ar.) Müslüman.

M. 10a/08

M.+ine 2a/12

M. sahihlerinden 24a/11

[=3]

Müslümân(Ar.) İslam dininden

olan kimse; Muhammedî, Müslim,

Müselman, mümin.

M. 31a/09, 31b/13, 35b/ek1,
35b/ek1, 36a/ek3
m. azizleri 39b/01
m.+da 39b/10
m.+ı 30b/09, 35b/ek1, 37a/04
m. için 6a/ek1
m. idi 14a/ek1
m.+lar 3a/09, 36a/ek1, 36b/08,
37a/09, 37a/10, 37b/03
37b/06, 37b/ek1
m. +lar ile (Müslümanlarla)
30a/02
m.+lar safı 19a/07
m.+lara 5b/10, 8a/10, 16b/ek1,
27b/12, 29b/02, 36a/ek1, 38a/02
m.+lardur (Sünni
Müslümanlardur) 11a/ek1
m. gazileri 13b/06, 31a/04,
33b/08
m. memleketinde 32a/09
m. memleketine 32a/08
m. olmak 39b/12
[=36]
müstecāb(Ar.) Kabûl olunmuş
anlamına gelir
m. ol- 7a/02
[=1]
müstehak(Ar.) Bir kimsenin layık
olduğu ceza ya da ödül.
m. ol- 6a/09, 39b/ek4
[=2]
müstevfa(Ar.) Tam, mükemmel,
eksiksiz.
m. 5a/08

[=1]
müşāhede(Ar.) Gözlem, görme.
m. +i didar 22b/ek3
m. et- 27b/11, 38a/ek1
m. eyle- 19b/06
[=3]
müşāhid(Ar.) Şahit olan.
m. 22b/04
m.+dür 18a/ek1
[=2]
müşerref(Ar.) Onur verilerek
yüceltilmiş.
m. ol- 3a/ek2
[=1]
müşrikin(Ar.) Tanrı'ya ortak koşan.
m.+(defi inad-ı müşrikin) 2a/11
[=1]
müştehit(Ar.) Din adamları.
m.+den 5a/ek2
[=1]
müştemil(Ar.) Kavrayan, saran,
içine alan. Büsbütün örten.
m. ol- 22a/ek2
[=1]
müte'allik(Ar.) İlgili.
m.+dür 4b/13
m. ol- 23a/ek1
[=2]
müte'ayyin(Ar.) İleri gelen,
eşraftan olan kişi. Belli, aşikâr ve
meydanda olan, taayyün eden.
m. 39b/ek4
[=1]

mütekessir(Ar.) Tekessür eden,

çoğalan, artan, çok.

m.+(efrad-ı mütekessiredür)

11a/03

[=1]

mütenâ'im(Ar.) Varlık, bolluk

içinde yaşayan.

m. 16a/10

[=1]

müvekkil(Ar.) Birini kendine vekil

olarak seçen.

m. et- 6b/13

[=1]

müyesser(Ar.) Kolaylıkla ortaya

çıkılmış, beğenilmiş.

m. 10a/05

m. eyle- 12a/12, 16b/ek1, 22a/07

m. ol- 17b/07, 17b/09, 28a/ek1

[=7]

N

na-muvāfıḳ(Ar.) Uygunsuz.

n. 39b/ek3

[=1]

na'im(Ar.) Huzur, mutluluk, rahatlık

anlamına gelmektedir.

n. 2b/07, 16b/05

n.+(cennat-i naim) 5b/06

[=3]

nā-gāh(Far.) Zamansız, vakitsiz.

n. 31a/05

[=1]

naḳd(Ar.) Kullanılması hemen

mümkün olan para, peşin para.

n.+ini 35a/ek2

[=1]

nāḳilān-ı aḥādīṣ Hadis rivayet

edenler.

n. 37a/ek2

[=1]

naḳl(Ar.) Ağızdan ağıza veya

kitaplar

yoluyla gelmiş olan bilgi.

n. eyle- 11a/13

n.+i 10b/05

n. olun- 33a/ek3

[=3]

nām(Far.) İsim, ad.

n. 7b/08, 11a/07

n.+ı dūrül- 6b/ek4

[=3]

nām-ı hümāyun Padişah.

n. +ıla 3a/ek2

[=1]

namāz(Far.) İslâm dinince belli

kurallara göre günde beş vakit

yapılması Müslümanlar üzerine

farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş

şartından birini teşkil eden ibadet.

n.+ında 6a/ek1

n.+nı 7b/10, 7b/12, 8a/03

n. kıl- 6a/06, 6a/ek1, 9b/13

[=7]

namāz kıl Namaz ibadetini yerine

getirmek.

n.-andur 8a/12

[=1]
nām-dār(Far.) Namlı, ünlü, meşhur.

n. 39a/02

[=1]

nāme Belge.

n.+si (hasenat-name.si) 6b/02

[=1]

namūs(Ar.) Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık.

n. için 11a/07

[=1]

naşihat(Ar.) Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend.

n. eyle- 19b/01

[=1]

naşib(Ar.) Kısım.

n. 24a/ek2

n. ol- 17a/12

[=2]

naşr(Ar.) Yardım eden, imdada yetişen (kimse), yardımcı, muin.

n.+(nasr u zafer) 5b/10

[=1]

Naşraniyye İslâm kaynaklarında Hristiyanları ifade etmek için kullanılan kelime.

n. için 9b/09

[=1]

naşr u zafer Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman.

n. 5b/10

[=1]

nāşir recle Ayak soran adam.

n. 39a/ek2

[=1]

naẓar(Ar.) Bakış, bakma, göz atma

n.+ına 13b/09

[=1]

nāzil(Ar.) İnen, inmiş.

n. 35a/ek4

n. ol- 15b/05, 37a/ek2, 37b/ek1

[=4]

naẓirūñ Hazır olmak.

n.hakkı-çün 4a/11

[=1]

ne “Hangi” anlamında bir sözcük.

1. soru zamiri

n.2b/10, 2b/11, 9a/ek1, 12a/13,

13a/11, 14a/05, 14b/12, 14b/12,

19b/09,24a/07, 24a/07,26a/ek1,

39a/08, 31b/02, 32b/02,

34a/11,35a/ek4, 39b/01

n.+dür 11b/13, 12b/04

n. ideyin (nideyin) 34b/01

n. eyle- (neyledüğüni) 38b/07

n.+idi (neydi) 14a/12

n.+imiş 8a/06

[=24]

2. soru zarfı

n. 15a/02, 29b/03

[=2]

3. soru sıfatı

n. 22b/07

[=1]

ne aşıł Soru cümlelerinde yer alır.

Sıfat ve zarf örnekleri olur.

n. 34b/07

[=1]

ne kadar Soru cümlesi oluşturur.

Genellikle soru zarfı örneği olur.

n. 4a/ek2, 32a/10

[=2]

Nebevī(Ar.) Peygamberle ilgili,
peygambere ilişkin.

n.+(şerayı-i nebevi) 10b/12

**n.+yyeden (ehadis-i şerife-i
nebeviyye.den)** 3a/03

[=2]

nebī(Ar.) Kimi bilginlere göre
kendisine kitap indirilmemiş
peygamber.

n.+(şefaati'n-nebi) 2b/09

[=1]

nefā' Fayda.

n. 24b/04

[=1]

nefes(Ar.) Akciğerlere hava alıp
verme ve bu yolla alınıp verilen
hava, soluk.

n.+i 7a/09

n.+ini 38b/11

[=2]

nefh-i şūr(Ar.) Ruhların bedenlere
(sûretler) iade edilmesi.

n. 6b/ek3

[=1]

nefs(Ar.) Bir kimsenin kendi öz
varlığı, öz benliği, kişiliği.

n. 25a/ek1, 25a/ek2, 32a/05

n.+dür 25a/08

n.+inde 23a/09, 35a/ek2, 38b/06

n.+ini 14b/08, 25a/10, 25a/13,
25b/08, 26a/07, 26a/11

n.+inüñ 25a/ek1

n.+i amirde 23a/07

n.+i kerimesine 15b/07

n.+lerini 2a/06, 5a/ek1, 5a/ek1

n.+üñ 25a/ek1

n.+üñüzi 5b/ek2

[=21]

nehiy(Ar.) Bir işin yapılmasını
yasak etme, engelleme, menetme.

n. eyle- 39b/09

[=1]

nere Nereye?

n.+sine 39b/11

n.+den 24b/09

n.+ye 39a/12

[=3]

neseb(Ar.) Soy.

n.+de 36a/ek2

[=1]

nesil(Ar.) Aynı yıllarda yaşamış
olan,
yaklaşık aynı yaşta bulunan kişilerin
bütünü, kuşak.

n.+inden (neslinden) 3a/ek3

[=1]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve
hacmi olan her türlü cansız varlık,
şey.

n. 5a/ek2, 5b/ek1, 5b/ek1, 8b/11,
13a/07, 15a/09, 16b/02, 16b/05,
16b/ek1, 20a/02, 38b/ek1
n.+(her nesne) 5a/ek2
n.+den 35b/ek1, 37a/ek2
n.+den (her nesneden) 5b/02
n.+dür 8b/ek1
n.+lere 22a/ek2
n.+sin 39b/ek3
n.+ye 16b/03, 31b/04, 33b/02)
[=21]
neşât Sevinç, neşe, şenlik.
n. 3a/02
[=1]
ne'üzübillāh(Ar.) Kötülüklerden
Allah'a sığınıp O'ndan yardım
isteme.
n. 6b/ek3
[=1]
nevmi Uyku.
n.+i 7a/10
[=1]
nevmîd Ümitsiz olma durumu,
ümitsizlik
n. ol- 33a/ek2
[=1]
nez'i(Ar.) Bir şeyi yerinden
koparma.
n.+de (halet-i nezi) 38a/ek1
[=1]
nısf(Ar.) Yarı, yarım, nim.
n.+ını 15a/03
[=1]
nice Çok, pek çok, birçok.

n. 2b/13, 6a/02, 6a/ek4, 11a/ek2,
21a/08, 23b/ek1,25b/08,29b/09,
34b/11, 36a/13, 36a/ek3, 39a/ek2,
39a/ek2
n.+dür 16a/12, 21b/11
n. ol- 38b/12, 39a/12
n.+sini 12b/10, 18b/01, 18b/01,
20b/05, 20b/06
[=22]
nice ol- Nasıl.
n. 16b/06
n.-ur 21a/07, 21b/11
[=3]
niçün Hangi amaçla, hangi sebeple;
neden, neye, niye.
n.+(çün) 22a/01
[=1]
nifaq(Ar.) Geçimsizlik, anlaşmazlık,
ara bozuculuk.
n.+dan 6b/12
[=1]
niḥāye(Ar.) Son.
n.+(bi-hadd u nihaye) 6a/01
[=1]
niḥāyet(Ar.) Son.
n. 4a/ek2, 5a/ek2, 23a/09,
25a/ek2, 35a/ek2, 35a/ek2
[=6]
nişān(Far.) İşaret, belirti, iz, alamet.
n.+lar 27a/07, 27a/ek1
[=2]
nitekim Cümle başında kendisinden
önce gelen cümledeki hükmü

doğrulamak için “gerçekten,
hakikaten, nasıl ki ... olduğu
gibi” anlamlarında kullanılır
n. 3a/ek1, 3a/ek3, 3b/ek1, 6a/03,
8b/ek1, 10a/ek1, 12b/ek1,
13b/ek1, 14b/ek2, 18b/ek1,
22a/ek2, 22b/04, 23a/05, 23a/08,
23a/13, 23a/ek1, 25a/08, 33a/ek3,
35a/ek4, 36a/ek1, 36a/ek2,
38b/ek1, 39b/ek2

[=23]

niyāz(Far.) Bir dileğin yerine
getirilmesi

için yalvarma, yakarma, rica

n. et- 22a/07, 24a/ek1

[=2]

niye Niçin.

n. 37a/03

[=1]

niyet(Ar.) Bir şeyi yapmayı önceden
kurma, zihinde tasarlama,
yapmayı aklına koyma, yapmaya
karar verme.

n. 10a/ek2, 11a/ek2, 14b/ek1

n.+e 9b/07

n. et- 6b/11, 6b/ek1

n. etmek birle 6b/ek1

n. eyle- 34a/13

n.+i hayriye 10a/12

n.+i 10a/07, 12a/11, 16a/03

n.+i (gaza.nuñ niyet.i) 4b/09

n.+ine göre 11a/ek1

n.+ine göre.dür 10a/11

n.+ini 10b/01

n.+le 6b/13

n.+ler 10a/13

n.+lerden 11a/ek2

n.+lügünde 10a/ek2

n.+i şerriye 10a/12

n.+üñ 10a/ek2

[=22]

nizā‘(Ar.) Çekişme, kavga,
anlaşmazlık,
ihtilaf.

n. 5a/ek2

[=1]

nöbet Sıra ile belirli süre bir yeri
bekleme işi.

n. 29a/11

[=1]

nokṭa(< Ar. nuṭṭa) Bazı harflere
konan
küçük işaret.

n. 22a/10, 25a/05

n.+ser 14b/03, 38a/10

[=4]

nūr (Ar.) Kalp gözüyle his ve idrak
edilen gönül açıcı aydınlık, maddi
olmayan hususlarda basiret
gözüyle görülen ve gerçeği
görmeyi sağlayan manevi ışık.

n. 4a/05

[=1]

nuşret(Ar.) Yardım, Allah’ın
yardımı.

n. 5b/ek1, 36a/ek1

n. içün 37b/ek1

n. ol- 37a/ek2

n. vir- 5b/ek1, 35b/ek2, 36b/13

[=7]

nüşā(Ar.) Birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri.

n.+sını 3a/06, 3a/ek2

[=2] **O**

o Zamir görevinde bulunmaktadır.

o. 14a/11, 19a/07, 19a/08

o.+ña 11a/ek1

o. anda 5a/ek2, 6b/ek3, 26b/ek1, 35b/ek1

o. andadur 17a/ek1

o. andan 4a/ek2, 5b/02, 5b/09, 9a/ek1, 9a/ek1, 10a/ek2, 11a/ek2, 12a/10, 14b/02, 20a/04, 20a/ek2, 25a/ek2, 26b/ek1, 33b/ek1, a. 35a/ek4, 36b/06, 37a/ek1, 38b/13

o. andan sonra 25b/09

o. andan soñra 11b/07, 12a/06, 12a/12, 17b/05, 17b/07, 18a/09, 21a/10, 21a/12, 24a/03, 26b/11, 29b/09, 33a/06, 34a/08, 34b/02, 38a/06, 39a/ek2

o. anı 5a/12, 5b/02, 5b/ek1, 9a/02, 11b/12, 11b/13, 13a/07, 14a/ek3, 16b/05, 18b/02, 19b/05, 28a/06, 29b/03, 34b/13, 35a/03, 35a/04, 35a/ek4, 35b/ek1, 35b/ek1, 37b/02, 38b/09

o. anlar 17a/04, 18b/12, 27a/02, 29a/04, 29a/12, 30a/08, 30b/02, 36b/05

o +anlar 23a/ek1

o. anlar.imiş 24a/09

o. anlara 26b/13, 26b/ek1, 27b/09, 28a/04, 30b/04, 35b/ek2

o. anlardan 24a/ek2, 26a/ek1, 29b/ek1

o. anları 12b/07, 35b/ek2, 39b/04

o. anlaruñ 7a/08, 16a/11, 22b/ek3, 25a/01, 25b/ek2, 27a/06, 28a/02, 31b/13, 33a/ek1, 37b/04

o. anlaruñ 35a/ek4, 35b/ek2

o. anuñ 4a/04, 4a/ek1, 4a/ek2, 5a/13, 5a/ek1, 5b/ek3, 8b/ek1, 8b/ek1, 9a/06, 10b/09, 14a/07, 16b/06, 16b/10, 21a/01, 21a/12, 21b/07, 22a/04, 22a/05, 22a/13, 22b/01, 22b/ek1, 27a/ek2, 28a/10, 33b/01, 34b/10, 36a/ek2, 37b/ek1, 39a/ek1

o. anuñ-çün 8b/ek1, 12a/11

o. anuñ-içün (anun-çün) 21a/06

o. anuñ-içün (anuñ-çün) 23b/02

o. anuñ-içün (anuñ-içün) 16b/ek1

o. anuñ içün (anun-çün) 17b/ek2

o. anuñla 27b/ek2, 28a/03

o. aña 5b/07, 5b/ek2, 6a/07, 6b/12, 7a/11, 8a/08, 11a/ek2, 12b/05, 12b/06, 12b/ek1, 14b/01, 15a/03, 15a/05, 18b/04, 18b/06, 19a/ek1, 20a/09, 20b/10, 21a/03, 22a/12, 22b/ek1, 23a/02, 23a/10, 26b/09, 29b/ek1, 33b/11, 35a/03, 36a/06, 36b/03, 38b/ek1, 39b/ek4

o. aña göre 10a/13

o. añlaruñ 18b/10
o. añun 16a/06
o.+nuñ 13a/ek1
o. aña 12b/02, 37a/ek2
o. aña
o.+dur 10a/ek2, 11a/12, 24b/08
[=175]
ocağ Soy, sülale.
o. 3a/ek3
[=1]
oda Evin bölümleri.
o. 25b/13
o.+sında 25b/13
[=2]
oğlan Çocuk, yavru.
o. 20a/10, 22a/02ište
o.+larından 18b/ek1
o.+uñ 21a/06
[=4]
oğul Erkek evlat.
o. 18a/10, 18a/ek1, 20a/09,
20b/11
o.+ı (ebu cehil.üñ oğlı ikcrime)
36a/05
o.+ı (oğlı) 20b/12
o.+ları 9a/ek1
o.+larum 19a/05
o.+u (oğlu) 3a/ek3, 3a/ek3
o.+um (oğlum) 18b/10, 21b/11,
22a/06
o.+umuñ (oğlumuñ) 22a/10
o.+una (oğluna) 18a/02, 18a/09,
18a/ek1
o.+unı (oğlunı) 17b/13

o.+unuñ (oğlunuñ) 18b/12
[=19]
oğ Yayla atılan, ucunda sivri bir
demir
bulunan ince ve kısa tahta çubuk.
o. 8a/ek1, 10a/02, 12a/04, 12a/10,
17b/12, 20b/03, 20b/08, 26b/13,
33a/11
o.+ı 27a/04, 27a/13
o.+ile (oğla) 18b/05
[=12]
oğı- Bir metni sadece harf ve
işaretlere bakıp anlamak veya
metni seslendirmek.
o.-dı 7b/03, 18b/06, 37b/ek1,
38a/07
o.-dum 19a/10, 19b/12
o.-dum (kuran oğı-dum) 21a/02
o.-r 23b/11
o.-rlar 33a/ek1
o.-yup 7b/07, 17b/ek2
o.-dua oğı- 18b/06, 19a/10,
33a/ek1
o.-hutbe oğı- 7b/03
[=15]
oğun- Okuma işine konu olmak.
o.-ur 33a/02
[=1]
oğuyan Okuma eylemini yapan
kimse. **o.+dur** 8a/12
[=1]
ol
1. şahıs zamiri

o. 5b/ek2, 16b/02, 23b/12, 24a/06,
30b/04, 36a/06, 36a/ek2

o.+andan 3a/ek1

o.+dur 5b/ek2, 19a/ek1, 24b/06,
25a/06

[=12]

2. İşaret sıfatı.

o. 1b/03, 3a/ek2, 4a/13, 4a/ek2,
4b/01, 4b/02, 5b/ek1, 6b/12,
6b/ek1, 7a/03, 7b/04, 7b/07,
7b/13, 8a/03, 9a/10, 9a/ek1,
9b/06, 10a/ek1, 11a/ek1, 11b/06,
11b/10, 11b/12, 12a/09, 12a/13,
12a/ek1, 12b/13, 13a/ek1,
13a/ek1, 13a/ek1, 13b/10, 14a/06,
14a/13, 14b/12, 15a/07, 15a/08,
15a/09, 16a/03, 16a/05, 16a/12,
16b/09, 16b/12, 16b/ek1, 17a/01,
17a/05, 17b/04, 18a/01, 18a/02,
18a/08, 20a/06, 20a/ek1, 20a/ek1,
20b/08, 21b/01, 22a/04, 22a/05,
22a/06, 22b/ek3, 24a/01, 24a/02,
24a/04, 24a/08, 24b/08, 24b/12,
25b/10, 27a/12, 27a/ek1, 27b/05,
27b/11, 28a/05, 28a/09, 28b/01,
29b/06, 29b/08, 29b/ek1, 30a/03,
30a/09, 30a/ek1, 30b/07, 31a/04,
32a/01, 32a/12, 33a/03, 33b/05,
33b/07, 33b/13, 33b/ek1, 33b/ek1,
33b/ek1, 35a/ek2, 35b/09, 35b/10,
35b/11, 35b/12, 35b/13, 35b/ek1,
36a/12, 36a/ek1, 36b/12, 36b/13,
37a/ek1, 37a/ek2, 37a/ek2,
37b/ek1, 37b/ek1, 38a/ek1,

39a/ek2, 39b/13, 39b/ek3,

39b/ek4

[=109]

ol- Meydana gelmek, varlık
kazanmak, vuku bulmak.

o.-a 3b/ek1, 4a/ek2, 9a/09, 9a/10,
9b/06, 10a/ek1, 10a/ek1, 10b/12,
11a/02, 11a/ek2, 11a/ek2, 13a/07,
14b/08, 17b/07, 17b/10, 17b/11,
18a/12, 18a/ek1, 19a/ek1,
19a/ek1, 19a/ek1, 19b/05, 20a/05,
20a/12, 20a/ek2, 22b/02, 22b/04,
22b/ek3, 22b/ek3, 23a/11, 24b/12,
25a/07, 25b/ek2, 26a/ek1,
26b/ek2, 27a/07, 27a/09, 35b/ek1,
35b/ek1, 38b/04, 39b/12

o.-acak 8b/ek1, 10a/ek2, 33a/ek1,
37b/ek1, 38a/ek1

o.-alar 2b/07, 23a/12, 32b/02

o.-alum 31b/03, 33a/01

o.-am 2b/12, 4a/ek2, 16a/07,
16a/08, 16b/04, 17b/03, 17b/12

o.-amadı 9a/ek1, 33b/08

o.-an 2b/13, 3a/01, 22b/10

o.-asız 35a/ek4, 37a/ek2,

o.-asun 18a/11

o.-ayın 20b/02

o.-ayum 18a/06

o.-dı 8a/04, 15a/03, 21b/04,
21b/05, 22a/02, 27a/13, 28a/04,
30b/05, 35a/ek4 36a/ek2, 36a/ek3,
36a/ek3, 37a/ek1, 37a/ek2, 39a/12

o.-du 3a/ek2

o.-duğı 10b/07, 12b/ek1, 23a/ek1,
38b/05, 39b/ek4
o.-duğı gibi 22b/ek3
o.-duğı-içün (oldugu-çün)
22b/02, 22b/04
o.-duğunda 22b/08
o.-duğundan 19a/10, 22a/ek2,
22a/ek2, 22b/ek1
o.-duguñ birle 12b/06
o.-duğça 25a/01, 26b/ek1
o.-duğdan 6b/ek4, 18a/ek1,
20a/12
o.-duğdan soñra 13a/ek1
o.-dular 12a/07, 28b/01, 37b/ek1
o.-dum 11b/06, 19a/13
o.-madı 12a/08, 17a/13, 17b/03,
17b/09, 33b/ek1, 36a/13, 39a/05
o.-madıysa 21b/13
o.-mağdan 18b/ek1
o.-mamağ 25a/11
o.-masa 16a/03
o.-masalar 14a/ek3
o.-ması 22b/07
o.-masun 33a/12
o.-mayup 25b/ek2
o.-maz 3a/ek1, 6b/03, 11a/ek2,
13a/04, 13a/ek1, 28a/ek1, 35b/05
o.-mazdan 13b/02
o.-mazdı 5a/ek2, 19a/ek1
o.-muş 14a/06, 21b/06, 23a/12
o.-muşdı 24a/09, 29b/ek1, 30a/02,
30a/ek1

o.-muşdur 6a/03, 9a/07, 12a/10,
15b/05, 18b/06, 23a/13, 33b/07,
38b/01
o.-sa 4a/05, 4a/06, 4a/06, 11a/08,
11a/ek2, 12b/ek1, 13a/ek1,
13a/ek1, 13a/ek1, 14b/07,
14b/ek1, 17a/06, 25a/10, 38b/11,
38b/13
o.-sa idi 26a/01, 37a/ek2
o.-sañ 8a/ek1
o.-saydım 6b/09
o.-sun 2a/03, 2a/06, 13a/ek1,
15b/11, 15b/12, 16a/13, 19a/06,
19a/06, 19a/06, 20a/03, 39b/10
o.-unca 9b/07, 12b/11, 18b/02,
18b/08, 19a/09, 26b/09, 28a/07,
32b/03, 33a/ek3
o.-uncaya dek 36a/ek3
o.-undı 6a/ek4
o.-undu 6b/11
o.-undugı 6b/ek3
o.-unmaz 7a/10
o.-unur 8a/09
o.-unurlar 22b/ek3
o.-up 2b/13, 7b/05, 8b/02, 10b/06,
11a/12, 11a/ek1, 13a/ek1, 14b/04,
18b/09, 18b/10, 21b/12, 22a/ek1,
22b/02, 24b/11, 24b/13, 28a/13,
32b/01, 32b/03, 33a/13, 33b/01,
36b/06
o.-ur 5b/ek1, 5b/ek1, 6a/09,
6a/ek3, 6b/06, 6b/ek3, 6b/ek3,
6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek4,
6b/ek4, 6b/ek4, 6b/ek4, 7a/03,

7a/03, 7a/04, 7a/08, 8a/08, 8b/ek1,
8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1,
8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 9a/13,
9a/ek1, 10a/12, 10a/13, 10a/13,
10a/ek2, 10b/ek1, 11a/ek1,
12a/06, 12b/13, 13a/03, 13a/08,
13a/ek1, 13a/ek1, 13a/ek1,
13a/ek1, 14b/07, 14b/12, 14b/ek1,
15a/04, 15a/ek1, 18a/ek2,
22a/ek1, 22b/ek1, 23b/ek1,
23b/ek1, 24b/03, 24b/04, 24b/05,
25a/ek2, 25b/01, 31a/12, 33a/ek2,
33a/ek2, 33a/ek3, 35b/11, 35b/11,
35b/13, 36a/ek2, 37a/ek1,
38a/ek1, 38b/07, 38b/07, 38b/07,
38b/09, 38b/13, 39b/ek4
o.-urđum 20a/01
o.-urlar 6b/09, 8b/10, 10b/03,
16b/ek1, 17a/07, 23a/ek1yani(ı),
26a/05, 33a/ek3,
o.-urlardı 3a/ek3, 3a/ek3, 6b/ek2,
18b/ek1, 26b/ek1
o.-urlarsa 19a/ek1, 19a/ek1
o.-ursa 5b/ek3, 5b/ek3, 8b/11,
13a/03, 13a/04, 13a/11, 13a/ek1,
13a/ek1, 26a/ek1, 31a/12,
35a/ek4, 39b/02
o.-ursam 18a/04, 18a/12
o.-uruz 33a/03
o. 6a/09, 6a/ek4, 7a/10, 11b/05
o.-aciz ol- 6b/08
o.-amil ol- 2b/13
o.-arı ol- 33a/ek2
o.-azade ol- 19a/06

o.-bahadır ol- 25a/11
o.-batıl ol- 6b/ek4
o.-bir yürek ol- 32b/03
o.-boş ol- 19a/06
o.-cem ol- 18b/09, 32b/01,
32b/03, 35b/05, 35b/ek1, 36a/ek2
o.-diri ol- 22b/02, 22b/07, 22b/10,
23b/ek1
o.-emin ol- 6b/06
o.-emr ol- 6b/ek3
o.-fayız ol- 2b/07
o.-feth ol- 13b/02
o.-galib ol- 13a/03, 24b/13
o.-ğazi ol- 2b/12, 6a/05
o.-girü ol- 19a/ek1
o.-gönlü ol- 18a/ek1
o.-haberi ol- 39a/05
o.-hadden aşırı ol- 4a/ek2
o.-hasıl ol- 6a/ek3, 9a/13, 12a/06,
17b/03, 20a/05
o.-hava ve hevesde ol- 25b/ek2
o.-havale ol- 27a/13
o.-hayırlı ol- 10a/12
o.-hazır ol- 8a/04, 32b/02
o.-helak ol- 36a/13, 36a/ek2
o.-helal ol- 13a/08
o.-ibadet üzere ol- 25b/ek2
o.-icra ol- 6b/07
o.-ihtilaf ol- 25a/ek1
o.-ilerü ol- 19a/ek1
o.-işaret ol- 11a/ek2
o.- kabul olun- 38a/04
o.-kadir ol- 9a/ek1, 33b/08,
33b/ek1

o.- katl olun- 5b/ek3, 35b/ek1
o.- kavi ol- 24b/03
o.- kul ol- 14b/04
o.- kulavuz ol- 27a/07
o.-latif ol- 26b/ek2
o.-lazım ol- 8a/08, 26b/ek1
o.-mahmur ol- 33b/07
o.-mahv ol- 7a/08
o.-makbul ol- 33a/ek1
o.-maldar ol- 13a/ek1
o.-malum ol- 9a/ek1, 11a/ek2, 13a/ek1, 13a/ek1, 13a/ek1, 14b/ek1, 15a/ek1, 23b/ek1, 25a/ek2, 38b/13
o.-meşgul ol- 33a/ek3
o.-meşhum ol- 18b/ek1
o.-mevcud ol- 10b/ek1
o.-mezkur ol- 6a/ek4
o.-muhanne ol- 6b/09
o.-muhkem ol- 38b/05
o.-muhtelif ol- 10a/13
o.-mukadder ol- 10a/ek1
o.-mukid ol- 33a/12
o.-mukim ol- 9b/06
o.-muradı hasıl ol- 22a/10
o.-muteber ol- 22a/ek1
o.-muterif ol- 4a/ek2
o.-mutlu ol- 26b/09, 38a/ek1
o.-muttali ol- 14a/ek3
o.-mücahid fi-sebilillāh ol- 12b/13, 13a/03, 13a/ek1, 13a/ek1
o.-mümkün ol- 25a/01, 39b/02, 39b/ek4
o.-müntefi ol- 26a/05

o.-müstecāb ol- 7a/03
o.-müstehāk ol- 39b/ek4
o.-müşerref ol- 3a/ek2
o.-müştemil ol- 22a/ek2
o.-müteāllik ol- 23a/ek1
o.-müyesser ol- 17b/07, 17b/09, 28a/ek1
o.-nasip ol- 17a/13
o.-nazil ol- 15b/05, 37a/ek2, 37b/ek1
o.-nevmid ol- 33a/ek2
o.-nice ol- 39a/12
o.-nusret ol- 37a/ek2
o.-pare pare ol- 12b/11
o.-pişman ol- 15a/03
o.-ragıp ol- 3a/01
o.-rahat ol- 33a/01
o.-reva ol- 20a/12
o.-rivayet ol- 6b/11, 8a/09, 10a/01, 10a/09
o.-sadır ol- 10a/ek2
o.-sakat ol- 38b/09
o.-sakin ol- 37a/ek1
o.-selamet ol- 22b/ek1
o.-süst ol- 24b/04
o.-şefi ol- 7a/04
o.-şehid ol- 5b/ek3, 5b/ek3, 7a/03, 11a/ek1, 12a/04, 12a/10, 14a/06, 14b/07, 14b/08, 14b/12, 15b/11, 16a/07, 16a/08, 16b/04, 17b/03, 17b/12, 18a/04, 18a/06, 18a/11, 18a/12, 18b/02, 18b/08, 18b/10, 18b/ek1, 19a/09, 19a/10, 20a/01,

21b/04, 21b/05, 21b/06, 21b/12,
24a/09, 28a/04

o.-talip ol- 2b/13

o.-teslim ol- 18b/06

o.-toprak ol- 23a/12

o.-tul ol- 18a/12

o.-vafir ol- 13a/ek1

o.-vaķı ol- 8b/ek1, 17b/10,

29b/ek1, 30a/02, 30a/ek1

o.-vaki ol- 5a/ek2

o.-varid ol- 6a/03, 9a/07, 23a/13,
38b/01

o.-yüz be yüz ol- 20a/12

o.-zayı ol- 15a/04

o.-zebun ol- 36b/06

o.-ziyade ol- 37a/ek1

[=505]

olagel- Öteden beri sürüp gelmek.

o.-mişdür 17a/ek1

[=1]

olan Meydana gelen gerçekleşen.

o. 3a/ek2, 5a/08, 6a/01, 6a/05,
6a/ek4, 7a/07, 7b/12, 9a/ek1,
10a/05, 10b/13, 10b/ek1, 11a/ek2,
11a/ek2, 11a/ek2, 13a/ek1,
16b/ek1, 16b/ek1, 20a/02, 24b/01,
24b/02, 24b/ek1, 38b/01, 39b/ek1

o.+a 26a/ek3

o.+la 8a/ek1

[=25]

olay Meydana gelen; olan.

o. 18b/03

[=1]

olma Meydana gelme.

o.+sı 23b/ek1, 35a/ek1

o.+sına 25a/ek1

[=3]

olun- Olma işine konu olmak.

o.-a 17a/06, 35a/ek3

o.-an 17a/07

o.-dı 36a/ek2

o.-duğı 5b/ek3

o.-duķdan soñra 23a/03

o.-madı 25b/ek2

o.-maz 38a/04

o.-muşdur 10a/01, 12b/ek1,
14a/ek1, 24a/12, 33a/ek3

o.-muştur 34a/01

o.-up 25b/ek2

o.-ur 6b/07, 10a/09, 10a/ek1,
10a/ek1, 12b/02, 14a/05, 16b/07,
18b/ek1, 26a/13, 26a/ek1, 33a/03

o.-ursa 12b/ek1, 35b/ek1

o.-beyān olun- 12b/ek1, 14a/ek1

o.-defn olun- 23a/03

o.-fehm olun- 18b/ek1, 26a/13,
26a/ek1

o.-katl olun- 17a/06, 17a/07,
34a/01, 35a/ek3

o.-nakl olun- 33a/ek3

o.-rivayet olun- 16b/07, 24a/12

o.-suāl olun- 12b/ek1, 35b/ek1

o.-taksim olun- 14a/05

o.-zıkr olun- 25b/ek2, 25b/ek2,
36a/ek2

[=47]

omuz Boynun iki yanında,
kolların gövdeye bağlandığı
bölüm.

o.+undan 36a/07, 36b/12
[=2]

on Dokuzdan sonra gelen sayının
adı.

o. 26b/ek2
[=1]

on beş biñ Sayı adı.

o. 32b/06
[=1]

on biñ Sayının adı.

o. 32b/08
[=1]

ora O yer.

o.+ya 29a/02
[=1]

ordı Askeri birlik.

o.+larını 34a/01
o.+ya 36b/07
[=2]

orman Ağaçlarla kaplı geniş alan.

o. 32b/11
[=1]

orta Bir şeyin kenarlarından merkeze
doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta
olan yer.

o.+sı 18a/ek2
[=1]

oruç Tanrı'ya ibadet etmek ereğiyle,
belli bir süre için yeme, içme,
cinsel ilişki ve benzeri dünya
zevklerinden kendini alıkoyma.

o.+ında (orucında) 6a/ek1

o. tut- 6a/06, 6a/ek1
[=2]

otağ çadır.

o.+ına 33b/03, 34a/08, 36a/12

o.+ına toğru 31b/10

o.+ında 32a/02

o.+ını 33b/09

o.+larını 31b/12, 34a/01
[=8]

otla- (Hayvan) dolaşarak yerde
bulduğu ot, çimen, yaprak vb.yi
yemek.

o.-rlar 23a/ek1
[=1]

otlama

o.+ğa 26b/ek1
[=1]

otur- Vücudun belden yukarısı dik
duracak biçimde ağırlığı kaba
etlere vererek bir yere yerleşmek.

o.-dı 14a/08, 34a/09

o.-up 29b/11

o.-ur 14b/02, 16b/13
[=5]

oturağ ol- Bir yerde oturup kalmak.

o. 28b/01
[=1]

otuz Sayı adı.

o. 7a/04, 26b/06, 27b/03

o. biñ dirhem 13b/07
[=1]

oyuna getir- Oyalamak.

o. 16a/05

[=1]

Ö

öksüz Anası veya hem anası hem babası ölmüş olmak.

ö. kal- 18a/12

[=1]

öl- Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak,

can vermek, vefat etmek.

ö.-dügüne 22a/13

ö.-en 17a/08, 17a/08, 17a/09

ö.-meye 17b/10

ö.-mezse 31b/07

ö.-müş gibi 35b/13

ö.-sün 35b/09

ö.-ünce 7b/06, 25b/06, 26a/07

ö.-üp 14b/04

ö.-ür 39b/ek1

ö.-ürse 35b/12

ö.-ürüz 31a/13

ö.-eceliyle öl- 17a/08

[=16]

öldür- Bir canlının hayatına son vermek. **ö.** 35a/ek2, 39b/ek4

ö.-di 12b/10, 20b/04, 28a/06, 28b/13, 39a/04

ö.-digi ile 35b/ek1

ö.-dügi 35b/04

ö.-dükden soñra 35b/ek1

ö.-dükleri 16b/09

ö.-düler 18b/04, 29a/13, 30b/13, 31b/11, 37a/09, 37b/05

ö.-medin 39b/ek4

ö.-mege 36a/02

ö.-mek 39b/02

ö.-mek ile (öldürmekle) 33a/11

ö.-menün 4b/12, 35a/09

ö. -mesine 35a/ek4

ö. -ün 35a/ek4

ö.-ünce 28a/05

ö.-üp 26b/07, 27a/05, 33a/ek3, 34a/07

ö.-ürdi 39b/ek3

ö.-ürlerdi 28b/04

ö.-ürsek 31b/06

[=33]

öli Hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olan.

ö. 37b/12

ö.+yüm 37b/13

[=2]

ölmek Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.

ö.+den gayri 31a/09

[=1]

ölmüş Ölen, ölü olan.

ö.+lerini 37b/07

[=1]

ölüm Bir insan hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahiret yolculuğu, son, ebedî uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat.

ö. 24b/09, 33a/ek2
ö.+den 38b/03
ö.+i 7a/10
ö.+ün elemi 38a/12
[=5]
ölüm koçı Ölüm anında görüldüğüne
inanılan hayali varlık.
ö.+ı 6b/ek3
[=1]
ölüşdür- Paylaştırmak.
ö.-di 11b/12, 13b/11, 17b/05
[=3]
‘Ömer Hz. Muhammed’in bir
sahabesi.
Dört Halifeden ikincisi.
ö. 8a/07
ö.+ün 24a/ek1
[=2]
ömür(< Ar. ‘**umr**) Yaşama veya var
olma süresi, bir şeyin yaşadığı
müddet, hayat.
ö. 22b/ek1
ö.+üm (ömrüm) 17b/04
[=2]
öñ Arka kabul edilen yere göre
ileride
bulunan.
ö.+deyi 18a/10, 18a/10, 18a/11
ö.+lerinde 32b/12, 33b/ek1
ö.+lerinden 30b/04
ö.+üme 19b/10
ö.+ünden 7a/01, 33b/ek1
ö.+üne 12a/02, 34a/10
[=11]

öşür- Saldırmasını sağlamak ya da
saldırmak.
ö.-di 26b/13
[=1]
öte -den daha ileri, daha ileri
derecede, çok daha, ziyade.
ö. 30a/04, 30a/12, 31a/07, 31b/07
[=4]
öteki Bilinenin, sözü edilenin dışında
olan şey; öbürü.
ö. 21b/03
[=1]
ötüri Bir şeyden dolayı, bir şey
yüzünden.
ö. 9a/ek1
ö.+(yakın.dan ötüri) 11a/ek2
[=2]
öyle Öğle vaktine kadar.
ö.+ye dek 32b/13, 33a/06
[=2]
öyle vakti Öğle vakti.
ö.+nde 33a/01
[=1]
öyleye Ona benzer, onun gibi.
ö. 5a/ek2, 6a/ek1, 6b/ek4, 8b/ek1,
11a/ek2, 12b/ek1, 20b/01,
22b/ek1, 23a/ek2, 24b/04, 38b/03
[=11]
özle- Bir kimseyi, bir yeri veya bir
şeyi görmeyi, ona kavuşmayı
istemek, göreceği gelmek.
ö.-rlerdi 22a/ek1
[=1]

‘özür Bir kusurun hoş görülmesini

gerektiren sebep; mazeret.

ö.+leri 38a/04

[=1]

P

pādiṣāh(Far.) Büyük hükümdar

p. 3a/ek2

p.+(padiṣah-ı sahibü'l-hüküm)

1b/03

p.+dur 17a/02, 25b/ek2

p.+ı 1b/03

p.+lar 32a/10

p.+lardan 10b/ek1

p.+larına 34b/04

p.+larından (cennet

padiṣahları.ndan) 17a/02

p.+larını 34a/13

[=10]

paha Değer.

p. 34b/13

p. eyle- 5a/09

p.+sı 35a/04

[=3]

pāre pāre ol-(Far.) Parça parça

olmak.

p. 12b/11

[=1]

parmağ İnsanda ve bazı hayvanlarda

ellerin ve ayakların son bölümünü

oluşturan, boğumlu, oynak,

uzunca organların her biri.

p.+ları 39b/ek1

[=1]

pay Birden fazla kişi arasında

bölüşülmüş bir bütünden, bu

kişilerin her birine düşen bölüm.

p. 11b/13, 15a/02, 28a/ek2,

28a/ek2

p.+ı 12a/01

p.+ına 26b/13, 34a/07

p.+umdan 15a/06

[=8]

payidar Sonsuza kadar yaşayacak ve

kalıcı olan.

p. 4a/14

p. eyle- 4a/14

[=2]

pek Gereken, beklenen veya

alışılmış olandan çok.

p. 5b/ek2

[=1]

pekin- Üzerinde kuşkuya yer

olmayan, iyice bilinen, kesin olan.

p.-mişdür 29a/06

[=1]

pençşenbih günü Perşembe günü.

p. 32b/07

[=1]

pes Öyle ise.

p. 2b/02, 4a/09

[=2]

peygâmbir(Far.) Allah tarafından

emirlerini kullarına bildirmekle

görevlendirilmiş kimse, Tanrı

elçisi, nebi, resul.

p.+e 5b/ek2
p.+i 37a/09
p.+üñ nusreti.ne 38a/05
p. namına 39b/ek4
 [=4]
peygamberlik da'vâsı(Far.)
 Peygamber olma durumu.
p. 29b/ek1
 [=1]
piç ü tâb İç sıkıntısı, endîşe, ızdırıp.
p. eyle- 17a/11
 [=1]
pîşkeş(Far.) Hediye, armağan, hibe
 anlamında söz.
p.+ler 34b/10
 [=1]
pişmân ol- Yaptığı bir işin yanlış
 veya uygunsuz sonuç verdiğini
 anlayarak üzölmek.
p. 15a/03
 [=1]
pîzer-i 'azîz Aziz babalar.
p.+lerini 4b/03
 [=1]

R

Rab(Ar.) Allah.
r. 16b/02, 16a/13
r.+i 22a/07, 22a/ek1
r.+leri 22b/ek3
 [=5]
râbi' (<Ar. erba'a) Dördüncü.
r.+(bab-ı rabi) 4b/11, 24a/10

[=2]
rağiya'llâhü 'anhü(Ar.) "Allah
 ondan razı olsun." anlamında ve
 genellikle
 sahabelerden bahsedilirken
 söylenen bir söz.
r. 9a/ek1
r. 10a/01
 [=2]
rağbet(Ar.) İstek, arzu, alaka, meyil,
 teveccüh.
r. 3a/02
 [=1]
râgıb(Ar.) İsteyen, arzulayan.
r. ol- 3a/01
 [=1]
râhat(Ar.) Sıkıntı vermeyen,
 dinlendiren, yorgunluk ve
 tedirginlik vermeyen, kolay bir
 şekilde, zorlanmadan.
r. ol- 33a/01
 [=1]
Rağim Allâh(Ar.) Bağışlayıcı,
 sevdiklerine ve müminlere
 merhamet eden, onlara nimet
 veren, onları koruyan, onlara
 acıyan demektir.
r. 11b/08
 [=1]
rahmet(Ar.) Birinin suçunu
 bağışlama, yarlıgama, merhamet
 etme.
r.+(garik-i rahmet) 3a/ek2
 [=1]

raḥmetullah ‘aleyh(Ar.) Allah’ın

rahmeti üzerine olsun.

r. 2b/09

r. 12b/11

[=1]

Rahse Metinde yanlış yol anlamında

kullanılmıştır.

r.+lere 8a/ek1

[=1]

ra‘nā kaftanları Güzel, hoş

kaftanları.

r.+nı 34a/09

[=1]

rāst(Far.) Rastlama, tesadüf

r. gel- 12a/04, 12a/10, 12b/ek1,

14a/01, 17b/12, 20b/08, 28b/07,

31a/06, 39b/11

[=9]

rāşidīn(Ar.) Doğru yolda olan,

doğruya ve hakka sınıksız sarılan,

kemale ermiş.

r.+(hulefa-i raşidin) 10b/ek1

r.+ün (eimme-i raşidin.ün)

8a/ek1

[=2]

rāwī(< Ar. rivāyet) Rivayet eden,

anlatan, nakleden kimse.

r. 19a/09

[=1]

raviyān-ı aḥbār Rivayet edenlerin

söylediklerine göre” ya da

"rivayet edenler.

r. 37a/ek2

[=1]

rāyet Bayrak, sancak.

r.+(rayet-i iman.ı) 2a/03

[=1]

rāyet-i imān İnanç bayrağı.

r.+ı 2a/03

[=1]

rāzı(Ar.) Uygun bulan, benimseyen,

isteyen, kabul eden.

r. et- 25b/09

[=1]

Rebāḥ Özel isim.

r. 26b/11

r.+ı 26b/09

[=2]

redd(Ar.) Verilen veya yapılması

istenilen bir şey kabul edilmemek,

geri çevrilmek.

r. ol- 7a/10

[=1]

ref ‘i Müdahalenin saldırının

kaldırılması.

r.+(refi imad-ı din) 2a/10

[=1]

refīḳ-i gufrān(Ar.) Allah’ın bir

sıfatıdır. Kullarını gazaptan

koruyan dost anlamına gelir.

r. 3a/ek2

[=1]

reīs Başkan, lider.

r.+i 28a/02

[=1]

remz İşaret etmek, işaret suretiyle bir

şey anlatmak; işaret, sembol,

nişan, üstü kapalı anlatım.

r. 3b/ek1
[=1]
resûl(<Ar. risālet) Peygamber, nebi.
r. 9a/03
r. **am** 12b/04, 13b/10, 26a/03
r.+e 37a/ek2
r.+e (**hazret-i resul.e**) 7b/09
r.+uñ (**hazret-i resul.uñ am**)
27b/02
[=7]
Resûl Allāh Allah'ın Peygamberi
demektir.
r. 7b/09, 7b/11, 8a/01, 8a/06,
12a/02, 12b/04, 17a/ek1, 37a/ek2,
37a/ek2, 37b/11
r.+a 9b/08, 14a/10, 15a/08,
26b/10, 38a/03
r. **am** 39b/09
r.+dan 14a/ek3, 19a/ek1
r.+ın zamanı.nda 26b/ek1
r.+ile (**resul allahla**) 36a/ek2
r.+uñ 9a/02, 9a/ek1, 12a/01,
13b/09, 19a/ek1, 35b/ek1
r.+uñ) 9a/02
[=27]
revā Uygun.
r. **degüldür** 19b/13
r.+dur 26a/13
r. ol- 20a/12
[=3]
rızā(Ar.) Razı olma, bir şeyi
yapmayı isteme.
r.+sınun (**allah rızası.nuñ**)
13a/02

[=1]
rızķ(Ar.) Yiyecek, içecek şey.
r.+a 22b/ek3
r.+ları 13a/ek1
[=2]
ri'āyet(Ar.) Sayarak, saygı
göstererek.
r. 16b/ek1
[=1]
ribāṭ(Ar.) Bağ.
r. 6b/05, 6b/ek2
r.+a 6b/10
[=3]
rif'at Yücelik, büyük aşama.
r.+ında 4b/03
r. vir- 4a/13
[=2]
rikāb-ı sa'ādet-me'āb Kulların
mutlulukla sığınacağı yer.
r.+ı 4b/01
[=1]
risāle(Ar.) Genellikle belli bir
konuda
yazılmış küçük kitap.
r.+de 25a/ek2
[=1]
rivāyet(Ar.) Bir haberi, söz veya
olayı
nakletme, anlatma.
r. 6b/10
r.+de 7a/05, 7a/09, 9a/07,
14a/ek1, 30a/ek1
r. et- 39b/ek3

r. eyle- 6a/10, 6a/13, 6b/04,
6b/07, 8b/07, 8b/13, 11a/04,
15b/12, 16a/09, 17a/03, 25b/03,
26a/03, 35b/06, 37a/ek2
r.+inde 6a/05
r. ol- 6b/10, 8a/09, 10a/01, 10a/09
r. olun- 16b/07, 24a/12
r.+(rivayat-ı sahabe) 3a/04
[=29]

rūḥ(Ar.) Allah tarafından
yaratıldıktan
sonra insan bedenine üflenene,
ölümünden sonra da varlığı devam
eden ve mahiyeti tam olarak
bilinemeyen ilahi ve manevi
cevher.
r.+ı 22b/01, 22b/09, 23a/03
r.+um 16a/06
[=4]

r.ż radiyallahu anı kısaltması.
r. 6a/04, 6a/10, 6a/13, 6b/04,
6b/07, 7a/13, 8b/06, 8b/12, 8b/13,
9a/ek1, 9b/01, 11a/04, 16b/07,
28a/ek1
[=14]

S

sa'ādāt-ı muḳīm(Ar.) Mutlu ahret
hayatı.
s. 5b/06
[=1]

sa'ādet(Ar.) Mutlu olma, mutlu ve
mesut yaşama, mutluluk,
bahtiyarlık.
s. 3a/ek1
s.+(azim-i saadet) 5b/ek2
s.+(bab-ı saadet-meab) 3a/ek2
s.+(saadet-i uzma.ya) 2b/13
s.+(taht-ı liva-i saadet.inde)
4b/04
[=5]

sa'ādet-i 'uzma(Ar.) Büyük saadet,
ahret saadeti.
s.+ya 2b/13
[=1]
sā'at(Ar.) Gece ile gündüzden
meydana
gelen bir günün yirmi dörtte birine
eşit
olan altmış dakikalık zaman birim.
s.+de 36b/13
s.+üñ 20b/05, 29a/13, 29b/13
[=4]

şabāḥ(Ar.) Güneşin doğmasından
öğleye kadar olan zaman.
s. 9b/11, 20a/07, 21a/03, 24a/06,
26b/04
s.+a dek 17b/01
s.+dan 32b/05, 39a/06
[=8]

sābıḳ(Ar.) Zaman bakımından
geride kalan, geçen, geçmiş,
önceki, evvelki.
s.+da 3a/ek2, 6b/ek2
s. 17b/ek2

s.+adan (ahadis-i sabıka.dan)
26a/12
[=3]
şabır(Ar.) Katlanılması zor olan
haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık,
yoksulluk, felaket vb. durumlar
karşısında umutsuzluğa
kapılmayıp şikayet etmeden,
sızlanmadan dayanma, tahammül
gösterme.
s. eyle- 25b/06
s. 38b/06
[=2]
sabit- Şaşırmak, karıştırmak.
s.-up 24b/07
[=1]
sābi(Ar.) Yedinci bölüm.
s.+(bab-ı sabi) 5a/01
[=1]
sābiḳā-i ehl-i İslām İlk
Müslümanlar.
s.+dan 24a/08
[=1]
saç Başı kaplayan kıllar.
s.+ını 20a/06, 20b/13
s.+umdur 20a/02
s.+uñı 21b/06
[=4]
saç- Bir şeyi ortalığa dağıtmak;
dökmek.
s.-tı 37b/ek1
s.-up 3a/10
[=2]

Sa'd bin Ebū Vaḳḳāş Cennet'le
müjdelenen on sahabeden ve
İslam'ı ilk kabul edenlerdendir.
s.+idi 30a/ek1
[=1]
Sa'd bin el-Rabī' İslam peygamberi
Hz. Muhammed'in bir sahabisiydi
(arkadaşı). Uhud Savaşında şehid
düştü.
s. 37b/09
s. nam 37a/06
s. 37b/11, 37b/12
[=4]
Şadaḳ Ḥabīb Allāh Allah'ın sevgili
kulu doğru söyledi.
s. 9a/13
[=1]
Şadaḳ Resūl Allāh Allah'ın Resul'u
doğru söyledi.
s. 5b/ek3, 8a/08, 9a/13
[=3]
şadaḳa(Ar.) Karşılık beklemeden
ihtiyaç sahiplerine, fakirlere
verilen para, mal vb.
s. 19a/06
s. eyle- 9a/01
s.+sını 9a/04
s.+sınun 9a/06
s. develeri 26b/ek1
s.develerini 26b/03
s.develerinüñ 26b/07
[=7]
şadāret-medār Sadrazamlık
makamı.

s. 3a/09
[=1]
Sa'd Özel isim.
s.+ı 37a/12
[=1]
şâdır (< **Ar. şudûr**) Ortaya çıkan,
meydana gelen, zuhur eden.
s. **ol-** 10a/ek2
[=1]
Şadî İslam alimlerinden ve büyük
velilerdendir.
s.+niñ 24a/11
[=1]
sadis Altıncı bölüm.
s.+(**bab-ı sadis**) 4b/13
[=1]
şaf Taraf.
s. 20a/03, 20a/ek1
s.+ına 11b/01, 12b/10
s.+ına (**kafirler safı**) 39a/03
s.+lar 24b/07
s.+lar **arası.nda** 20a/08
s. **vur-** 10a/03
[=8]
şafâ(Ar.) Rahat, kaygısız ve sakin
olma.
s. **gel-** 23b/12
[=1]
şaffınlık Sıra olarak.
s.+da 18a/ek2
[=1]
Şaflar Sıra, taraf.
s. **düz-** 20a/ek1
[=1]

şag Vücutta kalbin bulunduğu tarafın
karşısında olan, sol karşıtı.
s.+ına 11b/02, 39a/11
s.+ından 7a/01
s. **kal-** 35b/09, 35b/13, 36a/ek3,
39a/ek2
[=7]
şag çıkmak Ölüm tehlikesi olan bir
durumdan canlı kurtulmak.
s. 31a/10
[=1]
şag el Vücudun sağında bulunan ve
tutma, kavrama gibi işlemleri
gerçekleştiren uzuv.
s.+inde 29a/09
s.+ini 37a/12
s.+iyle 12a/ek1
[=3]
şag Sağlam, esen.
s.**iken** 38a/03
[=1]
şağal- İyileşmek.
s.-dı 29b/08
[=1]
şağlık Vücudun fizik ve psikolojik
bakımlardan bütün fonksiyonlarının
yerinde bulunması durumu, hasta
halde
olmama, sıhhat, esenlik.
s. 6a/ek3, 8b/ek1, 16b/09, 16b/12,
17a/01
s. **bul-** 8b/ek1
s. **ile (saghla)** 8b/ek1, 36a/13
[=8]

şahā(Ar.) Alan.

s. 32b/10

[=1]

şahābe (< Ar. şāhib) Hz.

Muhammed'in sohbetinde
bulunmuş olan müslümanlar.

s. 8a/11, 8a/ek1, 9a/01, 10b/ek1,
11a/05, 27b/ek2, 36a/01, 36a/ek2

s.+(rivayat-ı sahabe) 3a/04

s.+de 9a/ek1

s.+den 11a/13, 12b/03

s.bahadırlarından 37a/06

s. bahadırlarından.idi 28a/12

s. ile 28a/06

s.+nüñ 8a/ek1, 9a/ek1, 14a/ek3,
22a/ek1

s. zamanında 18b/ek1

[=20]

şahābī(Ar.) Hz. Muhammed'in

sohbetinde bulunmuş olan
müslümanlar.

s. 7b/08, 14b/13, 17b/13, 26b/01

[=4]

Şahbā Özel isim.

s. 18a/05

[=1]

şāhib(Ar.) Bir şeyin mülkiyetini ve

o şeyi istediği gibi kullanabilme
hakkını elinde bulunduran kimse,
malik.

s.1b/03, 3a/10

[=2]

şāhibü'l- hükm(Ar.) Karar sahibi

olan.

s. 1b/03, 1b/04

[=2]

şāhib'ül-kader(Ar.) Kaderin sahibi

olan, Allah.

s. 3a/10

[=1]

şāhiḥ(< Ar. ṣiḥḥat) İyileştirme

özellğine sahip olan.

s.+lerinde 10a/08

[=1]

sa'īd nam(< Ar. sa'd) Kutlu,

uğurlu, mübarek.

s. 11b/01

s.+e 11b/04

[=1]

sa'īdü'l-hayāt Hayatın mutluluğu.

s. 3a/ek2

[=1]

sāir Başka anlamında kullanılan bir

söz.

s. 2a/12, 2b/02, 5b/10, 8a/ek1,
9a/01, 9a/ek1, 11a/ek1, 16b/ek1,
24a/ek1, 34b/09, 38a/02

[=11]

sāire Diğer, başka.

s. 10b/10, 11a/03

[=2]

saḳaṭ(Ar.) Vücudunda bir eksikliği

veya bir organında arızası bulunan
(canlı), engelli, özürlü, alil.

s.+eyle- 39b/ek2

s.+eyle- 39b/06

s. ol- 38b/09

[=3]
şakınacak yer Sakınma işinin
gerçekleştiği yer.
s.+de 25b/01
[=1]
şakıt (< **Ar. suḳūt**) Düşen, düşmüş.
s. ol- 5a/13
s. eyle- 29b/ek1
[=1]
sākin(Ar.) Ağrısı dinme hali.
s. ol- 37a/ek1
[=1]
şakla- (Bir şeyi) Kaybolmaması,
zarar
görmemesi için belli ve emin bir
yere
koymak, kaldırmak.
s.-r 6b/ek1, 35b/ek1
[=2]
şal- Koyvermek, serbest bırakmak,
bırakmak.
s.-dı 33a/13
s.-dılar 36b/13
s.-mayup 39b/ek2
[=3]
şalāḥ(Ar.) Namaz, dini vecibeler.
s.+uñ (ehl-i salah.uñ) 19b/07
[=1]
şaliver- Bırakmak, koyuvermek,
serbest bırakmak.
s. 29b/06, 35a/06
[=2]
şālīş Üçüncü bölüm.
s.+(bab-ı salis) 4b/10, 15a/10

s.+(kısım-i salis) 11a/01, 12b/ek2
s.+dendür (kısım-i salis.dendür)
11b/ek1
[=5]
şallallāhu‘aleyhi vesellem Allah’ın
selamı üzerine olsun.
s. 6a/04, 10a/10, 24a/12, 35b/06
[=2]
şalt Sadece.
s. 34a/02
[=1]
sāmin(Ar.) Sekizinci bölüm.
s.+(bab-ı samin) 5a/02
[=1]
şan- Zannetmek, tahmin etmek,
tasavvur
etmek.
s.-dılar 33b/04, 33b/13
s.-dum 19b/04
[=3]
sancāk Çoğunlukla askerî birliklere
verilen yazı işlemeli, kenarları
saçaklı ve gönderli bayrak.
s. 37a/12
s.+ı (sancagı) 37a/13, 37b/01
s.+ına (sancagına) 31b/05
s.+ını (sancagını) 37a/07
[=5]
şānī İkinci bölüm.
s.+(bab-ı sani) 4b/09
[=1]
sanuḳ Suçlu olduğu sanılarak
mahkemeye sevk edilmiş kimse.
s. 9a/05

[=1]
şapa dere Gidilen yol
 üzerinde olmayan, sapılarak
 varılan dere.
s.+ye 27a/11
[=1]
şar- (Yara, kırık vb.ni) Tedavi için
 sargı ile bağlamak.
s.-dılar 37a/01
[=1]
şard Nüfus etmek, sözü geçerli
 olmak.
s.+ımuздan 25a/ek2
[=1]
şarık Sarılarak meydana getirilen
 başlık.
s.+lar 29b/12
[=1]
şat- (Bir malı) Ticaret amacıyla
 satmak, (o malın) ticaretini
 yapmak.
s.-arsañuz 34b/12
s.-dılar 35a/03, 35a/ek1
s.-maga 13b/08
s.-mak 35a/ek1
s. -ması 35a/ek1
[=6]
şatun al- Bir nesneyi belirlenen
 fiyatını ödeyerek kendine mal
 etmek; almak, iştira etmek,
 mübayaa etmek.
s. 5a/ek1
[=1]
şāvaşdır- Savaşma işini yaptırmak.

s.-up 27b/ek3
[=1]
sebeb(Ar.) Bir şeyin olmasına yol
 açan şey, durum yahut kimse,
 neden.
s.+den 38a/ek1, 39a/ek2
s.+den ötüri 22a/ek3
s. ile (sebeble) 37a/10
[=4]
sebzevāt(Far.) Sebze.
s. 9b/04
s.+ıyla 9b/06
[=1]
secde(Ar.) Alnı, eli, ayakları, dizleri,
 ayak parmaklarını yere
 değdirmek.
s.+et- 9a/11
[=1]
seciyet Karakter.
s.+(hatim-i seciyet) 3a/12
s.+(bülent-i seciyyet) 10b/13
[=1]
sedir Arkalıksız, üstü minderli ve
 yastıklı olabilen, oturmaya veya
 yatmaya yarayan ev eşyası; divan.
s. 17b/11
s.+i 34a/08
[=2]
segirt- Koşmak.
s. 26b/10
s.-di 21b/02, 27a/12
s.-diler 30b/07
s.-dügi 27a/ek2

s.-üp (segirdüp) 20b/04, 26b/12, 27b/11, 28a/04, 30a/08, 30b/10
s.-ür (segird-ür) 26b/ek2
s.ile (segirtmekle) 27a/ek2
[=13]
sek- Tek veya iki ayak üzerinde sıçramak
s.-üp 23b/10, 28b/08
[=2]
seksen Yetmiş dokuzdan sonra gelen sayının adı.
s. 9a/ek1
[=1]
seksen beş Seksen dörtten sonra gelen sayının adı.
s. 29b/ek2
[=1]
selām(Ar.) Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için“ selamün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.
s.+dan 22b/ek1
s. eyle- 38a/01
s.+ımu 21b/09
s.+ım 19b/08
s.+un 19b/04
s. vir- 19b/03, 23b/12
[=7]

selām 'aleyküm(Ar.) "Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun" anlamında kullanılan bir selamlama sözü.
s. 22b/ek1
[=1]
selāmet(Ar.) Esenlik.
s. 6a/07
s. birle 16a/05
s. ol- 22b/ek1
[=3]
şelb Zorla almak, kapmak.
s. et- 35a/08
[=1]
Seleme Dhu Karad Seferi'nin komutanı ve hadis anlatıcı olan İslam peygamberi Muhammed'in sahabelerinden biriydi.
s. 26b/12, 28a/06
s.+dür 28a/ek1
s.+nüñ 27b/ek2, 28a/01
s.+ye 27b/ek3, 28a/09
s. nam 26b/01
s. nişanı 27a/ek1
s. rz 27a/11, 27a/ek2, 27b/10, 28a/04
[=13]
Seleme İbnü'l-Ekva' Dhu Karad Seferi'nin komutanı ve hadis anlatıcı olan İslam peygamberi Muhammed'in sahabelerinden biriydi.
s. 26b/08
[=1]

Selmān Farsi İslâmiyet'i kabul eden

İran asıllı ilk sahâbî.

s. 6a/13

[=1]

sen Tekil ikinci şahıs zamiri.

s. 18a/04, 18a/06, 18a/06, 18a/11,
18a/13, 31b/02, 35a/07, 37a/02

s.+e (**saña**) 7a/12, 20a/02, 20b/10,
20b/13

s.+i 8a/05, 8a/05, 8a/ek1, 19a/05,
20a/10, 20b/07

s.+üñ 12a/01, 12a/04, 16b/04,
20b/11, 25a/ek1, 25a/ek1

s.+üñ-çün 11b/05

s.+üñ hatrıñ.ı 37b/11

[=26]

senā(Ar.) Övgü, övme.

s. eyle- 4a/ek2

s.+yı 4a/10

[=2]

ser-te-ser Baştan başa.

s. 4a/01

[=1]

ser 'asker Osmanlı ordusuna

kumanda

eden vezir, ordu kumandanı, serdar-ı

ekrem.

s. 17a/ek1, 21b/07, 28a/13,

28b/05, 29b/ek1, 30a/ek1,

30a/ek1, 36a/ek3

s.+i 19a/13

[=9]

serhad(Far.) Sınır boyu.

s.+den 32a/13

s.+dine 35a/05

s.+larda 6b/ek2

[=3]

sermedî Sonsuz baki hayat.

s. iken 16a/11

[=1]

sev- (Bir şey veya kimseye) Sevgi

duymak, gönlünde (ona karşı) bir
muhabbet beslemek.

s.-di 29b/04

s.-er 25b/04

[=2]

şevāb(Ar.) İyi ve güzel davranışlar
karşılığında Allah tarafından verilen
mükafat.

s. 5b/ek1, 6a/07, 6b/03, 6b/ek4,

6b/ek4, 8b/ek1, 10a/05, 11a/12,

16a/04, 16b/ek1, 20a/04,

s. bul- 6a/06, 14b/12, 14b/ek1

s.+ı 6b/06, 8a/10, 8b/02, 8b/05,

8b/ek1, 9a/06, 15a/10, 15a/ek1,

16b/06, 16b/ek1

s.+ından 9a/06

s.+ını 11a/08, 17b/04

s.+ını (cennet sevabı.nı) 11a/02

s.+larını 8b/12

s.+larınuñ 8b/09

s.+ı azim 2b/07, 35a/ek3

s.+ı (şehadet.üñ sevab.ı) 4b/10

[=33]

sevgilü Gönülden sevilen, gönül

verilmiş olan kimse.

s. 20a/02, 24b/05

[=2]

sevin- Sevinç duymak.

s.-di 18b/13

[=1]

seyf Kılıç.

s.+(ashabü's-seyf) 3a/12

[=1]

seyis(Ar.) At bakıcısı.

s.+ler 14b/ek3

[=1]

seyyiät(Ar.) Kınanan ve yerilen
ameller.

s. 7a/06

s.+ını 7a/07, 7a/08

[=3]

seyyid(Ar.) Hz. Peygamber'in
soyundan gelenleri ifade eden bir
terim.

s. 6a/03

s.+e 11b/06

seyyid-i velud-u adems 24a/12

seyyidü'l mürselins 6a/10

[=4]

şıçra- Ayaklarını hızla yere vurarak
ileriye veya yukarıya doğru
atılmak.

s.-yup 30a/13, 36b/10

[=2]

şıdk Doğruluk, gerçeklik.

s.+(şıdk-ı bakalehü) 1b/05

[=1]

sıhhat(Ar.) Sağlık.

s. 6a/07

[=1]

şın'uk Yenilmiş, bozguna uğramış.

s. 13a/09

[=1]

sıpās Şükretme, dua etme.

s. 1b/02

[=1]

şıra Yan yana, art arda olan şey, olay
veya canlıların tümü.

s. 5b/ek4

[=1]

şırt İnsanlarda boyundan bele kadar
uzanan üst bölüm.

s.+ında 7b/05

[=1]

sızı Hafif ve ince ağrı.

s.+sı 37a/ek1

[=1]

sitayiş Övgü.

s.+i muhkemü'l-esas 1b/02

[=1]

siyāset Politika.

s.+lerde 39b/ek2

[=1]

siz Çokluk ikinci kişi zamiri.

s. 5b/ek1, 8a/ek1, 8a/ek1, 9a/03,

30a/09, 30a/10, 30a/11

s.+den 11a/ek1, 11a/ek1

s.+e 5b/ek1, 5b/ek2, 5b/ek2,

7b/03, 22b/ek1, 29a/11, 33a/10,

34b/13, 35b/ek2, 37a/ek2

s.+i 5b/ek2, 5b/ek2, 18b/12

s.+ü 11b/06

s.+üñ 8b/05, 29b/03, 35b/ek2

s.+üñ imiş 34b/01

[=27]

şo- Isısını hızla veya yavaş yavaş
yitirerek soğuk duruma gelmek.

s.-dıkdan 38b/10

[=1]

şoḥbet kur- İki veya daha fazla kişi
aralarında dostça, arkadaşça
konuşmak, yârenlik etmek,
hasbihâl etmek.

s.-up 33b/06

[=1]

şoḳ- İçine veya arasına girmesini
sağlamak.

s.-ar 8b/05

s.-madı 11b/07

[=2]

şol Vücutta kalbin bulunduğu tarafta
olan, sağ karşıtı.

s.+ına 11b/02

s.+una 39a/11

s.+undan 7a/01

s. kolunı 36b/05

[=4]

şol el Vücudun solunda bulunan ve
tutma, kavrama gibi işlemleri
gerçekleştiren uzuv.

s.+inde 29a/08, 37a/13

s.+ini 37a/13

[=3]

şoñ Bir şeyin en arkadan gelen
bölümü, bitimi, nihayet, akıbet.

s. 6b/ek3

[=1]

şoñra Daha ileri bir zamanda,
müteakiben, önce karşıtı.

s. 5b/02, 5b/09, 6b/01, 6b/ek4,
14a/09, 14a/10, 14a/12, 14b/01,
15a/03, 15a/06, 15a/07, 18a/ek1,
18b/08, 19a/10, 20a/05, 20a/12,
21a/02, 22a/04, 25a/ek2, 26a/05,
29b/ek2, 34a/05, 34b/11, 35a/03,
35a/ek4, 35a/ek4, 35b/ek1,
36a/09, 36a/ek3, 37a/01, 37a/13,
37a/ek1, 37b/02, 38b/11, 39a/07
[=35]

şor- Soru yönelterek bilgi istemek,
sual
etmek.

s.-ar 16a/11, 37b/12

s.-arlardı 14a/ek3

s.-asız 5b/ek1

s.-dı 7b/12, 8a/10, 17a/04,
17b/ek2, 36b/09, 39a/13

s.-dılar 11a/05

s.-duk 22a/06

s.-dum 19b/09

[=13]

sorma Sorma işi.

s.+ga 37a/02

[=1]

soyundur- Soyunma işini yaptırmak.

s. 35a/ek4

[=1]

söyle- (Anlatmak istediği şeyi) Sözle
bildirmek.

s. 34a/12

s.-di 17b/ek1

s.-diler 18b/13

s.-düm 19b/02

s.-r 19a/02, 39a/08
s.-sem 4a/ek2
s.-ye 39b/ek4
s.-yemedi 19b/10
[=8]
söylet- Söylemesine yol açmak.
s.-meden 39b/ek4
s.-memek 39b/ek4
[=2]
söz Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yahut cümleler dizisi, kelam, kavi, lakırdı.
s. 23a/05, 25a/11, 38a/13
s.+i 39a/10
s.+ni 28a/01
s.+ün 4a/ek2
[=6]
şu Yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden meydana gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan şeffaf sıvı madde, ab, ma.
s. 24b/01
s.+dan 30a/07, 30a/11
s.+yı 9b/03
s.+yundan 9b/06
s.+yuñ 30a/12

[=6]
su'al(Ar.) Sorulan şey, soru.
s. eyle- 11a/ek1, 14a/10
s. olun- 12b/ek1, 35b/ek1
[=4]
subuḥāt(Ar.) Secdeler ve cema-i İlahi nurları ve celal ve azamet-i İlahiye.
s. 22b/03
s.+ı cema 22b/ek2
[=2]
şufūf arası Saflar arası.
s.+na 17b/10
[=1]
sultān(Ar.) Hükümdar.
s.+um hazret.lerinün 4a/ek1, 4a/ek2
[=2]
Sultān Süleymān Osmanlı İmparatorluğu'nun 10. Padişahı olarak bilinir ve Osmanlı tarihindeki en uzun saltanat süresine sahip olan hükümdarıdır.
s.+(hazret-i sultan süleymān) 3a/ek2
[=1]
sūre Kur'an-ı Kerim'in en küçüğü üç, en büyüğü 286 ayetten meydana gelen yüz on dört bölümünden her biri.
s.+(el-saff suresi.ndedür) 5b/ek4
s.+si (gazab suresi) 38b/05
[=2]

şûret(Ar.) Gözün ilk bakışta

gördüğü şey, dış görünüş, şekil,
biçim.

s.+inde 23a/ek1yani(1)

[=1]

Süleymân peygâmbet Hz.

Davud'un oğlu, İsrailoğulları'na
gönderilen peygamber.

s.+ûñ am sofra.sı 32a/04

[=1]

sünnî Müslümân Peygamberin

yapmış olduğu davranışları
izleyen, takip eden ve hayatına
uygulayan anlamına gelen "Ehli
Sünnet" kelimesinden geliyor.

s.+lardur 11a/ek1

[=1]

sür'at(Ar.) Çabukluk, hızlılık, hız.

s. ile (süratle) 14a/09

[=1]

sürükle- (Bir nesneyi veya bir

kimseyi)

İterek veya çekerek yerde sürümek
suretiyle götürmek.

s.-yüp 36a/09

[=1]

süst(Far.) Gevşek, zayıf, güçsüz.

s. ol- 24b/04

[=1]

Ş

şâhit(Ar.) Tanık.

ş. 22b/01, 37b/ek1

ş. iden 38b/ek1

[=3]

Şâm Suriye'nin başkenti.

ş.+ı 11a/ek1

ş.+uñ 19a/13

[=2]

şân(< Ar. şe'n) Azamet, büyüklük,
ululuk.

ş.+ı 19b/07

[=1]

şarâb(Ar.) Meyve sularının ve

özellikle

üzüm suyunun belli usullerde
mayalandırılmasından elde edilen
alkollü

içki.

ş.+dan 33b/06

[=1]

şart(Ar.) Bir şeyin varlığının veya
meydana gelebilmesinin kendisine
bağlı olduğu şey, bir şeyin var
olabilmesi için gerekli olan husus,
koşul.

ş.+ile (şartla) 15a/02

[=1]

şaş- Umulmayan, beklenmeyen veya
olağanüstü bir olay, bir olgu
karşısında şaşkın duruma gelmek,
hayret etmek.

ş.-dıklarından 33b/04

ş.-up 31b/12

[=2]

şaşkınlık hâli Şaşkın olma durumu.

ş.+nde 24b/10

[=1]
şāyed(Far.)Şart bildirir, eğer.
ş. 15a/03, 17b/07, 18a/11, 20a/04,
35b/ek1
[=5]
şe'āir-i dīn(Ar.) Din kuralları.
ş. 10b/06
[=1]
şe'āir-i İslām(Ar.) İslam kuralları.
ş. 24b/02
ş.+ı 9a/ek1
[=2]
şecā' Yiğitlik, yüreklilikç
ş. 26b/02
[=1]
şecā'at Yüreklilik, yiğitlik.
ş. 18a/ek2, 24a/ek1
ş.+den 18a/ek1
ş.+ini 27b/ek2
ş.ile (şecaatle)27a/ek2
[=5]
şecār(Ar.) Bir tek ağaç, herhangi bir
ağaç.
ş. 4a/06
[=1]
şecere(Ar.) Ağaç.
ş.+sine (hurma şecere.sine)
7b/02
[=1]
şefaati'n nebi'(Ar.) Âhirette
peygamberlerin ve kendilerine
izin verilen kimselerin
müminlerin bağışlanması için

Allah katında niyazda bulunmaları
anlamında bir terim.

ş. 2b/09

[=1]

şefi'(Ar.) Şefa'at eden.

ş. ol- 7a/04

[=1]

şehādet(Ar.) Tanıklık.

ş. 6a/08, 6a/ek3, 15b/04, 15b/07,
17a/01, 17b/09, 17b/ek2, 26a/ek1,
28a/01

ş.+den 18a/07, 19a/03, 19a/04

ş. et- 22a/13, 23a/06

ş. eyle- 22a/12

ş.+i 17b/07, 22a/ek1

ş.+iste- 16b/08, 16b/11, 35b/08

ş. isteye 15b/10

ş.+üñ 15a/10

ş.+üñ fazlı.nı 17b/ek2

ş.+üñ sevab.ı 4b/10

ş.+i hakiki 10a/06

ş. kaddına 17a/12

ş. mühri 35b/10

ş. sevabı 15b/11, 16b/ek1

[=28]

şehādet mertebesi(Ar.) Bir

mü'minin bu dünyâda
ulaşabileceği en son ve en ulvî
makamdır.

ş. 8b/ek1, 8b/ek1

[=2]

şehîd(Ar.) Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse.
ş. 5b/ek3, 7a/07, 12b/ek1, 14b/07, 17a/04, 17a/05, 21a/09, 22a/11, 23a/03, 30a/11, 31b/08
ş.+(şehidü'l-memat) 3a/ek2
ş.+dür 17a/07, 17a/08, 17a/09, 17a/09
ş.+e 22a/11
ş. et- 16a/04
ş. hükmünde 35b/11
ş.+i 22a/ek3
ş.+ler 16b/08, 22b/ek3, 37b/10
ş.+lere 16b/ek1
ş.+leri 12a/08, 17a/07, 23a/11, 37b/07
ş.+lerüñ 23a/ek1yani(ı)
ş.+lerüñ fazlı.nda 15b/04
ş. ol- 5b/ek3, 5b/ek3, 7a/03, 11a/ek1, 11a/ek1, 12a/04, 12a/10, 14a/06, 14b/06, 14b/08, 14b/12, 15b/11, 16a/07, 16a/08, 16b/04, 17b/03, 17b/12, 18a/04, 18a/06, 18a/11, 18a/12, 18b/02, 18b/08, 18b/10, 18b/ek1, 19a/09, 19a/09, 20a/01, 21b/04, 21b/05, 21b/05, 21b/12, 22a/ek1, 24a/09, 28a/04
ş. olan 22b/07
ş. olanuñ 18b/ek1
ş.+üñ 11a/ek1, 14a/11, 22b/09, 23a/04, 23a/07
ş. sevabın 35b/08
[=73]

şehîd ol- kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek
ş.-am 12a/04
ş.-unca 11b/08
[=2]
şehîdlik Şehit olma durumu.
ş.+i (şehidligi) 22a/07
ş.+i (şehitligi) 18b/13
[=2]
şehîdü'l-memat(Ar.) Şehit olmuş kimseler.
ş. 3a/ek2
[=1]
şehir(Far.) Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı; kent, site.
ş.+inden (şehrinden) 6b/13
[=1]
şekerâne(Far.)
ş.+sine 34b/10
[=1]
şekillü ... şeklinde, ... şeklinde olan.
ş. 9b/11, 23b/01, 17a/05, 10b/04
ş. 25b/ek1
[=1]
şevke(Ar.) Siyahça oğlak derisi.
ş. 33b/11
[=1]
şerâfe Camilerde, minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, bir

insanın dolaşabileceği ende,
kenarları korkuluklu, ezan
okumaya yarayan yer.
ş.+ler 25b/ek1
ş.+leri 25b/12
[=2]
şerāi' ihkām(Ar.) Kuvvetlendirme
ile ilgili ilahi emirler.
ş. 24b/03
[=1]
şerāi' Nebevī(Ar.) Peygamberlik
kuralları.
ş. 10b/12
[=1]
şeref(Ar.) Kutsal, mübarek.
ş.+(isim-i şeref.ini) 3b/ek1
[=1]
şerif(Ar.) Kutsal. mübarek.
ş. 3b/ek1
[=1]
şevket(Ar.) Büyüklük.
ş.+ini 35a/ek4
[=1]
şeytān(Ar.) Meleklerin başı ve
hocası
olduğu halde isyan edip Allah'ın
emirlerine karşı geldiği için
huzurdan
kovulan ve rahmetten uzak kalan
asi varlık, iblis.
ş. 19b/04
[=1]

şeytān-ı la'īn(Ar.) Lânetlenmiş,
Hakk'ın rahmetinden mahrum
olmuş, lânetli (kimse).
ş. 37a/08
[=1]
şi'ār(Ar.) Duyuş, düşünüş ve
inaniştaki ayırıcı özellik.
ş.+(mübahese-i şiar-ı din) 8a/ek1
[=1]
şiddet(Ar.) Sertlik.
ş. 38b/06
[=1]
şimden girü şimden Şimdiden, bu
zamandan önce.
ş. 12b/08, ş. 29a/11, 31a/09,
37b/13
[=4]
şimdi Şu anda, içinde bulunan
zamanda; imdi.
ş. 24a/04
[=1]
şi'r(Ar.) Zengin sembollerle, ritimli
sözlerle, seslerin uyumlu
kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve
durak bakımından denk ve kendi
başına bir bütün olan edebî
anlatım biçimi; manzume, nazım.
ş.+e 39a/ek2
[=1]
Şirk(Ar.) Tanrı'nın birden çok
olduğuna inanma, Tanrı'ya ortak
koşma; eş koşma.
ş. 2a/04
[=1]

şol İşaret sıfatı, şu, o.

ş. 5b/ek2, 5b/ek2, 8b/01, 8b/08,
10a/ek1, 10b/03, 10b/11, 11a/01,
11a/10, 15a/02, 16b/05, 20b/12,
23a/10, 25a/ek1, 25b/05, 25b/ek1,
25b/ek2, 26a/06, 26a/ek1, 26b/13,
26b/ek2, 27a/ek2

ş. kadar 4a/ek1, 4a/ek2, 15b/04,
18b/ek1, 32a/02
[=27]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi, şu
şekilde.

ş. 13a/ek1, 19b/12, 22a/02işte,
25a/06, 37a/ek2
[=5]

şu 1.işaret sıfatı

ş. 12b/05, 20a/01, 20b/10, 23a/06,
33a/04
[=5]

2.işaret zamiri

ş.+ndan 13a/ek1

ş.+ndan ötüri 12a/03

ş.+ña 35a/02

[=3]

şura Anlatana veya söyleyene göre

biraz uzakta olan yer, şu yer;
şurası.

ş.+ma 12a/03, 12a/ek1

[=2]

şurū Başlamak.

ş. et- 4b/06

[=1]

şüheda Şehitler.

ş.+(ervah-ı şüheda) 22b/11

ş.+nuñ 23b/ek1

[=2]

Şühūd(Ar.) Allah'ın zuhur ve
tecellilerini görme.

ş.+dür 22a/ek1

[=1]

şükür(Ar.) Allah'a duyulan minneti

dile getirme.

ş. 16a/13

[=1]

T

tā(Far.) Bir şeyin bulunduğu,

başladığı veya sona erdiği yeri
yahut zamanı anlatırken söze
mübalağa katar.

t. 2b/05, 5a/ek1, 5a/ek1, 5b/ek2,
6b/03, 7a/01, 9a/ek1, 11b/08,
12a/13, 27a/07, 35a/ek4, 36a/ek3
[=12]

ta'accüb (< Ar. 'aceb) Şaşma,

hayret

etme.

t. eyle- 21a/05

[=1]

tābi' (< Ar. teba') Birine veya bir

şeye

uyan, onun arkası sıra giden.

t.+vüz 31b/02

t.+nden 3a/04

[=2]

ṭabī'at (Ar.) Bir kimsenin

davranışlarına

yön veren yaratılışı, huy, meşrep,

mizaç.

t. 18a/ek1

[=1]

tab'ın Halk, toplum.

t. 10b/ek1

[=1]

ṭābir Yorumlamak.

t. 16b/ek1

t. eyle- 10a/ek1

[=2]

ṭabşır- Ulaştırmak, teslim etmek.

t.-maga 21a/13

[=1]

tafşıl (< Ar. faşl) Bir şeyi bütün

ayrıntıları ile açıklama.

t. 8b/ek1, 16b/07

t. ile 18b/13, 25a/ek2

[=4]

ṭağ Çevresindeki araziye göre büyük

bir

çıkıntı teşkil edecek şekilde

yükselen

toprak veya kaya kütlesi, dağ.

t. 32b/10

t.+dan 4a/ek1

t.+lar 28b/02

[=3]

ṭağıt- Toplu durumdayken ayrılıp

birbirinden uzaklaşmak.

t.-dı 18b/05

[=1]

tāhal Geç kalmak.

t. eyle- 19b/04

[=1]

ṭahāret(Ar.) Temizlik, temiz olma.

t. eyle- 9b/06

[=1]

taḥassür(Ar.) Özlem, hasret.

t.+üm 16b/03

[=1]

taḥkīk(< Ar. ḥaqq) Şüphesiz,

muhakkak.

t. 5a/ek1, 8a/ek1

[=2]

tahmin Yaklaşık olarak

değerlendirmek, oranlamak.

t. eyle- 32a/06

[=1]

taḥşış(Ar.) Bir şeyi bir kimseye veya

bir yere ayırma.

t. eyle- 11a/ek2

[=1]

taht Hükümdarlık makamı.

t.+ından 32a/11

[=1]

taht-ı liva-i sa'adet Mutluluk

tahtının sancağı.

t.+inde 4b/04

[=1]

taqdīr(< Ar. qadr) Beğenme, güzel

bulduğunu, beğendiğini belirtme.

t.+iyle (allah.uñ takdiri.yle)

28a/03

[=1]

taqdīr Allāh Allah'ın takdiriyle.

t. 26b/05
[=1]
taḳrīr Söyle anlatma, ifade etme.
t. eyle- 22a/03
[=1]
taḳsīm Paylaştırma, bölme.
t. eyle- 10b/02
t. olun- 14a/05
[=2]
taḳṣīr(Ar.) Bir işte kusurlu
davranma, eksik yapma, kusur
etme, yapabilecekken yapmama.
t. 9a/ek1
[=1]
talep(Ar.) İsteme, dileme, arzu etme.

t.+et- 15b/08
t.+ine 5a/13
[=2]
tālīb(Ar.) İsteyen, talep eden, istekli
olan kimse.
t.+lerdi 36a/ek2
t. talib-i sadık 16b/ek1
t. ol- 2b/13
[=3]
ta'lin Meydana çıkarma, açığa
vurma.
t.+(vilayet-i ehl-i talin) 10b/06
[=1]
tam Eksiksiz.
t. 17b/10
[=1]
tamām Olması gerektiği gibi, doğru.
t.+ca 8b/12

t.+ıyla 15a/ek1
[=2]
ṭamla- Tamamlamak.
t.-duğı 5b/ek3
[=1]
ṭa'n(Ar.) Yerme, ayıplanma.
t.+dan 24b/ek1
[=1]
Ta'nır Yaratan, Allah.
t. 7a/11, 22b/ek1, 39b/ek4
t.+sı 18a/08
t.velisin 21a/09
[=5]
Ṭārīḳ Peygamber efendimiz
zamanında yaşamış bir bahadır.
t. 31a/08, 31b/03
t.nam 31a/01
[=3]
ṭarīf Bir işin yapılış yöntemini
açıklama ve belirtme.
t.+i 12b/04, 12b/04
[=2]
tarih Bir olayın gününü, ayını ve
yılını bildiren söz.
t.+i (yevm-i tarih.i) 2b/10
[=1]
ṭarīḳ(Ar.) Takip edilen yol, usul.
t.+(tarik-i hakk.a) 2b/06
t.+e 14b/09
t.+iyle 3b/ek1
t.+leri 10a/ek1
[=4]
ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ Hak yolu.
t.+a 2b/06

[=1]
taşavvur(Ar.) Göz önüne getirme,
hayal etme, zihinde canlandırma.
t.+ı 13a/02
[=1]
taşdik(Ar.) Doğrulama, onaylama.
t.+i bi-rusul-allahdan 16a/02
[=1]
taş Yeryüzünün sertleşmiş ve
katılaşmış
tabakalarında bulunan, içindeki
maden, tuz ve oksitlere göre
değişik renkte ve değişik
birleşimdeki çok sert cisim.
t.+a 27a/03
t.+ı 27a/13
t.+lar 27a/06
t.+ları 32a/06
[=4]
taşra Dışarı
t.+sı 25b/11
t.+sında 28b/07
[=2]
tatar askeri Tataristan, Kırım,
Kuzey Kafkasya ve Sibiryâ'da
yaşayan Türk soyundan asker.
t.+yle 11a/ek1
[=1]
ta'ün Veba hastalığı.
t.+la 17a/08
[=1]
tavar İnek, özellikle koyun ve keçi
gibi
hayvanların ortak adı.

t.+larını 13b/07
[=1]
tâyife (< Ar. tā'ife) Kabile, kavim
t.+(cimri tayife) 13a/ek1
t.+(iki yağı tayife) 13a/ek1
t.+nüñ 13a/ek1
t.+si 6b/08
t.+sinde 18a/ek1
t.+sinden (kureyş tayifesi.nden)
17a/ek1, 27b/ek1
[=7]
ta'yîn (< Ar. 'ayn) Bir göreve
yerleştirme, atama.
t. eyle- 15a/05, 26b/ek1
[=2]
ta'yîn-i ücret Ücretini verme.
t. 15a/04
[=1]
tayyi Dürme, bükülme.
t. 6b/02
[=1]
tazı(Far.) Genellikle tavşan avında
kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı,
çok çevik bir tür köpek.
t. 35a/ek1
[=1]
ta'zîm(Ar.) Yüceltme.
t.+(tazim cihet.ine) 3b/ek1
t.+den (levazım-ı tazim.den)
10b/07
t.+i 10b/05
t.+inden 10b/04
[=4]

ta'zīm-i vācibū'l-vücūd(Ar.)

Allah'ı yüceltme.

t. 10b/08

[=1]

ta'ziyet Taziye, ölenlerin yakınlarına başsağlığı dilemek anlamında kullanılan bir kelimedir.

t. 21b/11

t. et- 21b/10

t. eyle- 22a/01

[=3]

Te'ālā(Ar.) “Şanıyice olsun.”

anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.

t.+(hak subhanehu ve teala)

4b/01**hak subhanehu ve teala**

t.+dan (hak teala.dan) 26a/03, 35b/07

t.+nun (hak subhanehu ve

teala.nuñ) 10b/05

t.+nun (hak teala.nuñ) 10b/04, 11a/11, 22b/12

t.+nuñ (allah teala.nuñ emriyle)

37a/08

t.+nuñ (hak teala.nuñ) 6a/ek2

t.+ya (hak teala.ya) 24a/ek1, 24b/01

[=11]

te'aruz(Ar.) Uyuşmazlık, çelişki.

t. eyle- 28a/ek2

[=1]

tebār(Ar.) Soy, nesil.

t. 2a/11

[=1]

tebessüm(Ar.) Gülümseme.

t. 14a/ek2

t. eyle- 14a/08, 14a/11

[=3]

tecāvüz(Ar.) Sınırı aşma.

t. eyle- 32a/13

[=1]

tefsīr(< Ar. fesr) Yorumlama, yorum.

t. 23a/ek2, 23a/ek2, 23a/ek2

t.+e 35a/ek4

[=4]

tehevvür(Ar.) Çok öfkelenme.

t.+dür 18a/ek2

t. evveli 18a/ek2

t.mertebesine 18a/ek1

[=3]

tehniyet(Ar.) Tebrik etme, kutlama.

t. 21b/10

t. et- 18b/ek1, 21b/09

t. eyle- 21b/13

[=4]

tehūr(Ar.) Düşüncesizlik.

t. et- 24b/ek1, 27b/13

[=2]

terkīm(Ar.) Hürmet ve tazim göstermek ve görmek.

t.+den (mevacib-i tekrim.den)

10b/07

[=1]

temennā Karşı konulamaz istek ve arzu anlamına gelir.

t. 11b/04

t. et- 24a/ek2
t. eyle- 16b/06
[=3]
ten(Far.) İnsan vücudunun dış yüzü,
cilt.
t.+i 23a/04, 23a/07
t.+inde 19a/11
t.+ümi 22a/08
[=4]
tena'um Bolluk içinde yaşama.
t. 12b/ek1, 12b/ek1
t. et- 12b/ek1, 22b/10
[=4]
tenbîh Metinde bölüm başı olarak
bulunmaktadır.
t. 24b/05, 39b/01
[=2]
tercüme(< Ar. terceme) Tercüme
edilmiş eser.
t.+si 11b/03
[=1]
terğîb(< Ar. ragbet) İsteklendirme,
arzu ettirme, istek verme.
t. eyle- 12b/03
[=1]
tertîb(Ar.) Sıralama, düzen.
t.+ine 4b/06
[=1]
tesâhül(Ar.) Yumuşak davranma.
t. eyle- 9a/ek1
[=1]
tesbîh(Ar.) Allah'ın noksan
sıfatlardan münezzeh ve yüce
olduğuna inanıp bunu sözleri ve

davranışlarıyla belirtme
anlamında terim.
t.+dür 7a/09
t. 22b/ek3
[=2]
teslîm(< Ar. selm) Emaneti yerine
verme.
t. eyle- 17b/07, 21a/02
t. ol- 18b/06
[=3]
tesvîd(Ar.) Kaleme almak, yazmak.
t. eyle- 3a/06
[=1]
tetimme(< Ar. temām) Bir şeyin
eksikliğini tamamlamak için katılan
şey.
t.+ndendür 16a/ek1
[=1]
tevārîh(Ar.) Tarihler.
t.+de 13a/10
[=1]
tevîl Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini
açıklamayı ve yorumlamayı ifade
eden terim.
t. 23a/ek2, 23a/ek2
t.+et- 23a/06
[=3]
težarru' Dua, yalvarma.
t. 22a/07
t. et- 24a/ek1
[=2]
tımâr(Far.) Hastayı veya yarayı
tedavi etme.
t. et- 29b/05, 37b/08

[=2]
tīmār et- Hastayı veya yarayı tedavi etme eylemi.
t.içün 36b/07
[=1]
ticāret(Ar.) Ürün, mal vb. alım satımı.
t. 5a/12
t.+e 5b/ek2
t.+ile (ticaretle) 13b/03
[=3]
tīmūr Moğolların hükümdarı.
t. 11a/ek1
[=1]
Timūrlen Moğolların hükümdarı.
t.+ün 11a/ek1
[=1]
tīz(Far.) Çabuk,hemen.
t. 30a/10
[=1]
toğrı Gerçek, yalan olmayan.
t. 34a/12
t. et- 8a/ek1
[=2]
toḵsan biñ Sayı ismi.
t. 31a/03
[=1]
toḵ İçi boş olmayan; dolmuş
t.+dur 4a/01, 39b/03
[=1]
top 1. Savaş aracı.
t. 17b/12,
2. Bütünlük, birlik.
31b/03, 33a/12, 33b/01

[=5]
toprak Yer kabuğunun, üzerini kaplayan
çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.
t. 8a/04, 37b/ek1
t. ol- 23a/12
[=3]
toy- İsteği kalmayın caya kadar yemek, açlığı kalmamak.
t.-unca 24a/03
[=1]
toyumluḵ Doyulacak miktarda olan.
t. 14a/04
[=1]
toz Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde.
t.+una 27a/ek2
[=1]
tuḡyān İsyan.
t.+ı (küfr ü tugyan.ı) 1b/07
[=1]
tul Eşi ölmüş kadınlara verilen isim.
t. ol- 18a/12
[=1]
tur- Kalmak.
t.-a 33b/ek1
t.-dum 17b/02, 21a/02
t.-ma 26b/09, 29a/10
t.-madı 37b/ek1
t.-maga 9b/04

t.-mañ 30a/10
t.-mayup 20a/09, 22a/04
t.-up 9b/13, 10a/02, 25a/01,
30a/06
t.-bi-bañ tur- 29a/10
t.-karşu tur- 9b/13, 10a/02
[=16]
turmağ Beklemek.
t. 10a/03
[=1]
ıtut- Elle kavramak, elde
bulundurmak,
eline almak.
t.-ardı 27a/04
t.-dı 27a/13, 30b/10, 37a/13
t.-dılar 33b/10, 35a/08
t.-dum 15a/01
t.-up 6a/06, 29a/09
t.-diri tut- 39b/13, 39b/ek3
t.-oruç tut- 6a/06, 6a/ek1
t.+dan (yarak tutmak) 39b/ek1
tutant.+uñ 6a/ek1
[=16]
ıtutma Devam etmek, desteklemek.
t.+ga 39b/13
t.+sına 39b/ek3
[=2]
ıtutuş- Bir işe başlamak, girişmek.
t.-asın 12b/05
[=1]
ıtuy- İşitmek.
t.-maz 38a/12, 38b/02
t.-mazlar 38b/09
[=3]

Tüfenk(Far.) Savaş veya avda
kullanılan, uzun namlulu ateşli
silah; delikli demir.

t. 17b/12

t.+ile (tüfenkle) 39b/03

[=2]

tümsek Metinde hata yapmak
anlamında kullanılmıştır..

t. 8a/ek1

[=1]

türbe Genellikle ünlü bir kimse için
yaptırılan ve içinde o kimsenin
mezarı bulunan yapı.

t.+si 17a/ek1

[=1]

Türk ıâyifesi Türk topluluğı.

t. 39a/ek1

[=1]

Türkî Türkçe.

t.+de 14a/ek2

t.+ye 3a/ek2

[=2]

U

u ve bağlacı.

u. 1b/07, 4a/02

[=2]

uç Bir nesnenin genellikle sivri olan
bitim noktası.

u.+dan 25b/ek2

u.+ında (ucında) 14b/02

u.+unda (ucunda) 14a/08

[=3]

uçurum Deniz, göl, ırmak vb. su kıyılarında veya karada dik yer; yar.

u.+imiş 30a/12

[=1]

uğra Taraf anlamında kullanılmıştır.

u.+dan 24b/09, 30b/03

[=2]

Uhrevi(Ar.) Öbür dünya ile ilgili, ahiret ile ilgili; maverai, dünyevi karşıtı.

u.+(avz-ı uhrevi) 10b/09

[=1]

ulaşdur- Ulaşmasını sağlamak; dağıtmak.

u. 20b/11

[=1]

‘ulemā(<Ar.‘ilm) Alimler, bilginler.

u. 10b/ek1, 11a/ek1, 22b/08,

23a/06, 25a/05

[=5]

‘ulema-ı ihtilāf(Ar.) Farklı düşüncelerdeki alimler.

u. 13a/01

[=1]

ulu Çok üstün niteliklere sahip, çok büyük, yüce.

u. 25b/ek1, 35a/ek2

u.+ları 22a/ek1

u.+larından idi 9a/ek1

[=4]

‘ülūç Büyük, ulu.

u. 39a/ek1

u.+dur 39a/ek1

[=2]

u‘lūfe (Ar.) Osmanlılarda kapıkulu askerlerine, sipahilere, saray ve devlet kuruluşlarındaki bazı görevlilere üç ayda bir verilen ücret.

u. ile 6b/ek2

[=1]

‘ulyā(Ar.) Çok yüksek, çok yüce.

u.+ya (devlet-i ulya) 3a/01

[=1]

‘umde(Ar.) İlke.

u.+(umdet-i cümle erbabü'l kalem) 3a/13

[=1]

‘umdet-i cümle erbābü'l kalem

Bütün yazarların ilkesi.

u. 3a/13

[=1]

‘umūm(Ar.) Ahali.

u.+a 2a/12

[=1]

umūr-ı şer‘iyye(Ar.) Şeriat ile ilgili işler.

u. 5a/ek2

[=1]

ur- (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak.

u.-dı 20b/04, 29b/07, 31a/08

u.-dular 37a/12, 37a/13

u.-mak 39b/05, 39b/12

u.-masun 33a/11

u.-muşlar 39a/04, 39a/09

u.-up 29a/07, 35a/05, 36a/05,

36a/06, 36b/05, 36b/12

u. -un 35a/ek4
u.-zincire ur- 35a/05
[=18]
uṣṭa(Far.) Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse; hazır.
u. 24b/08
[=1]
ustakār(Far.)Üstat.
u. 29b/02
[=1]
uṣul Yöntem.
u.+den 10a/ek1
[=1]
uṣ İşte anlamında kullanılan söz.
u. 7a/11
u. 17a/13
[=2]
uṣ-bu İşte bu anlamında kullanılan söz.
u. 21b/06
[=1]
uṣaḳ Çocuk.
u.+larını 13a/12
[=1]
utan- Mahcup olmak.
u.-dum 14b/03
[=1]
uy- Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tabi

olmak, ittiba etmek, ayak uydurmak.
u.-arız 31b/02
u.-up 31b/09
[=2]
uyan- Uyku durumundan çıkmak.
u.-dı 24a/06
[=1]
uyu- Uyku durumunda olmak
u.-muş 23b/04
[=1]
uzat- İleriye doğru yöneltmek.
u.-ırsa (uzadırsa) 39b/ek4
u.-dil uzat- 39b/ek4
[=2]
‘uzlet(Ar.) Toplum yaşayışından kaçıp tek başına yaşama.
u. eyle- 9b/05
[=1]
‘uzma Büyük anlamında kullanılan bir söz.
u.+ya (saadet-i uzma.ya) 2b/13
[=1]
Ü
ü Ve anlamında kullanılan sözdür.
ü. 2b/03, 5b/11
[=2]
ücret(Ar.) İş gücünün karşılığı olan para veya mal; ecir.
ü. 6b/10, 15a/05, 15a/07
ü.+(tayin-i ücret) 15a/04
ü. ile 14b/11, 15a/ek1

[=6]

üç İkinden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.

ü. 4b/03, 8b/09, 8b/ek1, 10b/01, 10b/02, 11a/ek2, 18a/ek2, 22a/03, 24b/06, 25b/04, 32a/01, 32b/04

ü.+dür 16b/08

ü.+inci 21a/05, 32b/09

ü.+ini 28b/13

ü.+ünden 18a/ek2

[=17]

üç flori Osmanlılar'ın ilk gümüş para birimi ve ilk sikkesi.

ü. 15a/05

ü.+den 15a/09

[=2]

üçüncü Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki

yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce

olan.

ü.+sü 16b/13

[=1]

ümîd Umut.

ü.+le 14a/06

[=1]

ümîz(Far.) Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimalinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut, ümit.

ü.+dür 33a/04

[=1]

ümmet(Ar.) Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi

olanların meydana getirdiği topluluk.

ü.+imüñ 17a/06

ü.+inüñ 28a/ek2

ü.+ün 10b/13

[=3]

ürk- Bir şeye karşı korku ve ürperme hissi duymak, korkup çekinmek.

ü.-üp 33a/ek3

[=1]

üst Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı.

ü.+leründe 27a/12

ü.+ümüze 31a/13

ü.+ünde 7b/05, 17b/11, 25b/ek1, 29b/12, 30a/03, 33a/ek1, 33b/12, 34a/09

ü.+ünden 27b/ek3, 30a/13, 30b/11, 39a/06

ü.+üne 6b/ek3, 18b/03, 28a/05, 32b/10

[=18]

üzere Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde.

ü. 2b/03, 5b/10, 9a/11, 22a/ek2, 23a/11, 23a/11

[=6]

üzeri Bir şeyin yukarıya bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.

ü.+lerine (üzerlerine) 2a/06, 28b/11

ü.+me 30a/08
ü.+nde 23a/08, 25b/ek1
ü.+ndeki 32a/05
ü.+nden 18b/05
ü.+ne 2a/02, 8b/ek1, 10a/ek2,
13a/02, 14a/07, 14b/08, 18b/05,
18b/ek1, 19a/10, 20a/06, 20a/ek1,
25a/11, 25b/01, 26a/13,
27a/02, 27a/06, 28a/02, 29b/07,
29b/12, 30b/01, 30b/03, 30b/11,
33a/ek3, 36a/04, 36a/10, 37b/ek1
ü.+ne idi 11b/10
ü.+ne düşmek 26a/ek3
[=34]
üzüm Asma adı verilen ağaççığın
salkım
durumunda ufak taneli, çekirdekli,
ince
kabuklu meyve.
ü. 23b/13, 24a/01, 24a/02
ü.+e 24a/02
ü. salkımı 33b/01
[=5]

V

va'z Öğüt, nasihat.
v. 19b/01
[=1]
vâcib(< **Ar. vucûb**) Yapılması
gerekli
olan, terk edilmesi caiz olmayan
husus.

v.+dür 4a/ek2
[=1]
va'de(Ar.) Bir işin yapılması, bir
borcun
ödenmesi için tanınan zaman,
mühlet,
mehil.
v. eyle- 13a/07
v.+si 2b/05
[=2]
vâfir (< **Ar. vefîret**) Çok, bol.
v. 9a/01, 9b/04, 11b/11, 12b/03,
15a/06, 39a/04
v.+ol- 13a/ek1
[=7]
vâki' (< **Ar. vuḳū'**) Olan, vuku
bulan.
v. ol- 5a/ek2, 8b/ek1, 17b/10,
29b/ek1, 30a/02, 30a/ek1
[=6]
vakit(Ar.) Ölçülebilir bir nicelik
olarak
düşünülen ve akışı ilerleyişi
açısından
ele alınan süre; zaman.
v.+de 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3,
13b/ek1
v.+in (vaktin) 27a/ek2
v.+ün (vaktün) 16b/09
[=6]
Vakḳas'Ali Özel isim.
v. 6a/ek1, 22a/ek2
[=2]

vaqt(Ar.) Ölçülebilir bir nicelik olarak

düşünülen ve akışı ilerleyişi açısından

ele alınan süre; zaman.

v.+en 38b/06

v.+in 24b/13, 39b/ek3, 39b/ek4
[=3]

va'llahü 'âlem b'îş-şavâb(Ar.)

Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

v. 8b/ek1

[=1]

var Mevcut olan, mevcut bulunan.

v.+dur 4a/ek2, 5b/ek2, 6a/ek1, 6a/ek4, 8b/ek1, 9b/03, 9b/05, 11a/ek2, 14a/04, 16a/13, 18a/08, 19a/12, 20a/ek2, 20b/03, 20b/10, 23a/09, 24a/08, 25a/ek1, 25b/11, 25b/13, 26a/01, 27a/ek1, 31a/11, 33a/ek1, 34b/13, 35a/02, 35b/03, 37a/ek2

v.+ıdı 3a/ek3

v.+idi 9a/ek1, 9a/ek1, 30a/03, 30a/04

v.+imiş 28b/02, 29b/02

v.+sa 14a/04, 35a/ek1, 32a/10
[=41]

var- (Belli bir yere) Ulaşmak, vasıl olmak.

v. 5b/ek4, 8a/03, 8a/02, 13a/ek1, 18a/06, 24a/07, 26a/13, 27a/09, 33b/ek1

v.-amaz 25a/13

v. -a 10a/ek1

v.-dı 18b/05, 21b/03, 23b/10, 28a/13, 31a/03, 37b/09

v.-dılar 18b/09, 26b/04, 35a/03

v.-dum 15a/07, 19a/10, 19b/03

v.-man 27b/12

v.-sa 14b/06

v.-up 13a/11, 14a/07, 15a/05, 19b/13, 20a/11, 21b/04, 23b/11, 29b/08, 37b/11

v.-yanına var- 37b/11

v.-ur 18a/ek1

[=34]

varan Ulaşan kimse.

v. 15a/ek1

v.+laruñ 10a/ek1

[=2]

vârid(< Ar. vurûd) Gelen, ulaşan, vasıl olan

v. ol- 6a/03, 9a/07, 23a/13, 38b/01
[=4]

vâriş Mirasçı.

v.+leri 9a/ek1

[=1]

varluca Varlıklı, zengin.

v.+idi 9a/ek1

[=1]

vaşf(Ar.) Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik.

v. eyle- 12a/04, 12b/02

[=2]

vaşf-ı kemâl Üstünlük özelliği, olgunluk özelliği.

v.+ine 4a/04

[=1]
vaşiyet(Ar.) Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey.

v. eyle- 38a/ek1

v.+üm 20b/10

[=2]

Vatan(Ar.) Yurt.

v.+ına 6a/08

[=1]

vatar İhtiyaç, hâcet.

v. 5b/11

[=1]

vaz gel-(Far.) Kendi hakkı saydığı

bir şeyi artık istemez olmak;

vazgeçmek.

v. 8a/07

[=1]

ve(Ar.) İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.

v. 1b/02, 1b/03, 1b/05, 1b/07, 2a/03, 2a/04, 2a/04, 2a/04, 2a/05, 2a/05, 2a/05, 2a/05, 2a/07, 2a/10, 2a/10, 2a/11, 2a/11, 2a/12, 2a/13, 2a/13, 2b/03, 2b/04, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 3a/01, 3a/02, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/04, 3a/05, 3a/06, 3a/07, 3a/09, 3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/ek1, 3a/ek1, 3a/ek2, 3a/ek2, 3a/ek2, 3a/ek2, 3a/ek2, 3b/ek1, 3b/ek1, 3b/ek1, 3b/ek1, 3b/ek1,

3b/ek1, 3b/ek1, 4a/01, 4a/10, 4a/12, 4a/12, 4a/14, 4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek1, 4a/ek2, 4a/ek2, 4a/ek2, 4a/ek2, 4a/ek2, 4a/ek2, 4b/01, 4b/02, 4b/03, 4b/03, 4b/04, 4b/04, 4b/04, 4b/05, 4b/06, 5a/05, 5a/05, 5a/07, 5a/07, 5a/07, 5a/11, 5a/13, 5a/ek1, 5a/ek1, 5a/ek2, 5a/ek2, 5a/ek2, 5a/ek2, 5a/ek2, 5a/ek2, 5b/02, 5b/06, 5b/10, 5b/13, 5b/ek1, 5b/ek1, 5b/ek1, 5b/ek1, 5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek2, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek3, 5b/ek4, 6a/01, 6a/02, 6a/02, 6a/03, 6a/03, 6a/07, 6a/07, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/11, 6a/13, 6a/ek1, 6a/ek2, 6a/ek2, 6a/ek3, 6a/ek3, 6b/03, 6b/05, 6b/06, 6b/06, 6b/07, 6b/08, 6b/10, 6b/10, 6b/12, 6b/ek1, 6b/ek2, 6b/ek2, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek3, 6b/ek4, 6b/ek4, 6b/ek4, 6b/ek4, 7a/01, 7a/01, 7a/01, 7a/02, 7a/03, 7a/04, 7b/04, 7a/04, 7a/06, 7a/07, 7a/08, 7a/09, 7a/10, 7a/10, 7a/10, 7a/13, 7b/03, 7b/06, 7b/06, 8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/11, 8a/12, 8a/12, 8a/12, 8a/ek1, 8a/ek1, 8b/01, 8b/07, 8b/08, 8b/08, 8b/09, 8b/10, 8b/11, 8b/12, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1,

8b/ek1, 8b/ek1, 8b/ek1, 9a/01,
9a/02, 9a/07, 9a/09, 9a/11, 9a/12,
9a/13, 9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1,
9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1,
9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1,
9a/ek1, 9a/ek1, 9a/ek1, 9b/03,
9b/04, 9b/06, 9b/06, 9b/07, 9b/11,
9b/12, 10a/01, 10a/02, 10a/05,
10a/08, 10a/08, 10a/12, 10a/13,
10a/ek1, 10a/ek1, 10a/ek1,
10a/ek2, 10a/ek2, 10a/ek2,
10a/ek2, 10a/ek2, 10b/01, 10b/01,
10b/02, 10b/05, 10b/06, 10b/06,
10b/07, 10b/08, 10b/09, 10b/10,
10b/11, 10b/12, 10b/12, 10b/13,
10b/ek1, 10b/ek1, 10b/ek1,
10b/ek1, 10b/ek1, 10b/ek1,
10b/ek1, 10b/ek1, 10b/ek1,
10b/ek1, 10b/ek1, 10b/ek1,
10b/ek1, 10b/ek1, 11a/01, 11a/02,
11a/03, 11a/06, 11a/07, 11a/07,
11a/ek1, 11a/ek1, 11a/ek1,
11a/ek1, 11a/ek1, 11a/ek1,
11a/ek1, 11a/ek1, 11a/ek2,
11a/ek2, 11a/ek2, 11a/ek3,
11b/02, 11b/06, 11b/07, 11b/11,
11b/12, 11b/12, 11b/ek1, 11b/ek2,
12a/01, 12a/02, 12a/04, 12b/02,
12b/ek1, 12b/ek1, 12b/ek1,
12b/ek1, 13a/01, 13a/03, 13a/07,
13a/08, 13a/09, 13a/09, 13a/09,
13a/09, 13a/10, 13a/10, 13a/12,
13a/12, 13a/13, 13a/ek1, 13a/ek1,
13a/ek1, 13a/ek1, 13a/ek1,

13b/06, 13b/07, 13b/07, 13b/07,
13b/11, 13b/ek1, 14a/01, 14a/08,
14a/10, 14a/ek1, 14a/ek2,
14a/ek2, 14a/ek3, 14b/09, 14b/12,
14b/ek1, 14b/ek3,
14b/ek3, 14a/ek3 15a/01, 15a/09,
15a/11, 15a/13, 15a/ek1, 15a/ek1,
15b/02, 15b/04, 15b/04, 15b/05,
15b/06, 15b/08, 16a/02, 16a/02,
16a/03, 16a/04, 16a/05, 16a/05,
16a/05, 16a/11, 16a/12, 16a/13,
16a/ek1, 16b/01, 16b/06, 16b/ek1,
16b/ek1, 16b/ek1, 16b/ek1,
16b/ek1, 16b/ek1, 17a/08, 17a/08,
17a/09, 17a/12, 17a/ek1, 17a/ek1,
17a/ek1, 17a/ek1, 17a/ek1,
17a/ek1, 17b/01, 17b/02, 17b/05,
17b/06, 17b/06, 17b/09, 17b/10,
17b/ek2, 17b/ek2, 17b/ek2,
17b/ek2, 17b/ek2, 17b/ek2,
17b/ek2, 17b/ek2, 17b/ek2,
18a/03, 18a/04, 18a/05, 18a/09,
18a/12, 18a/13, 18a/ek1, 18a/ek1,
18a/ek1, 18a/ek1, 18a/ek1,
18a/ek1, 18a/ek1, 18a/ek2,
18a/ek2, 18a/ek2, 18a/ek2,
18a/ek2, 18b/01, 18b/01, 18b/02,
18b/02, 18b/05, 18b/06, 18b/07,
18b/08, 18b/10, 18b/11, 18b/ek1,
18b/ek1, 18b/ek1, 18b/ek1,
18b/ek1, 18b/ek1, 19a/03, 19a/04,
19a/06, 19a/06, 19a/07, 19a/08,
19a/11, 19a/13, 19a/ek1, 19a/ek1,
19a/ek1, 19b/01, 19b/01, 19b/02,

19b/02, 19b/08, 19b/09, 19b/09,
19b/10, 19b/11, 20a/07, 20a/ek2,
20b/03, 20b/06, 20b/07, 21a/01,
21a/02, 21a/05, 21a/11, 21b/03,
21b/04, 21b/05, 21b/11, 21b/12,
21b/12, 21b/13, 22a/05, 22a/07,
22a/08, 22a/11, 22a/ek1, 22a/ek1,
22a/ek1, 22a/ek1, 22a/ek1,
22a/ek1, 22a/ek2, 22a/ek2,
22a/ek3, 22a/ek3, 22b/01, 22b/03,
22b/12, 22b/13, 22b/ek1, 22b/ek1,
22b/ek2, 22b/ek2, 22b/ek3,
22b/ek3, 22b/ek3, 23a/01, 23a/02,
23a/04, 23a/05, 23a/ek2, 23a/ek2,
23a/ek2, 23b/04, 23b/06, 23b/08,
23b/08, 23b/08, 23b/13, 23b/ek1,
24a/01, 24a/02, 24a/02, 24a/04,
24a/07, 24a/07, 24a/09, 24a/11,
24a/11, 24a/12, 24a/ek1, 24a/ek1,
24a/ek1, 24a/ek1, 24a/ek2,
24a/ek2, 24a/ek2, 24a/ek2,
24b/02, 24b/03, 24b/03, 24b/07,
24b/08, 24b/11, 24b/12, 24b/ek1,
25a/02, 25a/04, 25a/08, 25a/11,
25a/13, 25a/ek1, 25a/ek1,
25a/ek1, 25a/ek1, 25a/ek2,
25a/ek2, 25a/ek2, 25b/01, 25b/02,
25b/11, 25b/12, 25b/13, 25b/ek1,
25b/ek1, 25b/ek2, 25b/ek2,
26a/04, 26a/04, 26a/06, 26a/ek3,
26b/02, 26b/02, 26b/06, 26b/09,
26b/09, 26b/10, 26b/12, 26b/ek1,
26b/ek1, 26b/ek1, 26b/ek1,
26b/ek2, 26b/ek2, 26b/ek2,

27a/01, 27a/02, 27a/04, 27a/06,
27a/07, 27a/11, 27a/12, 27a/13,
27a/13, 27a/ek1, 27a/ek1,
27a/ek2, 27a/ek2, 27b/02, 27b/03,
27b/04, 27b/06, 27b/06, 27b/07,
27b/07, 27b/08, 27b/09, 27b/10,
27b/10, 27b/ek1, 27b/ek2,
27b/ek2, 27b/ek2, 27b/ek3,
27b/ek3, 27b/ek3, 28a/04, 28a/06,
28a/08, 28a/08, 28a/08, 28a/08,
28a/09, 28a/09, 28a/10, 28a/ek1,
28a/ek1, 28a/ek2, 28a/ek2,
28a/ek2, 28a/ek2, 28a/ek2,
28b/01, 28b/03, 28b/08, 28b/10,
28b/10, 28b/12, 28b/13, 29a/01,
29a/02, 29a/03, 29a/08, 29a/09,
29b/01, 29b/07, 29b/08, 29b/09,
29b/12, 29b/13, 29b/ek1, 29b/ek1,
29b/ek1, 29b/ek1, 29b/ek1,
29b/ek1, 29b/ek1, 30a/03, 30a/07,
30a/12, 30a/ek1, 30a/ek1,
30a/ek1, 30a/ek2, 30a/ek2,
30a/ek2, 30a/ek2, 30b/01, 30b/01,
30b/04, 30b/05, 30b/06, 30b/07,
30b/09, 30b/11, 30b/11, 30b/13,
31a/04, 31a/06, 31a/07, 31a/ek1,
31b/07, 31b/12, 31b/13, 32a/01,
32a/02, 32a/03, 32a/05, 32a/05,
32a/06, 32a/09, 32a/11, 32b/06,
32b/08, 32b/11, 33a/02, 33a/07,
33a/07, 33a/09, 33a/10, 33a/11,
33a/11, 33a/ek1, 33a/ek2,
33a/ek2, 33a/ek2, 33a/ek3,
33a/ek3, 33b/01, 33b/02), 33b/03,

33b/09, 33b/10, 33b/11, 33b/12,
33b/ek1, 33b/ek1, 34a/01, 34a/01,
34a/03, 34a/04, 34a/04, 34a/06,
34a/07, 34a/09, 34a/10, 34a/11,
34b/08, 34b/10, 35a/01, 35a/02,
35a/04, 35a/04, 35a/06, 35a/08,
35a/ek1, 35a/ek1, 35a/ek1,
35a/ek2, 35a/ek2, 35a/ek2,
35a/ek2, 35a/ek2, 35a/ek3,
35a/ek4, 35a/ek4, 35a/ek4,
35b/02, 35b/03, 35b/05, 35b/10,
35b/11, 35b/12, 35b/ek1, 35b/ek1,
36a/03, 36a/04, 36a/05, 36a/08,
36a/11, 36a/11, 36a/12, 36a/ek1,
36a/ek1, 36a/ek1, 36a/ek1,
36a/ek1, 36a/ek1, 36a/ek2,
36a/ek2, 36a/ek2, 36a/ek2,
36a/ek2, 36a/ek2, 36a/ek2,
36a/ek2, 36a/ek2, 36a/ek3,
36a/ek3, 36a/ek3, 36b/10, 36b/11,
37a/01, 37a/02, 37a/04, 37a/10,
37a/ek1, 37a/ek1, 37a/ek2,
37a/ek2, 37a/ek2, 37a/ek2,
37a/ek2, 37a/ek2, 37a/ek2,
37b/02, 37b/03, 37b/04, 37b/06,
37b/08, 37b/08, 37b/ek1, 37b/ek1,
37b/ek1, 37b/ek1, 37b/ek1,
37b/ek1, 37b/ek1, 37b/ek1,
38a/01, 38a/02, 38a/02, 38a/02,
38a/09, 38a/13, 38a/ek1, 38a/ek1,
38b/04, 38b/06, 38b/06, 38b/06,
38b/09, 38b/09, 38b/10, 38b/ek1,
38b/ek1, 38b/ek1, 39a/05, 39a/06,
39a/06, 39a/07, 39a/09, 39a/12,

39a/12, 39a/ek1, 39a/ek1,
39a/ek2, 39a/ek2, 39a/ek2,
39a/ek2, 39b/03, 39b/05, 39b/06,
39b/ek1, 39b/ek1, 39b/ek1,
39b/ek1, 39b/ek1, 39b/ek2,
39b/ek3, 39b/ek3, 39b/ek4,
39b/ek4, 39b/ek4, 39b/ek4
[=847]

ve 'aynihi Tıpkı, olduğu gibi.

v. 10a/06

[=1]

vech(Ar.) Tarz,biçim,yol.

v. 8b/ek1

v. ile (vechle) 20b/06, 23a/06,

26a/ek1,30b/05, 33a/ek3,

34b/08,35a/ek4, 39b/01

v.+le 13a/11, 13a/13, 29b/ek1

[=13]

vech-i tesmiye İsimlendirme sebebi.

v. 22a/ek2

v.+si 22a/11

[=2]

vedalaş- Ayrılırken birbirine esenlik

dilemek; esenleşmek

v.-ınca 33a/ek2

v.-iñ 33a/09

[=2]

vefât eyle- Ölmek.

v. 6b/01, 7a/03, 7b/10, 9a/ek1

[=4]

vekil Birinin, işini görmesi için

kendi yerine bıraktığı veya yetki
verdiği kimse.

v.+dür 18a/ek1

[=1]
vel-(Ar.) Ön ek.
v. 3a/10
v. **vel-iftihar** 3a/11
v. **vel-irade** 1b/04
v. **vel-şehade** 1b/03
v. **vel-taksir** 2b/08
v. **vel gayedür** 6a/02
[=6]
veled-i âdem(Ar.) İnsanoğlu.
v. 6a/04
[=1]
ve'l-ḥāşıl(Ar.) Sonuç olarak, sözün
kısası, kısacası
v.5b/ek1, 27b/02
[=2]
veli
v. 11b/06, 35a/ek4
v.+si 7a/11
[=3]
Velîd bin 'Abdü'l-Melik Emevilerin
altıncı halifesi (705-715). Halife
Abdûlmelik'in büyük oğluydu.
Gençliğinde Bizans'a karşı
düzenlenen seferlere katıldı.
Babasının ölümünden sonra 705
yılında halife oldu.
v. 31a/01, 31a/ek1
[=2]
velîkin Lâkin, ama, fakat.
v. 4a/03
[=1]
veyâ Cümlede bildirilen hususun
sayılan

birden fazla şey için aynı zamanda
söz
konusu olduğu durumlarda bunların
arasına getirilir, ya da.
v. 6a/ek3, 7b/05, 7b/05, 8b/04,
8b/05, 9b/09, 10b/09, 11a/ek2,
12b/ek1, 14b/04, 17b/12, 20a/ek1,
24b/ek1, 24b/ek1, 24b/ek1,
28a/ek2, 31a/13, 31b/08, 33a/12,
33a/ek3, 35a/ek1, 35b/ek1,
37a/ek2, 39b/05, 39b/08, 39b/ek1,
39b/ek2, 39b/ek4
[=28]
veyâhûd Yahut, veya. Krş. **yâhûd**
v. 6a/08, 16a/04, 22a/13, 22b/01,
22b/02, 22b/ek1, 22b/ek1,
22b/ek3, 25b/06, 27a/03, 35a/ek3,
39b/ek2, 39b/ek4
[=13]
vezâret-ḥâne Vezirleriyle ünlü bir
soy.
v.+idi 3a/ek3
[=1]
vezâret-me'âb Koruyucu vezirler.
v. 3a/09
[=1]
vezîr (< Ar. **vezr**) Osmanlı
Devleti'nde
askeri ve idari yetkisi olan en yüksek
rütbedeki devlet memuru, vezirlik
rütbesine sahip kimse.
v.+ler 3a/ek3
v. **oglu** 3a/ek3

[=2]

vilāyet(Ar.) Diyar, ũlke, memleket.

v.+den idi 9a/ek1

v.+i ehl-i talin 10b/06

v.+inde (ıraq vilayeti.nde)

30a/01

v.+inde (islam vilayeti.nde)

33a/02

v.+inde (magrib vilayeti.nde)

23b/03

v.+inün (yemen vilayeti.nün)

29b/ek1

v.+ün 31a/04

[=6]

vir- Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine veya bir şeye eriştirmek, iletmek.

v. 26b/10

v.-di 11a/ek1, 14a/13, 19b/03, 20b/13, 23b/12, 23b/13, 27b/12, 36a/ek1, 36b/13, 37b/ek1

v.-diler 24a/04, 28a/10, 29b/06, 35a/06

v.-dügüne 6a/ek2

v.-dügün 21b/06

v.-düler 9a/ek1

v.-düm 20b/03

v.-e 4b/05, 33a/05

v.-em 15a/03, 15a/07

v.-eyiz 34b/13

v.-irüz 35a/ek3, 35b/ek1

v.-iyorur 17a/13

v.-mege 18b/11

v.-mekligi 5b/07

v.-meyince 33a/10

v.-mezlerdi 33b/ek1

v.-ün 29b/04, 35a/02

v.-üp 7b/02, 27a/03, 31b/06, 31b/11

v.-ür 5b/ek1, 5b/ek1, 14b/11, 15b/11, 16b/11, 25b/10, 33a/ek1, 35b/ek2, 35b/ek2

v.-ürdi 28a/ek2, 28a/ek2, 28a/ek2

v.-avaz vir- 14b/11

v.-azab vir- 35b/ek2

v.-can vir- 17a/13

v.-cevap vir- 14a/13, 35b/ek1

v.-destur vir- 33a/10

v.-feth ve nusret vir- 37b/ek1

v.-fırsat vir- 31b/06, 31b/11, 33a/05

v.-haber vir- 26b/10, 27b/12

v.-halel vir- 24b/05

v.-hisse vir- 28a/10

v.-ihtimal vir- 33b/ek1

v.-inbisat vir- 3a/02

v.-kalı-vir- 4b/05

v.-nusrat vir- 5b/ek1

v.-nusret vir- 35b/ek2, 36b/13

v.-rifat vir- 4a/13

v.-salı vir- 29b/04, 29b/06, 35a/06

v.-selam vir- 19b/03, 23b/12

v.-zafer vir- 33a/ek1, 36a/ek1

[=76]

viren Verme eylemini gerekleştiren.

v.+den 24b/05

[=1]

vuḳū'ı Olma, meydana gelme,

husûle gelme.

v. 22a/03

[=1]

vur- Savaşmak.

v.-up (urup) 10a/03

v.-saf vur- 10a/03

[=1]

vüzerā Vezirler.

v.+dan 10b/ek1

[=1]

Y

yā(Ar.) (Ünleme edatı) Ey, hey.

y. 4a/05, 4a/11, 4b/05, 6a/07,

6a/ek3, 7b/09, 7b/11, 8a/01,

8a/06, 8a/07, 12a/02, 12b/03,

12b/05, 16a/04, 16a/13, 16b/02,

22a/07, 22a/ek1, 24b/ek1, 31a/12,

31b/07, 37a/ek2, 37a/ek2,

37a/ek2, 37b/11

[=25]

Yād(Far.) Anma.

y. eyle- 4a/09

[=1]

yāġı Düşman.

y. 23b/10

[=1]

yaġmacı Yağma eden kimse veya
ordu.

y.+lar 13a/11

[=1]

yaġmala- Yağma etmek; talanlamak.

y.-rlardı 13a/12

[=1]

yaġmalama Yağmalamak işi;

talamlama.

y.+ga 33a/ek3

y. ile (yaġmalamagla) 33a/12

[=2]

Yahūdiler Hz. Musa'nın dinine bağlı
olan kimseler; Musevi, Çıfıt.

y. katında 17b/ek2

[=1]

Yahūdiyye İbranice Kutsal Kitap'ta

bahsedilen, Filistin bölgesinin

güneyinde yer alan tarihi İbrani ve

İsraili dağlık bölgesi ve bu

bölgede daha sonra kurulmuş bazı

devletlerin ismi.

y. için 9b/09

[=1]

yakın Arada az mesafe bulunan.

y. 8a/ek1, 36b/10

y.+da 5b/ek1

y.+dan ötüri 11a/ek2

y.+dur 13a/ek1

y.+ma 23b/11

y.+idi 28a/04, 36a/06

[=8]

yakınrağ Daha yakın anlamında

kullanılan söz.

y. 19a/ek1

[=1]

yākūt Pembe veya erguvan tonları

ile karışık koyu kırmızı renkte,

saydam bir korindon türü olan
değerli taş
y. 32a/05
[=1]
yalın- Yalvarmak, rica etmek.
y.-up 17a/13
[=1]
yalñ Karışık, karmaşık olmayan,
kolay anlaşılan, gösterişsiz,
süssüz, sade.
y. 29a/09
[=1]
yalñuz Yanında başka biri
bulunmayan,
başkası ile birlikte olmayan (kimse).
y. 11a/ek2, 13a/04, 13a/ek1,
14b/ek1, 18a/03, 18a/ek1, 23b/05,
26a/10, 26a/13, 27b/12, 28b/06,
37b/ek1
[=12]
yan Sağ ve solun ortak adı,yön, taraf,
cihet.
y.+ı 25a/ek1, 31a/07
y.+ına 30a/04, 30b/01
y.+ında 9b/03, 31a/07
y.+ındagı 8a/ek1
y.+ındagilere 36b/09
y.+ındagileri 33b/09
y.+ından 31b/07
y.+uñ 25a/ek1, 25a/ek1
y.+ına var- 37b/11
[=14]
yan- Vücut veya nesnelerin ısısı
artmak; vücudun bir yerinin

kızarması.

y.-ıpdur 23b/08

[=1]

ya'nī(Ar.) Anlatılmak, açıklanmak
istenen bir hükümden önce
“Şuanlatılmak isteniyor ki, demek
ki” anlamında kullanılır.

y. 3a/ek3, 5a/ek1, 5a/ek1, 5a/ek2,
5b/13, 5b/ek1, 6a/ek3, 6a/ek4,
10b/04, 11a/10, 11a/ek1, 11a/ek1,
12a/ek1, 15b/09, 17b/ek1,
18a/ek2, 19a/ek1, 19a/ek1,
20a/ek2, 22b/10, 22b/ek3,
23a/ek1, 24b/01, 25a/ek1,
26a/ek2, 26a/ek3, 26a/ek3,
28a/ek1, 35a/ek3, 35b/ek1,
35b/ek2, 39a/ek2
[=31]

yapış- Sıkıca yakalamak, tutmak,
sarılmak.

y.-ınca 28b/13

[=1]

yar- Kesip açmak, delip açmak.

y.-mışlar 29a/07

[=1]

yarağ Silah.

y. 5a/01, 28a/08, 28b/03

y.+ı (yarağı) 9a/05

y.+ını(yarağını) 33a/07

y.+ile (yarağla) 30a/06

y.+la 6b/ek2

y.+ları 33b/ek1

y.+larına 28b/12

y.+larını 17b/05

[=10]
yarağ tutmak Silah tutmak.
y. 39b/ek1
[=1]
yarala- (Silah, bıçak vb. bir araçla veya vurmak sûretiyle) Yara açmak.
y.-dı 12b/10, 18b/01, 20b/06, 27a/01
[=4]
yaralan- Yaralama işi yapılmak.
y.-a 35b/10
[=1]
yaralı Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh.
y.+larını 37b/08
[=1]
yaramaz İşe yaramayan, yararlı olmayan (kimse veya şey).
y.+gı 7b/06
y. degüldür 19b/08
y. yaramazlık y.+la 8a/05
y. yaramazrag y.+ını 7b/04
[=4]
yararlı Yarar sağlayan, yararı olan; yararışlı, faydalı, istifadeli, nafi, müfit.
y. köpegüm (köpegüm) 34b/13
[=1]
yardım(Far.) Elindeki imkanları ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanma, muavenet.
y. et- 4a/07, 28a/ek2

y. eyle- 24a/ek2, 36a/ek1
[=4]
yäre(Far.) Yara.
y. 19a/11, 29b/ek2, 35b/10, 38b/10
y.+den 35b/13, 36a/12, 38b/03
y.+den sonra 35b/12
y.+nüñ 38a/11
y.+sini 29b/07
[=9]
yargı Kişinin, bir şey konusunda olumlu ya da olumsuz düşünce söylemesi.
y. 5a/06
[=1]
yarıl- Üzerinde yarık açılmak, yarma işi yapılmak.
y.-ur 38b/08
[=1]
yarlığa- Bağışlanmak, mağfiret edilmek.
y.-ya 5b/ek2
y.-yup 16b/11
[=2]
yasak Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel
y.+la 6b/ek2
[=1]
yaşdan Bir yere dayanma.
y. 24a/05
y.-up 24a/06
[=2]
yat- Boylu boyunca uzanmak
y. 24a/05

y.-alar 20a/ek1

y.-dı 24a/06

y.-dılar 33a/06

y.-dugumuz 20a/06

y.-maka 21a/10

y.-uñ 33a/01

y.-up 9b/04, 37b/10

y.-ur 21a/04

y.-urdu 23b/06

y.-urken 36b/08

y.-urlar 28b/09

[=13]

yatmak Uzanma eylemi.

y. 6a/11

[=1]

yāvuz Yiğit, güçlü, iyi.

y. 39a/08

[=1]

yay Ok atmaya yarayan, iki ucu

arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç

veya metal çubuk

y. 20b/03

[=1]

yaya Yürüyerek giden kimse.

y. 28a/09

[=1]

yayan Yürüyerek giden.

y.+a 28a/ek2

y.+ca 20a/09

[=2]

yayıl- Sınırı genişlemek.

y.-ur 25b/ek1

[=1]

yaz-Yazı ile anlatmak, yazıya
dökmek.

y.-dım 3a/ek2

y.-mı 19b/12

[=2]

yazık Günah.

y.+dur 21a/09

[=1]

yazıl- Yazmak işi yapılmak.

y.-mı 19b/10

y.-ur 6b/03, 6b/12, 7a/08

[=4]

yazma Yazmak işi; tahrir.

y.+da 4a/07

[=1]

yazmak Söz ve düşüncüyü özel işaret

veya harflerle anlatmak.

y.+dan 6b/ek1

[=1]

ye- Ağızda çiğneyerek yutmak, yeme
işini yapmak.

y.-di 24a/03

y.-diklerinüñ 22a/05

y.-diler 21a/11

y.-diler ise 21b/13

y.-se 22a/ek1

[=5]

yedi yüz Altı yüz doksan dokuzdan

sonra gelen sayıdır.

y. 25b/10, 25b/13

[=2]

yeg Daha iyi, daha üstün, müreccah,
evla.

y.+dür 5b/ek2, 9a/07, 9b/12,
9b/13
[=4]
yek Bir başkasından daha çok
beğenilip tercih edilen, üstün
görülen; müreccah.
y.+ten 9a/ek1
[=1]
yelek Kolsuz, önü açık veya düğmeli
üst giysisi.
y.+ni 7b/05
[=1]
Yemāme Suudi Arabistan'da tarihî
bir bölge, günümüzde bir yerleşim
merkezi.
y. 29b/ek1
[=1]
Yemāme Hîşārī cengi Yemame
hisarı savaşı.
y.+nde 29b/10
[=1]
yemek Yemek yeme, karın doyurma
işi
y. 22b/ek3
[=1]
Yemen vilāyeti Arap yarımadasının
güneybatısındaki ülkenin adı.
y.+nüñ 29b/ek1
[=1]
yeñ- Savaş veya yarışmada üstünlük
sağlamak, üstün gelmek
y.-düm 19a/05
y.-miş 34b/02
y.-üp 35a/ek3

[=3]
yer Bir nesne veya kimsenin
kapladığı
yahut kaplayabileceği boşluk,
bulunduğu mahal.
y. 9b/03, 16a/06, 21a/07, 22a/04,
25b/10
y.+de 9b/06, 10a/ek1, 10a/ek1,
20b/13, 21b/01, 24a/08, 25a/13,
28b/01, 30a/05, 31a/03, 31a/12,
36a/04
y.+dedür 5b/ek4
y.+den 5b/ek4, 18b/03, 26a/ek3,
31a/13, 31b/03, 37b/ek1
y.+deyüm 16b/01
y.+e 2a/04, 12a/09, 20b/09,
27a/ek1, 29a/09, 29a/12, 31a/06,
37b/01
y.+i 18b/06
y.+in 5a/ek2
y.+inde 12b/ek1, 24b/10
y.+inden 33b/05, 33b/07
y.+ine 5a/ek1, 29b/06
y.+ine gelmek için 11a/11
y.+ini 39b/ek2
y.+leri 38b/09
y.+üñ 16a/12
y.+ine gel- 11a/11
y.+ine götür- 9a/ek1
[=47]
yer yüzü Yer kabuğu, Dünya.
y.+nde 21a/03
y.+ndedür 21a/04
[=2]

Yermük gāzāsı Halid bin Velid
komutasındaki İslam ordusuyla
Bizans İmparatorluğu'nun
Yermük'te yaptığı, Arap-Bizans
savaşlarının en büyük
muharebesidir.

y. 39a/03

[=1]

yeşil kuş Cennette olduğuna inanılan
yeşil renkteki kuşlar.

y. 23a/ek1

y.+laruñ 23a/ek1

[=2]

yeşil zümrüd Değerli taş.

y.+den 25b/11

[=1]

yetiş- Ulaşmak, vasıl olmak.

y.-di 27b/06, 27b/10

y.-diler 26b/04, 34a/06

y.-ince 26b/11

y.-mek 30a/10

y.-üp 18b/04, 27b/ek3

[=8]

yevm-i tarih 724 yılında Türkeş
Devleti ile Emeviler arasında
Seyhun kıyılarında gerçekleşen
muharebedir.

y.+i 2b/10

[=1]

yığ Bir tepe oluşturacak biçimde üst
üste koymak.

y.-ardı 27a/06

[=1]

yık Yıkma işi.

y.-dı 20b/06

y.-up 30b/08, 30b/11

[=3]

yıka- Su veya başka bir sıvı
kullanarak bir şeyi temizlemek;
yumak.

y.-mazlar 22a/ek3

[=1]

yıl Dünyanın güneş çevresinde tam
bir

devir yapması için geçen zaman,
sene, sal.

y. 6a/12, 9b/13, 10a/04, 21b/03,
21b/04, 21b/05, 35b/13

[=7]

yılan Omurgalı hayvanlardan,
bacakları
olmayan, üzeri pullarla kaplı,
çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli
olan, uzun sürünen hayvan

y. 8b/05

[=1]

yırla- Söylemek, dile getirmek.

y.-rdı 11b/02

[=1]

yi- Yemek yeme, karın doyurma işi.

y.-yüp

22b/10

[=1]

yigirmi biñ Yirmi bin, sayı ismi.

y. 32b/01

[=1]

yigit Güçlü, yürekli olan (kimse);

alp, celadetli, yağız, dilaver.

y.+cik 20a/08

y.+di 28b/10

y.+i (yigidi) 19a/01

[=3]

yigitlik Yiğit olma durumu, yiğitçe

davranış; erlik, mertlik, besalet,

celadet, mürüvvet, şecaat.

y.+i (yigitligi) 25b/ek2

[=1]

yine Bir daha, tekrar, gene.

y. 21b/05, 27b/01, 35b/13, 36b/12,

37a/ek2, 37b/03

[=6]

yiyecek Yenecek şey, azık

y. 12b/08

y.+i (yiyecegi) 22b/ek3

[=2]

yok Bulunmayan, mevcut olmayan
(şey).

y.+dur 4a/ek2, 6a/ek2, 15a/ek1,

26a/04, 26a/04, 26a/05, 26a/06,

35a/03, 38b/ek1, 39a/11

y.-durur 4a/04

y. et- 39b/ek4

y.+idi (yog-ıdı) 39a/10

y.+idi (yogidi) 9a/ek1, 15a/01

y.+sa 5a/ek2, 19b/13, 20a/ek2,

21b/10, 23b/10, 27a/09, 30a/10,

31a/12, 37b/12

[=24]

yokla- Elle dokunup durumunu

incelemek, var mı yok mu diye
anlamaya çalışmak.

y.-dı 32b/06, 32b/08

y.-dılar 12a/08

y.-yalar 37b/07

[=4]

yoklama Yoklamak işi; kontrol.

y.+ga 26b/04

[=1]

yol Bir yerden bir yere gitmek

amacıyla

içinden veya üzerinden geçilen
yer, tarik, rah.

y. 10a/ek1, 10a/ek1, 27a/06

y.+a togrı 27b/01

y. azdur- 23b/05, 31a/05

y.+da 14a/01, 23b/04

y.+ı 26b/ek2

y.+ında 5a/ek1

y.+una 9b/02, 19b/11

y.+una (hak teala yolu) 38b/11

y.+unda 2b/12, 17b/02

y.+unda (hak teala yolu) 38a/11

y.+unda (hak teala yolu.nda)

10a/02

y.+unda (hak yol.unda) 2b/04

y.+unda (hak yolu.nda) 38a/05

y.+uñda 16b/04

y.üstünde 27a/05, 27b/04

[=20]

yoldaş Arkadaş, dost.

y. 33a/09

y.+ı 25a/04

y.+ından 33a/09
y.+lar 23b/09, 29a/11, 32b/13
y.+ları 24b/13, 25b/05, 29a/02, 29b/11, 30b/06
y.+larına 25a/02, 30a/07
y.+larını 29a/10
y.+larının 25a/03
y.+larıyla 30b/12, 34a/03
y.+lığa 33a/08
[=18]
yorgun Gösterdiği çabadan ve hareketlilikten dolayı gücü azalmış olan, sarfettiği çabanın etkisini üzerinde hisseden, yorulmuş.
y.+sun 24a/05
[=1]
yuşar Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksek olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey.

y.+ki 17b/ek1
[=1]
yücelt- Yüce bir duruma getirmek.
y.-ti 1b/06
[=1]
yüksek Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı.
y. 25b/ek1, 30a/05
[=2]
yürek Bir kimsenin veya hayvanın ruhsal yönü, gönül.
y.+dedür 25a/ek1

y.+i (yüregi) 9a/05, 24b/10
[=3]
yüreklen- Korkusuz duruma gelmek.
y.-ince 37a/ek1
y.-üp 27a/02
[=2]
yürü- Adım atarak ilerlemek, gitmek.
y. 9b/11
y.-di 11b/08, 12b/07, 12b/11, 23b/05, 32b/05, 32b/09, 36a/13, 39a/13
y.-düler 33b/02)
y.-rdi 23b/07, 36a/03
y.-rken 23b/07
y.-sem 8a/ek1
y.-yüp 32a/08
[=15]
yürüyüş Yürümek işi.
y. eyle- 11a/ek1
[=1]
yüz be yüz Yüz yüze.
y. ol- 20a/11
[=1]
yüz 1.Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.
y. (yüz biñ dirhem) 13b/12
y. (yüz on üç) 36a/ek1
2. Çehre, surat, yüzey.
y. 28b/03, 35b/13
y. agart- 29b/08
y.+in 14a/09
y.+ine 14a/08, 14a/11
y.+ine (kafir.ler yüzi.ne) 37b/ek1

y.+ini 25a/01

y.+üm 14b/03

y.+üme 20b/07

y.+ünde 37b/ek1

y.+üne 36b/12

[=14]

yüz döndür- Gösterdiği ilgiyi

kesmek.

y.-üp 37b/04

[=1]

yüz yıllık Yaklaşık olarak sürerliği

yüzyıl olan; asırlık.

y. 25b/10

[=1]

yüz- Başta, alın, göz, burun, ağız,

yanak ve çenenin bulunduğu ön

bölüm; beniz, duluk, didar, sima,

çehre, surat, suret, vecih, faça, bet.

y.-e 30a/11, 30a/11

y.-iñ 14a/12

[=3]

yüzleş- Bir iddiayı ileri sürenle, inkâr

eden kimseler yüz yüze gelerek

sözlerini tekrarlamak.

y.-esiz 20a/ek2

[=1]

Z

zabt(Ar.) Tutma, kuvvetle tutma.

z. et- 13b/ek1

z. eyle- 25a/12

z. iden 25a/10

[=3]

zafer Savaşta kazanılan başarı; utku.

z. 8b/ek1

z.+(nasr u zafer) 5b/10

z. bul- 8b/08, 25b/06, 37a/ek2,

37a/ek2, 37b/03

z. vir- 33a/ek1, 36a/ek1

[=9]

za'f(Ar.) Zayıflık.

z.+ı ile (zafiyla) 24b/04

[=1]

zahm Sıkıntı, eziyet.

z. iriş- 29b/05

[=1]

zahmet Ar. Sıkıntı, eziyet.

z. çek- 38b/03

z.+den 37a/05

[=2]

za'ıf(Ar.) Güçsüz kuvvetsiz, zayıf.

z. 24a/ek1, 24b/02

[=2]

Zâlik Bu, şu, o, böylece.

z.+(gayrih-i zalik) 10b/ek1

[=1]

zamân(< Ar. zemân) Olmuş ve

olacak hâdiselerin birbiri ardınca

cereyan edişinin düşüncemizde

meydana getirdiği başı ve sonu

belli olmayan soyut kavramın

içinden bir parça, vakit.

z. 9b/01, 13b/13, 23b/02, 29b/09,

32a/07, 36a/13, 39a/ek2

z.+a dek 27a/ek1
z.+da 5b/11, 6b/ek3, 9a/ek1,
 11b/10, 17a/ek1, 19a/13, 24a/ek1,
 27b/05, 29b/ek1, 30a/09, 30a/ek1,
 30b/07, 33a/03, 33b/06, 37a/ek2,
 37b/ek1
z.+daki 37b/ek1
z.+ı 24a/01
z.+ımızda 10b/ek1
z.+ına (ikindü zamanı) 39a/07
z.+ında 6b/ek3, 7a/10, 8b/13,
 17a/ek1, 17a/ek1, 25b/ek2,
 28a/13, 29b/ek1, 30a/ek1, 31a/02,
 36b/02
**z.+ında (resul allah.ın
 zamanı.nda)** 26b/ek1
z.+uñ 10b/ek1
 [=41]
zarar(Ar.) Bir şeyin, bir olayın yol
 açtığı çıkar kaybı veya olumsuz,
 kötü sonuç, dokunca, ziyan,
 mazarrat.
z. eyle- 26a/ek3
z.+ı 24b/11
z. irişdürme- 25a/02
z. irüş- 38a/03
 [=4]
zarf Ar. İçine mektup, evrak, kart
 vb.
 koymaya yarayan kese biçiminde
 kâğıt
 mahfaza.
z. 23a/ek1
 [=1]

zarîf Ar. Çekicilik, biçim, görünüş,
 durum, konuşma ve
 davranışlarıyla hoş a giden,
 beğenilen; zarafetli.
z. 34b/11
 [=1]
zât Ar. Kimse, kişi, şahıs, özellikle
 saygıdeğer kimse.
z.+ına 4a/ek2
z.+ı 4a/03
 [=2]
zât-ı pak Hoş, temiz.
z.+ine 4a/11
 [=1]
zâyi‘ Kaybolma, yitme.
z. eyle- 14b/10, 18a/09, 26a/11
z. ol- 15a/04
 [=4]
zebâniye Cehennemlikleri ateşe
 atmakla görevli melek, cehennem
 bekçisi.
z.+den 6b/ek3
 [=1]
zebûn Far. Güçsüz, zayıf, aciz.
z. 36b/08
z. eyle- 39b/04
z. ol- 36b/06
z. yaturdun 37a/02
 [=4]
zekât Ar. İslam dininin beş şartından
 biri olarak, sahip olunan ve belli
 bir miktarı aşan mal ve paranın
 yoksullara dağıtılması gereken

kırkta biri ve bunun yoksullara
dağıtılması işi.

z.+dan 26b/ek1

[=1]

zerre Ar. Çok küçük parçacık.

z. 4a/ek1

z. kadar 14b/10

[=2]

Zeyd bin Hârise (Ar.)

Muhammed'in özgür bırakılmış
kölesi ve evlatlığı olan sahabedir.
Kur'an'da ismi geçen tek
sahabidir.

z. 13b/04

[=1]

zıkr Ar. Sözüünü etme, ismini

söyleme,

anma.

z. eyle- 8a/13

z. olun- 25b/ek2, 25b/ek2

[=3]

zillet Hor görülme.

z13a/09

[=1]

zincire ur- Birini prangaya

vurmak.

z. ur- 35a/05

[=1]

zîrâ Far. Çünkü, şundan dolayı.

z.3b/ek1, 6a/ek1, 6a/ek4, 6b/ek4,

7a/08, 13a/05, 14b/08, 15a/ek1,

19b/04, 24b/02, 25a/12, 25a/ek1,

26a/12, 28a/ek1, 28a/ek2, 31a/10,

33a/ek1, 33a/ek3, 33b/ek1,

35a/02, 37a/ek1, 37a/ek1, 37b/13,

38a/13, 38b/05, 39b/09, 39b/ek1,

39b/ek4

[=28]

ziyâde Ar. Fazla, çok.

z. 9a/ek1, 18b/13, 19a/11, 20a/ek2,

21a/05, 26b/ek2, 27b/13, 28a/ek2,

28a/ek2, 30a/ek2, 37a/ek1

z.+dür 8a/10, 8b/06

z.+idi 37a/ek2

z.+idiler 36a/ek1

z.+idüler 18a/ek1

z.degüldür 25b/02

z. ol- 37a/ek1

[=18]

ziyân Far. Bir şey veya kimsenin

sebeb

olduğu çıkar kaybı, zarar.

z.+a 37a/03

[=1]

ziyâret Birini görmeye, biriyle

görüşmeye gitme, görüşme.

z. et- 27a/ek1

[=1]

zü'l-celâl vel-ikrâm Azamet ve

kerem sahibi, Allah'ın

sıfatlarından biridir.

z.1b/04

[=1]

zübde Öz.

z. 3a/12

[=2]

zübde-i zümret-i aşhâbü's-seyf

Kılıç sahipleri zümresinin özü.

z. 3a/12

[=1]

zlm Güçlü bir kimsenin yasaya ve
vicdana aykırı olarak başkasına
yaptığı kötü, acımasız, kıyıcı
davranış, işkence.

z. et- 5b/ek3

[=1]

zmret Zümre, topluluk.

**z. (zübde-i zmret-i ashab's
seyf)** 3a/12

[=1]

zümrüt Cam parlaklığında, yeşil
renkte, saydam bir süs taşı, doğal
alüminyum ve berilyum silikası.

z.+den (yeşil zmrdden) 25b/12

[=1]

BÖLÜM V: SONUÇ

Yapılan çalışmada Ali b. Ömer Arabi'nin Gazaname adlı eseri Türk Dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme sırasında literatür tarama ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. İlk olarak Gazaname'nin çalıştığımız sayfalarının (1b-39b) transkripsiyonlu metni verilmiştir. Transkripsiyonlu metinde geçen ayet ve hadisler kaynak gösterilerek açıklanmıştır. Eser üzerinde dil incelemesi yapıldıktan sonra metinden örnekler gösterilmiştir. Ardından eserin gramatikal dizini çıkarılmıştır. Dizinde kelimenin karşısında anlamı verilmiştir ve kelimenin kökeni olan dil belirtilmiştir. Ele aldığımız eserde çok yalın ve akıcı bir Türkçe kullanılmıştır. Dil genellikle göndergesel yani bilgi aktarma işlevinde kullanılmıştır. Buradan hareketle gazanamelerin çoğunda böyle bir dil kullanıldığı düşüncesine varabiliriz. Dilin açık olması eser içeriğinin kolay anlaşılmasına vesile olmuştur. Eser didaktik bir anlatıma sahiptir. Müellif ortaya koyduğu düşüncenin doğruluğunu kanıtlamak için hadis ve ayetlere başvurmuştur. Bu yönüyle bakıldığında eserimiz Türk dili ve edebiyatı eğitiminde örnek gösterilip incelenebilecek bir konumdadır. Öğretici metin seçiminde gazaname olarak eserimize de yer verilebilir.

Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetlerini gösteren eserde birçok Arapça, Farsça sözcük göze çarpmaktadır. Bugün aktif olarak kullanmadığımız ve o dönemde sıklıkla görülen Arapça ve Farsça ibarelerden bazıları şunlardır: Ba'dehu, fe emmâ, ammâ ba'd, fi'l-hâl, va'llahü, kezâlik, mezkûr, nâfi', nâ-bedîd, muhkem. Eğer yabancı bir kelime verilirse buna Türklerin ne dediği ifade edilmiştir. Örneğin metinde geçen “tebessüm” kelimesini tanımlarken “gülmenin evvelidir” şeklinde tanım yapmayı uygun görmüştür. Eserde açıklayıcı ve öğüt verici bir dilin yanında soru cümleleri de kullanılmıştır. Çalıştığım bölümde kısa bir nazım (şiir) bulunmaktadır. Konuyla ilgili bir ayet veya hadis örnek olarak verilecekse önce ayet veya hadisin orijinali söylenir, daha sonraysa onun Türkçeye tercümesi verilir. Bu, Türklerin ilk müslüman olduğu yıllardan beri kullanılan bir yöntemdir. Adeta bir gelenek haline gelmiştir. Metnimizin de bu geleneği sürdürdüğü görülmektedir. Bu sayede ayet veya hadis daha iyi anlaşılmaktadır. Fakat müellifimiz bazen ayetin veya hadisin tamamını vermek yerine yarısına veya sadece bir bölümüne yer vermeyi tercih etmiştir. Bu durum bahsedilen kısımların anlamını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.

2015 yılında hazırlanan ve 2016 yılıyla beraber uygulamaya konulan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'yla beraber dersin öğretimi “metin merkezli” bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca 9. sınıf Türk dili ve edebiyatı dersinin ünitelendirilmiş yıllık planında daha ilk haftalarda “Metinlerin Sınıflandırılması” başlığı altında öğrencilerin “edebî ve öğretici metinlerin özelliklerini fark etme, sınıflandırılmalarındaki ölçütleri anlama, metin ile karşılaştıkları zaman bu ölçütler dahilinde edebî ve öğretici metinler arasındaki farklılıklardan yola çıkarak metnin türünü tespit edebilme” odaklı kazanımların olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar dahilinde Türk dili ve edebiyatı derslerinde metinler “edebî metinler” ve “öğretici metinler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ve her birinin kendine özgü amaçları ile dil ve üslup özellikleri bulunmaktadır. Çalışmanın konusu olan *Gazanâme* isimli eser, bu çerçevede öğretici metin olarak ele alınmalıdır.

Öğretici metinler; herhangi bir sanat kaygısı gütmeksizin bir şeyleri açıklamak, öğretmek, kanıtlamak, aktarmak, bir şeyler hakkında bilgi vermek gibi amaçlarla oluşturulan metinlerdir. Dolayısıyla bu tür metinlerde kullanılan dil sade, açık ve anlaşılır olup süsten uzaktır. Bir konu hakkında açıklama yapma, bilgi verme, öğretme amacı taşıdığından dolayı çoğunlukla açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmaktadır. Bu anlatım biçimi de tanımlama, sayısal verilerden yararlanma, örnekleme, tanık gösterme gibi çeşitli düşünceyi geliştirme yollarıyla desteklenmektedir.

Elde edilen bulgulardan hareketle *Gazanâme* isimli eser, bir öğretici metin olması ve öğretici metne ait öğeleri bünyesinde barındırmasından dolayı özellikle 10. sınıf ders kitaplarında da gazaname kısmında örnek metin olarak yer alabilir. Sonuç olarak çalışmamızın Türk dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde ders kitaplarında örnek metin olarak yer alabileceği ve incelenebileceği düşüncesindeyim.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Halûk. (2009). Yazım Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2006). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Gülsevin, G. (2011). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İncekara, A. .(2022). Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (45b-90a) Adlı Eserin Dil ve Edebiyat Eğitimi Yönünden Çalışılması. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Kayaalp, İ. (1998). İletişim ve Dil. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Kırbıyık, K. (1992). TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 5) (s. 278).
- Korkmaz, Z. (2013). Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Redhouse, J. W. (2005). Turkish and English Lexicon. İstanbul: Çağrı Yayınları
- Steingass, F. (2005). A Comprehensive Persian-English Dictionary. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şen M. (2016). Türk Dilinin Dünü ve Bugünü. İstanbul: Post Yayınları.
- Taş, A.(2022). Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (75b-120a) Adlı Eserin Dil ve Edebiyat Eğitimi Yönünden Çalışılması. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Tatcı M. & Gökçeli, S. (2017). Estetik Bir Zevk Kazandırma Aracı Olarak Edebiyat Eğitimi. II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri, (s. 421- 448). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Timurtaş, Faruk Kadri. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. Türkiyat Mecmuası.
- Topaloğlu, A. & Ayverdi, İ. (2007). Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2022, Haziran 10).

TDK: (2008). Derleme Sözlüğü I-XII. Ankara: TDK Yayınları.

TDK: (2009). Tarama Sözlüğü. I-VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yılmaz, M. (2013). Kültürümüzde Ayet ve Hadisler. İstanbul: Kesit Yayınları.

